

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΜΑΡΚΟΥ ΕΦΕΣΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΚΟΣΜΟΝ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΕΝ ΤΗ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝΗ ΨΕΥΔΟΣΥΝΟΔΩ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΥΠΕΡΦΥΗ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ

ΣΥΛΛΕΓΕΊΣΑ ΥΠΟ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΪΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ
ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ

Προετάχθη ή εις τόν άγιον Μάρκον Ίερά Ακολουθία συνταχθείσα μὲν
υπό Νικοδήμου Αγιορείτου, τούτοις δ' έκδοθείσα τῷ 1834
έπιστάσῃ Νικολάου Λογάδου δικαιοφύλακος τῆς
του Χριστου Μεγάλης Εκκλησίας

ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ ΤΩ 1887 ΔΕΛΦΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΤΟΥ ΣΑΒΒΑ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ
ΑΝΑΤΥΠΟΥΤΑΙ ΝΥΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ

ΕΝ ΚΑΡΥΕΣ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΣΑΒΒΑ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ

1930

Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ

Ἐξέφες ὁ ἑταίρος
ΚΟΣ.

ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΙΘ'.

Μνήμην ἐπιτελοῦμεν τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μάρκου Ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ.

Ἐσπέρας, ἐν τῷ μικρῷ ἑσπερινῷ ἱστῶμεν στίχους δ'·
καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ προσόμοια.

Ύμνος β'. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σὲ νεκρόν.

Ὅτε πρὸς ἀγῶνας ἀνδρικῶς, τοὺς ἀσκητικούς μάκαρ, χαίρων ἐχώρησας, καὶ σαρκὸς καὶ αἵματος ὤφθης ἀνώτερος, καὶ Θεῷ μόνῳ ἤνωσας, σαυτὸν θεῖε Πάτερ, διὰ καθαρότητος καὶ ἐκτενοῦς προσευχῆς· τότε Θεοφόρος ἐγένου, καὶ προεχαλκεύθης ὡς ξίφος ἵνα δυτικῶν συγκόψης φάλαγγας.

Ὅτε ἐπινεύσει Θεϊκῇ, εἰς τὸν τῆς Ἐφέσου προέβης ὁρόγον ἁοίδιμε, καὶ Δύσιν κατέλαβες ὑπὲρ ἐνώσεως, καὶ προσθήκην διήλεγχες τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ· τότε οἱ ἀκούοντες σοφίαν λόγων σου, ταῦτα πρὸς ἀλλήλους ἐβόων ὄντως διὰ στόματος τούτου, φθέγγεται τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον.

Ὅτε ἐπειθάρχησαν κακῶς, καὶ ψευδοῦς ἐνώσεως ὅρον πάντες ὑπέγραψαν, σὺ δὲ οὐκ ἐνέδωκας Μάρκε Θεόσοφε, ἀλλ' ἀντέσχες στερρότατα, ὁ μόνος πρὸς πάντας· τότε ὁ μέγαλαυχος Πάπας Εὐγένιος, λύπη ἐν μεγίστῃ καὶ στένων, καὶ ἐν ἀπογνώσει τελείᾳ οὐδὲν ἐποίησαμεν ἐδόησεν.

Ὅτε ἐκοιμήθης ἱερῶς τὸν ἁγίοις πρέποντα ὕπνον, Μάρκε ἁοίδιμε, τότε Θεολόγων σε δῆμοι προέπεμψαν, ὡς αὐτῶν στερρόν πρόμαχον, καὶ πάντων Ἀγγέλων τάγματα ἐκρότησαν ἐν τῇ ἀνόδῳ σου· τότε καὶ Τριάς ἡ ἁγία, ὑπὲρ ἧς στερβῶς ἡγωνίσω δόξης σε στεφάνοις ἐστεφάνωσεν.

Δόξα. ἤχος α΄.

Χρεωστικῶς ἐκτελοῦμεν τὴν μνήμην σου, Μάρκε παναοίδιμε, τῆς ἀχραινοῦς τῶν πατέρων δόξης ὑπέρμαχε, ἀπροσμάχητε, καὶ πάντων Ὁρθοδόξων τερπνὸν ἀγαλλίαμα· τῆς γὰρ θείας πίστεως, τοῖς παραχαράκταις Λατίνοις λυμαιομένης, τῇ κιβδηλεύσει τοῦ θειοτάτου Συμβόλου καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν ἡμετέρων, τὴν κακοδοξίαν τῆς Δύσεως παραδεξαμένων, σὺ μόνος ὤφθης ἀνένδοτος, ὡ πρᾶγμα ξενήκουστον, ταῖς παρὰ τῶν ἐναντίων ἐπιφοραῖς· καὶ μόνος τὴν Παπικὴν τιάραν κατεπάτησας. Διὸ σὲ προστάτην ἁμαχὸν τῆς Ὁρθοδοξίας μονώτατον γινώσκοντες, εὐεργέτην ἐπιγραφόμενοι, εἰς τοὺς αἰῶνας μελωδικῶς σε γεραίρομεν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Εἰς τὰ ἀποτίχου. ἤχος β΄. οἶκος τοῦ Εὐφραθᾶ.

Ἄρμα τῆς παντουργοῦ χάριτος ἀνεδείχθης, καὶ οἶκος τῆς Τριάδος, τερπνός τε καὶ ὠραίος, Πατὴρ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος.

Στίχ. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν.

Χάριτας προσφωνεῖ σοι Μάρκε ὀρθοδόξων ἅπανα· Ἐκκλησία ὀρθοδοξεῖν πεισθεῖσα ἐκ σοῦ Ὁρθοδοξότατε.

Στίχ. Στόμα δικαίου μελετήσεται σοφίαν.

Μάχαιρα τμητική, καὶ πέλεκυς ἀμφήκης, ἐγένου θεῖε Μάρκε, εὐτὰ Λατίνων πλάνης ἐκτέμνων θείᾳ χάριτι.

Δόξα καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Δέσποινα ἀγαθὴ, ἅμα τῷ θείῳ Μάρκῳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἀγίοις, τὸν σὸν Υἱὸν δυσώπει, σωθῆναι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Ἀπολυτίκιον θείας πίστεως. ἤχος γ΄.

Θείας πίστεως ὁμολογία, μέγαν ἥρατο ἡ Ἐκκλησία, ζηλωτὴν σε θεῖε Μάρκε πανεύφημε, ὑπερμαχοῦντα πατρώου φρονήματος, καὶ καθαιροῦντα τοῦ σκότους ὑψώματα· ὁθεν ἄφεσιν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τοῖς σὲ γεραίρουσι. — Σὲ τὴν μεσιτεύσαν.

Ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ Ἑσπερινῷ, ἐν τῇ Ἀγρουπνίᾳ, μετὰ τὸν προοιμιακόν, στιχολογοῦμεν τὸ Μακάριος ἀνὴρ. Εἰς δὲ τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἰστώμεν στίχους ἢ καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ προσόμοια.*

Ἦχος δ΄. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.

Τὸν πυρίπνοον ῥήτορα, Θεολόγον τὸν ἄριστον, στύλον τὸν ἀκράδαντον θείας πίστεως, ὀρθοδοξίας μονώτατον, πρόμαχον καὶ φύλακα, ὁπλοθήκην τὴν καινὴν, τῶν δογμάτων τοῦ Πνεύματος.

Δεῦτε σήμερον τὸν ἀοίδιμον Μάρκον ἢ καθόλου Ὁρθοδόξων Ἐκκλησία μελωδικῶς εὐφημήσωμεν.

Ἀστραπὴ ἢ τοῦ Πνεύματος, ἢ βροντὴ ἢ τῆς χάριτος, οὐρανὸς ὁ πάγχρυσος ἐξηγούμενος, Ὁρθοδοξίας τὰ δόγματα· φωστὴρ ὁ λαμπρότατος Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης ὁ δεῦτερος ἐπιστήθιος· οὗ καὶ θρόνον ἐκόσμηε τῆς Ἐφέσου· παρὰ πάντων εὐφημείσθω Μάρκος ὁ θεὸς ἐν ἁσμασιν.

Δανιὴλ μὲν τὸ πρότερον, θεοσόφῳ τεχνάσματι, δράκοντα διέρρηξε Βαβυλωνίων· σὺ δὲ ὦ Μάρκε τοῖς λόγοις σου, τὸν Ρώμης Εὐγένιον, Ἰταλίας τὸν δεινόν, καταβέβληκας δράκοντα, λυμαινόμενον, τῇ προσθήκῃ τὴν πίστιν τῶν Πατέρων· καὶ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς αὐτοῦ λύμης διέσωσας.

Ἦχος β΄. Ποίους εὐφημιῶν στέμμασιν.

Ποίους μελωδικοὺς ἄσμασιν ἐπαινέσωμεν τὸν θεῖον Μάρκον, ῥήτορα ῥητόρων τὸν ἐνθεον, καὶ τὸν δημηγόρον τῆς χάριτος; λιγυρὰν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας; τὸ στόμα, τῆς εὐσεβείας τὸ θεσπέσιον; τὰ χεῖλη, τὰ οὐρανόβροντα τῆς πίστεως; γλῶσσαν τὴν ἐκδικὸν λόξης, ὀρθῆς τῶν Πατέρων; ὑφ' ἧς ἄφωνοι καὶ πρηγεῖς, εἰς γῆν κατεβλήθησαν οἱ τῆς Δύσεως ὡς ἐμβρόντητοι.

Ποίους νικητικοὺς ἀνθεσι, στεφανώσωμεν τὸν θεῖον Μάρκον; τῆς ὀρθοδοξίας τὸν πρόμαχον; καὶ κακοδοξίας ἀντί-

* Πρῶτον βάλε εἰς τύπον τὰ τοῦ β΄. ἤχου προσόμοια. Ποίους εὐφημιῶν στέμμασιν, καὶ ἔπειτα τὰ τοῦ δ΄. ἤχου. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.

μαχον; τὸν λαμπρὸν Χριστοῦ τρισαριστέα; τὸν πύργον ὀρθῶν δογμάτων τὸν ἀκλόνητον; τὸν μέγαν παγκρατιά-
χην τὸν ἀήττητον; τὸν ἀληθῆ μονομάχον, Ὁρθοδόξων
πάντων; τὸν δι' οὗ ὄφρυν Δυτικῶν, Χριστὸς καταβέβληκεν
ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.

Ποίοις ἱεραρχῶν στέμμασιν ἀναδήσωμεν τὸν θεῖον Μάρ-
κον, τῆς Ἐφέσου πρῶτην τὸν πρόεδρον; νῦν δὲ οἰκουμένης
διδάσκαλον, τοποτηρητὴν ἐφ' ὧν θρόνων; τὸν μέγαν Ἀρ-
χιερέα τε καὶ ὄσιον; προβάτων, τῶν λογικῶν ποιμένα ἄρι-
στον; τὸν μιμητὴν τοῦ Δεσπότη; τὴν ψυχὴν ἰδίαν ἐκτιθέντα
ὕπὲρ αὐτῶν; καὶ πᾶσιν αἰτούμενον, ἰλασμόν καὶ μέγα ἔλεος.

Δόξα ἡ ἡς πλάγιος β'.

Σήμερον ἀνέτειλεν ἐν τῷ στερεώματι τῆς Ἐκκλησίας ἡ
σεβάσμιος πανήγυρις τοῦ Ἱεράρχου, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ἡ-
μῶν προμάχου καὶ φύλακος. Δότε οὖν φιλέοργοι πάντες
τὰ χαριστήρια τούτῳ προσίγοντες, ἐν φωναῖς ἀλαλαγμοῦ,
τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐορτάσωμεν λέγοντες. Χαίροις, Μάρκε
ἀοίδιμε, τῆς ἐφ' ὧν φωστήρ ὁ λαμπρότατος, καὶ τῆς δύσεως
πρηστὴρ φλογερώτατος. Χαίροις τῶν Ὁρθοδόξων ἡμῶν τὸ
μέγα ἐκνίκημα, καὶ τῶν κακοδόξων Λατίνων τὸ παντέ-
λειον ἡττημα. Χαίροις ὁ ὑπὲρ τῆς δόξης τῶν Πατέρων,
μυρίους πόνους καταβαλόμενος, καὶ πρὸς τὴν αἵρεσιν μέ-
χρις αἵματος ἀνταγωνισάμενος. Αἰτησαι πρεσβείαις σου ἀ-
σαλεύτους ἡμᾶς ἐν τῇ πίστει τηρηθῆναι, καὶ σωθῆναι τὰς
ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν τίς μὴ μακαρίσει σε.

Εἶτα τὰ ἀναγνώσματα.

Γενnéσεως τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἀκούσας Ἀβραμ, ὅτι ἡχημαλώτεται Ἀὼτ ὁ ἀδελφιδούς
αὐτοῦ, ἠρίθμησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς αὐτοῦ, τριακοσίους
δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν ἕως Δάν· καὶ
ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν νύκτα αὐτός, καὶ οἱ παῖδες αὐ-
τοῦ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς, καὶ κατεδίωξεν αὐ-
τοὺς ἕως Χοβάλ, ἣ ἐστὶν ἐν ἀριστερᾷ Δαμασχοῦ. Καὶ ἀ-
πέστρεψε πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων· καὶ Ἀὼτ τὸν ἀδελφι-
δούν αὐτοῦ ἀπέστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ

τὰς γυναῖκας καὶ τὸν λαόν. Ἐξῆλθε δὲ βασιλεὺς Σο-
δόμων εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, μετὰ τὸ ὑποστρέψαι αὐτὸν
ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολλογόασορ, καὶ τῶν βασιλέων τῶν
μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαβῆ· τοῦτο ἦν πεδίον
Βασιλέων. Καὶ Μελχισεδὲκ Βασιλεὺς Σαλήμ ἐξήγεγκεν ἄρ-
τους καὶ οἶνον· ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· καὶ εὐ-
λόγησε τὸν Ἀβραμ, καὶ εἶπεν. Εὐλογημένος εἰ Ἀβραμ.
τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν·
καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψίστος, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς
σου ὑποχειρίους σου.

Παροιμιῶν τὸ ἀνάγνωσμα.

Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ εὐλογία Κυρίου ἐπὶ
κεφαλὴν αὐτοῦ. Μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὖρε σοφίαν, καὶ
θνητὸς ὃς οἶδε φρόνησιν. Κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι,
ἢ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου θησαυρούς. Τιμιώτερα δὲ ἐστὶ λί-
θων πολυτελῶν, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστίν. Ἐκ
γὰρ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, νόμον δὲ
καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ. Τοιγαροῦν ἀκούσατέ μου, ὦ
τέκνα, σεμνὰ γὰρ ἐρῶ, καὶ μακάριος ἄνθρωπος, ὃς τὰς ἐ-
μὰς ὁδοὺς φυλάξει. Αἱ γὰρ ἐξοδοὶ μου ἐξοδοὶ ζωῆς, καὶ
ἐπορεύεται θέλησις παρὰ Κυρίου. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ
ὑμᾶς, καὶ προΐεμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων. Ὅτι ἐγὼ
ἡ Σοφία κατεσκεύασα βουλήν καὶ γνῶσιν καὶ ἐννοίαν ἐγὼ
ἐπεκαλεσάμην. Ἐμὴ βουλή καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ
δὲ ἰσχύς. Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, οἱ δὲ ἐμὲ ζη-
τοῦντες εὐρήσουσι χάριν. Νοήσατε τοίνυν ἄκακοι πανουρ-
γίαν οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἐνθεσθε καρδίαν. Εἰσακούσατέ μου,
καὶ πάλιν, σεμνὰ γὰρ ἐρῶ, καὶ ἀνοίγων ἀπὸ χειλέων ὀρθά·
ὅτι ἀληθείαν μελετήσῃ ὁ λάρυγξ μου, ἐβδελυγμένα δὲ ἐ-
ναντίον ἐμοῦ, χεῖλη ψευδῆ. Μετὰ δικαιοσύνης πάντα τὰ
ῥήματα τοῦ στόματός μου, οὐδὲν ἐν αὐτοῖς σχολιὸν οὐδὲ
στραγγαλιῶδες. Πάντα εὐθέα ἐστὶ τοῖς νοοῦσι, καὶ ὀρθὰ
τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν. Διδάσκω γὰρ ὑμῖν ἀληθῆ, ἵνα γέ-
νηται ἐν Κυρίῳ ἡ ἐλπίς ὑμῶν καὶ πλησθῆσθε Πνεύματος.

Σοφία Σολομώντος τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἐγκωμιαζομένου δικαίου, εὐφρανθήσονται λαοί· ἀθανά-

σία γάρ ἐστιν ἡ μνήμη αὐτοῦ, ὅτι καὶ παρὰ Θεῷ γινώσκειται καὶ παρὰ ἀνθρώποις, καὶ ἀρεστὴ Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Ἐπιθυμήσατε τοιγαροῦν, ὦ ἄνδρες, σοφίαν, καὶ ποθήσατε καὶ παιδευθήσεσθε. Ἀρχὴ γὰρ αὐτῆς ἀγάπη, καὶ τήρησις νόμων. Τιμῆσατε σοφίαν, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε. Ἀπαγγελῶ ὑμῖν, καὶ οὐ κρύψω ἀφ' ὑμῶν μυστήρια Θεοῦ. Ὅτι αὐτὸς καὶ τῆς σοφίας ὁδηγὸς ἐστὶ, καὶ τῶν σοφῶν διορθωτής. Καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ πᾶσα φρόνησις καὶ ἐργασιῶν ἐπιστήμη. Ἡ πάντων τεχνίτης ἐδίδαξέ με σοφία, ἐστὶ γὰρ ἐν αὐτῇ Πνεῦμα νοερὸν ἅγιον. Ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Αὕτη φίλους Θεοῦ καὶ προφῆτας κατασκευάζει. Εὐπρεπεστέρα δ' ἐστὶν ἡλίου, κοὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀστέρων θέσιν φωτὶ συγκρινόμενη, εὐρίσκεται προτέρα. Αὕτη τοὺς θεραπεύοντας αὐτήν, ἐκ πόνου ἐρρύσατο καὶ ὠδήγησεν ἐν τρίβοις εὐθείαις. Ἐδωκεν αὐτοῖς γνῶσιν ἁγίαν καὶ διεφύλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ ἐνεδρευόντων, ἀγῶνα ἰσχυρὸν ἐβράβευσεν αὐτοῖς, ἵνα γνῶσι πάντες, ὅτι δυνατωτέρα παντός ἐστιν ἡ εὐσέβεια. Καὶ οὐ μὴ κατισχύσῃ ποτὲ κακία σοφίας, οὐδ' οὐ μὴ παρελεύσεται πονηροὺς ἐλέγχουσα ἡ δίκη. Εἶπεν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς λογισάμενοι οὐκ ὀρθῶς. Καταδυναστεύσωμεν τὸν δίκαιον, μὴ φεισώμεθα τῆς ὁσιότητος αὐτοῦ, μηδὲ ἐντραπῶμεν πολιὰς πρεσβύτου πολυχρονίου. Ἔστω δὲ ἡμῶν ἡ ἰσχύς νόμος. Καὶ ἐνεδρεύωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστὶ, καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν, καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἀμαρτήματα παιδείας ἡμῶν. Ἐπαγγέλλεται γνῶσιν ἔχειν Θεοῦ, καὶ παῖδα Κυρίου ἑαυτὸν ὀνομάζει. Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἐλεγχὸν ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος, ὅτι ἀνόμιος τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ, καὶ ἐξηλλαγμέναι αἱ τρίβοι αὐτοῦ. Εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ, καὶ ἀπέχεται τῶν ὁδῶν ἡμῶν ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν, καὶ μακαρίσει ἔσχατα δικαίων, Ἰδωμεν οὖν, εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ. Ὑβρεῖ καὶ βασάνῳ ἐτάσωμεν αὐτόν, ἵνα γνῶμεν τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ, δοκιμάσωμεν τὴν ἀνεξικακίαν αὐτοῦ. Θανάτῳ ἀσχήμονι καταδικάσωμεν αὐτόν, ἐστὶ γὰρ ἐπισκοπὴ ἐκ λόγων αὐτοῦ. Ταῦτα ἐλογίσαντο καὶ ἐπλανήθησαν· ἀπετύφλωσε γὰρ αὐ-

τοὺς ἡ κακία αὐτῶν. Καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια Θεοῦ, οὐδὲ ἔκριναν ὅτι σὺ εἰ Θεὸς μόνος, ὁ ζωῆς ἔχων καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν, καὶ σώζων ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ ρύόμενος ἐκ παντός κακοῦ· ὁ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, καὶ διδοὺς τοῖς ὁσίοις σου χάριν, καὶ τῷ σῶ βραχίονι, τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενος.

Εἰς τὴν Λιττὴν ἤχος α'.

Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ πόλις ἡ Κωνσταντίνου, ἡ γόνον ἡνέγκασα, πάντας διενεγκόντα Μάρκον τὸν αἰοδίμον, ἕως τὸν ἀήττητον ἀριστεά, ἄριστα καὶ λαμπρῶς, τὸν ὕψιστον Πάπαν καθελόντα, τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος. Ἀνάλαβε τῶν ἀσμάτων, τὴν λιγύφθογον κινύραν, καὶ μέλπε τὸν αἰσχύναντα τῶν Λατίνων τὰ στίφη, περικροτοῦσα φαιδρῶς ταύτου σήμερον, τὴν μνήμην τὴν ἐνδοξον.

Ὁ αὐτός.

Ὡς μέγα ὑπάρχει σου τὸ κατόρθωμα, ἀγιώτατε Μάρκε· ὡς θαυμαστὴ σου καὶ ξενίκουστος ἡ ἐνστασις· τῶν γὰρ ἡμιτέρων, τῶν μὲν βία, τῶν δὲ πειθοί, ἀπλῶς ἀπαξάπαντων, τῇ τῆς πίστεως ὑπαχθέντων καινοτομία, σὺ μόνος καρτερόφυχε, ὑπὲρ τῆς πατρῴας δόξης μέχρι τέλους ἀντέσχες πρὸς ἅπαντας, Λατίνους τε φημί καὶ Λατινόφρονας. Καὶ γὰρ τοὺς ὀφείλοντάς σοι συμμαχεῖν ὡς ἀδελφοὺς, πολεμίους ἔσχες, καὶ δεινῶς ἀντιβαίνοντας. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, αἰνετὸν τὸ ὄνομά σου, Ἱεράρχα πανθαύμαστε, ὡς μόνος σου τὴν τοῦ μονογενοῦς θεολογίαν ἀπαράτρωτον φυλάξαντος. Διὸ καὶ νῦν παρῶρησίαν πρὸς αὐτὸν κεκτημένος, δεόμεθα πρέσβευε ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι ἡμᾶς ἀτρώτους, ἐκ παντοίας αἱρέσεως.

Ἦχος δ'.

Τῶν ὀρθοδόξων τὰ συστήματα, χρεωστικῶς σε μακαρίζει Μάρκε τῆς Ἐφέσου πρόεδρε, ὡς εὐσθείας στύλον στερεόν, καὶ πρόμαχον ἀήττητον. Σὺ γὰρ ἐν Φερράρᾳ καὶ Φλωρεντία, ἀναφανδὸν ἐξήλεγξας τῶν κακοδόξων Ἱταλῶν, τὴν ἀντίχριστον καινοτομίαν τῆς θείας πίστεως, Πνευματομάχους τοῖς πᾶσι γνωρίσας, ὡς τὴν μοναρχίαν τῆς Θεότητος, εἰς διαρχίαν τέμνοντας. Γρηγόριον δὲ Βησσαρίωνα, ὡς

Παπολάτρως ἀναφανέντας καὶ ἀλλοτριόφρονας, πανταχοῦ ὡς μιξοθήρας στηλιτεύσας, τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν σαλευομένην ἐκράτυνας. Ἦν καὶ ἡμᾶς διαφυλάττειν μέχρι τέλους ἀπαράτρωτον, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ ὡς ἔχων πρὸς αὐτὸν παρρησίαν πολλήν, πάτερ ἁγιώτατε.

Δόξα ἤχος πλάγιος β'.

Ἀδαμάντινε τὴν ψυχὴν, Μάρκε παναοίδημε, φωστήρ δι-
αυγέστατε, τοῦ γοητοῦ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματος· στύλε ἀπερίστρεπτε τῆς εὐσεβείας, τίς σου κατ' ἀξίαν δυνηθήσεται παραστήναι τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τοὺς τε πρὸς ἀλλοτρίους, καὶ μὴν καὶ τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως; μεθ' ὧν ἀνδρικότατα συμπλεκόμενος, τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, τὸ ὑπερθαύμαστον τῆς νίκης κατὰ πάντων ἀνέστησας τρόπαιον, ὡς ἡ ἐκ τοῦ Παπικοῦ στόματος προελθοῦσα ἀπόφασις τρανῶς ἐμαρτύρησε λέγουσα. Ἐποιήσαμεν οὐδὲν πάντως οὐδεὶς. Ὡς νέον δὲ Ζωραβάβελ σὲ κηρύττομεν, ὅτι τὴν ἐν Ἰταλίᾳ πεπτωκυῖάν πως ὀρθόδοξον ἡμῶν πίστιν, οἵκαδε ἐπιστρέψαι ἀνῴρθωσας, καὶ ἀπανταχοῦ ταῖς Θεοσόφοις σου διδασκαλίαις συνέστησας. Διὸ καὶ εἰς αἰῶνας εὐφηνούμεν τὴν ἐνδοξον μνήμην σου.

Καὶ νῦν Θεοτόκε σὺ ἡ ἄμπελος.

Εἰς τὸν στίχ. προσόμ. Χαίροις ἀσκητικῶν ἄλ.

Χαίροις ὁ Ἱερώτατος νοῦς, Θεολογίας ὁ κανὼν ὁ εὐθύ-
τατος, Τριάδος τῆς ὑπερθέου, ὁ συντηρήσας καλῶς ἀσυγ-
χύτους θείας ιδιότητας. Πατὴρ μὲν τὸν αἷτιον, μόνον εἶναι Θεότητος· αἷτια τὸν δέ, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, θείοις δόγμασι, Θεολόγων ἐπόμενος τὸ αἷτιον ὁ πόρρω βαλλόμενος, ὡς σύγχυσιν ἐπεισάγων, καὶ σμῆνος ἄλλων αἱρέσεων, Χριστὸν ἐκδυσώπει, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχ. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν.

Χαίροις ὁ Ἱερὸς γραμματεὺς, τῆς ὑψηλῆς Θεοσοφίας τῆς χάριτος· τὸ στόμα τῶν Θεολόγων, τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ὁ μέγιστος γίγας καὶ ἀήττητος. Ἐφέτου τὸ καύχημα, Ζωροβάβελ ὁ δεῦτερος· ὁ ἀναστήσας τὸ ὀρθόδοξον

φρόνημα. ὁ κατέπεσεν, ἐν τῇ Δύσει τὸ πρότερον. Ἀνθρώπε ἐπουράνιε, ἐπίγειε ἄγγελε, τῶν Ὁρθοδόξων ἡ δόξα, σκεῦος χαρίτων τοῦ Πνεύματος, Χριστὸν μὴ ἐλλίπης, ἱκετεύων ὑπὲρ πάντων τῶν εὐφηνούντων σε.

Στίχ. Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν χεῖλη δὲ ἀνδρῶν ἐπίσταν.

Χαίροις Ἱεραρχῶν καλλονή, τῶν ἀσκητῶν περιφανὲς σε-
μνολόγημα· ὁ πράξει καὶ θεωρίᾳ κεκοσμημένος λαμπρῶς ἀρετῶν τὸ θεῖον τὸ θησαύρισμα· πραδότητος σκηνώμα, προσευχῆς ἐργαστήριον τῆς ἀεινάου, τῆς σοφίας κειμήλιον, ταπεινώσεως τὸ τερπνὸν ἐνδιαίτημα· ἤλιε διακρίσεως· εἰρήνης τὸ τέμενος· διπλῆς ἀγάπης ὁ οἶκος, τῆς πρὸς Θεὸν καὶ τὸν ἐγγίστα. Χριστὸν ἐκδυσώπει, τοῦ δωρήσασθαι τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα ἤχος δ'.

Δεῦτε οἱ Ὁρθόδοξοι πάντες καὶ εὐσεβείας ζηλωταί, δεῦτε καὶ θεάσασθε τοῦ θεοῦ Μάρκου, πάλιν καὶ νίκην ξενήκου-
σπον, τοὺς ὄρους ὑπερβαίνουσας τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Ὡ τοῦ θαύματος εἰς ἀνὴρ μονώτατος, τὴν πανοπλίαν ἐν-
δεδυμένος τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, ἐν τῇ καρδίᾳ ἵστα-
ται τῆς Ἰταλίας, Ἰουλιανὸν καὶ Ἰωάννην, καὶ πάντας τοὺς ἐναντίους, ἀλλοτρίους τε καὶ τοὺς ἡμετέρους, γενναίως ἐ-
λέγχων καὶ κατὰ κράτος νικῶν. Ὡντως αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη, ἡ τὸν κόσμον νικήσασα, ἡ ὀρθόδοξος πίστις ἡμῶν· καὶ ὁ ἐν αὐτῇ καὶ κατ' αὐτὴν πιστευόμενος, Χριστὸς ὁ Θεός, καὶ σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν ἐκ παντοίων.

Εἰς τὸν ὄρθρον Κάθισμα μετὰ τὴν α. στιχολογίαν.

Τὸν τάφον σου σωτήρ.

Ἡξιὸν μυστικὸν καὶ θεόγραφον πλάκα, καὶ βίβλον νοη-
τὴν σὲ κηρύττομεν, Μάρκε· ἐν αἷς ἀναγινώσκουμεν, τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, ἀπαράτρωτον, καὶ τῶν Λατίνων προσθήκην ἀποβάλλομεν τῶν Ὁρθοδόξων οἱ δῆμοι, οἱ σὲ μακαρίζοντες.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Μαρία ἡ τὰς τρεῖς ἀνηκούστους ἐνώσεις, ἐνώσασα φρικτῶς, παρθενίαν καὶ τόκον, Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον, πίστιν τε καὶ πιστεύουσαν, τοῖς ξενίζουσι τούτοις καρδίαν ἀνθρώπου· ἡμᾶς ἐνωσον, τῇ τοῦ Υἱοῦ σου ἀγάπῃ, καὶ σῶσον πανύμνητε.

Μετὰ τὴν β'. στιχολ. Κατεπλάγη Ἰωσήφ.

Κετεπλάγησαν ὁμοῦ, πάντες οἱ Δύσεως σοφοί, καὶ ἐφῶς τὴν ἰσχύν, τῶν διαλέξεων τῶν σῶν, παρισταμένου ἐν μέτῳ τοῦ συνεδρίου ὅπως ἐξ ἐτοίμου πρὸς ἅπαντας ἐδίδου ἀποκρίσεις, θεόσοφε, ἐξ ὀπλοθήκης θείας τῶν Πατέρων, καὶ γραφικῶν παραστάσεων δι' ὧν τὴν τούτων, ἐξῶ σοφίαν, ἐδειξας μωρανθείσαν.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Ἀπειρόγαμε ἀγνή, πῶς συλλαμβάνεις ἐν γαστρί, τῶν ἀπάντων τὴν πνοήν, περικρατοῦντα ἐν χερσί; φράσον ἡμῖν τὸν λόγον τοῦ μυστηρίου σου. Πανάληθές ἐστι τοῦτο, ὃ ἄνθρωπε καὶ παῦσε ἐρευνῶν τὸ δυσθεώρητον, ὕψος καὶ βάθος, μῆκος καὶ πλάτος, τῆς ἀπορρήτου λοχείας μου. Νικᾷ γὰρ ὄντως, ἐννοίαν πᾶσαν ἀνθρώπων τε καὶ Ἀγγέλων.

Μετὰ τὸν Πολυέλ. τὴν Σοφίαν καὶ λόγον.

Ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τοῦ παντουργοῦ, καθαρῶτατον σκεῦος καὶ ἱερόν, εὐροῦσά σε θεόσοφε, ἐξεχύθη σοῖς χεῖλεσι, καὶ ὄργανον εἰργάσατο πληρῶσαι ἃ ὥρισε τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν, θανεῖν κινδυνεύουσαν, τῇ κακοδοξίᾳ τῶν Λατίνων ζῶσαι. Διὸ οἱ Ὁρθόδοξοι, ὡς ζωὴν οἰκουμένης σε εὐφημοῦντες κραυγάζομεν: Πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ τὴν ἀγίαν μνήμην σου.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Ἡλιόμορφον ἄρμα τὸ τοῦ Δαβίδ, πορφυρόστρωτος κλίνη τοῦ Σολομών, τόμος θεοχάρακτος, Ἡσαΐου καὶ ἐμψυχος, σκηνὴ τοῦ Μωϋσέως, καὶ τείχος ἀδάμαντος, σὺ τοῦ Ἀμὼς ὑπάρχεις, λυχνία χρυσήλατος, ἡ τοῦ Ζαχαρίου, Δανιὴλ τε τὸ ὄρος, πυξίον κροκόλευκον Ἀββακούμ, καὶ τὸ ἐξοχόν,

προφητῶν περιήχημα, πρέσβευε τῷ σῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ, τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι, τοῖς προσκυνοῦσιν ἐν πίστει, τὸν πανάγιον τόκον σου.

Οἱ Ἀναβαθμοί. τὸ α'. ἀντίφωνον τοῦ δ'. ἤχου.

Τὸ προκείμενον. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν. Στίχ. Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη. Εἶτα μετὰ τὸ Ἑλέησόν με ὁ Θεός, λέγε παρόν.

Ἦχος πλάγιος β'.

Τῆς ἐμποθοῦς δυάδος ὑπερार्θεῖς, καὶ τῆς ὕλικης τετράδος ἤδη λυθεῖς, τῆς ἐν μονάδι τριάδος, καὶ ἐν τριάδι μονάδος, σὺ τριαδικὸς καὶ μοναδικός, ἐπόπτης γέγονας ἄμεσος, καὶ τῇ τῶν πρωτοτόκων συναυλιζόμενος πανηγύρει τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, πάτερ ἀγιώτατε.

Ὁ Κανὼν τῆς Θεοτόκου εἰς στ'. καὶ τοῦ Ἀγίου οἱ β'. εἰς ἡ'. ὁ πρῶτος Κανὼν. ἤχος δ'. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου, οὐ ἡ ἀκρυστιχίς:

Μάρκον γεραίρω, ὀρθοδοξίας στύλον. Ὡδὴ α'.

Μονὰς τρισυπόστατε, Πάτερ, Υἱὲ, Πνεῦμα Ἅγιον, Θεὲ ὑπερούσιε, χάριν μοι δώρησαι, τοῦ ὑμνῆσαί σου τὸν θεῖον Ἱεράρχην τὸν σὲ ἀληθεύοντα θεολογήσαντα.

Ἀνοίξας τὸ στόμα σου μέσον Φεβρύρας θεόσοφε, ἐδείχθης τῆς πίστεως γενναῖος πρόμαχος, τὴν ἀντίθεον προσθήκην τῶν Λατίνων, ἐλέγξας σοφώτατα λόγοις καὶ γράμμασι.

Ρήτωρ μεγαλόφωνος, σὺ γεγονὼς τῆς Θεότητος, τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐθελόγησας, ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ μόνου, πατέρων ἐπόμενος, τοῖς θεοῖς δόγμασι.

Θεοτοκίον.

Κυρίως σὲ Δέσποιναν, καὶ Θεοτόκον κηρύττομεν, Θεὸν γὰρ ἐγέννησας κατὰ ἀλήθειαν, γνωριζόμενον, μιᾷ ἐν ὑποστάσει καὶ δύο ἐν φύσεσιν, ἀγνή πανάμωμε.

Ἔτερος πλάγιος δ'. Ἀρματηλάτην Φαραῶ.

Τὸ μελουργὸν τοῦ Παρακλήτου ὄργανον, ἡ λιγυρὰ καὶ τερπνὴ, πάγχορδος κιθάρα, τῆς ἐνθέου γνώσεως, κιννύρα

θεοκρότητε, ὀρθοδόξων δογμάτων, ἢ τοὺς πιστοὺς κατα-
θελγούσα, ἐμπνευσὸν μοι λόγον ὑμνοῦντί σε.

Ὁ ποταμὸς θεολογίας σήμερον, ἐκ τῆς Ἑδέμ πλημμυ-
ρεῖ, καὶ εἰς ἀρχὰς κόσμου, τέτταρας μερίζεται, εὐφραίνων
τοὺς ὁρμήμασι, τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· δευτε ἀντλήσατε
ἄνθρωποι, τούτου τὰ ζωήρρυτα νάματα.

Ναὸς Θεοῦ ἡγιασμένος γέγονας, Μάρκε θεόσοφε, τὴν καρ-
δίαν ἔχων, ὡς ἁγίαν τράπεζαν· τὸν νοῦν ὡς Ἱερέα δέ, τὴν
δὲ θέλησιν πάτερ, ὡς ἱερεῖον ἀμώμητον, τοῦ πιστοῦ λαοῦ
προθυόμενον.

Εὐκλεεστάτη Βασιλὶς γεγέννησας, τὸν Βασιλέα Χριστὸν,
οὗ ἡ βασιλεία, βασιλεία πέφυκε, πάντων αἰώνων ἄχραντε,
ἐκ πατρὸς Βασιλέως, ὡς αἰδίου ἐκλάμφαντος ἐν ταῖς σαῖς
ἀγκάλαις βαστάσασα.

Καταβασία. Χέρσον ἄβυσσος.

ᾠδὴ γ'. Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους.

Ὅρθαις ἀποδείξεων ἐφόδοις, Λατίνους ὡς Ἀκινδυνιστάς,
γενναίως ἐστηλίτευσας, καὶ μὴ ταυτὸν ἐδίδαξας οὐσίαν καὶ
ἐνέργειαν, ἐπὶ Θεοῦ εἶναι πάνσοφε.

Νοήσας καλῶς τοὺς Θεολόγους, ὡς ἄριστος τούτων μα-
θητῆς, τὴν μὲν θείαν ἐνέργειαν μετέχεσθαι τοῖς κτίσμασι,
τὴν φύσιν δὲ ἀμέθεκτον, μένειν ὀρθῶς ἐδογματίσας.

Γραφῶν παραστάσεις γενναίαις, τὴν χάριν τοῦ Πνεύμα-
τος σοφέ, μερίζεσθαι ἀπέδειξας, καὶ Πνεῦμα ὀνομάζεσθαι,
φύσιν δὲ καὶ ὑπόστασιν, τούτου μηδὲλως μερίζεσθαι.

Θεοτοκίον.

Ἐγέννησας κόρη ἀνωδύνως, ἀκόπως ἐβάστασας ἄγνή, ἀ-
σπόρως δὲ συνέλαβες, Θεὸν τὸν ὑπερούσιον· ὦ τέρατα πα-
ράδοξα· τίς νοῦς βροτῶν οὐκ ἐξίσταται.

Ἄλλος. Οὐρανίης ἀφίδος.

Ἦψ' Ὅσιων τιμᾶσθαι, σὲ θεμιτὸν Ὅσιε, ὑπὸ Θεολόγων,
ὡς Θεοῦ Θεολόγον ἀκρότατον, διερμηνεύοντα, θεολογίας
τάς τούτων, θεολόγῳ γλώττῃ σου, καὶ νῶ θεόφρονι.

Γίγας ὡσπερ γενναῖος, δραμεῖν ὁδὸν ἔχαιρες, οὐρανοῦ
ἀπ' ἄκρου, οὐρανοῦ ἕως ἄκρου τῆς Δύσεως, ἐν παραστήματι

γιγαντιαίῳ τῶν λόγων, κρατύνων τῆς πίστεως τὰ θεῖα
δόγματα.

Εὐγενείας τὸ ἄκρον, πεπλουτικῶς ἄωτον, Εὐγενικός Μάρ-
κος, φερωνύμως ἐκλήθης μακάριε, ὅπερ γεγένησαι, πρῶην
κληθεὶς καταλλήλως, ἢ ὅπερ προκέκλησαι, γεγονῶς ὕστερον.

Θεοτοκίον.

Νύμφη ὠφθης ὡραία, Θεοῦ Πατρὸς ἄχραντε, τοῦ Υἱοῦ δὲ
μήτηρ, καὶ θυγάτηρ τοῦ Πνεύματος πάγκαλος· κατοικητή-
ριον τῆς ἀρχιφώτου Τριάδος, ὅλης τῆς Θεότητος ἐμψυχον
τέμενος.

Κάθισμα. Τὴν σοφίαν καὶ λόγον.

Τοὺς λειμῶνας τῶν θείων Μάρκε γράφων, καὶ Πατέρων
Ἁγίων τῶν συγγραφῶν, σοφῶς περιενόστησας, φιλεργὸς
ὡσπερ μέλισσα, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας τὰ ἄνθη δρεψάμενος, ἐν
μέλει ἐξ ἀπάντων, γλυκὺ κατεσκεύασας, καὶ παρέθου πᾶσι,
τοῖς πιστοῖς θεοφόροι. Διὸ εἰ γευόμενοι, γλυκασμοῦ ἐν τῷ
φάρυγγι, τῆς διανοίας βοῶμέν σοι. Πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
τῶν παισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι, τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ
τὴν ἁγίαν μνήμην σου.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Χαῖρε θρόνε πυρίμορφε τοῦ Θεοῦ, χαῖρε κόρη καθέδρα
βασιλική· κλίνη πορφυρόστρωτε· χρυσοπόρφυρε θάλαμει· χλα-
μὺς ἀλουργόχροε· τιμαλφέστατον τέμενος· ἀστραπηφόρον ἄρ-
μα· λυχνία πολύφωτε. Χαῖρε Θεοτόκε, δωδεκάτειχε πόλις,
καὶ πύλη χρυσήλατε, καὶ παστάς ἀγλαόμορφε, ἀγλαόχρυ-
σε τράπεζα, θεοκόσμητον σκηνώμα. Χαῖρε ἐνδοξε νύμφη ἡ-
λιοστάλακτε. Χαῖρε μόνη ψυχῆς μου εὐπρέπεια.

ᾠδὴ δ'. Τὴν ἀνεξιχνίαστον.

Ρώμην θείου Πνεύματος ἀναλαβών, Ρώμης παλαιᾶς ἐπε-
στόμισας, τοὺς ἀπογόνους, βλασφημοῦντας εἰς τὸ φῶς, τὸ
τῆς μεταμορφώσεως, κατὰ Βαρλαάμ τὸν παράφρονα.

Ἀκτιστον αἰδίον τοῦτο τὸ φῶς, δόξα φυσικὴ τῆς Θεό-
τητος, ὄντως ὑπάρχει, κατὰ σὲ Μάρκε σοφέ, οὐ κτίσμα ὑ-
στερόχρονον, κατὰ τὰ Λατίνων ληρήματα.

Εἶδον οἱ ἀπόστολοι τὸ θεῖον φῶς, ὀφθαλμοῖς ὑλαίοις τὸ

αὔλον, ἀλλ' ἐν δυνάμει, καὶ ῥοπῇ ὑπερφυεῖ, ἐνισχυθεῖσι πνεύματος, κατὰ τοὺς σοὺς λόγους Θεόσοφε.

Θεοτοκίον.

Ρύπον ἀποκάθαρον ἐμῆς ψυχῆς, ὕλην τῶν παθῶν μου κατὰφλεξον, ἄνθρακος θείου, ὡς πυράγρα μυστικῆ, ἵνα νοῦ αὐλῶ σὲ ἀνυμνολογῶ τὴν πανύμνητον.

Ἄλλος. Σὺ μου ἰσχύς.

Ἱεραρχῶν, τὸ θεῖον ὄντως ἐντρύφημα Ἐφεσίων, τὸ ἔξοχον αὐχμημα, χριστιανῶν Ἀνατολικῶν, ὕψωμα γενναῖον, καὶ Δυτικῶν τὸ κατὰπτωμα, καύχημα ἀληθείας, ἐξουθενήμα πλάνης, τῆς Ἐφέσου ὁ Μάρκος ὑμνεῖσθω μοι.

Καταγελαῖ, πόλις δεινῶν ἐλεοπόλεων, πύργον σχοῦσα, προβλήτην στερέμνιον· ἡ δὲ Χριστοῦ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, πύργον προβαλλομένη σὲ ἄρρηκτον, στρουθὸν ὥσπερ ἐμπαίξει, ἐκκρούουσα ἐνέδρας, καὶ δεινὰ τῶν Λατίνων σοφίσματα.

Ὁ παμφαῆς, σήμερον ἔλαμψεν ἥλιος, ἐξ ἑώας Μάρκος ὁ πανάριστος, καὶ τοῦ δρυμοῦ ψαλμικῶς εἰπεῖν, συνήχθη θηρία, τῆς Δύσεως οἱ ἀπόγονοι, καὶ μάνδρας εἰς ἰδίας, ἐκοιτάσθη αὐτίκα, ἀστραπὴν τοῦ φωτὸς μὴ ἐνέγκαντα.

Θεοτοκίον.

Νέος Ἀδὰμ, ἀντὶ τοῦ πάλαι γεγέννηται, ὁ υἱός σου· σὺ δὲ μήτερ ἄχραντε, ἀντὶ τῆς Εὐας· ὁ δὲ Σταυρός, ἀντὶ γνωστοῦ ξύλου· ὁ Γαβριὴλ ἀντὶ ὄψεως· ἀντὶ Ἐδὲμ ὁ πόλος· ἡ χαρὰ ἀντὶ λύπης· ὦ καλῶν θημωνία ἀντίστροφος.

Ῥδὴ ε'. Ἐξέστη τὰ σύμπαντα.

Ὡς στρατοπεδάρχῃν σε, προβάλλει ἱερώτατε, πᾶσα ἡ ἑὼα Ἐκκλησία, Πνεύματος ὀπλοῖς κατεδαφίζοντα, πύργον μοναρχίας Παπικῆς, τοῦ εἰς ὕψος ἄδικα, καὶ λαλοῦντος καὶ πράττοντος.

Ὅρους ἐδικαίωσας, κρατεῖς Μάρκε Θεόσοφε, Πατέρων ἐν-θέων θεσπιζόντων, τῇ τάξει μόνῃ τὸν Ρώμης λέγεσθαι, πρῶτον τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν, ἀλλ' οὐχὶ μονώτατον, Ἐκκλησίας δεσπόζοντα.

Ρίζα διαστάσεως, Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, πάσης τε πηγῇ καινοτομίας, ἡ ἀρχὴ Πάπα ὄντως ἐγένετο, Συνόδοις ταῖς

οἰκουμενικαῖς, καὶ Γραφαῖς μὴ εἰκονοῦσα ἀντιχρίστῳ φρονήματι.

Θεοτοκίον.

Θεὸν μὲν τὸ βρέφος σου, ὑπάρχει παναμώμητε, σὺ δὲ πάλιν ἔμεινας παρθένος, μετὰ τὸν τόκον ἀγνή Θεόνυμφε. Ποῖον ἄλλο μείζον ἐπὶ γῆς, τοῦ τοιοῦτου θαύματος, κόσμος ἅπας θεύεται;

Ἄλλος. Ἴνα μὴ τι ἀπόσω.

Μόνος μέσῳ Λατίνων ὑπερασπιζόμενος ἐγένου πάνσοφε, τῆς πατρὶοῦ δόξης καὶ ἀντὶ συμμαχούντων ἐκέχρησο, φεῦ, ὡς πολεμίους, τοῖς ἡμετέροις ψευδαδέλφοις. Ὡ ψυχῆς στεροτέρας ἀδάμαντος.

Ἀπαθείας εἰς ὕψος, πρῶν δι' ἀσκήσεως Μάρκε ἀνδρά-μες, καὶ σεαυτὸν καθάρας, θεωρία καὶ πράξει μακάριε, τῆς Θεολογίας, ὕστερον σάλπιγγ' ἀνεδείχθης, διηχοῦσα τοῦ κόσμου τὰ πέρατα.

Ρητορεύουσα γλῶσσα, ρυθμῷ καὶ μεθόδοις τῆς τέχνης βρενθούσα, οὐκ ἰσχύει πάτερ ἐγκωμίου σοὶ πλέξασθαι στέφανον σὺ γὰρ μόνος ὦφθης, τῆς ἀχραιφνοῦς πατέρων δόξης, καὶ ταμίας καὶ φύλαξ καὶ πρόμαχος.

Θεοτοκίον.

Κέντρον ὦφθης χαρίτων, σφαῖρά τε πολύαστρος θεοχαρίτωτε, τῶν ζωδίων κύκλος, δι' οὗ μέσον διέβη ὁ ἥλιος, τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῆς φρικτῆς οἰκονομίας, τὴν περίο-δον πᾶσαν ἐπλήρωσε.

Ῥδὴ ς'. Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον.

Ὁ καταπέλτης ὁ κράτιστος, τῆς ἀζυμοθυσίας ἐπέφανε, Μάρκος ὁ πάνσοφος, τὸ τῆς Ἐφέσου καλλώπισμα· οἱ παῖ-δες τῶν Λατίνων πάντες κρυβήτωσαν.

Δεῖπνον Χριστὸς τὸν θειότατον, ἐνζύμου δι' ἄρτου τετέ-λεκε· καὶ γὰρ καιρὸς οὐκ ἦν, τῆς τῶν ἀζύμων ἐνάρξεως, κατὰ τὰς ἀποδείξεις σου, Μάρκε πάνσοφε.

Ὅθνετον δόγμα καὶ ἐκφυλον, τῶν Ἐβιωνιτῶν καθιστόρη-ται· προσφέρειν ἄζυμα, ἀρχαῖον δὲ νομοθέτημα, χριστια-νῶν ὑπάρχει προσφέρειν ἐνζυμα.

Θεοτοκίον.

Ξενίζει πανάγιε Δέσποινα, Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων διά-

νοϊαν, τὸ ξένον θαῦμά σου· σὺ γὰρ τὸν κτίστην καὶ Κύριον, Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ξένως ἐγέννησας.

Ἄλλος. Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

Ὁ στύλος μὲν τοῦ πυρός, τὸν Ἰσραὴλ καθωδήγησε, πρὸς Χαναναίαν ποτὶ· σὺ δὲ καθωδήγησας, ταῖς θεολογίαις σου, τὸν λαὸν Κυρίου πρὸς τὴν πίστιν τὴν ὀρθόδοξον.

Νέος Δαβὶδ ἀληθῶς, ἐδείχθης Μάρκε ἀοίδιμε, ὡς δευτέρου Γολιάθ, τὸν Ρῶμης Εὐγένιον, κτείνας τῇ σφενδόνῃ σου ὅτι Θεοῦ ζώντος, παρατάξεις προσεξύβρισε.

Ἀγάλλου ἡ τοῦ Χριστοῦ, νῦν Ἐκκλησία καὶ χόρευε, πλουτήσασα ἐκ Θεοῦ Μάρκον τὸν σοφώτατον, ἀήττητον πρόμαχον, τῆς ὀρθοδοξίας, δι' οὗ τρέπεις πολεμίους σου.

Θεοτοκίον.

Σὲ γενεαὶ γενεῶν, Θεόνυμφε μακαρίζομεν, ὡς τετοκυῖαν Θεόν, τὸν ὄντως μακάριον, καὶ τοὺς τὰ προστάγματα αὐτοῦ ἐκπληροῦντας, μακαρίους ἐργαζόμενον.

Κοντάκιον. Ἡ Παρθένος σήμερον.

Πανοπλίαν ἄμαχον ἐνδεδυμένος θεόφρον, τὴν ὄφρυν κατέσπασας, τῆς Δυτικῆς ἀνταρσίας, ὄργανον τοῦ παρακλήτου γεγεννημένου, πρόμαχος ὀρθοδοξίας προβεβλημένος. Διὰ τοῦτο σοι βοῶμεν, χαίροις, ὦ Μάρκε, ὀρθοδόξων καύχημα.

Ὁ Οἶκος.

Τίς ἀμοιβή; τίς ἀνταπόδοσις ἀξία παρ' ἡμῶν σοι προσενεχθήσεται, Μάρκε ἀγιώτατε; σὺ γὰρ δι' ἀσκήσεως προκαθαρθείς Θεολογίας γέγονας ὄργανον καὶ Ἱεράρχης χρηματίσας, ὑπὲρ τῆς πατρῴας δόξης, πρὸς Δυτικούς ἡγωνίσω μέχρις αἵματος· τῶν τῇ κακοδοξίᾳ καταπεσόντων, ἀνάστασις γέγονας· τῶν παραπесεῖν κινδυνεύοντων ἀσφάλεια· τῶν διεσπῶτων ἐνώσις· καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν Ἀνατολικῶν, ὀρθοδοξίας ἀνεδείχθης Διδάσκαλος. Διὰ τοῦτο κατὰ χρέος ἐκβοῶμέν σοι ἀπαύστως, χαίροις ὦ Μάρκε ὀρθοδόξων καύχημα. Τῷ αὐτῷ μηνὶ ιθ'. Μνήμη τοῦ ἐν Ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν, Μάρκου Ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας προμάχου καὶ φύλακος.

Στίχ. Κρατεῖ μὲν Ἀτλας μυθικῶς ὅμοις πόλον,

Κρατεῖ δ' ἀληθῶς, Μάρκος ὀρθοδόξων.

Τὸ μείναι ἐντὸς Ὀρθοδοξίας ὄρων,
Ἀνατολικοῖς κληρὸς ἐκ Μάρκου μόνου.

Εἰ μὴ Σάββαθ σπέρμα Ὀρθοδοξίας,

Ἔδωκε Μάρκον, οὐκ ἂν πύσεβήσαμεν.

Τῇ δ' ἐννάτῃ δεκάτῃ νόες ἐνθεν Μάρκον ἄειραν.

ὦδὴ ζ'. Οὐκ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει.

Ἴδου ἤστραφεν ἡ μνήμη τοῦ τρισμακάρος, Μάρκου ὡς ἥλιος, Ἀνατολῆς τοὺς πιστοὺς, φωτίζουσα ἅπαντας, τὸ δὲ τῆς Δύσεως πῦρ καθάρσιον, ἀποσθενῶσα τέλεον, καὶ μὴ ὃν ἀποδεικνύσα.

Ἀκουέτωσαν Λατίνων οἱ ἀπόγονοι, τοῦ θείου ρήτορος τῆς στεντορείας φωνῆς, ὅτι ἡ μετάνοια πλήρης ὑπάρχουσα οὐκ εἰς βάσανον, πυρὸς τοὺς ἐκδημήσαντας, εἰς τρυφὴν δὲ παραπέμπει.

Σιγησάτωσαν Λατίνων τὰ παλίμφημα, στόματα σήμερον· ἀντιβροντᾷ γὰρ αὐτοῖς, τὸν τρίτον εἰσάγουσα τόπον κακόδοξα, ἡ πανεύσημος γλῶττα Μάρκου κηρύττουσα, ὀρθοδόξως δύο τόπους.

Θεοτοκίον.

Σωματώσασα, τὸν λόγον τὸν ἀσώματον, κόρη Θεόνυμφε, τοὺς ἐνσωμάτους βροτοὺς, ἀσωμάτους ἐδείξας, Ἀγγέλους ψάλλοντας, ὑπερύμνητε, ὁ τῶν Πατέρων Κύριος καὶ Θεὸς εὐλογητὸς εἰ.

Ἄλλος. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Μαργαρίτους τιμίους, πολυτάλαντον ὄλθον καὶ ἀναφαίρετον, Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας, τὰ θεολογικά σου καταλείσεις συγγράμματα· δι' ὧν πλουτίζεις ἡμῶν, τὰς πενομένας φρένας.

Ἄλλον Κύριλλον, Πάτερ, ἄλλον Ἀθανάσιον ἢ Θεολόγον τε, νέον σὲ Ἰωάννην οἱ πολῖται ἐκάλουν, ὑποστρέψαντα βλέποντες, ὡς ἀριστεὰ λαμπρόν, καὶ μιμητὴν ἐκείνων.

Σὲ ἐμίσησαν μάκαρ, ὡς ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καθὼς γέγραπται, Λατῖνοί τε συμφώνως, μετὰ Λατινοφρόνων, καὶ καλῶς μὴ πειθόμενον, ψευδεὶ ἐνώσει αὐτῶν ὡς Θεοῦ χωρίζουσι.

Θεοτοκίον.

Ἰητῆρα τῶν νόσων, ἐλατῆρα τῶν πόνων, δοτῆρα πάντων

καλῶν, φωστῆρα τῶν ἐν σκότει, σωτῆρα τῶν ἐν πλάνῃ ἡ γεννήσασα Δέσποινα νοσοῦντά με ψυχικῶς ἰάτρευσον καὶ σῶσον.

Ἡ δὲ ἡ'. Παῖδας εὐχαίς.

Τιμᾶ σου τὴν μνήμην Ἱεράρχα, Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησίᾳ ἡ ὀρθόδοξος, ὑπὲρ ἧς κατεβάλες, πόνους μέχρις αἵματος, καὶ τὴν αὐτῆς ἐκράτυνας δόξαν Θεόσοφε, Ἀγίων τὴν ἀπολαυσιν δέξας μὴ τελείαν εἶναι, πρὸ κρίσεως τρισμάκαρ.

Ὑδατος ζωῆς καὶ ἀφθαρσίας, εἰς κόρον οἱ δίκαιοι πλησθήσονται, καὶ τῆς νίκης τέλειον, λείπονται τὸν στέφανον, μετὰ τὴν ἐξανάστασιν, οἱ δὲ ἀδόκιμοι, κομίσοντα ποινὴν τὴν τελείαν, κατὰ τοὺς σοὺς λόγους πάνσοφε Ἱεράρχα.

Ἀἴσιος ἀποδείκνυται σοῖς λόγοις, Λατίνων ἡ δόξα ἡ πρεσβεύουσα, πρὸ τῆς ἀναστάσεως, λαμβάνειν τὸ τέλειον, τῆς θείας ἀπολαύσεως, δικαίους ἅπαντας· τελείαν δὲ, τὴν δίκην ἀδίκους· πῶς γὰρ ἔσται δίκη πρὸ κρίσεως δικαίας;

Θεοτοκίον.

Ὁ πᾶσιν ἀνέκφαντος τοῖς οὖσιν, ἐκ σοῦ ἐπεφάνη παναμώμητε, τοῖς βροτοῖς δι' ἄφατον ἔλεον, ὡς ἄνθρωπος· ἐν τῇ ἐκφάνσει δ' ἔμεινε, καὶ μετὰ ἐκφανοῖν, ὡς ἦν πρὸ τῆς ἐκφάνσεως πάλιν, οἷα Θεὸς πέλων ἀνέκφαντος τοῖς πᾶσι.

Ἄλλος. Ἑπταπλασίως κάμινον.

Στήλην σε ζῶσαν πίστεως, ὀρθοδόξου κηρύττομεν, ὅρον ἀκραιφνοῦς, Θεολογίας πάνσοφε· κανόνα εὐθύτατον, τῶν θείων παραδόσεων, στάθμην ἀκριβῆ, τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας, ἐκκλίνουσιν ἐπίσης, περιττὸν καὶ ἐλλείπον, ὡς ἐκ τοῦ ἀντιθέτου κακίας ὁμοτίμου.

Τῶν διεστώτων ἐνωσις, τῶν πεσόντων ἀνόρθωσις, καὶ τῶν κλονουμένων, στηριγμὸς γεγένησαι, ἀρμόσας τοὺς ἅπαντας, διὰ Συνόδου Μάρκε σοφὲ, ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, ὀρθοδόξῳ κανόνι, βοῶντας εὐχαρίστως, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαὸς ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἐστενοχώρει ἅγιε, τὴν πλατεῖαν καρδίαν σου, ἡ διηνεχὴς τῆς Ἐκκλησίας μέριμνα, ὑφ' ἧς ἐκκαίόμενος, ὥσπερ ὁ μέγας Παῦλος ποτὲ, πόθῳ ἐκζητεῖς, τὸν προστησόμενον ταύτης, μετὰ τὴν κοίμησίν σου· καὶ εὐρὼν ὡς ἐπόθεις, Γεννάδιον τὸν πάνυ, ἡδέως ἐκοιμήθης.

Θεοτοκίον.

Φῶς ἡ τὸ πρῶτον τέξασα, τὸ Ἀγγέλου τὰ δεύτερα, φῶτα ὑποστήσαν, καὶ φῶς τὸ πρωτόγονον, δημιουργήσαν, αὐθὶς τε φωστῆρας δύο παραγαγόν, ἐπὶ πᾶσι δὲ, ψυχὴν ὡς φῶς οὐσιώσαν, καὶ φῶτα ὑποδείξαν, προστάγματα οἰκεία, φώτισον τοῦ νοός μου, τὸν ζόφον Θεοτόκε.

Ἡ δὲ Θ'. Ἄπας γηγενής.

Νίκην κατ' ἐχθρῶν, Λατίνων ἀνέστησας, καὶ τούτῳ Ἀγίε, καὶ τὸ τούτων πρόσωπα, αἰσχύνης πάσης ὄντως ἐπλήρωσας, δείξας ἐνθέοις λόγοις σου, ὡς οὐ τὰ ῥήματα, τοῦ Κυρίου, τὰ φάγετε, πίστετε, μεταβάλλουσι δῶρα τὰ τίμια.

Ἱερατικαῖς, εὐχαῖς ἀγιάζεται καὶ ἐπικλήσεσι, δῶρα τὰ προκείμενα, καθὼς σὺ Μάρκε λαμπρῶς ἀπέδειξας, ταῖς μυστικαῖς ἐπόμενος, ἱεουργίαις καλῶς, Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσορρήμονος, ὧν τὸν βίον καὶ λόγον ἐζήλωσας.

Δέχου τὴν ἡμῶν, ὥδῃν ὡς χρυσόπλοκον προσφερομένην σοι, στέφανον ἀήττητε, παγκρατιάρχα Χριστοῦ νικήσαντι, οὐχὶ τὸ ἔξω πένταθλον, τὸ δὲ ὀκτάεθλον, τῆς Λατίνων δυσέβους αἱρέσεως, μονομάχε στερεῶς μυριόνικε.

Θεοτοκίον.

Ὑψος οὐρανοῦ, καὶ γῆς βάθος ἄπειρον τίς ἐρμηνεύσει; κόρη ἄειπάρθενη; οὕτω καὶ ὕψος τοῦ μυστηρίου σου, πῶς γοῦς σμικρὸς δυνήσεται καὶ περιερμηνεύσαι, βάθος τε τὸ ἄπειρον, τῆς ἀσπόρου λοχείας σου πανάγιε.

Ἄλλος. Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός.

Ὡς ὄντως θαυμαστὴ σου παμβασιλεῦ, καὶ μεγίστη ἦν εἰδειξας πρόνοιαν, περὶ τὸν σόν, Μάρκον προαιρέσεως φονικῆς, Λατίνων λυτρωσάμενος, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ σου ἀποδοὺς, ἀπήμαντον καὶ σῶον, ὀρθοτομοῦντα ταύτης, θείων δογμάτων τὴν ἀκριβείαν.

Ἐνώπιον Τριάδος τῆς ἀρχικῆς, ὑπὲρ ἧς ἡγωνίσω Θεόσοφε, περιστηχῶς, δόξης ἀπολαύεις θεοειδοῦς, θέσει Θεὸς γεγόμενος, καὶ φωτὸς πληρούμενος τριλαμποῦς λυθέντων τῶν ἐσώπτρων, σκιῶν τε παρηγμένων, τῆς ἀληθείας ταῖς ἐμφάσεσι.

Νικῶσαν τὰς αἱρέσεις νεανικῶς, Δυτικῶν ἀεννάως ἀπό-

φαίνε, Μάρκε σοφὲ, πᾶσαν Ἐκκλησίαν Ἀνατολῆς, ἥτις εὐχαριστοῦσά σοι ψῆφω διορίζει Συνοδικῇ, τιμᾶσθαι ἐτησίως, τὴν μνήμην σου Θεόφρον, ὀρθοδοξίας ὡς προΐστορος.

Θεοτοκίον.

Ὑμνῶ σε τὴν πανύμνητον ἀληθῶς, μεγαλύνων σε τὴν πολυύμνητον· ἦν ὕμνεϊ, ὕμνοις ἀσιγήτοις πᾶσα πνοὴ τεκοῦσαν ὑπερώμνητον, λόγον ὃν ὕμνοῦσιν ἐν οὐρανοῖς, χίλιαι χιλιάδες, μυρία μυριάδες, ἐν φλογεροῖς αὐλοῖς στόμασι.

Ἐξαποστειλάριον. Τοῖς μαθηταῖς συνελθόμεν.

Ὁ αἰσθητὸς μὲν ἥλιος, τῆς ἑω ἐξανίσχων, φωτίζει κόσμον ἅπαντα, φθάσαν δὲ Δύσιν ὅμως, ἰδίας κρύπτει ἀκτῖνας· σὺ δὲ ὦ θεῖε Μάρκε, καὶ ἐν τῇ ἑω ἔλαμψας, καὶ τὴν Δύσιν δὲ φθάσας, λόγοις σοφοῖς, ἐν αὐτῇ ἐξέλαμψας πολλῶ μᾶλλον· ὅθεν ὥφθης λαμπρότερος τοῦ ἡλίου Θεόφρον.

Ἔτερον. Γυναῖκες ἀκουτίσθητε.

Τὸν τῆς Ἐφέσου πρόεδρον, καὶ οἰκουμένης μέγιστον, διδάσκαλον καὶ σωτῆρα, ἀνευφημήσωμεν Μάρκον· στύλος γὰρ ἀπερίτρεπτος, ὀρθοδοξίας γέγονε, καὶ καταπίλτης κράτιςτος, καὶ κεραυνὸς καταφλέγων κακαδοξίας Λατίνων.

Θεοτοκίον.

Μαρία ὁ χρυσόπαστος, τῆς Θεότητος θάλαμος, εὐγένεια ἡ τοῦ Γένους, ἡ κοσμήσασα κόσμου, τὴν ἀκοσμίαν κόσμησον τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄκοσμον, τῆς ἐκ πόθου καὶ πίστεως κοσμοῦσης σε ἐν εὐκόσμοις, ὕμνολογίαις παρθένε.

Εἰς τοὺς αἰῶνες. Ἦχος α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τῆς ὑπερθέου Τριάδος, νῦν ἐλαμπόμενος, ταῖς φωτουργοῖς ἀκτίσιν, ὅλως φῶς χρηματίζεις· ὅλως ἐξαστράπτων· ὅλος Θεός, κατὰ χάριν μακάριε, φῶς καθορὸν τὸν Πατέρα, φῶς τὸν Υἱόν, φῶς τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον.

Μάρκε τοῦ λέοντος Μάρκου, πλουτήσας ὄνομα, καὶ θρόνον αὐτοῦ τόπον, Θεοφόρε ἐπέχων, ἴσον καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν ἰσχύν, ἀκολούθως ἐπλούτησας. Ὅθεν ὡς λέων βρυχήσας τοὺς δυσμενεῖς Παπολάτρας διεσχόρπισας.

Τοῦ ἐωσφόρου τῆς Ρώμης, φυσιωθέντος δεινῶς, καὶ θρόνον αὐτοῦ θέντος, ὑπεράνω τῶν ἄστρων, σὺ μόνος ζηλώ-

σας ὡς Μιχαὴλ, ἀνεβόησας ἐνδοξε· στῶμεν καλῶς· στῶμεν πάντες ἐν ταῖς σεπταῖς, τῶν Πατέρων παραδόσεσι.

Τοῖς Θεολόγοις συνήφθης, Μάρκε αἰοδήμε, ὡς Θεοῦ Θεολόγος· τοῖς ὁσίοις δὲ πάλιν, ὡς ὁσιος παμμάκαρ· τοῖς ἀθληταῖς, ἀθλητῆς ὡς ἀναίμακτος· καὶ τὸν Θεὸν ἱκετεύεις ὑπὲρ ὡμῶν, τῶν ἐκ πόθου εὐφημούντων σε.

Δόξα ἡχος πλάγιος α'.

Σαλπίσσωμεν ἐν σάλπιγχι ἁσμάτων καὶ χορεύσωμεν τῷ Πνεύματι, καὶ κροτήσωμεν εὐφραίνόμενοι, ἐν τῇ πανδήμῳ πανηγύρει, τοῦ θεοφόρου Πατρός· Βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες συντρεχέτωσαν, καὶ τῶν δι' ἀγώνων τῶν λογικῶν γενναίως, τοὺς γόνους τῆς Δύσεως, ἀντιλέγοντας δυσεθῶς ἐν σοφίᾳ νικήσαντα εὐφημείτωσαν· ποιμένες καὶ διδάσκαλοι, τὸν τῆς ὀρθοδοξίας ἀήττητον προστάτην, συνδραμόντες μακαρίσωμεν· οἱ ὅσοι τὸν ἀσκητὴν· οἱ ἱερεῖς τὸν ποιμένα, οἱ ἐν συμφοραῖς τὸν σωτῆρα· οἱ φιλόσοφοι τὸν Σοφόν· οἱ ἁμαρτάνοντες, τὴν θερμὴν πρεσβείαν· οἱ ἀσθενοῦντες τὸν ἰητῆρα· οἱ θεολόγοι, τὸν θεολόγον· ἅπαντες οἱ ὀρθόδοξοι, τὸν κοινὸν εὐεργέτην, κατὰ χρέος ἐγκωμιάζοντες ἀνακράζωμεν· Μάρκε ἀγνώτατε μεσίτευσον ὑπὲρ ἡμῶν, πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Δεσπότην, καὶ ρῦσαι κολάσεως ταῖς ἱκεσίαις σου.

Καὶ νῦν. Μακαρίζομέν σε.

Δοξολογία μεγάλη, καὶ ἀπόλυσις. Δίδεται καὶ ἅγιον ἔλαιον τοῖς Ἀδελφοῖς.

Εἰς τὴν λειτουργίαν τυπικὰ, καὶ ἐκ τοῦ Κανόνος. Ὁδὴ γ'. Σ'. Ἀπόστολ. καὶ Εὐαγγέλ. ζῆτει εἰς τὴν τοῦ Ἀγ. Ἰωάν. Χρυσοστόμ. τῆς λειτουργίας τῇ Π'. τοῦ Νοεμβρίου.

Κοινωνικὸν. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον.

Μεγαλυνάρια τοῦ Ἀγίου.

Χάρις Ἐκκλησίας στύλος στερρὸς χαίροις οἰκουμένης ὁ ἀνέσπερος ἥλιος, χαίροις τῆς Ἐφέσου ποιμὴν καὶ μέγα κλέος, Μάρκε θεοφόρε, θεολογίας πηγὴ.

Τὸν ἐξ εὐλ' αβείας βίον τὸν σὸν, Μάρκε θεοφόρε, συγγραψάμενον σαῖς λιταῖς, ἀπέργασαι οἶκον τῆς Τριάδος, ἐμὲ λιτάζω ὁ δοῦλός σου ἐνδοξε.

ΤΑ ΕΝ ΤΗ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΝΗ ΨΕΥΔΟΣΥΝΟΔΩ
ΥΠΕΡΦΥΗ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ
ΗΜΩΝ

ΜΑΡΚΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΦΕΣΟΥ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ.

Συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν Μοναχοῖς ἐλαχίστου Καλλι-
στου Ζωγράφου Ἀγιορείτου τοῦ Ἐφεσίου.

Περὶ ἑνὸς μεγάλου καὶ ὀξιοθαυμάστου πράγματος τὸ Γένος ἡμῶν ἐκαυχᾶτο καὶ ἐσεμνύνετο, ἀδελφοί, διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἀλλὰ χεῖμαρρος ὀρμητικὸς ἐκ Δύσεως πλημμυρίσας ἡπείλει τὸ Γένος ἡμῶν καὶ κατέπληττεν αὐτό, ὥς θέλων κατακλύσαι ποτὲ τὸ εἰρημένον αὐτὸ ἀγαθόν, καὶ ἀφανὲς ποιῆσαι αὐτὸ ἀπὸ προσώπου τῆς Γῆς, καὶ παντοιοτρόπως ἡγωνίζετο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου, καὶ παρασύρῃ τὴν τοῦ Γένους Ὁρθοδοξίαν, ἀλλὰ δὲν ἠτύχησε καθόλα τὰ διάφορα καὶ ποικίλα αὐτοῦ δοκίμια, καὶ παρ' ὀλίγον ὅμως ἤθελεν ἐπιτύχει, εἰμὴ εὐρίσκετο ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ τῶν ἐν Βυζαντίῳ Εὐγενικῶν ὁ ἔσχατος καὶ εὐγενικώτατος κλάδος ὁ Μάρκος ὁ τῆς Ἐφέσου φωστήρ.

Ὅποια μὲν εἶναι τὰ κατορθώματα καὶ οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ ὅσους κατέβαλεν ἐναντίον τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου χεῖμαρρου, ὅστις μικροῦ δεῖν νὰ καταπνίξῃ τὸ ἱερὸν τῆς Ὁρθοδόξιας πεδῖον· ὅποια δὲ καὶ γενναῖα χαρὰ κώματα, ἅπερ μετὰ ταῦτα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν κινδυνευόντων ὁμογενῶν αὐτοῦ ἀνήγειρον, ταῦτα πάντα σοφοὶ κάλαμοι ἐξύμνησαν. Ὁ μέγας ἐκκλησιαρχῆς Σύλβιστρος ὁ Συρόπουλος, Θεόδωρος ὁ Ἱερομνήμων, Ἰωάννης ὁ Νομοφύλαξ, Γεώργιος ὁ καὶ Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, Νεκτάριος καὶ Δοσίθεος οἱ Πατριαρχαὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος· οὗς Διδασκάλους κυριωτέρους ἔχων ὑπ' ὄψιν μου, ἀναλαμβάνω ὁ ἐ-

λάχιστος νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὰ ἡρώικα παλαιίσματα, καὶ τῷ ὄντι ὑπερφυῆ κατορθώματα πρὸς ἐλαχίστην ἐνδειξὴν τῶν τοῦ ἡρώος ἡμῶν μεγάλων κατορθωμάτων, καὶ ὅποσον πρὸς αὐτὸν εἴμεθα ὀφειλέται. Διότι ἐὰν οὗτος ἤθελεν ἐνδώσῃ εἰς τοὺς ἀγρίους τοῦ μεγάλου χεῖμαρρου ροβερισμούς, καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ μεθοδείας, ὥς ἐκπροσωπίζων καὶ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ Ἐξάρχος ὢν τῆς Συνόδου, ἀφανὴς μὲν ἡ Ὁρθοδοξία ἤθελε γένει, καὶ ἡ θεσπεσία γλῶσσα τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοῦ παιδεία, καὶ ὁ ἐθνικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ ἤθελε συμμιχθῇ μετὰ τοῦ χεῖμαρρου τὰ θολερὰ ρεύματα· ἤθελεν ὄντως συγχρωμασθῇ καὶ ἀμαυρωθῇ μετὰ αὐτὰ καὶ ἡ διαύγεια τῶν ἡθῶν καὶ ἐθῶν αὐτοῦ· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἤθελεν ἐκλείψει, μείνασα ἀδιάκριτος καὶ εἰς τὰ πλέον ἰσχυρὰ τῶν κριτικῶν τηλεσκόπια καὶ μικροσκόπια.

Οὗτος ὁ πανάριστος καὶ κατ' ἀλήθειαν μέγας Διδάσκαλος τῆς Ἀνατολικῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας Μάρκος ὁ Εὐγενικός, γέννημα μὲν καὶ θρέμμα ἐτύγχανε τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων δηλ. τῆς ὄντως λαμπρᾶς καὶ μεγάλης Κωνσταντινουπόλεως. Γονεῖς δὲ κατὰ σάρκα ἔσχε, κατὰ μὲν τὸν βίον περιφανεῖς οὕτω καὶ λαμπρούς, ὥστε καὶ εὐγενικούς ἐπικαλεῖσθαι· κατὰ δὲ τὴν πίστιν εὐσεβεστάτους καὶ ὀρθοδοξοτάτους. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Γεώργιος, Διακονος ὢν καὶ Σακελλίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἡ δὲ μήτηρ Μαρία, τὴν οἶκῃσιν ἔχοντες ἐν Γαλατῇ. Παιδευθεὶς δὲ τὴν ἔξω τε καὶ ἔσω σοφίαν, ἐγένετο ἐγκρατὴς ἀμφοτέρων· διότι καίπερ τῆς Βασιλείας πνεύσεως τὰ λοιπὰ, καὶ τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἐσχάτῃ καυχῆς εὐρισκομένων, καὶ τῶν κινδύνων ἐπὶ κεφαλῇ αὐτῶν ὄντων, ἤμαζον ὅμως ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ συνέσει διακρινόμενοι καὶ τοιοῦτοι ἦσαν Μανουὴλ ὁ Χρυσολωρᾶς, Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, Γεώργιος ὁ Θεμιστός, Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος, Θεόδωρος ὁ Γαζης, Ἰωάννης ὁ Ἀργυρόπουλος καὶ πλείστοι ἄλλοι. Τότε δὲ καὶ ἡ εὐγενικὴ αὐτῇ ξυνωρίς, ὁ Ἱερὸς Μάρκος λέγω καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Ἰωάννης ὡς δύο ἀστέρες φαεινοὶ ἀνέτειλαν, καὶ τὰ πρωτεῖα μεταξὺ αὐτῶν εἶχον, οὗς καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερέβαινον ἄλλοι φιλόσοφοι καὶ

ἐπιστήμονες θεωρούμενοι καθὰ πολλοὶ τῶν συγγραφέων τὴν σοφίαν τοῦ θείου Μάρκου διαμαρτυροῦσι καὶ ὑπερθεματίζουσιν· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁμολογεῖται εἰς ἄκρον πεπαιδευμένος ὥστε καὶ φιλόσοφος ἐπονομάζεσθαι, καὶ κατ' ἐξοχὴν οὕτω ἐκαλεῖτο καὶ ἐγνωρίζετο, ὡς μαρτυροῦσι καὶ πολλοὶ αὐτοῦ πρὸς Θεὸν εὐχαὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Φιλοσόφου ἐπιγραφὴν φέρουσαι· ἐτι δὲ καταφανὴς ἡ σοφία αὐτοῦ γίνεται ἐκ τῆς εὐστοχωπάτης καὶ λίαν ἐπιδεξίου ἀντιρρήσεως τοῦ ψευδωνύμου ὁροῦ τοῦ Φλωρεντιανοῦ συνεδρίου. (ἀ.) Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τοῦ φιλοσόφου Ἰωάννου, ὃν καὶ Διάκονον καὶ Νομοφύλακα τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας εὐρίσκομεν ἐπιγραφόμενον ἐχέτωσαν τέλος ἐνταῦθα, τὰ δὲ περὶ τοῦ Ἱεροῦ τούτου Μάρκου φέρωμεν εἰς μέσον ἐξ ἀρχῆς ὁ λόγος ὑπέσχετο.

Ἐρωτι τοίνυν οὗτος τρωθεὶς τῆς μακαρίας ἡσυχίας, τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ τῆς περὶ ταῦτα μανίας τε καὶ τύρβης ἀποστάς, καὶ τοῖς τότε δοκίμοις τῶν Μοναχῶν προσελθὼν, ἐν τῇ τοῦ Μεγαλομ. Γεωργίου Μονῇ τῶν Μαγγάνων, τῇ τῆς ὑποταγῆς ἐπιπόνῳ τε καὶ σκληροτέρᾳ διαίτη, προθύμως τὸν εὐγενικὸν ὑπέστρωσεν αὐχένα διὰ Χριστὸν, ὃν ἐπόθησε. Καλῶς δὲ καὶ ἀξίως τῆς ὑποταγῆς τοὺς ἀσκητικούς διανύσας διαύλους, καὶ ὄργανον χρηματίσας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπὲρ οὗ καὶ ἀγωνίζεσθαι ἐμελλε, εἰκοσιπενταετῆς ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἀπὸ Μανουήλ, ὡς πρότερον ὠνομάζετο, μετωνομάσθη Μάρκος· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης δέχεται χρίσμα.

Τόσον δὲ ἦτον περιφανὴς διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς τε ἀρετῆς καὶ σοφίας αὐτοῦ, οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐκ τοῦ πλησίον βλέποντας αὐτόν, ἀλλ' ἐτι καὶ εἰς τοὺς μακρὰν ὄντας, καθὼς λέγει καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Ἱερομνήμων ἐν διαλόγῳ μετὰ μοναχοῦ τινος· «Θαυμάσιος ὁ ἄνθρωπος (ὁ θεῖος Μάρκος) πᾶσι Πνευματικοῖς χαρίσμασι κεκοσμημένος, πρὸ τῆς Ἀρχιερωσύνης βίον ἀσκήσας ὀσιώτατον» (β). Ὅθεν καὶ ἱερομόναχον ἐτι ὄντα ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Πατριάρχ.

(ἀ.) Τὰ ἀντιρρητικά αὐτοῦ εὐρήσεις ἐν Τόμ. Καταλλαγῆς σελ. 206.

(β.) Ὅρα ἐν τῷ τόμ. χαρᾶς σελ. 611.

χης τοὺς ἐγκρίτους Μητροπολίτας, καὶ τοὺς ὑπερτίμους τῶν ὑπερτίμων παραδραμῶν ἅπαντας, τοῦτον ἐξελέξατο τοποτηρητὴν ἑαυτοῦ εἰς τὴν μελετωμένην σύνοδον τοσαύτης καὶ τοιαύτης ὑπολήψεως καὶ φήμης, ἐτι καὶ πρὸ τῆς Ἀρχιερωσύνης ἐτύγγανε παρὰ πᾶσιν ὁ ἱερός Μάρκος, ὥστε ψήφῳ μὲν κανονικῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀξιώσει δὲ ἐπιμόνῳ, μᾶλλον δὲ ἐπιταγῇ ἀπαραιτήτῳ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀνάγεται καθέδραν τῆς τῶν Ἐφесίων Μητροπόλεως, καὶ τίθησιν ἡ ἱερὰ Σύνοδος τὸ μέγα τοῦτο φῶς, τῆς τοῦ Ἁγίου Μάρκου λέγω ἀρετῆς καὶ σοφίας, εἰς τὴν ὑψηλὴν λυχνίαν τῆς Ἐφесίων Μητροπόλεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πυρσὸν ὅλης τῆς οἰκουμένης καὶ στίλον ἄλλον φωτὸς τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ προηγούμενον.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ρηθεὶς Βασιλεὺς ἐξ ἀπονοίας μωρανθεὶς, καὶ τὰς πατρικὰς αὐτοῦ νοθεσίας τοῦ Μανουήλ (ἀ.) εἰς οὐδὲν θέμενος, Θεὸν μὲν τὸν ποιήσαντα καὶ βασιλεύσαντα αὐτὸν ἐγκατέλιπε, βουλὴν δὲ ὀλεθρίαν ἔθετο ἵνα μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Συνόδου, εἰς τὴν Ἱταλίαν, ὡς μὴ ὥφειλε, παρὰ τὸν ἀντίθεον Πάπαν ἀπελθὼν, οἰκουμενικὴν ποιήσῃται μετὰ τῶν Λατίνων Σύνοδον, καὶ τὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐσχισμένας Ἐκκλησίας ἐνώσῃ, ὡς ἂν δῆθεν μιᾶς ἤδη γενομένης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ὁμοδοξίας, προτρέψῃται ὁ Πάπας τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας Βασιλεῖς, νὰ δώσωσι βοήθειαν στρατιωτικὴν, ἵνα τοὺς βαρβάρους ἀπελάσῃ, ὅσον οὐπω μέλλοντας, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ αὐτὴν τὴν Βασιλίδαν τῶν πόλεων ὑποδουλώσῃ.

Καλὸν δὲ μοὶ φαίνεται πρὸς γνῶσιν τῶν ἀπλουστέρων νὰ ἀναβιβάσωμεν ἀνωτέρω τὸν λόγον ὅπως γένηται αὐτοῖς σαφέστερος καὶ πληρέστερος. Τὸ τῶν Λατίνων ἔθνος τὸ ὁποῖον ἡ συνήθεια ὀνομάζει Φράγγους, οὐκ ἦν οὕτω κεχωρισμένον ἐξ ἀρχῆς ἀφ' ἡμῶν, οὐδὲ ἦσαν δύο Ἐκκλησίαι ἀντιστρατευόμεναι ἡ Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ ὡς μετὰ τὸ σχίσμα, ἀλλ' ἦν καὶ ἐλέγετο μία ἡ ἐκκλησία, περιλαμβάνουσα τὰς τε ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὰς ἐν τῇ Δύσει τοπικὰς ἐκ-

(ἀ.) Ὅρα ἐν τῇ Ἐκκλησιασ. Ἱστ. Μελετ. Ἀθηνῶν σελ. 268. τόμ. 3.

κλησίας, ὥστε μία νύμφη ἐκλεκτή, ἔχουσα νυμφίον οὐράνιον, καὶ κεφαλὴν ἀθάνατον τὸν Θεάνθρωπον Ἰησοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν· διετηρήθη δὲ αὕτη ἡ καλὴ ἐνότης τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἡ ἀδελφικὴ σύμπνοια ἄχρι τοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἔτους καὶ ἐπέκεινα ἀπὸ Χριστοῦ.

Ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας τῶν αὐτοκρατόρων οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης φιλαρχίᾳ κινούμενοι ἀφώρισαν τοὺς ἡμετέρους Ἀνατολικούς καὶ εἰς καθαιρέσεις προέβησαν τῶν Πατριάρχων· δηλ. τῶν οἰκουμενικῶν· ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι δικαίως ὥς οὐδὲν ἐλογίσαντο τοὺς κεραυνούς τοὺς ριφθέντας ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς καθέδρας. Πρὸς τούτοις δὲ ἐκεῖνοι μοναρχίαν φαντασθέντες προσεκάλουν εἰς τὸ δῆθεν ὑπέρτατον αὐτῶν χριτήριον τοὺς ἡμετέρους Πατριάρχας, καὶ ἡγωνίσθησαν παντοίοις τρόποις καθυποτάξαι τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν· οὗτοι δὲ διεκδικοῦντες ἀρχαῖα ἔθνη, μὴ ἀναγνωρίζοντες τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα ἀπέναντι τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δὲν ἐπείθοντο εἰς τὰς Παπικὰς προσταγὰς· ἐντεῦθεν ἀρχὴ γίνεται σχίσματος πρώτῃ τῶν δύο φιλτάτων Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὅχι τέλειον σχίσμα· ἐπειδὴ ἐν ὅσῳ ἦν ὁ λόγος περὶ ἐθίμων καὶ τάξεων Ἐκκλησιαστικῶν, ὥς ἦσαν τὰ τότε συμβάντα, καὶ δόγμα πίστεως οὐδὲν μετεβάλλετο, καὶ σκάνδαλον καθολικὸν οὐκ ἠκολούθει, καὶ τέλειος χωρισμὸς οὐκ ἐγένετο.

Ἐν τοῖς καιροῖς δὲ τούτοις καθ' οὓς ἡ τῆς Ρώμης Ἐκκλησία διεφαίρετο πρὸς τὴν Ἀνατολικήν, προσετέθη παρ' ἐκείνης φοβερὰ βλασφημία ἐντὸς τοῦ ἁγίου Συμβόλου τῆς Πίστεως, ὅτι δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Οὐκ ἦν πλέον ὁ λόγος περὶ χειροτονιῶν καὶ προτιμήσεως θρόνων, ἀλλ' ἦν καὶ ἐγένετο δι' αὐτὰ τὰ δόγματα τῆς Πίστεως· ὅθεν ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν Σύνοδον συγκροτήσας οἰκουμενικὴν, εἰς ἣν παρῆσαν καὶ τοποτηρηταὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ ὀγδόου, ἐπρόσταζεν αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ νὰ βεβαιωθῇ ὁ ὅρος, ἥτοι τὸ Ἅγιον Σύμβολον τῆς Πίστεως ἀπαράλλακτα· τὰ δὲ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ἐκείνης ἐν τῇ Γ'. συνελεύσει αὐτολεξεῖ ἔχουσιν οὕτως·

«Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς Πρεσβυτέρας Ρώμης εἰ-

»πον, ὡς ἐκέλευσεν ὁ ἐκ Θεοῦ μέγας Βασιλεὺς ἡμῶν, πρέ-
»πον ἐστὶ μὴ ἕτερον ὅρον καινουργηθῆναι ἀλλ' αὐτὸν τὸν
»ἀρχαῖον, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κρατούμενόν τε
»καὶ δοξαζόμενον ἀναγνωσθῆναι καὶ ἐπιβεβαιωθῆναι» καὶ
ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκοον πάντων τὸ ἅγιον Σύμβολον, ἡγουν
τὸ Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν καὶ τὰ ἐξῆς ἄχρι τέλους χωρὶς
καμμίαν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν, ἀλλ' ἀπαράλλάκτως ὡς
καὶ ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν αὐτὸ σήμερον· μετὰ δὲ τὴν ἀνά-
γνωσιν ὁ παρὼν σύλλογος ἐξεβόησε· «πάντες οὕτω φρο-
»νοῦμεν· οὕτω πιστεύομεν· ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ ἐβαπτί-
»σθημεν, καὶ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἡξιώμεθα· τοὺς ἐτέρως
»δὲ παρὰ ταῦτα φρονοῦντας, ὡς ἐχθροὺς Θεοῦ καὶ τῆς ἀ-
»ληθείας ἡγοῦμεθα· ἥτις παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν Σύμβολον,
»τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν,
»καὶ ὅρον ὀνομάσας ἀποθρασυνθεῖι, κατάκριτος καὶ πάσης
»χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀπόβλητος· τὸ γὰρ ἀφαιρεῖν, ἢ
»προσθεῖναι ἀτελεῖ τὴν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα μέχρι τῆς
»σήμερον ὁμολογίαν δείκνυσι, καὶ τῆς τε ἀποστολικῆς πα-
»ραδόσεως, καὶ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας καταγινώ-
»σκει· εἴτις τοίνυν εἰς τοῦτο ἀπονοίας ἐλάσας τολμήσει,
»ὥς ἀνωτέρω λέλεκται ἕτερον ἐκθέσθαι σύμβολον, καὶ ὁ-
»ρον ὀνομάσαι, ἢ προσθήκην, ἢ ὑφαίρεσιν ἐν τῷ παραδε-
»δομένῳ ἡμῖν παρὰ τῆς Ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Νι-
»καίᾳ τὸ πρῶτον μεγάλης Συνόδου, ποιῆσαι, Ἀνάθεμα ἔστω.

Πῶς δὲ ἐνῶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἔχῃ παραδεχθῇ τὴν
βλασφημίαν ἐκείνην οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Πάπα ἐν τῇ πα-
ρούσῃ Συνόδῳ, πρῶτοι ἀποφασίζουσιν νὰ μένῃ ἀμετακίνητον,
καὶ ἀπαρασάλευτον τὸ Ἅγιον Σύμβολον τῆς Πίστεως, καὶ
μετὰ τῶν ἄλλων Πατέρων ἐκείνης τῆς Συνόδου ὄντων τρι-
ακοσίων ὀγδοήκοντα πέντε τὸν ἀριθμὸν ἀνεθεμάτισαν ἐκεῖ-
νον ὅστις καὶ ἂν προσθέσῃ ἢ ἀφαιρέσῃ, ἢ ἄλλην τιὰ με-
ταβολὴν ποιήσῃ εἰς τὸ τῆς πίστεως Ἅγιον Σύμβολον, ἐκ-
δηλον ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη (ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ
ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται) ἀνεφύη ἔπειτα ὅτι ὁ Πάπας Νι-
κόλαος ἔστειλε θεολόγους εἰς Βουλγαρίαν ὡς ἀμέσως ὁ
λόγος θέλει δείξει.

Ἐν ἔτει 864 συνέβη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βουλγάρων μεγάλη

εὐορία· ἐκ ταύτης δὲ τῆς εὐκαιρίας ὠφεληθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτούς· οὗτοι δὲ ἀναγκασθέντες παρεδόθησαν μετὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν Βογορέως ἐπὶ συνθήκῃ νὰ δεχθῶσι τὸν Χριστιανισμόν. (α.) Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ, τούτους μὲν ἐβάπτισεν ἐκεῖ διὰ ἱερέων, οὓς μετ' ἑαυτοῦ εἶχε, τὸν δὲ ἄρχοντα αὐτῶν Βόγορη ἀγαγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ βαπτίσας ἐπωνόμασε Μιχαήλ. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀποστείλας εἰς Βουλγαρίαν ἐπισκόπους τε καὶ ἱερεῖς, ἵνα διδάξωσι τὸν νεόφυτον ἐκεῖνον λαὸν τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως τὰ δόγματα ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας Μιχαήλ στηρίζων αὐτὸν εἰς τὰ δόγματα τὰ Χριστιανικά, ἐν ᾗ καλεῖ αὐτὸν «καλὸν ἄγαλμα τῶν ἐν ἡμῶν πόνων, τῶν ἐμῶν πνευματικῶν ὠδίνων εὐγενὲς καὶ ἠγνήσιον γέννημα.» Ἐκ τῶν λόγων τούτων δηλοῦται ὅτι ὁ Ἅγιος Φώτιος ἐκατήχησε καὶ ἐβάπτισε τὸν Μιχαήλ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ δὲ Πάπας Νικόλαος ἐπιθυμῶν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Βουλγαρίαν ἐν τῷ παπικῷ θρόνῳ, νὰ θερίσῃ δηλαδὴ ὅπου οὐκ ἔσπειρεν, ἐπεμψεν ἐκεῖ ἐν ἔτει 866 ἰδίους ἐπισκόπους ἀπὸ τῆν Ρώμην διὰ νὰ διδάσκουν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ νὰ φέρουν αὐτοὺς εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Πάπα. Οἱ τοῦ ἀντιχρίστου δὲ οὗτοι πρόδρομοι καὶ ψευδοεπίσκοποι, ὄντες ἀγγεῖα τοῦ Σατανᾶ ὡς ἔχοντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐρριζωμένην τὴν ἐν λόγῳ αἵρεσιν, πρώτην ἤδη φορὰν καὶ δὴ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξήμεσαν καὶ διέσπειρον αὐτὴν, μὴ ἔχουσαν ἰσχὺν ἐτι ἐντὸς τῆς Ρώμης, καὶ ὡς πολεμουμένην δραστηρίως ὑπὸ τῶν Παπῶν ὡς ἐν ταῖς ἱστορίαις ἀναγινώσκουμεν μαρτυρούσας τοῦτο, καὶ τῆς πρὸς τὸν Φώτιον ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Ἰωάννου, δι' ἧς πληροφορεῖ αὐτόν, ὅτι οὐ μόνον δὲν δέχεται αὐτὴν τὴν βλασφημίαν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ μετὰ τὸν Ἰούδαν συναριθμοῦμεν ἐκείνους οἵτινες πρώτην ἤδη φορὰν ἐτόλμησαν τὰ ἐκστομίσωσιν αὐτὴν, (β.) ἐν τῷ καιρῷ δὲ τῆς ἀγίας ἐκείνης Συνόδου ἐν ᾗ οὐκ ἦν ἐτι ἡ βλασφημία αὕτη ἐρριζωμένη ἐν τῇ Ρώμῃ, ὡς γίνεται δη-

λον ἐκ τῆς ἀναθεματίσεως τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Πάπα εὐσεβῶν τότε ὄντων. Ἐν ὅσῳ οὖν τὸ κακὸν τοῦτο ἔξω τοῦ θρόνου σποράδην διεδίδετο, ἐσκανδάλιζε μὲν τοὺς Ἀνατολικούς καὶ κατὰ πολλὰ ἐτάραττεν αὐτούς, ἀν καὶ αἱ Ἐκκλησίαι εἰσέτι ἦσαν ἡνωμέναι, ὡς ὑγιαίνουσας ἐτι τῆς Ρώμης καὶ ἀπεχούσης τῆς σκανδαλώδους ἐκείνης ρήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ μακροὺς χρόνους ἐδείκνυε μεγάλην προθυμίαν καὶ ἀδελφικὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν Δυτικὴν ἀφοῦ ὅμως διασπαρεῖσα μετ' ὀλίγον ἡ αἵρεσις αὕτη προσεχώρησεν ἐπομένως καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς Ρώμης, ἐν ᾗ εὗρε πολλοὺς τοὺς ὁπαδοὺς καὶ δὴ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῆς, οἵτινες διὰ φιλοδοξίαν καὶ φιλαρχίαν ἡσπάσθησαν τὴν αἵρεσιν ταύτην, καίτοι οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι καὶ οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν πρόεδροι πολλάκις ἐνουθέτησαν αὐτοὺς καὶ ἐξήλεγξαν διὰ τὴν κακὴν ταύτην καινοτομίαν, τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκῃν, τελευταῖον ἀπὸ τὰ ἱερὰ δίπτυχα ἀπέξεσαν καὶ ἀνεθεμάτισαν αὐτοὺς ὡς ἁμέσως ὁ λόγος θέλει δείξει.

Βασιλευόντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου τῶν Πορφυρογεννήτων, καὶ ὄντος Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου ἐκ τοῦ γένους τοῦ Φωτίου καταγομένου, ὅστις πρῶτος ἐστοχάσθη τὴν ἐν τῇ κοινῇ ὁμολογίᾳ προσθήκῃν, ἣτις προσθήκη τολμηρῶς καὶ ἀσυστόλως εἰσέχθη ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Πάπα, καταστήσαντος αὐτὴν καὶ δόγμα στερεὸν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὅστις μάλιστα καὶ Εὐαγγέλιον καταφρονήσας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους ἀθετήσας καὶ πάντα εἰς οὐδὲν λογισάμενος ἐτόλμησε νὰ προσθέσῃ ἐγγράφως εἰς τὸ Ἅγιον Σύμβολον τὴν πανάθεσμον προσθήκῃν καὶ ἐστέλλε μετὰ τῆς αὐτοῦ ὁμολογίας πρὸς τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τότε συνεκροτήθῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος, προεδρεύοντος τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, ἣτις τὰ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Φωτίου κατὰ τῶν καινοτομιῶν τῶν Λατίνων προσεβεβαίωσε καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν διπτύχων τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοφόρου Πάπα ὡς αἰρετικὸν ἐξήλειψε, σημείον ἀποδεικνύον τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκ-

(α.) Τόμ. Ἀγαπ. Δοσιθ. Ἱεροσολύμ. εἰς τὰ προλεγόμενα σελ. 4.

(β.) Νεκταρ. Ἱεροσολύμ. σελ. 55.

κλησία ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ὑπέφερε, δεικνύουσα ἐπὶ ἑκατὸν περιπόου ἔτη μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι ἀναμένουσα τὴν σβέσιν τοῦ πυρὸς ἐκείνου καὶ τὴν διορθωσιν τῶν Δυτικῶν· ἐφ' ᾧ καὶ ἀπέκοψεν αὐτὴν ὡς μέλος σέσηπός.

Οὕτω δὲ αἱ δύο Ἐκκλησίαι σχισθεῖσαι ἀπ' ἀλλήλων ἔμενον εἰς μῖσος καὶ ἀντιπάθειαν ἄκραν πρὸς ἀλλήλας· καὶ ἡμεῖς μὲν διατηροῦμεν καὶ διατηρήσομεν τοὺς ὅρους τῶν οἰκουμενικῶν Ἀγίων Συνόδων καὶ τοὺς θεσμούς τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἐκείνοι δὲ ἕκτοτε ἐξοκείλαντες μένουσιν ἐν τῇ πλάνῃ τῆς κακοδόξου αὐτῶν αἱρέσεως.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Βασιλεύοντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ τοῦ ρηθέντος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ μαθόντος ὅτι οἱ τῆς Δύσεως ἡγεμόνες προτίθενται νὰ θέσωσι φραγμὸν εἰς τὴν πρὸδον τῶν ἐναντίων, τὴν Πολωνίαν καὶ Οὐγγαρίαν, νὰ ἐγκαταλείψωσι δὲ ἀπροστάτευτον τὴν Ἑλληνικὴν βασιλείαν, ταχέως ἐπιλαθομένου τῶν πατρικῶν νουθεσιῶν, βασιζομένων ἐπὶ παλαιᾷ τῶν πραγμάτων πείρας, ἀπεφάσισεν ἵνα ἀνανέωσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μανουὴλ διαπραγματεύσεις περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ συνόδου οἰκουμενικῆς καὶ τύχῃ οὕτω τῆς ὑπὲρ τοῦ Γένους βοηθείας τῇ συμπράξει τοῦ Πάπα Εὐγενίου. Πρὸς τοῦτον τὸν Παλαιολόγον Ἰωάννην καὶ Ἰωσήφ τὸν Πατριάρχην ἀπέστειλεν ἡ συγκροτηθεῖσα σύνοδος ἐν τῇ πόλει Σενῶν τῆς Ἰταλίας, κατὰ τὸ ἔτος 1423, Ἀντώνιον τὸν Μασανᾶν ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ἑλασσόνων προκειμένου περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν δι' ἣν αἰτίαν ἡ σύνοδος αὐτῇ συνεκροτήθη, ὅστις ἔλθων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διηγηθεὶς τὰ προσταχθέντα εἰς αὐτόν, ἐπέστρεψε κομίσας ἐπιστολὰς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὴν σύνοδον ἔνθα ἐφάνέρωσεν ὅτι εἶναι ἑτοιμος πρὸς τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Τῆς συνόδου δὲ διαλεχθείσης, ὁ Ἰωάννης πάλιν ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὸν Ρώμης Πάπαν Εὐγένιον, ἵνα ἔλθῃ εἰς ἐν μέρος καὶ ἐγείρῃ τὴν διαφορὰν τῆς Πίστεως, δοκιμάζων τὴν γνώμην τῶν Δυτικῶν, ὡς λέγει ὁ Χαλκοκονδύλης, ἂν τῷ ὄντι θέλωσιν αὐτὸ οἱ Ἕλληνες,

νὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἐνώσεως ἐστοχάζετο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παρὰ τῶν Δυτικῶν βοήθειαν.

Αὕτη λοιπὸν ἡ τοῦ Ἰωάννου πρεσβεία μετέβη καὶ εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον, πόλει τῆς Γερμανίας, συγκροτηθεῖσαν ἐν ἔτει 1431, ἣτις Σύνοδος ἀνέφερεν αὐτῇ τὴν ἔνωσιν πρὸς τὸν Εὐγένιον, κρίνασα ὡς πολλὰ συμφέρον πρὸς σύστασιν ἐντελῇ καὶ μεγαλειτέραν τῆς Συνόδου αὐθεντίαν τὸ νὰ σύρῃ πρὸς αὐτὴν Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον μὲ τὴν περὶ αὐτὸν Γερουσίαν· ὅθεν τὴν τε πρεσβείαν αὐτοῦ ἐδέχθη, καὶ πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ σύνοδος ὁμοῦ μὲ τοὺς βασιλικοὺς ἀνταπέστειλε μὲ τριήρεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἀνὴρ συνετός καὶ δεξιώτατος.

Τοῦτο μαθὼν ὁ Πάπας Εὐγένιος δεινὸν ἐνόμισε τὸ πρᾶγμα εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν φιλαρχίαν τοῦ θρόνου ἐπικίνδυνον, ἐὰν εἰς αὐτὴν τὴν σύνοδον προστεθῶσι καὶ οἱ ἀνατολικοί, ἐπεὶ δὲ κατ' αὐτοῦ ἦσαν συνηγμένοι ὑπερεπτακόσιοι Λατινέπισκοποι, μὲ συνδρομὴν ὄλων τῶν Βασιλέων καὶ Ρηγάδων τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ συστείλωσι καὶ νὰ διορθώσωσι τὰ ἄτοπα τῆς Ἰταλίας, καὶ μάλιστα τὰ σκάνδαλα δι' ὧν ἐτάραττον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως οἱ τρεῖς Πάπαι, ὧν τελευταῖος ἦν ὁ Εὐγένιος, οἵτινες διὰ πολλοὺς χρόνους εἰς διαφόρους τόπους ἐπαρουσιάζοντο ὡς νόμιμοι Πάπαι χωρὶς νὰ παραχωρῇ ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον τὸ παπάτον του καὶ τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου. Αὕτῃ λέγω ἡ σύνοδος ἐμήνυσε τῷ Πάπᾳ Εὐγενίῳ ἵνα πορευθῇ ἐκεῖ προσωπικῶς, ἢ νὰ στείλῃ ἐγγράφως τὴν γνώμην του ἀποφαινόμενος ὅτι ἡ σύνοδος εἶναι νόμιμος καὶ κανονικὴ καὶ ὅτι ἤθελεν ἀποφασίσει εἶναι ἑτοιμος νὰ ἀποδεχθῇ ὑποτασσόμενος εἰς αὐτὴν, ὡς ὤφειεν (ἐκείνοι ἐφρόνουν) οἰκουμενικὴν. Ταῦτα ἔγραψαν οἱ συνοδικοὶ ἐπὶ ποινῇ, ὅτι, ἐὰν δὲν πράξῃ ἐν ἐκ τῶν δύο, ἐξάπαντος θέλει δοκιμάσει τὴν δικαίαν ὀργὴν τῆς ρηθείσης συνόδου μὲ τὴν τελείαν αὐτοῦ καθαίρεσιν.

Ὁ Πάπας Εὐγένιος μὴ θέλων νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν σύνοδον ἥτις ἐτύπου καὶ ἀπεφάσιζε τὰ ἐναντία εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἄλλου πάλιν φοβούμενος τὴν ὀργὴν μιᾶς συνόδου τόσοῦ μεγάλῃς καὶ φοβερᾶς, μὲ τὴν ὁποίαν ἴσταντο ὅλοι οἱ Βασιλεῖς τῆς Εὐρώπῃς καὶ οἱ περισσότεροι καὶ οἱ ἐκλεκτότεροι ἀπὸ τοὺς Καρδινάλιους, εὗρέθη καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος Βασιλεὺς εἰς δύο στενά· ἐσυλλογίσθη μὲ τὴν βίαν νὰ μετατοπίσῃ τὴν σύνοδον εἰς Φερραρίαν, πόλιν τῆς Ἰταλίας, τὸ ὅποιον καὶ πρότερον ἐμνηχανάτο· ὅθεν καὶ εὐθὺς τριῆρεις ὠπλισμένας πέμψας ὡς πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν ἀπὸ Βασιλείας τριήρων καὶ πρέσβειων, καὶ ναύαρχον εἰς αὐτὰ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Κουτλουμέραν διώριζε, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπρόσταξε νὰ διαφθείρῃ μὲ χρήματα τὸν προεστῶτα τῶν ἐπὶ τῶν ἐκ Βασιλείας τριήρων, τὸν ὁποῖον οἱ Πατέρες τῆς ἐν αὐτῇ συνόδου ἐπεμψαν ἵνα λάβωσιν εἰς αὐτὰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς ὁ Πλάτυνας μαρτυρεῖ· εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας ὑπέσχετο, ἂν ἔλθωσι πρὸς αὐτόν, νὰ στείλῃ μεγάλην βοήθειαν εἰς αὐτούς, μάλιστα δὲ μὲ ἴδια αὐτοῦ ἐξοδα νὰ μισθώσῃ δύο χιλιάδας δυνατοὺς ἄνδρας ἵνα διαφυλάττωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέως εἰς τὴν πόλιν. Μεγάλῃ δὲ προθυμίᾳ δέξας ὁ Πάπας ὡς πρὸς τοῦτο, πάντα τὰ ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ αὐτοῦ σκευὴ ἐξώδευσε, καὶ τὴν Παπικὴν αὐτοῦ μίτραν ἐνέχυρον εἰς τοὺς Φλωρεντινοὺς ἔδωκε, δανεισθεὶς ἀπὸ αὐτοὺς φλωρία νομίσματα τεσσαράκοντα χιλιάδας, διὰ νὰ ἔχῃ μὲ αὐτὰ λαμπρῶς νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Βασιλέα καὶ τὸν κλῆρον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν· ὅθεν καὶ οἱ συγγραφεῖς τὴν ἐλευθεριότητα ἐκείνου πολὺ ἐπαινοῦσι.

Τὸν δὲ βασιλέα Ἰωάννην τὸ πρῶτον ἐμποδιζόμενον, καὶ ἀπὸ διαφόρους συμβουλὰς κατατηχόμενον, ποῖον ἐκ τῶν δύο συμφέρει, εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον νὰ ὑπάγῃ, ἢ εἰς τὸν Πάπαν Εὐγένιον τὴν ἐν Φερραρίᾳ σύνοδον καταγγείλαντα; ἐξαίρετα συνεβούλευσεν ὁ προρρηθεὶς φράτωρ Ἰωάννης λέγων, ἂν ζητῇς συμβουλὴν, ὦ βασιλεῦ, ἀπὸ ἐμὲ

νουθετοῦντα τὰ ὠφέλιμα, σὲ συμβουλεύω νὰ μένης εἰς τὰ ἴδια, διότι βλέπεις ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἀσυμφώνους καὶ διαμαχομένους, καὶ νὰ μὴ ἐλπίζῃς καλὸν τι ἐκ τῆς Ἰταλίας· (α) ἀλλὰ δὲν ἤκούσθη διότι ὁ αὐτοκράτωρ χρειάζομενος μίαν ταχεῖαν βοήθειαν, καὶ πιστεύσας εἰς τὰς ψευδεῖς ὑποσχέσεις τοῦ Πάπα Εὐγενίου, τὸ μὲν ταξίδιον αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον παρητήσατο, καὶ εἰρηνικῶς ἀπέπεμψε λέγων, ὅτι εἰς τοὺς Ρωμαίους πρότερον εἶναι ὑπόχρεως νὰ ὑπάγῃ ὡς καὶ οἱ Οὐνετοί, καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία κρίνουσιν εὐλογον. Αἱ μὲν δὲ ἀπὸ τῆς Βασιλείας τριῆρεις ἀπρακτοὶ ὑποστρέψασαι, τὰ προαχθέντα τοῖς πέμψασιν ἀνήγγειλαν, οὗτοι δὲ ὀργισθέντες τὸν Πάπαν Εὐγένιον καθήρον ἐπὶ πολλοῖς ἀτοπήμασιν ἐγκαλοῦμενον, καὶ ἀπαντῆσαι εἰς ἀπολογία μὴ θέλοντα· καὶ προεβίβασαν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν Παπικὴν ἀξίαν Φίλικα λεγόμενον· ὅπερ δὲ ὡς ἐν παρόδῳ χρησιμεύει εἰς τὸν φιλιαν γνώστην ὅτι ἡ ψευδοσύνοδος ἐκείνη, μολονότι ἐστάθη παράνομος διὰ τὰ δυσεβῆ αὐτῆς δόγματα, εἶχε προσέτι καὶ τοῦτο τὸ ἐλάττωμα, ὅτι ὁ Πάπας αὐτῆς ἦν καθηρημένος, ἀπὸ μίαν τόσοῦν μεγάλην ἰδικήν των σύνοδον. Ὁ δὲ Πάπας Εὐγένιος ἰδὼν τὸν ἑαυτὸν του συστημένον καθὼς ἠθέλησε μὲ τὴν ἰδικήν του σύνοδον, ἀπεκήρυξεν ἐκείνην ὡς ἀποστατικὴν καὶ παράνομον· μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων συνόδων τόση διχόνοια ἦν ὥστε ἢ μία τὴν ἄλλην συναγωγὴν τοῦ Σατανᾶ ἐπωνόμαζον· βλέποντες ὅμως οἱ ἡμέτεροι ταῦτα ἔλεγον σχεδὸν πάντες ὅτι οὐ συμφέρει τῷ Βασιλεῖ ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, διότι ἐκεῖνοί εἰσιν ἐσχισμένοι καὶ ἀλλήλοις μάχονται· ταῦτα συνεβούλευσεν αὐτῷ καὶ ὁ τῆς Γερμανίας βασιλεὺς Σιγισμόνδος διὰ τοῦ Δισυπάτου Μανουήλ. (β) Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης μὴ παραδεχθεὶς τὰς συμβουλὰς ταύτας προητοιμάζετο, ἵνα μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν καὶ συγκροτήσῃ σύνοδον μετὰ τοῦ Πάπα, παρ' οὗ ἤλπιζε νὰ λάβῃ τὴν παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ὑποσχεθεῖσαν βοήθειαν.

(α.) Συνταγμ. Νεκταρ. Ἱερουσαλ. σελ. 36.

(β.) Συρόπουλ. σελ. 57.

Ταῦτα δὴ φαντασθεῖς καὶ μάτην ὀνειροπολήσας ὁ δαί-
λαιος, γράφει ἐπιστολὰς εἰς τοὺς ἀπόντας Ἀρχιερεῖς νὰ
εὐρεθῶσιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, φανερόναι καὶ εἰς τοὺς λοι-
ποὺς Πατριάρχας τὴν βουλὴν του καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν νὰ
διωρῇσιν τοποτηρητὰς καὶ ἀντιπροσώπους τῶν ἑστειλε δὲ
καὶ πρέσβεις εἰς τὸν Μέπε τῆς Ἰθηρίας, καὶ εἰς τὸν μέγαν
Κνέζην Ρωσσίας, καὶ εἰς τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος, καὶ εἰς
τὸν αὐθέντην Βλαχίας, ἵνα ἀποστείλωσιν ἐκ μέρους αὐτῶν
ἀνθρώπους διὰ τὴν σύνοδον. Συνήχθησαν κατὰ τὸ βασιλι-
κὸν πρόσταγμα οἱ Ἀρχιερεῖς, διωρίσθησαν τοποτηρηταὶ
ἄλλοι ἄλλων· καὶ δὴ καὶ ὁ Ἱερὸς Μάρκος κατὰ πρώτην
φορὰν Ἱερομόναχος ἐτι ὦν καὶ ἐν τῇ τοῦ Μεγαλομάρτυρος
Γεωργίου Μονῇ τῶν Μαγγάνων ἡσυχάζων ἐκλέγεται ὑπὸ
τοῦ Ἀλεξανδρείας· κατὰ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Ἱεροσολύμων·
καὶ τρίτον Ἀρχιερεὺς τῆς Ἐφέσου γενόμενος (τὸν γὰρ
ὄντα τότε Ἐφέσου Ἰωάσαφ τοῦνομα καὶ πρὸς τὴν Σύνο-
δον ἐτοιμαζόμενον εἰς τὰς ἐκεῖσε μετέστη μονάς) ἐκλέγε-
ται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντιοχείας· τόσον ἦτον ὀνομαστός ὁ ἁ-
γιος Μάρκος καὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν αὐτοῦ, ὥς
καὶ πρότερον εἶπομεν, ὥστε καὶ μακρὰν ὄντα, εἰς τοῦτον
ἀπέβλεψαν καὶ οἱ τρεῖς Πατριάρχαι.

Ἐκ τῶν κελεύει τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ Κωνσταντι-
νουπόλει συναθροισθέντων ἀρχιερέων ἐξελέχθησαν, ἵνα ἐν τῇ
συχροτηθησομένῃ συνόδῳ συνεδριάσωσιν οἱ ἑξῆς· ὁ ἅγιος
Μάρκος Μητροπολίτης Ἐφέσου ὁ Εὐγενικός καλούμενος,
ὥς καὶ ἑξαρχος τῆς συνόδου διωρίσθη, ὁ Ἡρακλείας Ἀν-
τώνιος, ὁ Τραπεζοῦντος Δωρόθεος, ὁ Κυζίκου Μητροφάνης,
ὁ Νικομηδείας Μακάριος, ὁ Νικαίας Βησσαρίων, ὁ Σάρδεων
Διονύσιος, ὁ Τορνόβου Ἰγνάτιος, ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος,
ὁ Λακεδαιμονίας Μεθόδιος, ὁ Ἀμασειας Ἰωάσαφ, ὁ Μιτυ-
λήνης Δωρόθεος, ὁ Σταυρουπόλεως Ἡσαΐας, ὁ Μολδοβλα-
χίας Δαμιανός, ὁ Ρόδου Ναθαναήλ, ὁ Μελενίκου Ματθαῖος,
ὁ Δράμας Δοσίθεος, ὁ Γάνου Γεννάδιος, ὁ Δρίστρας Κάλ-
λιστος, ὁ Ἀγχισίου Σωφρόνιος, ὁ Ρωσσίας Ἰσίδωρος μεθ'
ἐνὸς ἐπισκόπου καὶ ὁ Γεωργίας μεθ' ἐνὸς ἐπισκόπου· τοὺς
δὲ λοιποὺς κατέλιπεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐκ δὲ τῶν ἀρ-
χόντων τῆς Ἐκκλησίας ἐξελέχθησαν ὁ μέγας σκευοφύλαξ

διάκονος Θεόδωρος ὁ Ξανθόπουλος, ὁ μέγας χαρτοφύλαξ
καὶ ἀρχιδιάκονος Μιχαήλ ὁ Βαλσαμών, ὁ μέγας ἐκκλησι-
άρχης καὶ δικαιοφύλαξ Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος, ὁ πρω-
τέκδικος διάκονος Γεώργιος ὁ Καππαδόξ, ὁ μέγας σκελ-
λάριος Μανουήλ ὁ Χρυσοκόκης, ὁ νομοφύλαξ Ἰωάννης ὁ
Εὐγενικός καὶ πάντες οἱ λοιποὶ πλὴν τοῦ ἀσθενοῦντος Ἱ-
ρομνήμονος· τὸν δὲ αὐτοκράτορα ἠκολούθησαν πλὴν τοῦ
ἀδελφοῦ του Δημητρίου καίτινων ἄλλων συγκλητικῶν καὶ
οἱ ἐπὶ σοφία διαπρέποντες Γεώργιος Γεμιστός ὁ Λακεδαι-
μόνιος, Γεώργιος ὁ Σχολάριος, καὶ Γεώργιος Ἀμνηρούτζης
ὁ Τραπεζοῦντιος.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅτε ἐμελετᾶτο αὕτη ἡ σύνοδος κα-
θήμενος ὁ Πατριάρχης ἐν τῷ κελίῳ αὐτοῦ μετὰ ἐκκλη-
σιαστικῶν ἀρχόντων, καὶ δύο ἐκ τοῦ παλατίου ἀρχόντων
ἔκαμε μίαν ἀξιοθαύμαστον κρίσιν λέγων οὕτως «λέγουσι
»γενέσθαι τὴν σύνοδον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ ἀπελθεῖν τοὺς
»ἡμετέρους ἐκεῖσε, καὶ καρτερῆσαι ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ἔχειν
»τὰς ἐξόδους καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν σιτηρεσιῶν παρ' ἐκεί-
»νων. Ἐν γοῦν τῷ ἀπελθεῖν οὕτω καὶ ἐκδέχεσθαι καὶ τὴν
»ἡμερησίαν τροφὴν ἐξ ἐκείνων ἤδη γίνονται δοῦλοι καὶ μι-
»σθωτοί, ἐκεῖνοι δὲ κύριοι· καὶ περ ὁ δοῦλος τὸ θέλημα
»τοῦ κυρίου αὐτοῦ ὀφείλει ποιεῖν, καὶ πᾶς μισθωτὸς τὴν
»ἐργασίαν τοῦ μισθοῦντος αὐτὸν ἐργάζεται· καὶ περ ὁ μι-
»σθὼν τινα τούτου χάριν τὸν μισθὸν παρέχει ἵνα ὁ μισθοῦ-
»μενος πληροῖ πᾶν ὅπερ ὁ μισθὼν αὐτὸν προστάξει, εἰ δὲ
»μὴ γε οὐ παρέχει τὸν μισθόν. Εἰ γοῦν ἐκεῖνοι κρατήσου-
»σι τὸ σιτηρέσιον, τί ποιήσουσιν οἱ ἡμέτεροι; καὶ εἰ οὐ θε-
»λήσουσιν ὑποστρέφαι τοὺς ἡμετέρους δι' ἰδίων ἐξόδων τε
»καὶ πλευσίμων τί ἄρα ἔξουσιν οὗτοι ποιῆσαι; Κατὰ τί οὖν
»συμφέρει τούτους τοὺς ὀλίγους, τοὺς ξένους, τοὺς πένη-
»τας ἀπελθεῖν εἰς τοὺς πολλούς, τοὺς πλουσίους, τοὺς ὑ-
»περηφάνους, τοὺς ἐντοπίους καὶ εἰς αὐτοὺς δουλωθῆναι;
»εἰτα καὶ περὶ πίστεως καὶ εὐσεβείας συζητεῖν καὶ διδά-
»σκειν αὐτούς, οὐκ ἐνὶ τούτῳ καλόν, οὐκ ἐνὶ ἐμοὶ δοκεῖ, ὅ-
»τι οὐδόλως συμφέρει ἡμῖν τούτο.» (α)

Ὁ γὰρ τὰ καλὰ ἐκεῖνα προλέγων Ἰωσήφ ὁ Πατριάρχης, ἀφ' οὗ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ παρὰ τοῦ Πάπα σταλέντες ἰδίᾳ καὶ μυστικῶς μετ' αὐτοῦ συνωμίλησαν, καὶ ἐπρόβαλον εἰς αὐτὸν ὅτι θέλει λάβῃ ὅλα ἐκεῖνα ὅσα δύνανται νὰ εὐχαριστήσουν μίαν φιλόδοξον ψυχὴν, ἐξαίφνης μεταβαλόμενος καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζηται καὶ τοὺς μὴ θέλοντας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν σφοδρῶς ἐπαρακίνηει καὶ παντοίοις τρόποις ἠνάγκαζε λέγων πρὸς αὐτοὺς. «Ἐγὼ ἔχω ὑπολὺ θάρρος καὶ πληροφορίαν, καὶ ἀπὸ γραμμάτων καὶ νὰπὸ λόγων τῶν ἐρχομένων ἐκείθεν, ὡς ἀπελθόντας ἡμᾶς νᾶκείσαι σὺν Θεῷ ὑποδέχονται πάντας μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ ἀγάπης, καὶ μεγάλως θεραπεύσωσι καὶ ἐξομεν πᾶσαν κἀδειαν καὶ ἐλευθερίαν λέγειν, ἅπερ ἂν ἐθέλωμεν, καὶ ἀπονεύωμεν τὴν ἡμετέραν δόξαν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, καθαρωτάτην καὶ λαμπροτάτην καὶ ὅσον εἰς τὰ περὶ τῆς νδοξῆς διδάσκαλοι ἐκείνων φανήσονται οἱ ἡμέτεροι καὶ νπεισθήσονται καὶ στέρεῶσι τὴν ἡμετέραν δόξαν καὶ οὕτως ἐνωθήσόμεθα καὶ ὑποστρέψωμεν νικηταὶ τροπαιοῦχοι.» ὅθεν καὶ οἱ λοιποὶ πάντες σιωπῇ φερόμενοι ἐπηρεολούθησαν.

Ὁ δὲ Βασιλεὺς διὰ τὰς ματαίας ἐλπίδας ἃς ἔτρεφεν εἰς τὴν ἀσυλλόγιστον ψυχὴν αὐτοῦ, ἐσπούδαζε νὰ φθάσῃ ὡς διψῶσα ἑλαφὸς εἰς τὴν θαλερὰν πηγὴν τῆς Ἰταλίας, τέλος δ' ἀνεχώρησε μετὰ τῶν λοιπῶν συνεπαγόμενος καὶ τὸν Ἀγχιὸν Μάρκον Ἐφέσου, πλὴν ὅχι ἐκουσίως, καθὼς θέλομεν ἀκούσῃ αὐτὸ ὕστερον ἀπὸ τὸν ἴδιον.

ΘΕΟΣΗΜΕΙΑΙ ΔΕΙΚΝΥΟΥΣΑΙ ΜΗ ΚΑΤΑ ΘΕΙΑΝ ΒΟΥΛΗΣΙΝ
ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΝ.

Ὅταν ἦλθον αἱ τριήρεις τοῦ Πάπα εἰς Κωνσταντινουπόλιν καὶ ἡ καπετανικὴ τριήρης τοῦ Κουτλουμέρα ἔστη εἰς τὸν ναῦσταθμον, εὐθὺς σεισμὸς μέγας ἐγένετο· καὶ ὅτε πάλιν ὁ Βασιλεὺς ἐπέβαινε τῆς ἰδίας τριήρεως βρασμὸς μέγας ἐν τῇ θαλάσῃ ἐγένετο· ἀναχωρήσαντες δὲ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ 27 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1437 καὶ διερχόμενοι τὴν Καλλιούπολιν ἐφθασαν εἰς τὴν Μάδουτον καὶ ὀλίγης διελεύσεως τῆς ὥρας σεισμὸς πάλιν

μέγας ἐγένετο. Ὅμως αὐτὰ μὴ διανοουμένου οὔτε στοχαζομένου τοῦ ἀσυνέτου Βασιλέως, ἐφθασαν εἰς Βενετίαν μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ ταλαιπωρίας τῇ 8 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1438 Ἐξελθόντες δὲ εἰς Βενετίαν ἀσπασίως ἐδέξαντο οἱ Βενετοὶ τὸν Βασιλέα, τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀρχιερεῖς. Ἐδωκαν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς καὶ ἱερὸν τέμενος καὶ εἰσῆλθον ἐκτελέσοντες τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Ἐσυνάχθησαν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἅπαντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἵνα ἰδῶσι καὶ ἀκούσωσι τὴν θείαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· καὶ ἰδόντες καὶ δακρύσαντες καὶ ἐκ βάλους ψυχῆς κράξαντες τὸ Κύριε, σὺ φύλαξον τὴν ἐκκλησίαν σου ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ πονηροῦ, σὺ εἰς ἐν σύναφον, σὺ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου διάρρηξον· ἡμεῖς γὰρ οἱ μήπω ἐωρακότες Γραικοὺς, οὔτε τὴν αὐτῶν ταξιν οἰδόντες, ἠκούομεν ἐξ ἄκρας φωνῆς καὶ ὡς βαρβάρους ἐλογιζόμεθα· νῦν δὲ οἶδαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ πρωτότοκοι τῆς Ἐκκλησίας υἱοί, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐστὶ τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς. (α.)

Ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ εἰκοσιν ἡμερῶν διατριβὴν ἐν Βενετίᾳ ἀνεχώρησεν εἰς Φερραρίαν ἐνθα ἐμελλε νὰ συγκροτηθῇ ἡ Σύνοδος, καὶ ἐνθα ὁ Πάπας εὕρισκετο· ἀνήγγειλε δὲ ἐκείθεν δια τοῦ Καρυστινοῦ τῷ ἐτι ὁδοιποροῦντι Πατριάρχῃ, ὅτι ὁ Πάπας τῆς Ρώμης ἀπαιτεῖ, ἵνα ὁ Πατριάρχης ἀσπασθῇ τὸν πόδα αὐτοῦ. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη ἀγάπη. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη τιμὴ ἀδελφοὶ ἀπὸ ὅσα ἐφαντάσθη νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Πάπα ὁ ματαιόφρων Πατριάρχης· καὶ ὁ Πάπας αὐτὸς ἔστειλεν ἐξ τῶν ἑαυτοῦ ἐπισκόπων καὶ εἶπον τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι ἐφείλει ν' ἀσπασθῇ τὸν πόδα αὐτοῦ. (β.) ἀλλ' ὅταν ἤκουσε τὸν τοῦ ποδὸς ἀσπασμὸν ἐξεπλάγῃ ὁ δειλαιὸς· ἐταράχθησαν καὶ ἀπώλλυντο οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ· ἐμεινεν ὡς λύκος μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸν κατὰ τὴν παροιμίαν. Ἀλλ' ὅμως ὅσον διὰ τὴν ἰδικὴν του τιμὴν ἀντέστη ὅλαις δυνάμεσιν, ἐστάθῃ εἰς τὸ πλοῖον ἐν ὀλόκληρον ἡμε-

(α.) Ἀρχιμ. Ἀνδρόνικ. Κ. Δημητρακ. σελ 109 ἔκδοσ. Λειψίας.

(β.) Δωδεκάβιβλ. Δοσιθέου σελ.

ρονύκτιον· ἐπῆγαν καὶ ἤλθον οἱ τῆς παπικῆς μεγαλειότητος σπουδασταὶ ἀγωνιζόμενοι καὶ πάντα ποιῶντες καὶ πράττοντες νὰ μὴ ζημιωθῇ ὁ ἰσόθεος Πάπας τὴν ὥραν ἐκείνην, ἣ ὁποία ἤθελε παραδώσει μίαν ἀοίδιμον ἐποχὴν εἰς τὰ χρονικά τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὅταν ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, μετὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν πεσόντες προσεκύνησαν τὸν πόδα τοῦ Πάπα. Ἀλλ' ὅμως, ὡς εἶπον καὶ ἀνωτέρω, εἰς τοῦτο ἐδείξε τόσῃν ἀνδρείαν, ὥστε ἀπελογήσατο μετὰ τῆς ἀνηκούσης ἐνστάσεως. « Πόθεν, ἔφη, ἔχει τοῦτο ὁ Πάπας; ἢ ποία τῶν Συνόδων δέδωκεν αὐτῷ τοῦτο; δείξατε πόθεν ἔχει αὐτὸ καὶ ποῦ καταγράφεται; ὅμως ὁ Πάπας λέγει ὅτι ἐστὶ διάδοχος τοῦ Ἀγίου Πέτρου· καὶ οὖν ἐκεῖνός ἐστι τοῦ Πέτρου διάδοχος ἐσμέν καὶ ἡμεῖς » διὰ τοῦτο τῶν λοιπῶν ἀποστόλων. Ἐσπάσαντο οὖν οἱ Ἀποστόλοι τὸν πόδα τοῦ Ἀγίου Πέτρου; τίς ἤκουσε τοῦτο; Ἀπεκρίθησαν δὲ οἱ ἐπίσκοποι ὅτι ἀρχαῖον ἔθος ἐστὶ τοῦ Πάπα, καὶ πάντες ἀπονέμουν αὐτῷ τὸν τοιοῦτον ἀσπασμὸν καὶ ἐπίσκοποι, καὶ ρῆγες, καὶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἀλαμανῶν καὶ οἱ καρδινάλιοι· καὶ ὁ Πατριάρχης εἶπεν, « ὅτι τοῦτο εἶνε καινοτομία, καὶ δὲν στέργω τοῦτο ποτέ. Ἀλλ' εἰ μὲν θέλει ὁ Πάπας ἵνα ἀσπάσωμαι ἀδελφικῶς κατὰ τὸ ἡμέτερον ἔθος τὸ ἀρχαῖον καὶ ἐκκλησιαστικόν, οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀπελεύσομαι, εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἀποδέχεται, παραιτοῦμαι πάντα καὶ ὑποστρέφω ». Ἀπήτησε δὲ τοῦτο ὁ Πατριάρχης οὐ δι' ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν. (α.) « Εἰ μὴ παραιτήσεται λέγων, ὁ Πάπας καὶ καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀρχιερεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀρχοντάς μου » καὶ εἰς τοὺς σταυροφόρους τὸν τοῦ ποδὸς ἀσπασμὸν ἀδύνατόν ἐστιν ἐκ τοῦ πλοίου με ἐξελθεῖν. Δοκεῖ γάρ μὴ προβαίνειν κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ τὴν παροῦσαν συναθροίσιν καὶ συζήτησιν, διὸ καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς τὸν τοιοῦτον ἐμποδισμόν, ὅθεν καὶ ὑποστρέφω ἀπαραιτήτως. » Ὁ Πάπας ἐδέχθη μὲν ἐξ ἀνάγκης τὴν ἐνστασιν τοῦ Πατριάρχου, ἀλλ' ὑπεδέξατο αὐτὸν τῇ 8 Μαρτίου οὐχὶ ἐπισήμως ἀλλ' ἐν ἰδίῳ κελίῳ ἵνα κρύψῃ ἐκ τοῦ λαοῦ τὴν κατ'

(α.) Δωδεκάβιβλ. Δοσιθ. σελ 903.

ἀνάγκην αὐτοῦ ὑποχώρησιν. Διαγενομένων δὲ ἡμερῶν τινων, ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ ἀπῆτει, ἵνα ἐν τῇ Συνόδῳ παρουσιάσωσιν οὐ μόνον πάντες οἱ Λατῖνοι ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ Δούκες ἢ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τοποτηρητῶν· ὁ δὲ Πάπας ἔλεγεν, ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀδύνατον διὰ τὰς μεταξὺ τῶν Λατίνων διχονοίας καὶ ἀλληλομαχίας. Ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέμενε ἀπαιτῶν τοῦτο ὡς συμπεφωνημένον, ὁ Πάπας ἀπήτησε προθεσμίαν τεσσάρων μηνῶν. Δοθείσης οὖν τῆς διορίας, ὁ Πάπας ἔστειλε πανταχοῦ ἐπιστολάς καλῶν πάντας τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν σύνοδον· ἀλλ' ὀλίγοι μόνον ὑπήκουσαν εἰς τὰς παραγγελίας τοῦ Πάπα. Ὁ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τιμώμενος ναὸς τῆς Φερράρας ὀρίσθεις πρὸς συγκρότησιν τῆς συνόδου διεκοσμήθη, καὶ ἑδραὶ παρεσκευάσθησαν ἐν αὐτῷ. Περὶ δὲ τῆς τάξεως τῶν ἐδρῶν ἐγένοντο μεγάλα φιλονεικία μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων· διότι οἱ Λατῖνοι ἐζήτουν, ἵνα εἰς μὲν τὸ ἐν μέρος τοῦ ναοῦ καθίσωσιν αὐτοί, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὁ Πάπας ἐπὶ θρόνου ἐπηρμένους ὡς σύνδεσμος καὶ κεφαλὴ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων. Μετὰ πολλοὺς δὲ λόγους καὶ πολλὰς ἐνστάσεις ὠρίσθη, ἵνα ὁ μὲν Πάπας μετὰ τὸν περὶ αὐτὸν καθίσῃ ἐξ ἀριστερῶν, ἐκ δεξιῶν δὲ ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Οὕτως οὖν καθημένων ἀνεκυρύχθη ἡ σύνοδος τῇ 9 Ἀπριλίου, τοῦ ἔτους 1438 ἡτὶς συνέπιπτε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ τετάρτῃ. Τὸ ἐγγραφὸν δὲ τῆς ἀνακηρύξεως ἀνεγνώσθη ἀπ' ἁμβωνος, Ἑλληνιστὶ μὲν ὑπὸ τοῦ Δωροθέου Μιτυλήνης, Λατινιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γραδένης. Αἱ συζητήσεις ἐγένοντο Ἑλληνιστὶ μὲν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐχόντων εἰς διερμηνείαν Νικόλαον Σεκουνδινὸν ὅστις ἦτο δοκιμώτατος εἰς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν, λατινιστὶ δὲ ὑπὸ τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων ἐχόντων εἰς διερμηνείαν τὸν Ρόδου λατῖνον ἐπίσκοπον Ἀνδρέαν. Ἐν μέσῳ δὲ ἔκειτο τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καθ' ὃ ἔπρεπεν αἱ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων διαφοραὶ νὰ διακριθῶσιν. Οὕτως οὖν καθημένων, ἀναστὰς ὁ Ἅγιος Μάρκος ἐπέδωκε τὸν ἐξῆς λίβελλον.

ΔΙΒΕΛΛΟΣ ΟΝ ΕΔΩΚΕ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩ ΠΑΠΑ
ΛΑΤΙΝΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ ΕΦΕΣΟΥ Ο ΕΥΓΕΝΙΚΟΣ ΕΚ
ΜΕΡΟΥΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ, ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΕΝΩΣΙΝ
ΕΛΕΓΧΩΝ ΤΗΝ ΚΑΚΟΦΡΟΣΥΝΗΝ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ, ΚΑΙ
ΜΑΛΙΣΤΑ ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΖΥΜΩΝ.

«Ἵμεῖς ἐστὲ σῶμα χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους.»

«Σήμερον τῆς Παγκοσμίου χαρᾶς τὰ προοίμια, σήμερον
καὶ νοηταὶ ἀκτῖνες τοῦ τῆς εἰρήνης ἡλίου τῇ οἰκουμένῃ πά-
σῃ προανατέλουσι· σήμερον τὰ τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος
μέλη, πολλοῖς πρότερον χρόνοις διεσπαρμένα τε καὶ ἐρ-
ρηγμένα πρὸς τὴν ἐνωσιν ἀλλήλων ἐπείγεται, οὐ γὰρ ἀ-
νέχεται ἡ κεφαλὴ πάντων Χριστὸς ὁ Θεὸς ἐφιστάναι διη-
ρημένῳ τῷ σώματι, οὐδὲ τὸν τῆς ἀγάπης δεσμὸν ἐξ ἡμῶν
ἀνερῆσθαι πανταπασιν ἡ ἀγάπη βούλεται· διὰ τοῦτο ἐξή-
γειρε σε τὸν τῶν Ἱερῶν αὐτοῦ πρωτεύοντα, πρὸς τὴν
ἡμετέραν ταύτην κλήσιν, καὶ τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν Βα-
σιλέα πρὸς τὴν σὴν ὑπακοὴν διανέστησε, καὶ τὸν ἀγιώτα-
τον ἡμῶν Ποιμένα καὶ Πατριάρχην, γήρως ἐπιλαθέσθαι,
καὶ ἀσθενείας μακρὰς παρεσκεύασε, καὶ ἡμᾶς τοὺς ὑπ' αὐ-
τῷ ποιμενομένους ἀπανταχόθεν συνήθροισε, καὶ μακρὰς
ὁδοῦ καὶ πελάγους, καὶ κινδύνων ἐτέρων κατατολμήσαι
ὑπεποίηκεν, ἀφ' οὗ προφανῶς Θεοῦ δυνάμει καὶ κρίσει γε-
γέννηται· καὶ τόπερ ὅποιον ἔσται καλὸν καὶ Θεῷ φίλον,
ἐντεῦθεν ἤδη προοιμιάζεται· δεῦρο δὴ οὖν, ἀγιώτατε πά-
τερ, ὑπόδεξαι τὰ σὰ τέκνα μακρόθεν ἐξ ἀνατολῶν ἔχοντα,
ὑπεριπτύξαι τοὺς ἐκ μακροῦ διεστώτας τοῦ χρόνου, πρὸς
τάς σὰς καταφυγόντας ἀγκάλας· θεράπευσον τοὺς σκαν-
δαλισθέντας, ἀπαν σκῶλον καὶ πρόσκομμα τῆς εἰρήνης
ὑκωλυτικόν ἐκ μέσου γενέσθαι κέλευσον· εἰπέ καὶ αὐτὸς
τοῖς ἀγγέλοις ὡς τοῦ Θεοῦ μιμητῆς, ὁδοποιήσατε τῷ λαῷ
μου, καὶ τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαρρίψατε· μέχρι τί-
νος οἱ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως βάλ-
λομεν ἀλλήλους καὶ κατατέμνομεν; μέχρι τίνος οἱ τῆς
αὐτῆς Τριάδος προσκυνηταὶ δάκνομεν ἀλλήλους καὶ κα-
τεσθίομεν, ἕως ἂν ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῶμεν, καὶ ὑπὸ τῶν
ἐξώθεν ἐχθρῶν εἰς τὸ μηκέτι εἶναι χωρίσωμεν; Μὴ γένοιτο,
Χριστέ βασιλεῦ τοῦτο, μηδὲ νικήσῃ τὴν σὴν ἀγαθότητα

ἡμετέρων ἀμαρτιῶν ἢ πληθὺς, ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς
πρότερον χρόνοις· ὅτε τὴν κακίαν εἶδες ὑπερταθείσαν, καὶ
ἐπὶ μέγα χωρήσασαν, διὰ σαυτοῦ καὶ τῶν σῶν Ἀποστό-
λων ἀνέστειλας αὐτὴν τῆς πρόσω φορᾶς, καὶ πρὸς τὴν
οὐκ ἐπίγνωσιν ἐπέστρεψας ἀπαντας, οὕτω καὶ νῦν διὰ
τῶν σῶν θεραπόντων, οἱ μὴδὲν τῆς σῆς ἀγάπης προυρ-
νηγαίτερον ἔθεντο· σύναψον ἡμᾶς ἀλλήλοις, καὶ σεαυτῷ,
καὶ τὴν εὐχὴν ἐκείνων ἐπιτελὴ ποιήσον, ἣν ἤνεια πρὸς
τὸ πάθος ἀπίης εὐχόμενος ἔλεγες· «Δὸς αὐτοῖς ἵνα ὦσιν
ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμέν,» ὁρᾶς κύριε τὴν διασπορὰν ἡ-
μῶν ὡς ἐλεεινὴ, καὶ ὡς οἱ μὲν αὐτονομία καὶ αὐθαδεία
πυνειθισθέντες, εἰς ἀφορμὴν τῆς σαρκὸς τὴν ἐλευθερίαν
κατεχρησάμεθα, καὶ δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας, καὶ τὸ ὅλον
ἡσάρκες γεγόναμεν· οἱ δὲ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ σταυροῦ σου
πρὸς διαρπαγὴν καὶ δουλείαν ἐκδοτοὶ καθεστήκαμεν, καὶ
ὡς πρόβατα σφαγῆς ἐλογίσθημεν· ἰλάσθητι, Κύριε, πρό-
σχες, Κύριε, ἀντιλαβοῦ ἡμῶν, Κύριε. Τὸ πάλαι Οὐλλού-
μενον ὡς οἰκουμένης συνόδου χρεῖα τοῖς πράγμασι, σή-
μερον ἡμεῖς ἐπληρώσαμεν, καὶ τὸ ἡμέτερον ἅπαν εἰσηνη-
νόχαμεν, δὸς δὴ καὶ αὐτὸς τὰ πρὸς τελείωσιν ὧν ἡρξάμεθα,
δύνασαι γὰρ εἰ θελήσεις μόνον, καὶ τὸ θέλημά σου πρᾶ-
ξις ἐστὶ συντετελεσμένη· εἰπέ καὶ ἡμῖν ὡς πρότερον διὰ
τοῦ Προφήτου σου· «Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν, καὶ τὸ Πνεῦ-
μά μου ἐφέστηκε ἐν μέσῳ ὑμῶν,» σοῦ γὰρ παρόντος, ἅ-
παντα λοιπὸν εὐοδα καὶ λεία γενήσεται. Καὶ ταῦτα μὲν
ἡμεῖς πρὸς γε τὸ παρὸν ἡὔχθω· πρὸς δὲ σὲ λοιπὸν ἀγιώ-
τατε πάτερ τὸν λόγον ποιήσωμαι. Τίς ἡ τοσαύτη φιλο-
νεικία περὶ τὴν καινοτόμον ταύτην προσθήκην ἥτις τὸ
σῶμα Χριστοῦ κατέταμε καὶ διέσχισε, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ
καλουμένους ἐπὶ τοσοῦτον ταῖς γνώμας διέσχισε; τίς ἡ
μακρὰ καὶ χρονία ἔνστασις, καὶ ἀφίλος ὑπεροψία τῶν ἀ-
δελφῶν, καὶ τῶν σκανδαλιζομένων ἢ ἀλλοτριώσις; τί τῶν
πατέρων κατέγνωμεν, ὅτι παρὰ τὰς κοινὰς αὐτῶν παρα-
δόσεις, ἕτερα φρονούμεν καὶ λέγομεν; τὴν ἐκείνων ἑλλει-
πή τιθέμεθα πίστιν καὶ τὴν ἡμετέραν ὡς τελειοτέραν [εἰ-
]σάγουμεν; τί παρὰ τὸ εὐαγγέλιον ὃ παρελάβομεν ἕτερον
εὐαγγελιζόμεθα; τίς ἡμῖν ἐδάσκανε πονηρὸς δαίμων τῆς

»όμοιόας καὶ τῆς ἐνώσεως; τίς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην
 »ἐξ ἡμῶν ἀφείλε, τὴν διάφορον θυσίαν εἰσαγαγὼν τὴν οὐκ
 »ὀρθῶς προσφερομένην, ἐπὶ μὴ διαιρομένην· ἄρα ψυχῆς ἀ-
 »ποστολικῆς ταῦτα, καὶ Πατρικῆς γνώμης, καὶ ἀδελφικῆς
 »διαθέσεως; ἡ τοῦναντίον σκαιοῦ ἂν καὶ διεστραμμένου καὶ
 »αὐθεκάστου, καὶ οὐδὲν ἡγούμενος δεινὸν εἰ πάντες ἀπόλ-
 »λυντο; Ἐγὼ μὲν οἶμαι τὸν τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰσαγα-
 »γόντα, καὶ τὸν ἄνωθεν ὕφαντὸν χειτῶνα τοῦ δεσποτικοῦ
 »σώματος διασχίσαντα. μείζων τῶν σταυρωτῶν ὑποστήσα-
 »σθαι δίκην, καὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀπάντων ἀσεβῶν καὶ αἰ-
 »ρετικῶν. Ἀλλὰ σοὶ τοῦναντίον ἐξέσται, μακαριώτατε Πά-
 »τερ, ἡβουλήθης μόνον τὰ διεστῶτα συνάψαι, καὶ τὸ με-
 »σότοιχον τοῦ φραγμοῦ καθελεῖν, καὶ Θεοῦ οἰκονομίας ἐρ-
 »γον ἐργάσασθαι, τούτου καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς κατεβάλου,
 »καὶ ταῖς λαμπραῖς φιλοτιμίαις, καὶ μεγαλοδωρίαις ἐπηύ-
 »ξησας, καὶ τόπερ ἐπιθεῖναι εὐδόκησον, οὐ γὰρ εὐρήσεις
 »ἐπιτήδειον μᾶλλον, ἢ ὃν ὁ Θεὸς σοὶ παρέσχετο σήμερον·
 »ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἶδε, πολιὰς αἰδε-
 »σίμους, καὶ ἱεροπρεπεῖς κλίνης ἡδὴ τὸ πλεόν, καὶ ἀναπαύ-
 »σεως δεομένας, ἐκ τῶν οἰκείων ὄρων ἐπαναστάσας, καὶ
 »προσδραμούσας τῇ σῇ τελειότητι, μόνῃ τῇ εἰς Θεὸν ἐλ-
 »πίδι, καὶ τῇ πρὸς ὑμᾶς ἀγάπῃ συνεχομένους· ἶδε τὸν στέ-
 »φανον τὸν πλακέντα τῆς δόξης ὃν περιθέσθαι μὴ ἀνα-
 »βάλλῃ· κατέτεμεν ἕτερος, αὐτὸς συνούλωσον· διέσχί-
 »σεν ἕτερος, καὶ ἀδιόρθωτον τὸ κακὸν ἐσπευσεν ἐρ-
 »γάσασθαι· σὺ φιλονείκισον ἐπονορθῶσαι τὸ γεγονός·
 »ὥς εἰμὴ δὲ ὅλως ἐγένετο τὴν ἀρχὴν· ἤκουσα τῶν παρ' ὑ-
 »μῖν φιλοσόφων, οἰκονομίας χάριν καὶ διορθώσεώς τινων,
 »οὐχ' ὑγιῶς περὶ τὴν πίστιν ἐχόντων, τὴν προσθήκην ταύ-
 »την ἐξ ἀρχῆς ἐπινοηθῆναι, οὐκ οὖν οἰκονομίας χάριν ἀ-
 »φαιρεθῆτω πάλιν, ἵνα προσλάβῃσθαι ἀδελφούς, ὧν τῷ χω-
 »ρισμῷ σπαράττεσθαι πάντας ὑμᾶς εἰκός, εἰμὴ ἀναλγῆτως
 »ἐχετε· λάβε μοι κατὰ νοῦν τὰ τῶν χριστιανῶν αἵματα, τὰ
 »καθ' ἐκάστην ἐκχεόμενα τὴν ἡμέραν, εἰς τὴν ὑπὸ βαρβά-
 »ρων πικρὰν δουλείαν, καὶ τὸν ὀνειδισμόν τοῦ σταυροῦ τοῦ
 »Χριστοῦ· προσέτι δὲ θυσιαστηρίων ἀνατροπὴν, κατὰσχέσιν
 »ἱερῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων διαγομῆν· ἅπαντα λυθῆναι διὰ

»τῆς ἡμῶν ὁμοιόας εἰκός, τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος, ἣν ἐ-
 »θελήσετε μόνον τὸ τραχὺ τοῦτο καὶ ἀνένδοτον ἀποθέμε-
 »νοι συγκαταβῆναι τοῖς ἀσθενέσιν ἡμῖν, καὶ τὰ σκανδαλίζον-
 »τα ἡμᾶς ἐκ μέσου περιελεῖν· εἰ γὰρ βρῶμα σκανδαλίζει
 »τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ
 »ἡμὴν οὐ κεχώλυται τὸ κρέας φαγεῖν· οὕτω καὶ νῦν ἀγιώ-
 »τατε Πάτερ. Καλὸς μὲν ὡσανεὶ εἶπωμεν· καὶ ὁ ἐνζυμος
 »ἄρτος, καλὸς καὶ ὁ ἄζυμος, ἀλλ' ὁ ἄζυμος σκανδαλίζει
 »καὶ ἥττον εἰς θυσίαν λογίζεται, καὶ ἀτελής, καὶ νεκρός,
 »καὶ ἄρτος κακώσεως παρὰ τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καλεῖται· τί
 »μὴ ὁ ἐνζυμος αἰρετέος, καὶ περιαιρετέος ὁ ἄζυμος· ὅτι εἰς
 »ἄρτος ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμέν φησιν ὁ θεὸς ἀπόστο-
 »λος· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου, (καὶ οὐκ ἄζυμου
 »φησὶν) μετέχομεν· ὅπου ἄρα μὴ τοῦ ἐνός ἄρτου μετέχο-
 »μεν, εἰκότως, οὐδὲ σῶμα σύνεσμεν, οὐδὲ συμπνέομεν ἀλ-
 »λήλοις, καὶ τὴν αὐτὴν ποιοῦμεθα κίνησιν· «Παρακαλῶ ὑ-
 »μᾶς (ὁ αὐτὸς φησὶ) διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 »Ἰησοῦ Χριστοῦ ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ἢ ἐν
 »ὑμῖν σχίσματα»· ὅπου μὴ τὸ αὐτὸ λέγομεν εἰκότως τὸ
 »σχίσμα τοῦτο τὸ μέγα καὶ ἀθεράπευτον ἐν ἡμῖν ἐστὶ καὶ
 »μέχρι τῆς σήμερον· ποῦ δὲ οὐ τὸ αὐτὸ λέγομεν; οὐκ
 »ἐν γωνίᾳ καὶ παραβύστῳ τινί, καὶ κατ' αὐτοὺς συνιόν-
 »τες, ὅπου καὶ λαθεῖν ἐστὶ τοὺς πολλούς, ἀλλ' ἐν τῷ κοι-
 »νῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἐν τῇ τοῦ βαπτίσματος ὁμολό-
 »γίᾳ· ἐν τῇ χριστιανικῇ σφραγίδι. Καὶ εἰ ὁ βασιλικὸν πα-
 »ραχαράττων νόμισμα, μεγάλης ἐστὶ τιμωρίας ἄξιος, ὁ τὴν
 »κοινὴν σφραγίδα τῆς χριστιανῶν ὁμολογίας μεταποιῶν τί-
 »να ἂν ὑποσχῶν τὴν δίκην, οὐκ ἐλάττω δόξειε δοῦναι τοῦ
 »πλημμελήματος; σκόπει δὲ οὕτως· ἐλέγομέν ποτε τὸ αὐ-
 »τὸ δηλονότι καὶ οὐκ ἦν ἐν ἡμῖν σχίσματα, τότε δήπου
 »καὶ τοῖς πατρᾶσι συνεφωνοῦμεν ἀμφοτέροι· νῦν δὲ ὅτε μὴ
 »τὸ αὐτὸ λέγομεν, ὅπως ἄρα ἐκάτερος ἔχομεν, ἡμεῖς μὲν
 »δὴ τὰ αὐτὰ λέγομεν, ἅπερ καὶ τότε καὶ ὑμῖν αὐτοῖς συνε-
 »φωνοῦμεν, καὶ τοῖς πατρᾶσιν ἡμῶν, καὶ ὑμῖν ἂν ἐθέλητε
 »τ' ἀληθῆ λέγειν· ὑμεῖς δὲ ἐπεισαγαγόντες καινότερα, πρῶ-
 »τον μὲν πρὸς ὑμᾶς αὐτούς, εἶτα πρὸς τοὺς κοινούς πα-
 »τέρας, ἔπειτα δὲ γε καὶ πρὸς ἡμᾶς διαφωνεῖν ἀναγκάζε-

»σθαι· καὶ τί μὴ πρὸς τὴν καλὴν ἐκείνην συμφωνίαν ἐπά-
 »νιμεν; ἢ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ ἀλλήλοις, καὶ τοῖς πατρᾶ-
 »σιν ὁμολόγους ἀποφανεῖ, καὶ τὸ σχίσμα περιελεί, καὶ
 »συνάψει τὰ δισπῶτα, καὶ πᾶν ἀγαθὸν ἐργάζεται· ναὶ πρὸς
 »τῆς Τριάδος αὐτῆς, ναὶ πρὸς τῆς κοινῆς ἐλπίδος ἐφ' ἧς
 »πεποιθασμεν καὶ πεποίθατε· μὴ περιῖδῃτε κενούς καὶ ἀ-
 »πράκτους ἡμᾶς ἀπελθόντας· ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν,
 »ὥς τοῦ Χριστοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν· μὴ ἀτιμάσῃτε
 »τὴν πρεσβείαν, μὴ τὰς εὐχὰς ἀκάρπους ἐξελέγξῃτε, μὴ
 »τὸ θέλημα τῶν ἐχθρῶν ἐκπληρώσῃτε, μὴ τὸν κοινὸν ἡ-
 »μῶν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἐπιγελασαὶ ἡμῖν ὡς πρότερον
 »συγχωρήσῃτε· μὴ τὸν Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον λυ-
 »πηθῆναι παρασκευάσῃτε· μετέωρός ἐστι πᾶσα ψυχὴ, καὶ
 »ἀκοή πᾶσα τὴν ὑμῶν ἀναμένουσα γνώμην, ἣν ἐβελήσῃτε
 »νεῦσαι πρὸς τὴν ἀγάπην, καὶ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου πε-
 »ριελείν· ἤρθη τὰ τῶν Χριστιανῶν, πέπτωκε τὰ τῶν ἀσε-
 »βῶν· ἐπτήξαν οἱ μισοῦντες ἡμᾶς, καὶ τὸν οἰκεῖον προεγνώ-
 »κασιν ὀλεθρον· εἰδ' ὃ μὴ γένοιτο τοῦναντίον ἐκβαίῃ, καὶ
 »τὸ πονηρὸν ἔθος τῆς διαστάσεως ἐπικρατήσῃ τοῦ κοινοῦ
 »καὶ συμφέροντος, ἐγὼ μὲν οὐκέτι δύναμαι περαιτέρω λέ-
 »γειν, καὶ τῷ πάθει συγχέομαι. Θεὸς δὲ ὁ πάντα δυνάμε-
 »νος ἐπανορθώσει τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἣν τῷ ἰδίῳ ἐξ-
 »ηγήόρασεν αἵματι καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ὡς ἐν οὐρανῷ
 »καὶ ἐπὶ τῆς γῆς γενέσθαι παρασκευάσειεν· ὅτι αὐτῷ πρέ-
 »πει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 »ώνων Ἀμήν.»

Παρελθουσῶν δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ πάσχα, οἱ μὲν Λατί-
 νοι ἐζήτουν ἵνα συνέρχωνται μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξε-
 τάξωσι τὰς δογματικὰς διαφορὰς, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔλεγον
 ἄδικον εἶναι νὰ διαλέγωνται περὶ δογμάτων μὴ παρόντων
 τῶν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βασιλείας συνεληθόντων ἀρχιερέων·
 κατένευσαν ὁμῶς ἵνα συνέρχωνται ἰδίᾳ εἰς ἓνα Ναὸν καὶ ἐξ-
 ετάξωσι τὴν δόξαν περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ ἄλλας
 τινὰς διαφορὰς. Καὶ ἐξελέξαντο ἵνα συνέρχωνται τρεῖς τῆς
 ἐβδομάδος ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ συσκέπτων-
 ται περὶ τῶν διαφορῶν τούτων, οἱ μὲν Ἕλληνες τὸν Ἅ-
 γιον Μάρκον, τὸν Μονεμβασίας, τὸν Νικαίας, τὸν Λακεδαι-

μονίας, τὸν Ἀνχιάλου, τὸν μέγαν Χαρτοφύλακα, τὸν μέ-
 γαν Ἐκκλησιάρχην, τὸν ἡγούμενον τοῦ Παντοκράτορος,
 τὸν ἡγούμενον τοῦ Καλέως, καὶ τὸν Ἱερομόναχον Μωϋσῆν,
 ἐξ ὧν διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ διαλέγωνται τοῖς Λατί-
 νοις μόνον ὁ Ἅγιος Μάρκος, καὶ ὁ Νικαίας, διότι πάντας
 ὑπερεβαλεν ἐπὶ πολυμαθείᾳ, καὶ μάλιστα στερεότητι χα-
 ρακτῆρος καὶ ζήλῳ ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἐκκλησίας
 δογμάτων ὁ Ἅγιος Μάρκος. Ὁ δὲ Βησσαρίων Νικαίας ἦν
 καὶ αὐτὸς πολυμαθέστατος, ὑπερβάλλον τῇ εὐγλωττίᾳ καὶ
 αὐτὸν τὸν Ἅγιον Μάρκον, ἐστερεῖτο δὲ τῆς σταθερότητος
 τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀγνῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀλήθει-
 αν, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐνεπνέετο ἡ τοῦ Ἁγίου Μάρκου εὐσέ-
 βεια. Οἱ δὲ Λατίνοι ἐξελέξαντο δύο Καρδιναλίους, δύο μη-
 τροπολίτας, δύο ἐπισκόπους καὶ τέσσαρας κληρικούς, καὶ
 οὕτως ἤρξαντο αἱ μερικαὶ συνελεύσεις τῇ 4ῃ Ἰουνίου, ἵνα
 μὴ καθῇται ἄργοι· ταῦτόν εἰπεῖν διὰ νὰ μὴ τρώγωσιν
 ἄργοι τὰ τοῦ Πάπα φλωρία οἱ Ἀνατολικοὶ ἕως νὰ συνα-
 χθῶσιν οἱ τῶν Λατίνων ἐπίσκοποι κατὰ τὸ γράμμα, δ' ἔσται-
 λεν ὁ Πάπας. Ἐσυμφωνήθη γὰρ καθ' ἕκαστον μῆνα ὁ βα-
 σιλεὺς νὰ λαμβανῇ 30, ὁ Πατριάρχης 25, ὁ ἀδελφὸς τοῦ
 Βασιλέως 20, οἱ συμπαραγενόμενοι μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ
 τοῦ Πατριάρχου ἀνὰ 4, οἱ δὲ ὑπηρέται καὶ ὑποχείριοι ἀνὰ
 3 καὶ ὠνομάσθη σιτηρέσιον.

Εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν ἐνεκρίθη νὰ θεωρηθῇ τὸ Πουρ-
 γατόριον, ἥτοι τὸ καθαρτήριο πῦρ, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἀρ-
 νούμενοι οὐδαμῶς ἔλεγον νὰ ᾤναι. Τί δ' ἐστὶ τοῦτο, εἶναι χρεῖα
 νὰ τὸ φανερώσωμεν εἰς τοὺς μὴ εἰδότας.

Τρεῖς τόπους φρονοῦσιν οἱ Λατίνοι διὰ τὰς ψυχὰς αἵτι-
 νες ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν. Ὁ μὲν εἰς εἶναι
 ὁ Παράδεισος δηλ. ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν· ὁ δὲ δεύτε-
 ρος, ἡ αἰώνιος κόλασις τοῦ Ἄδου· καὶ ὁ τρίτος, ὡς αὐτοὶ
 λέγουσιν, εἶναι πῦρ καθαρτήριο, τὸ ὁποῖον ἡ Ἁγία τοῦ
 Χριστοῦ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τῶν Ὀρθοδόξων, οὔτε πα-
 ρέλαβεν, οὔτε δέχεται αὐτὸ παντελῶς.

Δογματίζουσι λοιπὸν αὐτοὶ οὕτως, ὅτι, μετὰ τὸν θάνα-
 τον, αἱ μὲν καθαραὶ καὶ πάσης κηλίδος ἐλεύθεραι ψυχαί,
 ἡγουν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁγίων, εὐθὺς ἀπέρχονται εἰς

τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Παραδείσου, καὶ κληρονομοῦσι τοὺς προητοιμασμένους αὐτοῖς στεφάνους· αἱ δὲ ψυχαὶ αἰτίνες ἐτελείωσαν μὲ θανάσιμον ἁμαρτίαν ἢ μὲ τὴν προπατορικὴν καθὼς οἱ ἐθνικοὶ εὐθὺς ἀπέρχονται εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Ὅσαι δὲ ψυχαί, μετὰ τὸ βάπτισμα, ἔπεσαν μὲν εἰς δι· αφόρους ἁμαρτίας, ἐξωμολογήθησαν δὲ γνησίως, ἀλλὰ δὲν ἔζησαν νὰ τελειώσουν τὸν κανόνα, ὃν ἔδωκεν ὁ πνευματικός των, καὶ νὰ κάμωσι καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, αὗται αἱ ψυχαί, καθὼς λέγουσι, πέμπονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ἓν πῦρ, ἔξω ἀπὸ τὸ αἰώνιον πῦρ τῆς Κολάσεως, καὶ δι' ἐκείνου τοῦ πυρὸς καθαρίζονται, αἱ μὲν ὀλιγώτερον, αἱ δὲ ἀργότερον καὶ περισσότερον, κατὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἅπερ ἔχουσι, καὶ κατὰ τὰς ἐλεημοσύνας καὶ λειτουργίας, οἵτινες γίνονται δι' αὐτάς.

Τοῦτο δὴ τὸ Πουργατόριον ἢ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία παντελῶς δὲν τὸ δέχεται, μάλιστα τὸ στοχάζεται δι' ἓνα μῦθον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, δι' ἓν πλούσιον μεταλλεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκ περιουσίας συγκροτεῖται καὶ συνίσταται ἡ Τράπεζα τοῦ Πάπα καὶ τῶν περὶ τὸν Πάπαν· τοῦτο λέγω διωρίσθη ὑπόθεσις καὶ ὅλη τῶν μερικῶν ἐκείνων διαλέξεων· τοῦτο ἐστάθη ἢ πρώτη ὑπόθεσις τῶν ἀγώνων τοῦ ἱεροῦ Μάρκου, καὶ τοῦτο τὸ ἴδιον ἐστάθη πρώτη ἀφορμὴ, ἵνα δείξῃ τὴν μικροψυχίαν, διὰ νὰ μὴ λέγω εὐθὺς τὸν φθόνον ἄλλων τινῶν, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ᾧσι βοηθοὶ τοῦ ὁ πρῶτος βέβαια ὅστις διωρίσθη εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐκ μέρους τῶν Ἀνατολικῶν ἦν ὁ ἱερὸς Μάρκος Ἐφέσου ἀλλὰ δεύτερος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Μάρκον ἦν ὁ Νικαίας Βησσαρίων, νεώτερος τὴν ἡλικίαν, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω.

Εἰς μερικὰς διαλέξεις, αἰτίνες ἔγιναν διὰ στόματος, ὁ Ἅγιος Μάρκος ἀπεκρίνετο καὶ ἔλυε τὰς ἀπορίας αὐτῶν, δὲν ἔλειπε δὲ νὰ βοηθῇ καὶ ὁ Νικαίας ἀλλὰ ὀλίγον ἀμυδρῶς. Ἡθέλησαν οἱ Λατῖνοι καὶ ἐγγράφως νὰ ἐξηγήσουν καὶ νὰ παραστήσουν τὴν δόξαν αὐτῶν, ὁ δὲ Βασιλεὺς κελεύει νὰ γράψουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀντίρρησην, καὶ ταῦτα λέγων ἀπέβλεπεν εἰς τὸν Ἅγιον Μάρκον· τοῦτο ἐστάθη πρώτη ἀφορμὴ διχονοίας καὶ σκανδάλου, τοῦ Νικαίας πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ Μάρκον, ὅχι μόνον διότι ὁ Βασιλεὺς ἀπέτεινε

τοὺς ὀφθαλμοὺς του εἰς τὸν Ἅγιον, δηλ. προκρίνων αὐτὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν ἀκόμῃ, τὴν ὁποῖαν εὐθὺς θέλετε ἀκούσῃ. Ὁ Νικαίας οὗτος εἰς τὴν ἀρχὴν καθ' ἣν οἱ Λατῖνοι προέβαλον τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ εἶπον ὅτι εἰς τοῦτο νὰ γίνωνται αἱ διαλέξεις, ὡμολόγησεν ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως ὅτι ἐγὼ οὐκ ἔχω τι λέγειν περὶ αὐτοῦ· εἰς μὲν γὰρ τὰ περὶ τῆς δόξης ἔχω τι λέγειν ἴσως, εἰς τοῦτο δὲ οὐκ οἶδα τί λέξω· ἀλλ' ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ ἦτο εἰς πνευματικὸς, σατανικὸς δὲ μᾶλλον, Γρηγόριος τοῦνομα, ἄνθρωπος πονηρότατος καὶ κακοτροπώτατος, καθὼς ἀρκετὰ περιγράφει τὰ κακομήχανα αὐτοῦ ἡ θη ὁ ἱστορικὸς Συρόπουλος· οὗτος ἀπὸ μηδαμινὰς καὶ φαύλας αἰτίας εἶχεν ἔχθραν μεγαλωτάτην πρὸς τὸν Ἅγιον Μάρκον· ὅθεν διὰ τὸν φθόνον του παρακινεῖ τὸν Νικαίας μὲ κάθε τρόπον εἰς τὸ νὰ γράψῃ· πείθεται ὁ φιλότιμος ἐκείνος καὶ γράφει, ὁ δὲ κακομήχανος Γρηγόριος λαμβάνει αὐτὸ καὶ παρעוθὺς τρέχει εἰς τὸν Βασιλέα, καὶ δεικνύει τοῦτο εἰς αὐτόν, ὅπερ ἐπαινεῖ, ὑπερυψώνει καὶ παρακινεῖ σφοδρῶς τὸν Βασιλέα αὐτὸ νὰ στείλῃ πρὸς τοὺς Λατίνους ὡς δῆθεν φιλοτιμότερον κατὰ τὴν φράσιν καὶ ρητορικώτερον· ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν ὁ δόλιος καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Βασιλέως, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς εἶδε καὶ τὰ δύο, ἐπήνεσε μὲν καὶ τὸ τοῦ Νικαίας, ἀλλὰ κατὰ τι, καὶ μόνον κατὰ τὸ προοίμιον, ὑπερύψωσε δὲ τὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, διὰ τὰ ἰσχυρὰ αὐτοῦ ἐπιχειρήματα, διὰ τὰς ἐντέχνους αὐτοῦ κατασκευάς, καὶ διὰ τὰς πολλὰς παραστάσεις αὐτοῦ καὶ μαρτυρίας, ὅθεν καὶ αὐτὸ εἰς τοὺς Λατίνους πρὸς ἀπόκρισιν ἔστειλεν. (α.) Ἐντεῦθεν ὁ Νικαίας συνέλαβε πόνον κατὰ τοῦ Ἁγίου· καὶ ὁ φθόνος τοῦ πνευματικοῦ ἀνερρίπιζε καὶ ἐξήναπτεν εἰς μείζονα φλόγα τὸν τοῦ Νικαίας, ὅθεν λέγων καὶ πράττων ἀεὶ κατὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀρίστου ἀνδρός.

(α.) Τρεῖς ἀπαντήσεις τοῦ Ἁγίου Μάρκου πρὸς τοὺς παρὰ Λατίνων εἰρημένους λόγους περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ἀπόκεινται ἐν τῇ τῆς Μόσχας Βιβλιοθήκῃ ὑπ' ἀριθμὸν 268 καὶ 394. Αἱ δύο τῶν ἀπαντήσεων τούτων καὶ ἐν τῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ αἰτίνες ὁμῶς ἐσφαλμένως ἐπιγράφονται εἰς ὄνομα Γεωργ. τοῦ Σχολαρίου. Συρόπουλ. σελ. 135.

Συνελθόντες πάλιν οἱ Ἕλληνες, τὸν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου συντεθέντα λόγον ἀνέγνωσαν πρὸς τοὺς Λατίνους, καὶ ἐκεῖνοι πάλιν ἕτερον ἔγραψαν, πρὸς ὃν αὖθις ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Μάρκος ἀνασκευαστικὸν καὶ ἐτέρους λόγους περὶ τῆς τοιαύτης δόξης. Ὁ δὲ κακεργάτης καὶ πανοῦργος Γρηγόριος πάντοτε τὸν Νικαίας ὑπερεπαίνων, καὶ ὑπερυψόνων ἐπίτηδες ὁ τοῦ πρώτου διαβόλου μιμητής, εἰς τὴν διχόνοιαν ἔφερεν αὐτοὺς, καὶ τόσον δὲν ἤθελεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ χόνοιαν ἔφερεν αὐτοὺς, καὶ τόσον δὲν ἤθελεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ συμφωνῇ ὁ Νικαίας μετὰ τὸν Ἅγιον Μάρκον, ὥστε ἐμπράκτως ἐδείξε τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν ἣν πρὸς τὸν Ἅγιον εἶχεν, ἐπειδὴ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς διαλέξεις ἐκεῖνας (ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν ἄφηκε τὸν Ἅγιον Μάρκον νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς Λατίνους καὶ τὴν δόξαν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας) τοῦ βασιλικοῦ καταφρονήσας προστάγματος ὁ Νικαίας, ἐγὼ εἶπεν ἔχω ἐξουσίαν νὰ εἰπῶ καθὼς θέλω τὴν γνώμην μου, καὶ λέγων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην καθὼς ἐδόξαζε περὶ τῶν ψυχῶν, ὀλίγον τι ἀναμείνας ἀνεχώρησεν ἀπὸ πλησίον τοῦ Ἁγίου, καὶ ἀπελθὼν ἐκάθισεν εἰς ἄλλον τόπον ὅπου ἐκάθηντο ἄρχοντες συγκλητικοὶ πρὸς εὐταξίαν τῶν διαλέξεων, δεικνύων ἐμπράκτως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τοῦ τόπου, τὴν δσὴν διχόνοιαν καὶ ἀπέχθειαν εἶχε κατὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου· καὶ ἂν προτῆτερα ὀλίγη ἦτον ἡ βοήθειά του, τότε ὅμως καὶ παντελῶς λειποτακτῆσας, ἄφησε μόνον τὸν μέγαν τοῦτον ἀθλητὴν ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ ἀγωνιζόμενον. Ὁ δὲ Ἅγιος δὲν ἐσυγχίσθη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ συναγωνιστοῦ του, οὐδὲ ἐδειλίασε τὴν ἐφοδὸν τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τότε ἐσύναξε τὰς δυνάμεις του, καὶ ἐδείξε τὴν σταθερότητα τῆς ψυχῆς του· μάλιστα ἐνίκησε καὶ κατέβαλεν ἐκεῖνον ὃν ὡς ἀκρόπολιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὡς ἄλλον Γολιάθ εἰς μονομαχίαν ἐπρόβαλον οἱ ἐναντίοι του.

Βλέποντες δὲ οἱ ἐν Φερράρα Ἕλληνες τὴν μεταξὺ τοῦ Ἐφέσου καὶ τοῦ Νικαίας διχόνοιαν, καὶ στοχαζόμενοι ὅτι τὰ τῆς τοιαύτης διχονοίας ἀποτελέσματα εἰσὶν αἰσθητὰ πολλῶν κακῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τοῦτο ἀπῆλθον εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης Σύλβεστρος ὁ Συρόπουλος, καὶ ὁ Μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Μεθόδιος, παρακαλοῦντες αὐτὸν ἵνα μετὰ λόγους παραινετικούς ἀπε-

λάσῃ τὴν διχόνοιαν ἣν εἶχεν ὁ Νικαίας πρὸς τὸν Ἅγιον Μάρκον καὶ ἐνώσῃ αὐτοὺς· ὁ δὲ Πατριάρχης, ὁ δυνάμενος διὰ συμβουλῆς νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν, ὑπέσχετο μὲν νὰ εἰρηνεύσῃ αὐτοὺς, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ λόγον ἕνα εἶπεν εἰς αὐτοὺς, καὶ ἐκτοτε εἶχε μεγάλην ἐχθραν ὁ Νικαίας κατὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Ἀπὸ τοὺς διωρισμένους δέκα εἰς τὰς διαλέξεις ἐκ μέρους τῶν Λατίνων ἦν καὶ εἷς Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς ὀνομαζόμενος· οὗτος εἶχε τὴν δύναμιν εἰς τοὺς λόγους, καὶ μετὰ τόσον ἐνθυμητικὸν τὸν ἐστόλισεν ἡ φύσις, ὥστε καθὼς λέγουσιν οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὸν νοῦν ἦν δαιμόνιος, ἤγουν ὑπερφυῆς καὶ παράδοξος· ἐπειδὴ ὅταν ἤθελεν ἀκούσει ἕνα ὁλόκληρον λόγον, ὕστερον ἀπὸ τὸ τέλος ἀποκρινόμενος ἐλέγεν ὅλα τὰ κεφάλαια τοῦ λόγου ὄντα δέκα ἢ δεκαπέντε, τὸ πρῶτον εἶχε τότε τὸ νόημα, τὸ δεύτερον τότε, τὸ τρίτον τότε καὶ καθέξῃς ἄχρι τοῦ τέλους· ἐπεὶτα ἔκαμνεν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ πρῶτον λέγων· εἰς τὸ πρῶτόν σου κεφάλαιον, ἐν ᾧ εἶπες τότε, ἀποκρίνομαι σοι τοῦτο· εἰς τὸ δεύτερον, ἐν ᾧ εἶπες τοῦτο, σοὶ ἀποκρίνομαι τότε· καὶ οὕτως ἔκαμνεν ἄχρι τοῦ τέλους ἐνὸς ἐκάστου κεφαλαίου· ἀλλ' οὗτος ὁ τοσοῦτος καὶ ἀσύγκριτος νοῦς, ἐπεὶτα ἀπὸ πολλὰς διαλέξεις, δὲν ἔκρινεν ἱκανὸν τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους μετὰ τὸν ἱερὸν Μάρκον, λέγων οὕτως πρὸς τοὺς Λατίνους· μέχρι τοῦ παρόντος εἶπον, ὅσα δῆτα καὶ εἴρηκα· τοὺς δ' ἐφεξῆς ἀναδέξεται λόγους ὁ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου διδάσκαλος Ἰωάννης· καὶ ἐρεῖ καὶ ἀποδώσει τούτους ἀρκούντως καὶ καλῶς, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ σύνεσιν καὶ σοφίαν· καὶ ἀγωνιεῖται ἱκανῶς τὸν περὶ τούτου ἀγῶνα· ἐγὼ γὰρ οὐκ εἰμι ἱκανὸς κατ' αὐτόν· καὶ ἐπαύσατο. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἦτο πολὺς τὴν σοφίαν, ἦτο δεινὸς ἐν τῷ διαλέγεσθαι, ποιητὴς καὶ πανοῦργος τὸν νοῦν, καὶ εἰς τὴν τῶν λόγων μεταχείρισιν εὐστροφος. Ἀλλ' ἡ σοφία αὐτοῦ, ἀδελφοί, ἦν κοσμικὴ, καθὼς ὀνομάζουσι αὐτὴν οἱ θεῖοι διδάσκαλοι· δὲν ἦτο θεία καὶ πνευματικὴ, ἣν καὶ μόνην ἀπὸ θλούς εἶχεν ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ τῆς Ἐφέσου ποιμὴν. Ὅθεν ἐξ ἀναγκῆς ἡ σοφία τοῦ Κόσμου ἔπρεπε νὰ φανῇ μωρία καὶ ἀφροσύνη, παρουσιαζομένης διὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς σοφίας τοῦ

πνεύματος· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀπεστόμisen ὁ Ἅγιος· διὸ καὶ φιλονεικότερον διελέγετο ὁ ρηθεὶς Ἰωάννης, ὁ τῶν Λατινῶν διδάσκαλος, μὲ τὸν Ἅγιον· καὶ ἀπὸ τῆς προκειμένης ὕλης τῶν λόγων (ὅπου ἦτο τὸ Πουργατόριον) ἐφ' ἑτέρα μετέβαινε (μὴ ἔχων δηλονότι ὡς κατυσχημένος τί νὰ ἀποκριθῇ) καὶ προβλήματα προέτεινε, μηδὲν τῷ προκειμένῳ σκοπῷ ἀνήκοντα· ὁ δὲ Ἅγιος εὐθὺς ἔδιδε τὰς λύσεις μετὰ παραστάσεων γραφικῶν, μήπω εἰδὼς τί ἐμελλε προτείνειν ὁ Ἰωάννης. Δέκα ἦσαν οἱ διορισθέντες, ὡς εἵπομεν, εἰς τὰς διαλέξεις ταύτας· ἐκ τούτων ἀπεφάσισεν ὁ Βασιλεὺς, οἱ δύο μόνον νὰ διαλέγωνται, ἦτοι ὁ Ἅγιος Μάρκος καὶ ὁ Νικαίας, καὶ ἂν τύχη καμμία ἀπορία, τότε νὰ συμβουλευώνται καὶ νὰ συζητοῦν καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὁκτώ, διὰ νὰ εὐρίσκουν τὴν προσήκουσαν ἀπόκρισιν ἐκ τῆς κοινῆς σκέψεως. Ὁ Βησσαρίων, ὡς εἵπομεν, φθόνῳ κεντούμενος ἀπέστη, ἐλειποτάκτησε, καὶ οὐδὲ παραμικρὰν βοήθειαν προσέφερεν εἰς τὸν συναγωνιστὴν του· μάλιστα καὶ εἰρωνεύετο παράμερα καθήμενος, καὶ ἀποκρύφως περιεγέλα ὁμοῦ μὲ τὸν σατανικὸν Γρηγόριον, τὸν τῆς ἀληθείας ἀθλητὴν ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ ἀγωνιζόμενον· οἱ δὲ λοιποὶ, καθὼς εἶπεν ὁ ἱστορικὸς Συρόπουλος (ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἰς ἦτο καὶ αὐτὸς ὡς ἀρκετὰ πεπαιδευμένος καὶ λόγιος) ὅχι μόνον δὲν ἐβοήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐθαύμαζον· διατί ἐθαύμαζον; διότι καίτοι ὁ τόσον περιβόητος ἐκεῖνος ἀντίπαλος πειραστικῶς καὶ κακοτρόπως μετεχειρίζετο τὰς διαλέξεις του, καίτοι δὲν ἔστεκεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν λόγων του, καίτοι προέβαλεν αὐτῷ αἰφνης πολλὰ καὶ διάφορα ζητήματα καὶ προβλήματα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν εἶδῃν τί εἶχε νὰ τῷ πρὸβάλῃ, ὅμως καὶ μὲ ὅλα ταῦτα, ὁ πάνσοφος καὶ θαυμάσιος Μάρκος εἰς ὅλα ἔδιδε τὰς λύσεις παρρητικῶς μετὰ παραστάσεων γραφικῶν· ὅχι ἀπὸ τὴν ἔξω σοφίαν καὶ μωρὰν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν ἐνθα εἶναι ὁ θησαυρὸς τῆς ἀληθείας· ἐκεῖθεν λαβὼν λίθους ἀπεσφενδόνισε καὶ κατέβαλεν ὁ νέος Δαβὶδ τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, τὸν δυτικὸν ἐκεῖνον καὶ ἀλαζόνα Γολιάθ· ἐπειδὴ τὸ νὰ μεταβαίνει ἀπὸ τὴν προκειμένην ὕλην εἰς ἄλλα, καὶ τὸ νὰ προτείνῃ ζητήματα, μηδὲν τῷ προκειμένῳ σκοπῷ συντείνοντα, καὶ τὸ νὰ ἐρωτᾷ

πῶς πετοῦν οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀπὸ ποίαν ὕλην ἔχει νὰ ἀναψῇ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς Κολάσεως, ὅπερ μέλλει νὰ δεχθῇ τοὺς ἁμαρτωλοὺς· διὰ τὰ τοιαῦτα λοιπὸν ἀνόητα καὶ δυσσεβῆ ἐρωτήματα, εἰς κάποιος Ἰάγαρις ὀνομαζόμενος τῶν παρακαθημένων Συγκλητικῶν, εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν πολλήν· γινώσεται τοῦτο ὁ ἐρωτῶν, ὅταν ἐκεῖσε παραγένηται, θέλει καταλάβῃ ἀπὸ ποίαν ὕλην ἀνάπτει ἐκεῖνο τὸ πῦρ, ὅταν πέσῃ εἰς αὐτό.

Ὁ ἀσύνετος αὐτοκράτωρ διαμηνύσας τῷ ἄρχοντι τῆς Φερράρας, ὅτι οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ εἰς αὐτὸν ἄδειαν βασιλικήν, ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ κατώκησεν εἰς ἐν Μοναστήριον ἀπέχον ἀπὸ τῆς πόλεως ὥσεί ἐξ μίλια, καὶ ἐκεῖ ἐνησχολεῖτο εἰς κυνήγια μηδένα λόγον περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ποιούμενος· ὁ δὲ ἡγεμὼν τῶν Τούρκων ἡτοίμαζε στόλον καὶ στρατόν, ἵνα κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέλθῃ, οἱ δὲ ἐκλεκτότεροι τῶν Ἑλλήνων ἐκάθηντο ἐν Φερρὰρᾳ συγκεκλεισμένοι καὶ ταλαιπωρούμενοι· ὅθεν προσελθόντες εἶπον εἰς τὸν Πατριάρχην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταναλίσκωμεν τὸν καιρὸν ἡμῶν ματαίως εἰς ξένην χώραν, ἀλλὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῆς καθολικῆς συνόδου (διότι ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀρχίσῃ ἡ καθολικὴ Σύνοδος). Τὴν αἴτησιν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ἀνήνεγκεν ὁ Πατριάρχης τῷ αὐτοκράτορι, ὅστις ἀπεκρίθη, «ὅτι ἡμεῖς ἐκδεχόμεθα πρέσβεις ἐκ τῶν ρηγῶν καὶ τῶν αὐθεντῶν, ἐκδεχόμενοι καὶ πλείονας ἐπισκόπους καὶ Καρδινάλιους· πῶς οὖν ποιήσομεν σύνοδον μὴ ἐλθόντων ἐκείνων; οὐ γὰρ ἤλθομεν ποιῆσαι τὴν οἰκουμένην σύνοδον μετὰ μόνων τῶν Φερραρίων.» Ὁ δὲ Πάπας γνωρίζων καλῶς ὅτι οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου ἐμελλε νὰ ἐλθῇ, ἔλεγεν· «ἐνθα εἰμὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου· ἐκεῖ ἐστὶν ἡ σύνοδος ἅπασα τῶν χριστιανῶν, καὶ μάλιστα ὅτε πάρεσιν οἱ Πατριάρχαι πάντες καὶ Καρδινάλεις ἡμῶν.» (α.)

Μόλις λοιπὸν μετὰ πολλὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Πάπα ἦλθεν ὁ αὐτοκράτωρ, καταλιπὼν πρὸς και-

ρόν τὸ κυνήγιον, ἐκ τοῦ Μοναστηρίου εἰς τὴν Φερράραν, καὶ συσχεφθέντες ὥρισαν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν συνελεύσεων τὴν 6 τοῦ Ὀκτωβρίου.

Ἐξέλεξαν δέ, ἵνα προσδιαλέγωνται ἐν τῇ Συνόδῳ, οἱ μὲν Ἕλληνες τὸν Ἅγιον Μάρκον Ἐφέσου, τὸν Ρωσσίας Ἰσίδωρον, τὸν Νικαίας Βησσαρίωνα, Γεώργιον τὸν Γεμιστόν, τὸν μέγαν Χαρτοφύλακα Μιχαήλ τὸν Βαλταμῶνα, τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην Συρόπουλον καί, τούτου παραιτηθέντος, τὸν μέγαν Σχευοφύλακα Θεόδωρον τὸν Ξανθοπούλου· ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προσέταξεν, ἵνα μόνον ὁ Ἅγιος Μάρκος καὶ ὁ Νικαίας, οἵτινες ἦσαν οἱ σοφώτεροι τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ψευδοσυνόδῳ παρουσιασθέντων Ἑλλήνων, διαλέγωνται μετὰ τῶν Λατίνων· οἱ δὲ Λατῖνοι τὸν Καρδινάλιον τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου Ἰουλιανὸν Καισαρίνην, καὶ τοῦ ἁγίου Σταυροῦ Νικόλαον Ἀλβεργάτον Φιρμάνον, τοὺς ἐπισκόπους Ρόδου Ἀνδρέαν καὶ Φορολιβιένους Ἰωάννην, καὶ δύο διδασκάλους τῆς θεολογίας ἱερομονάχους.

Ἦρξαντο λοιπὸν αἱ συνελεύσεις ἐν τῇ ὀρισθείσῃ ἡμέρᾳ οὐχὶ ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἐπισκοπῆς, ἐνθα ἡ ἀνακήρυξις τῆς Συνόδου ἐγένετο, καθὼς ἦτο σύνηθες, διότι πᾶσαι αἱ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἐν ἱεροῖς ναοῖς συνηθροίζοντο· ἄλλ' ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Πάπα. «Ἀπᾶδον γὰρ ἐστὶ καὶ ἀνάρμοστον, εἰλεγον οἱ Καρδινάλιοι, τῇ μεγαλειότητι καὶ ὑπεροχῇ τοῦ Πάπα ἀπέρχεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν καὶ διέρχεσθαι πλήθη ἀνθρώπων μετὰ τεσσάρων ἢ πέντε Καρδινάλιων καὶ ὀλίγων Ἐπισκόπων.» (α.) Ἐκεῖ λοιπὸν γενομένης τῆς συνελεύσεως οὔτε τοποτηρηταὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης ἦλθον, οὔτε οἱ ἐν Βασιλείᾳ συνεδριάζοντες Καρδινάλιοι καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ λοιποὶ πολυάριθμοι κληρικοὶ ἐπαρουσίστησαν, οἵτινες καθεῖλον μάλιστα τὸν Πάπαν Εὐγενιον ὡς ἐπίορκον, σχισματικόν, σιμωνιακόν, καὶ αἰρετικόν. Εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν ἐδημηγόρησεν ὁ Νικαίας Βησσαρίων καὶ ὁ Ρόδου Ἀνδρέας, ὁ μὲν Ἑλληνιστί, ὁ δὲ λατινιστί, ἐγκώμια πλέξαντες εἰς τὸν Πάπαν, τὸν Αὐτοκράτορα, τὸν Πατριάρχην, καὶ τὴν σύνοδον· εἰς δὲ τὰς ἐφεξῆς συνελεύσεις

ἤρχισαν περὶ τῆς ἐν Συμβόλῳ προσθήκης νὰ διαλέγωνται, καὶ πρῶτος ὁ Ἅγιος Μάρκος ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τοῦ διαλόγου καὶ εἶπε, πρῶτον μὲν ὅτι ἐστὶν ἀναγκαιοτάτῃ ἡ εἰρήνη, ἣν κατέλιπεν ἡμῖν ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστός· δεύτερον ὅτι παρεβλεψεν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία τὴν ἀγάπην καὶ διελύθη ἡ εἰρήνη· τρίτον ὅτι ἀνακαλουμένη νῦν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία τὴν τότε καταλειφθεῖσαν ἀγάπην ἐσπούδασεν ἵνα ἔλθωμεν ἐνταῦθα καὶ ἐξετάσωμεν τὰς μεταξὺ ἡμῶν διαφοράς· τέταρτον ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἀνακαλεσθαι τὴν εἰρήνην, ἐὰν μὴ λυθῇ τὸ τοῦ σχίσματος αἷτιον· καὶ πέμπτον ἵνα καὶ οἱ ὅροι τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀναγνώσθωσιν, ὡς ἂν φανῶμεν καὶ ἡμεῖς σύμφωνοι τοῖς ἐκείναις πατρᾷσι καὶ ἡ παρούσα σύνοδος ἐκείναις ἀκόλουθος. Ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ Ἅγιος Μάρκος Ἐφέσου πεπλατυσμένως καὶ λογικῶς.» (α.)

Καὶ οἱ μὲν Λατῖνοι ἡγωνίζοντο παντὶ τρόπῳ μὴ ἀναγνωσθῆναι τοὺς ὅρους τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, διότι οἱ τῶν Συνόδων ὅροι ἤθελον ἐλέγξει τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ γενομένην προσθήκην, μάλιστα μὲ καθεστὸν ἐσπούδαζον νὰ κάμουν ἀπολογία, καὶ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁρθῶς καὶ εὐσεβῶς ἔκαμαν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τὴν προσθήκην. Ὅχι ἔλεγεν ὁ Ἅγιος Μάρκος· ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐγκαλοῦντες, ἡμεῖς πρέπει νὰ εἰπώμεν πρῶτον, ὅσα εἶναι ἀρμόδια εἰς τὸν ἐγκαλοῦντα νὰ εἰπῇ, καὶ τότε μένει εἰς ὑμᾶς νὰ φέρητε εἰς τὸ μέσον τὰς ἀπολογίας σας· καὶ λοιπὸν γίνεται λογοτριβὴ μεγάλη, τοῦ θείου Μάρκου ζητοῦντος νὰ εἰπῇ εἴτι εβούλετο κατὰ τῆς προσθήκης, καὶ τοὺς ὅρους ἀπαιτοῦντος τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τῶν δὲ Λατίνων ὅλαις δυνάμεσι πρὸς ἀπολογία ὁρμώντων, καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὁρῶν μὴδ' ἄκροις ὡσεὶ παραδεχομένων. Τόσον δὲ βαρὺ καὶ κακὸν ἐφαίνετο ἡ ἀνάγνωσις τῶν συνοδικῶν ὁρῶν εἰς τοὺς Λατίνους, ὥστε, ἂφ' οὗ ἐλύθη ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἡ συνέλευσις, ἔδραμον εὐθὺς οἱ Καρδινάλιοι καὶ πολλοὶ Λατινιστοὶ εἰς τὸν βασιλεῖα καὶ τὸν Πατριάρχην εἰς τὸ κελὶν τοῦ Πατριάρχου, παρόντων καὶ τῶν Ἀνατολικῶν ἀρ-

χειρέων, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τῶν συνοδικῶν ὄρων τὴν ἀνάγνωσιν· καὶ τί θέλετε κερδίσει, ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς, ἀνίσως ἀνακηρύξετε ἐναντίον ἡμῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τὸ ἀνάθεμα; τοῦτο δὲ ἔλεγον ἐπειδὴ, κηρυχθείσης τῆς συνοδικῆς συνελεύσεως, συνέδραμον ἐν πλήθει ἀνθρώπων, καὶ ὅλα τὰ μέρη τοῦ Παλατίου ἄνω τε καὶ κάτω, καὶ πανταχόθεν ἦσαν πλήρη ἀνθρώπων· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις ἐκείνη ἦτον περιττὴ καὶ ἀνωφελής, ἀλλὰ καὶ σκανδάλων πρόξενος· ἀλλ' ἐὰν θέλητε, εἶπον, ἀναγνώσατε αὐτοὺς ἀναμεταξύ σας εἰς τὴν ἰδικὴν σας συνέλευσιν. Οἱ ἡμέτεροι βλέποντες ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ θεοσόφου Μάρκου ὅτι ἦτο ὁ ἐγκρεμισμὸς τῆς λατινικῆς ἐπάρσεως καὶ αὐθαδείας, ἀντέστησαν καὶ αὐτοὶ συμφώνως μὲ αὐτόν· καὶ τὸσον τοὺς ἡνάγκασαν νὰ ἀναγνωσθῶν οἱ ὅροι εἰς τὴν κοινὴν συνέλευσιν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πάπα, ὥστε ἀπεφάσισαν ὅτι ἂν δὲν ἀναγνωσθῶν πρῶτον οἱ ὅροι, ἀδύνατον εἶναι νὰ γίνῃ ἄλλη συνέλευσις.

Βλέποντες δὲ οἱ λατῖνοι τὴν πολλὴν ἐπιμονὴν τῶν ἡμετέρων ἔστερξαν καὶ μὴ θέλοντες νὰ γίνῃ παρηρησία εἰς τὰ ὦτα τοῦ πλήθους ἡ τούτων ἀνάγνωσις, ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ δείξουν πόσον ἦτο λυπηρὸν καὶ πικρὸν εἰς αὐτοὺς τὸ τοιοῦτον ἔργον, τί ἐπενόησαν; Πρῶτον μὲν ἐξεῦρον τρόπον νὰ μὴ ἦναι ἐκεῖ ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλήθος, ὅπερ καὶ πρότερον ἐσυνάζετο. Δεύτερον δὲ τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον ὅπερ εἰς τὰς ἄλλας συνελεύσεις ἔκειτο εἰς τὸ μέσον ἀνοικτόν, τότε ἔκαμαν νὰ εὗρεθῇ κεκλεισμένον· τρίτον αἱ λαμπάδες ἦσαν ἐσβεσμέναι καὶ ὄχι ἀνημμέναι καθὼς πρότερον· καὶ τέταρτον τὰ ἀγάλματα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου δὲν ἦσαν ὀρθία ἱστάμενα εἰς τὸ ἀλτάριον, καθὼς πάντοτε, ἀλλὰ γυρισμένα ὕπτια ἤγουν ἀνάσκελα.

Ἄλλ' ὥς ἰδωμεν λοιπὸν τί κατώρθωσεν ὁ Ἱερὸς Μάρκος μὲ τῶν συνοδικῶν ὄρων τὴν ἀνάγνωσιν Ἦτο βέβαια ἀρκετὴ μὲν καὶ γυμνὴ ἡ τῶν ὄρων ἀνάγνωσις νὰ ἐπιφέρῃ κατὰ Λατίνων τὴν τελείαν κατάγνωσιν· ἀλλὰ δὲν ἐστάθῃ εἰς τόσον μόνον ὁ πνευματικὸς ἐκεῖνος ρήτωρ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας· ἐβγαλεν εἰς τὸ μέσον καὶ ἀπὸ τὸν πνευματικὸν θησαυρόν, ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα, ἤγουν ἐπροοιμιάζεν εἰς κά-

θε ὄρον μὲ τὰ ἀρμόδια προλεγόμενα· ἔκαμνεν εἰς τὸ τέλος τοῦ καθενὸς χρεωδεστάτας καὶ ὠφελιμωτάτας ἐπεξεργασίας καὶ στοχασμοὺς δικαίους, ἀκολουθῶς δὲ ἐξηγῶν καὶ σαφηνίζων τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔλαβε κάθε μία ἀπὸ ἐκείνας τὰς συνόδους νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον, καὶ ὅμως ὅχι μόνον νὰ προσθέσῃ δὲν ἐτολμήσῃ καμμίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ περιτείχισαν μάλιστα ὅλαις ὁμοφώνως μὲ τρομεράς κατάρας καὶ ἀναθέματα· καὶ ταῦτα λέγων ὁ Ἅγιος, ὅσοι παρέτυχον ἐκεῖ τῶν ἐγκρίτων Λατίνων καὶ μοναχῶν ἔλεγον, ὅτι ἡμεῖς οὔτε εἶδομεν, οὔτε ἤκούσαμεν ποτε τοιαῦτα· οὐδὲ οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν ἐδίδαξαν ἡμᾶς περὶ τούτων· νῦν δὲ ὁρῶμεν ὅτι οἱ Γραικοὶ λέγουσιν ἑρθότερον, ἢ ἡμεῖς, καὶ πάντες τὸν Ἅγιον Μάρκον ἐθαύμαζον. Κατὰ ἀλήθειαν ἂν ἡ ἐωσφορικὴ ὑψηλοφροσύνη καὶ τὸ σατανικὸν παπικὸν πείσμα δὲν ἔστεχον ἐμπόδιον, τίποτε δὲν ἔλειπε διὰ νὰ γίνῃ ἐκείνη τὴν ἡμέραν, θεοφιλῶς καὶ ἀποστολικῶς ἡ τόσον μυριοπόθητος ἔνωσις, διότι ἀπέδειξεν ὁ θεόσοφος Ἅγιος Μάρκος τρανώτατα μὲ τὸ μέσον τῶν συνοδικῶν ὄρων, ὅτι κάθε προσθήκη εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον, ἂν καὶ ἀληθινὴ ἦναι, ὅμως εἶναι ἡμποδισμένη ἀπὸ τὰς ἱερας Συνόδους, καὶ ὁ ποιὼν τοῦτο εἶναι αὐτοκατάκριτος· πολλῶ μᾶλλον, ὅταν ἡ προσθήκη ἦναι ψευδὴς καὶ βλάσφημος. Καὶ διὰ τοῦτο πάντες τὸν Ἐφέσου ἐθαύμαζον, καθὼς λέγει ὁ ἱστορικὸς Συρόπουλος· καὶ δικαίως ἐθαύμαζον, διότι σχεδὸν πεντακοσίους χρόνους ὕστερον, ἐντὸς τῆς καρδίας τῆς Ἰταλίας, εἰς τὸ κέντρον τοῦ λατινισμοῦ, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἰσοθέου Πάπα, ὁ θεόσοφος οὗτος ρήτωρ ἐστηλίτευσε τὸν παπισμὸν, ἐκύρηξε καὶ ἐξεβήρσε κατὰ τῶν Λατίνων ὅλων τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τοὺς ἀναθεματισμοὺς καὶ ἀπέδειξε σαφέστατα καὶ ἀναντίρρητα, ὅτι φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν. Τοῦτο δὲ προέβλεπον πολὺ οἱ προστάται τοῦ ψεύδους, καὶ διὰ τοῦτο ἡγωνίσθησαν νὰ τὸ ἐμποδίσουν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἡσθάνθησαν ἐτι περισσότερον ὅταν ἔμαθον καὶ ἤκουον πῶς ἐσκανδαλίζοντο τὰ πλήθη· διὰ τοῦτο ἐσπούδαζον τὸ ὀγληγορώτερον νὰ ἀπολογιθῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀναντίρρητα δίκαια· ἀλλ' αἱ ἀπολογίαι αὐτῶν δὲν ἐχρησίμευσαν, παρὰ νὰ καταβαρύνουν τὰς ἀκοὰς τῶν πολλῶν· ὅθεν οἱ διωρισμένοι ἐκείσε

γραμματεῖς διὰ νὰ γράψωσι τοὺς λόγους τῶν διαλεγομένων, βλέποντες ὅτι τα λεγόμενα δὲν ἐχρησίμευον παντελῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, οὔτε νὰ τὰ γράβουν ἐκρίναν εὐλογον.

Μετὰ τὰς μακρὰς δὲ ταύτας φλυαρίας ἤρξατο ὁ ἐν ταῖς διαλέξεσιν ἀγὼν καὶ δὴ ἀναστὰς ὁ ἀνωτέρω διαληφθεὶς Ἰουλιανὸς προσεπαθεῖ διὰ σαθρῶν ἀποκρίσεων νὰ κατακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εὐτυχῶς ἡττήθη καὶ οὗτος, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ ἀποκριθῇ εἰς τὰς θεοπνεύστους ἐρωτήσεις τοῦ Ἀγίου καὶ συνεπεία τούτου ἔξω τῆς ὑποθέσεως ἀποκρινόμενος· διότι ὁ Ἅγιος Μάρκος ἐστενοχῶρει αὐτὸν παντὶ σθένει ἵνα εἰς τὸ περὶ οὗ λόγος ἀπεκρίνηται, ὡς καὶ ὁ Ἰωάννης σοφιστικῶς ἐξέφευγε, καὶ ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἀπεκρίνατο, καὶ εἰς μῆκος ἀπειρον ἐξεμάκρυνε τὰς ἀποκρίσεις του· οἱ δὲ ἐκείσε παρόντες ἀκροαταὶ διακρίνοντες ὡς λογικοὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μάλιστα οἱ ἐρημίται καὶ ἐγκλειστοὶ μοναχοί, οἵτινες, ἀφέντες τότε τὴν ἡσυχίαν των, ἔτρεχον ἐκεῖ πρὸς διατήρησιν τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ μάλιστα τορῶς καὶ παρρησίᾳ ἔλεγον, ὅτι ὁμολογουμένως οἱ Γραικοὶ (Γραικοὺς ὀνομάζουν ἐξ ἀρχῆς οἱ Λατῖνοι ἡμᾶς τοὺς Ανατολικούς) τῆς ἀληθοῦς ἀντέχονταί πίστεως καὶ τὰ ὑγιή τετηρήκασι δόγματα· διὰ τοῦτο οἱ αὐλικοὶ τοῦ Πάπα, μεγάλως ἀγανακτοῦντες, ἐκραζαν τοὺς Μοναχοὺς καὶ ἄλλους μὲν ἀπεδίωξαν, ἄλλους δὲ ἐκακοσίγησαν καὶ ἄλλους μὲ διαφόρους ἀπειλὰς καὶ προσταγὰς ἐποιοῦν σιωπᾶν, λέγοντες πρὸς αὐτοὺς ὅτι εἶναι ἀπαίδευτοι καὶ θεολογίας ἀμέτοχοι, καὶ τοῦτου ἕνεκα ἐπεβάλετο αὐτοῖς σιωπὴ ὅπως μὴ διαταράττωσι τὸν λαόν.

Ἄλλ' οἱμοι, ἀδελφοί· συνοχὴν καὶ θλίψιν αἰσθάνομαι εἰς τὴν ψυχὴν μου διὰ τὸ ἐξῆς τῆς διηγήσεως. Ἀχρι τοῦ σημείου τούτου καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἦσαν μετὰ τοῦ Ἀγίου Μάρκου καίτοι οὗτος ἦν ὁ ἐξοχος ἀγωνιστὴς πάντων τῶν ἄλλων ἐξ ὧν οὐκ ἀνέμενέ τινα βοήθειαν, εἶχεν ὅμως αὐτοὺς ὡς συμμεριζομένους τὴν ιδεάν του· ἀπὸ τοῦδε ὅμως καὶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτοὶ οὔτοι, φεῦ, ἐξηγέρθησαν ὡς ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι ἐναντίον αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τῆς ἀληθείας.

Ὁ Νικαῖας Βησσαρίων ἀφοῦ εἶπε λόγον τινὰ σύνθεμα

τοῦ Σχολαρίου ἔπαυσε μέινας ἄφωνος τοῦ λοιποῦ τῆς διαλέξεως ὡς ἔχων ἐν τῷ νῷ του ὁ ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ Πάπας Εὐγένιος διὰ νὰ ἐμπαίξῃ τὴν φιλόδοξον αὐτοῦ Καρδινάλιχὴν πορφύραν. Ὁ εἰρημένος Γρηγόριος ὁ σατανικὸς μᾶλλον ἢ πνευματικὸς, καὶ Ἀμηρούτζης τις διδάσκαλος φθόνῳ τηχόμενος πρὸς τὸν Ἅγιον εἰς μίαν συνέλευσιν, καθ' ἣν ὁ Ἅγιος τὸν σοφιστὴν καὶ ἀπεραντολόγον Ἰουλιανὸν ἐπνιγε τῇ ἀκαταμαχίτῳ δυνάμει τῶν λόγων του, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Συνόδου, ἐνῶ ἐθριάμβευε, καὶ τοὺς καλοὺς ἐκείνους κρότους παρὰ τῶν ἐγκρίτων Λατίνων καὶ Μοναχῶν, ταῦτόν εἶπεν παρὰ τῶν ἐναντίων ἐδέχετο, καὶ πνευματοφόρος ἐγνωρίζετο καὶ ἐκηρύττετο, τότε λέγω οἱ τρισκακοδαίμονες ἐκεῖνοι, ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Ἀμηρούτζης, καθίσαντες καὶ οἱ δύο ὁμοῦ, ἤγουν ὀπισθεν μὲν πάντων καὶ οὐχ' ἡττὸν μοναχόν, εἰρωνεύοντο ἐμπαίζοντες καὶ ὡς ἀπόκρυφα τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα περιγελῶντες. «Οὕτω συνηγόρου καὶ συνηγωνίζοντο οἱ ἡμέτεροι τῷ τῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας προα»σπιστῇ ἐν τῷ σταδίῳ ἀγωνιζομένῳ.» Αὐτολεξεῖ λέγει ταῦτα ὁ φιλαληθέσιμος Συρόπουλος, ὅστις ἐκεῖ παρὼν ὢν, καὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀγωνιστὴν καὶ προασπιστὴν ἤκουε, καὶ τῶν προδοτῶν ἐκείνων τὰς εἰρωνείας καὶ τὰ ἄσεμνα σχήματα ἐβλεπεν· ὅθεν ἀγανακτῶν ὁ δυστυχὴς καὶ σφόδρα λυπούμενος ὁρῶν τὴν τότε ἀθλιότητα μὲ δάκρυα καὶ ἀναστεναγμοὺς ἄφησεν εἰς ἡμᾶς τὸ προρρηθὲν ἐπιφώνημά του.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὡς εἶπον, ὑπὸ τοῦ διαβολικοῦ φθόνου κεντούμενοι οὕτως ἐφέροντο πρὸς τὸν Ἅγιον, πολλοὶ δὲ πόλιν ἄλλοι, τὸ καῦμα τῶν πειρασμῶν, ἤγουν τὰς ἐκεῖ κακοπαθείας μὴ φέροντες, ἄλλοι δὲ καὶ τὰ νεύματα τοῦ Βασιλέως θεραπεύοντες, ἤρχισαν κατ' ὀλίγον νὰ προδίδωσι τὴν πατρῶαν εὐσέβειαν καὶ νὰ ἐκκλίνωσιν ἄκοντες ἐχόντες εἰς τὸν παπισμὸν· ὅτε δὲ ταῦτα ἐγένοντο, προστίθῃσιν ὁ Συρόπουλος. (α.) οἱ ἡμέτεροι ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων· διότι ἔπρεπε νὰ συγκατανεύσωσι πρῶτον εἰς ὅ,τι ἤθελον οἱ Λατῖνοι, καὶ τότε νὰ δοθῇ τὸ σιτηρέσιον, ἀλλὰ καὶ τότε ἐλ-

λιπές καὶ ἔχι τέλειον. Καὶ ποτὲ μὲν δύο μῆνες, ποτὲ δὲ τρεῖς, ποτὲ δὲ καὶ πέντε παρήρχοντο καὶ μνήμη σιτηρεσίου παρὰ τοῖς ὑπεσχημένοις λαμπρὰς ποιεῖν τὰς ἐξόδους παντελῶς δὲν ἐγένετο· ἐζητεῖτο ἐπιμόνως καὶ μετὰ πολλῶν δεήσεων ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' εἰς μάτην ἐγένοντο αἱ δεήσεις ἐφ' ᾧ καὶ ἡναγκάζοντο οἱ δυστυχεῖς καὶ οἱ μὲν ἐπίπρασκον ἂν εἶχόν τι ἀξιόλογον, οἱ δὲ ἐνεχειρίαζον τὰ ἔδια μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδυμάτων· ἀφήνω τὰς χαυμενίας, καὶ χαμαικοιτίας τῶν περισσοτέρων, οἵτινες δὲν εἶχον οὔτε κράβατον διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν μικρὸν καὶ τὸν καιρὸν τῶν παγετῶν.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν· πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Ἀ. Μάρκου λεχθέντα ἀπήντησαν, ὡς εἵπομεν ἄνωτέρω, οἱ ἐκλεκτοὶ τῶν Λατίνων ἐν περιττολογίαις, ὅτε μὲν διαστρέφοντες ρητὰ τινὰ τῶν Ἀγίων Πατέρων, ἄλλοτε δὲ νενοθευμένα ἀναγινώσκοντες, δι' ὧν ἐσπούδαζον τὸ σαθρὸν τῆς πλάνης αὐτῶν δόγμα βεβαιῶσαι καὶ ἐν μιᾷ συνελεύσει ἔλεγον οἱ Λατῖνοι ὅτι διὰ τοὺς Ἀρειανούς ἐγένετο ἡ προσθήκη, (προφανῶς ψευδόμενοι, διότι δὲν ἦσαν οἱ Ἀρειανοὶ ὅταν ἐγενεῖν ἡ προσθήκη) ὅμως ὁ Ἅγιος Μάρκος εἶπεν, εἰ δὴ οἰκονομίαν ἐβλήθη, καθὼς λέγετε, δι' οἰκονομίαν ἀφαιρέθῃτω, ὅπως εἰρήνη ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπεισαχθῇ, οἱ Λατῖνοι πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενοι ἔλεγον, οὐ δυνάμεθα, σωζομένης τῆς ἡμετέρας τιμῆς, καὶ οὕτως προετίθουν τὴν τιμὴν τῶν ἀνθρώπων τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς. Τοῦ ὅρου δὲ τῆς ἐβδόμης οἰκουμένης Συνόδου ἀναγινωσκομένου παρὰ τῶν ἡμετέρων, προεκόμισαν οἱ Λατῖνοι βιβλίον νενοθευμένον, ἔχον δὴθεν τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ταύτης, ἐν ᾧ προσέκειτο ἐν τῷ Συμβόλῳ ἡ προσθήκη καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἰπόντος τοῦ Ρόδου Ἀνδρέου ὅτι οὕτως ἀνεγνώσθη τὸ Σύμβολον ἐν τῇ Ζ' οἰκουμένηῃ Συνόδῳ· ὁ δὲ Ἅγιος Μάρκος ἐγέλασε μεγάλως καὶ εἶπεν· Ἡ γὰρ τοῦ Ταρασίου ὁμολογία ταῖς πράξεσιν ἐγκειμένη «ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ λέγει ἐκπορεύεσθαι, οὐκ ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.» Ἐν τῇ ἱ.ε. συνελεύσει ἥτις ἐγένετο τῇ 8 Δεκεμβρίου καὶ ἥτις ἦν ἡ τελευταία τῶν ἐν Φερραρίᾳ συνελεύσεων, ἤρξατο ὁ Ἅγιος Μάρκος προτροπῇ τοῦ Βασιλέως μετὰ παρρησίας λέγειν:

(α) «Ἐγὼ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι δόγμασιν ἐντραφεῖς εὐσεβέσι, καὶ τῇ Ἀγίᾳ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ πάντων ἐπόμνημος, πιστεύω καὶ ὁμολογῶ τὸν Θεὸν Πατέρα, μόνον ἄναρχον καὶ ἀναίτιον, πηγὴν δὲ καὶ αἰτίαν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος· ὁ γὰρ υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται· μηδὲν τοῦ Υἱοῦ συμβαλλόμενον πρὸς τὴν ἐκπόρευσιν, ὥστε οὐδὲ τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν γέννησιν· κατὰ τὸ ἅμα τὰς προόδους εἶναι καὶ συναλλήλοις, ὡς οἱ θεολόγοι Πατέρες διδάσκουσι· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι δι' Υἱοῦ λέγεται, τοῦτ' ἐστὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὡς ὁ Υἱὸς· εἰ καὶ μὴ γεννητῶς ὡς ἐκεῖνος· ὁ δὲ υἱὸς οὐ λέγεται γεννᾶσθαι διὰ τοῦ Πνεύματος, διὰ τὸ σχετικὸν εἶναι, τὸ τοῦ Υἱοῦ νόμον· ἵνα μὴ δόξη υἱὸς εἶναι τοῦ Πνεύματος· ἐντεῦθεν καὶ πνεῦμα μὲν υἱοῦ λέγεται διὰ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον· καὶ τὸ δι' αὐτοῦ πεφηκέναι καὶ δίδοσθαι τοῖς ἀνθρώποις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Πατρὸς λέγεται, τοῦ δὲ Πνεύματος ὁ υἱὸς οὐ λέγεται κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον. Εἰ δὲ τὸ δι' υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὴν αἰτίαν ἐδήλου, καθάπερ οἱ νέοι θεολόγοι ἠφασίν, ἀλλ' οὐ τὸ δι' αὐτοῦ ἐκλάμπειν καὶ πεφηκέναι, καὶ ὅλως τὸ συμποτέναι, καὶ συμπαρομαρτεῖν κατὰ τὸν θεηγόρον Δαμασκηνόν, οὐκ ἂν οἱ θεολόγοι πάντες ἐξῆς ρητῶς ἀφήρουν τοῦ υἱοῦ τὴν αἰτίαν· ὁ μὲν Διονύσιος λέγων, μόνῃ πηγῇ τοῦτ' ἐστὶν αἰτία, τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ Πατήρ, καὶ τούτῳ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος διακρίνεται. Ὁ δὲ Ἀθανάσιος, μόνος ἀγέννητος καὶ μόνος πηγὴ θεότητος ὁ Πατήρ, τοῦτ' ἐστὶ μόνος αἰτία καθάπερ καὶ ὁ μόνος ἀναίτιος· ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ θεολόγος, πάντα ὅσα ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ πλὴν τῆς αἰτίας. Ὁ δὲ Μάξιμος ὅτι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Υἱὸν οὐ ποιοῦσιν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος· ὁ δὲ Δαμασκηνὸς καὶ ἐν ἄλλοις, ὅσα ἀρμόζει πηγῇ, καὶ αἰτία γεννήτορι· τῷ Πατρὶ μόνῳ προσαρμοστέα, οὐκ ἂν ὁ θεολογικώτατος οὗτος Δαμασκηνὸς τὴν ΔΙΑ τιθεὶς ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, τὴν ΕΚ ἀπηγόρευεν, ἐν μὲν τῷ ὀγδόῳ τῶν

(α.) Εἰς ταύτην τὴν ὁμολογίαν πρόσεχε καλῶς ἀναγνώστα, διότι εἶνε ἀκριβεστάτη καὶ ἀρκεῖ ἀντὶ πάντων κατὰ τῶν κακοδόξων παπιστῶν.

»θεολογικῶν λέγων, ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, »Υἱοῦ δὲ ὀνομάζομεν καὶ δι' Υἱοῦ φανεροῦσθαι ἡμῖν ὁμο- »λογοῦμεν· ἐν δὲ τῷ ιγ'. πάλιν ὁ αὐτὸς πνεῦμα υἱοῦ οὐχ' »ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευ- »όμενον, μόνος γὰρ αἴτιος ὁ Πατὴρ, ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἰορ- »δάνην ἐπιστολῇ πρὸς τῷ τέλει· πνεῦμα ἐνυπόστατον ἐκ- »πόρευμα καὶ πρόβλημα, δι' υἱοῦ δέ, καὶ οὐκ ἐξ υἱοῦ, ὡς »πνεῦμα στόματος Θεοῦ λόγου ἐξαγγελτικόν· ἐν δὲ τῷ εἰς »τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου λόγῳ, πνεῦμα ἅγιον τοῦ »Θεοῦ καὶ πατρός, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ καὶ »τοῦ υἱοῦ λέγεται, ὡς δι' αὐτοῦ φανερούμενον καὶ τῇ κτί- »σει μεταδιδόμενον· ἀλλ' οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν ὑπαρξιν· »δηλὸν γάρ, ὡς ἐνθα μεσιτείαν αἰτιώδῃ δηλοῖ ἡ ΔΙΑ, καὶ »πρὸ προσεχέος αἰῶνος ὡς οἱ Λατίνοι βούλονται, πάντως ἰσο- »δυναμεῖ τότε τῇ ΕΚ, καὶ ἡ ἐτέρα τῆς ἐτέρας τὴν χρῆσιν »ἀντιλαμβάνει· ὡς τὸ ἐκτεσάμεν ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ, »ταυτὸν τῷ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Ἀνὴρ ΔΙΑ, Γυναικός· τοῦτ' »ἔστιν ἐκ Γυναικός, ἐνθα τοίνυν ἡ ΕΚ, ἀπηγόρευται δὴλον »ὅτι καὶ ἡ αἰτία ταύτη συναπηγόρευται· λείπεται ἄρα τὸ »ἐκ τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον »οὕτω λεγεσθαι κατὰ τὸν τῆς συνεπτυγμένης θεολογίας »τρόπον, ὡς ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, δι' οὗ φανεροῦσθαι, »ἢ γνωρίζεσθαι, ἢ ἐκλάμπειν, ἢ πεφηκέναι νοεῖσθαι· τοῦτο »γὰρ φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν »ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει τὸ μετα τοῦ υἱοῦ καὶ σὺν »αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ οὐκ ἄλλη τις πρὸς τὸν πατέρα, ἢ »πρὸ ἐξ αὐτοῦ ὑφεστάναι· τοῦτ' ἄρα καὶ τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ »βρούλεται, τὸ μετ' αὐτοῦ γνωρίζεσθαι, καὶ οὐκ ἄλλη τις »πρὸς τὸν Πατέρα, ἢ τὸ ἐξ αὐτοῦ ὑφεστάναι· οὐκ ἄρα ἐκ »τοῦ υἱοῦ ὑφέστηκεν, οὐδὲ τὸ εἶναι ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅ- »γιον· ὡς περ δι' υἱοῦ τὰ πάντα γεγενῆσθαι λέγεται· ἀλλ' »ἐκεῖνο μὲν λέγεται τῆς ΔΙΑ· κειμένης ἀντὶ τῆς ΕΚ, τοῦ- »το δὲ οὐδαμῶς. Οὐδ' ἂν εὔροι τις οὐδαμοῦ κείμενον οὕτω »χωρὶς τοῦ Πατρὸς ἀλλ' ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ λέγεται· τοῦτο »δὲ τὴν αἰτίαν οὐκ ἐξ ἀνάγκης τῷ υἱῷ δίδωσι· διὰ τοῦτο καὶ »τὸ ἐξ υἱοῦ καὶ παντελῶς οὐχ' εὔρηται καὶ καθαρῶς ἀπη- »γόρευται. Τας δὲ τῶν Δυτικῶν Διδασκάλων φωνάς, οἱ τὴν

»αἰτίαν τῷ υἱῷ δίδωσιν, οὔτε γνωρίζω, οὔτε παραδέχομαι, »τεκμαιρόμενος ὅτι διεφθαρμένοι εἰσὶ καὶ παρέγραπτοι »διὰ τε πολλῶν ἄλλων καὶ διὰ τοῦ χθὲς καὶ πρώην προ- »σνεχθέντος παρ' αὐτῶν βιβλίου τῆς οἰκουμένης ἐβδό- »μης συνόδου τὸν ὅρον ἔχοντος μετὰ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ »προσθήκης, (α) ὅπερ ἀναγνωσθὲν ὁπόσῃν αὐτῶν αἰσχύνῃν »κατέχειν, ἴσασιν οἱ τότε παρόντες, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐναντία »ταῖς οἰκουμένικαῖς συνόδοις καὶ τοῖς κοιναῖς αὐτῶν δόγμασιν, »οὐδ' ἂν ὁλως ἀσύμφωνα τοῖς Ἀνατολικοῖς διδασκάλοις ἔ- »γραψαν οἱ πατέρες ἐκεῖνοι, οὐδὲ αὐτοῖς ἀνακόλουθα, καθά- »περ δι' ἄλλων πολλῶν ἐκείνων ρητῶν ἀποδείκνυνται. Διὰ »τοῦτο τὰς τοιαύτας ἐπικινδύνους φωνάς περὶ τῆς τοῦ Ἀ- »γίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἀθετεῖ καὶ συμφωνῶν τῷ Ἀ- »ρχιεπίτῳ Δαμασκηνῷ, ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα οὐ λέγω, κἂν ὁ- »στις οὖν ἕτερος τοῦτο λέγειν δοκῇ. Οὔτε λέγω τὸν υἱὸν »αἴτιον, οὐδὲ προβολέα, ἵνα μὴ δεύτερος αἴτιος ἐν τῇ τρι- »άδι, κἀντεῦθεν δύο αἴτιοι καὶ δύο ἀρχαὶ γνωρισθῶσιν· οὐδὲ »γὰρ οὐσιώδεις ἐνταῦθα τὸ αἴτιον κοινὸν καὶ ἐν τοῖς τρισὶ »προσώποις ὑπάρχει, καὶ διὰ τοῦτο τὰς δύο ἀρχάς οὐδα- »μοῦ οὐδαμῶς οἱ Λατίνοι φεύξονται μέχρις ἂν τὸν υἱὸν »λέγωσιν ἀρχὴν τοῦ πνεύματος. Ἡ δὲ ἀρχὴ προσωπικὸν »ὑπάρχει καὶ διακρίνων τὰ πρόσωπα, κατὰ πάντα τοίνυν ἐ- »πόμενος ταῖς ἀγίαις καὶ οἰκουμένικαῖς ἐπτὰ συνόδοις καὶ »τοῖς ἐν αὐταῖς διαλάμψασι θεοσόφοις πατράσι, πιστεύω »εἰς ἓνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ »γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον »Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ λέγεται ὅλον τοῦτο τὸ ἱερόν τῆς πί- »στεως μᾶθημά τε καὶ σύμβολον, τὸ μὲν παρὰ τῆς πρώ- »της συνόδου καὶ τῆς δευτέρας ἐκτεθέν, παρὰ δὲ τῶν λοι- »πῶν καὶ βεβαιωθέν, ὅλη ψυχῇ δεχόμενος καὶ φυλάττων, »ἀποδέχομαι καὶ ἀσπάζομαι πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐπτὰ συν- »όδοις, καὶ τὴν μετ' αὐτὰς ἀθροισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς »Βασιλείου βασιλέως Ρωμαίων καὶ τοῦ Ἀγιωτάτου Πατρι-

(α) Διηγείται τοῦτο καὶ ὁ μέγας Ἐκκλησιαρχὴς ὁ Συρόπουλος, λέ- »γων ὅτι ἐγέλασαν οἱ Ἀνατολικοὶ μέγας καὶ ὅτι δεύτερον παντελῶς »δὲν ἀνέφερον αὐτὸ εἰς καμμίαν διάλεξιν.

ἀρχου Φωτίου, τὴν καὶ οἰκουμένην ὁγδόην ὀνομασθεῖσαν·
 »ἢ καὶ τῶν τοποτηρητῶν παρόντων Ἰωάννου τοῦ μακαρίου
 »Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν
 »Ἐπισκόπων καὶ Πέτρου πρεσβυτέρου καὶ Καρδηνάλιου, ἐ-
 »κύρωσε μὲν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν ἐβδόμην οἰκουμένην Σύ-
 »νοδον καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς συντάττεσθαι διωρίσατο. Ἀπο-
 »κατέστησε δὲ τῷ οἰκείῳ θρόνῳ τὸν Ἁγιώτατον Φώτιον,
 »κατέκρινε δὲ καὶ ἀνεθεμάτισε, καθάπερ καὶ αἱ πρὸ αὐτῆς
 »οἰκουμένικαὶ σύνοδοι, τοὺς τολμῶντας προσθήκην τινὰ
 »καινοτομεῖν ἢ ὑφαίρειν· εἴ τις γάρ, φησί, παρὰ τοῦτο τὸ
 »ἱερὸν σύμβολον τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖ-
 »ναι ἢ ὑφελεῖν καὶ ὅρον ὀνομάσαι ἀποθρασυνθείη κατὰκρι-
 »τος καὶ πάσης χριστιανικῆς πολιτείας ἀπόβλητος. Τὰ δ' αὖ-
 »τὰ καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης πρὸς τὸν ἅγιον Φώτιον ἐπιστελ-
 »λων φησί πλατύτερόν τε καὶ καθαρώτερον περὶ τῆς ἐν τῷ
 »συμβόλῳ ταύτης προσθήκης. Αὕτη ἡ σύνοδος καὶ κανό-
 »να ἐξέθετο τοὺς ἐν πᾶσι τοῖς κανονικοῖς βιβλίοις εὕρισκο-
 »μένους, κατὰ τοὺς ὅρους τοίνυν αὐτῆς καὶ τῶν πρὸ αὐ-
 »τῆς συνόδων, τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον ἀκίνητον
 »δεῖ φυλάττεσθαι κρίνω ὥς ἐξεδόθη καὶ οὐς ἀποβάλλονται
 »συναποβαλλόμενοι, οὐδέποτε εἰς κοινωνίαν προδέξομαι, τοὺς
 »τολμήσαντας ἐν τῷ συμβόλῳ τὴν καινοτομίαν προσθῆναι
 »περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, ἕως ἂν ἐμ-
 »μένωσι τῇ τοιαύτῃ καινοτομίᾳ. Ὁ γὰρ κοινωνῶν φησί τῷ
 »ἀκοινωνήτῳ καὶ αὐτὸς ἀκοινωνήτος ἔστω· καὶ ὁ θεὸς Χρυ-
 »σόστομος ἐξηγούμενος τό, εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ'
 »ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα· οὐκ εἶπε, φησιν, ἐὰν ἐναντία κα-
 »ταγγέλλωσιν, ἢ τὸ πᾶν ἀνατρέπωσιν, ἀλλὰ, κἂν μικρόν τι
 »εὐαγγελίζωνται, παρ' ὃ παρελάβετε, κἂν τὸ τυχόν παρα-
 »κινήσωσιν, ἀνάθεμα ἔστωσαν. Καὶ ὁ αὐτὸς αὖθις· οἰκono-
 »μητέον ἔνθα μὴ παρανομητέον. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν
 »τοῖς ἀσκητικοῖς φανερά ἐκπτώσεις πίστεως καὶ ὑπερηφανίας
 »κατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων ἢ ἐπεισάγειν
 »τῶν μὴ γεγραμμένων, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ εἰπόντος,
 »τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου ἀκούει· καὶ πρὸ τούτου
 »νεῖρηκότος, ἀλλοτρίῳ δὲ μοι ἀκολουθήσουσιν, ἀλλὰ φεύξον-
 »ται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων,

»καὶ ἐν τῇ πρὸς μονάζοντας ἐπιστολῇ· οἵτινες τὴν ὑγιή
 »πίστιν προσποιῶντες ὁμολογεῖν, κοινωνοῦσι δὲ τοῖς ἐτε-
 »ρόφροσι, τοὺς τοιούτους, εἰ μετὰ παραγγελίαν μὴ ἀπο-
 »στῶσι, μὴ μόνον ἀκοινωνήτους ἔχειν, ἀλλὰ μηδὲ ἀδελφούς
 »ὀνομάζειν. Καὶ πρὸ τούτου ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐν τῇ
 »πρὸς τὸν θεῖον Πολύκαρπον Σμύρνης ἐπιστολῇ· πᾶς ὁ λέ-
 »γων φησί παρὰ τὰ διατεταγμένα, κἂν ἀξιόπιστος ᾖ, κἂν
 »νηστεύῃ, κἂν σημεῖα ποιεῖ, κἂν προφητεύῃ, λύκος σοι φαι-
 »νέσθω ἐν προβάτου δορᾷ, προβάτων φθορὰν κατεργαζόμε-
 »νος· καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν, ἅπαντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας
 »διδάσκαλοι, πᾶσαι αἱ σύνοδοι, πᾶσαι αἱ θείαι γραφαὶ φεύ-
 »γειν τοὺς ἐτερόφρονas παραινοῦσι, καὶ τῆς αὐτῶν κοινω-
 »νίας διίστασθαι. Τούτων οὖν ἐγὼ πάντων καταφρονήσας,
 »ἀκολουθήσω τοῖς ἐν προσχῆματι πεπλασμένης εἰρήνης ἐ-
 »γνωθῆναι κελεύουσι, τοῖς τὸ θεῖον σύμβολον κιβδηλεύσας,
 »καὶ τὸν υἱὸν ἐπεισάγουσι δεύτερον αἴτιον τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
 »ματος· τὰ γὰρ λοιπὰ τῶν ἀτοπημάτων ἐκ τόγε νῦν ἔχον,
 »ὧν καὶ ἐν μόνον ἱκανὸν ἦν ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν διαστήσαι, μὴ
 »πάθοιμι τοῦτό ποτε, παράκλητε ἀγαθέ, μὴ δ' οὕτως ἐμαυ-
 »τοῦ καὶ τῶν καθηκόντων λογισμῶν ἀποπέσοιμι· τῆς δὲ
 »σῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ ἐμπνευσθέντων μακα-
 »ρίων ἀνδρῶν ἐχόμενος, προστεθείην πρὸς τοὺς ἐμούς πα-
 »τέρας, τοῦτο εἰμή τι καὶ ἄλλο ἐντεῦθεν ἀποφερόμενος τὴν
 »εὐσέβειαν».

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ, ΟΝ ΕΙΠΕΝ ΕΝ ΤΗ
 ΣΥΝΟΔΩ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΒΩΝ ΟΛΟΝ ΤΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ
 ΦΡΟΝΗΜΑ, ΕΙΤΑ ΕΣΙΩΠΗΣΕΝ.

«Τοῦτο τὸ Σύμβολον ἀπαιτοῦμεν ὑμᾶς, ὦ φίλοι, τὴν κα-
 »λὴν παρακαταθήκην τῶν ἡμετέρων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ ἡ-
 »μετέρᾳ βασιλίδι πόλει συναθροισθέντων. Ἀπόδοτε τοίνυν
 »τοῦτο, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν. Εἴ τις ὑμῖν ἐνεπίστευ-
 »σε παρακαταθήκην, οὐκ ἂν αὐτήν, ὥς παρελάβετε, παρε-
 »δώκατε; Ἀπόδοτε τοίνυν καὶ τὸ τῶν πατέρων Σύμβολον,
 »ὥς ἐλάβετε. Οὐ δέχεται προσθήκην, οὐ δέχεται μείωσιν·
 »κέχλεισται παρ' αὐτῶν καὶ ἐσφράγισται καὶ τοὺς τολμῶν-
 »τας τοῦτο καινοτομεῖν ἀποπέμπονται, καὶ τοὺς ἕτερον παρ'

καὺτὸ ποιοῦντας εὐθύναίς ὑπάγουσι. Μικρὸν ὑμῖν ἡ γενομένη τῆς λέξεως προσθήκη εἶναι δοκεῖ, καὶ ὀλίγος ὁ περὶ ταύτης λόγος; οὐκοῦν καὶ ἐξαιρεθεῖσα μικρὸν ἂν βλάβειεν ἡ οὐδέν, μᾶλλον δὲ ὠφελήσει τὰ μέγιστα· συνάφει γὰρ Χριστιανούς ἅπαντας. Ἀλλὰ μέγα τὸ γεγονός καὶ πολλὸς ὁ περὶ τούτου λόγος· οὐκοῦν οὐδὲ ἡμεῖς ἀμαρτάνομεν πολὺν ποιοῦμενοι τὸν περὶ τούτου λόγον. Δι' οἰκονομίαν τινὰ προσετέθη; δι' οἰκονομίαν ἀφαιρεθῆτω πάλιν, ἵνα προσλάβησθε ἀδελφούς σπαρattoμένους καὶ τὴν ἀγάπην οὕτω περὶ πολλοῦ ποιοῦμένους. Παρακαλοῦμεν τοίνυν ὑμᾶς, ὡ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ καὶ κύριοι τιμιώτατοι, ὡς καὶ πρότερον παρεκαλέσαμεν, διὰ τὰ σπλάγχνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς, ἀχρεῖους ὄντας καὶ ἀμαρτωλοὺς καὶ ἀπεγνωσμένους, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θέντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἐπανεέλθωμεν πρὸς τὴν καλὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ἣν εἶχομεν πρότερον, ὅτε τὸ αὐτὸ πάντες ἐλέγομεν, καὶ οὐκ ἦν ἐν ἡμῖν σχίσμα τι· ἐπιγνώμεν ἀλλήλους ἀδελφικῶς· αἰδεσθώμεν τοὺς κοινούς Πατέρας ἡμῶν· τιμῶμεν αὐτῶν τοὺς ὄρους· φοβηθώμεν αὐτῶν τὰς ἀπειλάς· φυλάξωμεν τὰς παραδόσεις, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάσωμεν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»

Ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπον οἱ Λατῖνοι, ὅτι τὰ παρὰ τοῦ Ἀγίου Μάρκου λεχθέντα ἦσαν ἀναντίρρητα, ἐξητήσαντο παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἵνα καταλειφθῶσιν αἱ περὶ τῆς προσθήκης διαλέξεις καὶ διαλεχθῶσι περὶ τῆς δόξης, ἡγουν εἰ ἀληθὲς ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς ἀπῆλθεν ὁ Βασιλεὺς πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικούς εἶπεν, ὅτι οἱ Λατῖνοι ζητοῦσιν ἵνα καταλειφθῶσιν αἱ περὶ τῆς προσθήκης διαλέξεις καὶ νὰ διαλεχθῶσι περὶ τῆς δόξης· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὶ εἶπον, «ὅτι οἱ Λατῖνοι ὁρῶντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἰσχυρὸν ὄν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ μὴ ἔχοντες πρὸς τοῦτο προσφόρους ἀπολογίας, ἀποδέ-

χονται ἐκβαλεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τούτου, τὸ ἴδιον συμφέρον ππραγματευόμενοι. Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς ἀντέχεσθαι τοῦ ἡμετέρου συμφέροντος καὶ μὴ παραιτήσασθαι τὴν ἡμετέραν ἰσχύν.» (α.) Καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ἐσπούδαζε καταπεῖσαι τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ καταλείψουν τὰς περὶ τῆς προσθήκης διαλέξεις καὶ νὰ διαλέγωνται περὶ τῆς δόξης, τοὺς μὲν δι' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ δι' ἄλλων συμβουλευῶν καὶ ἐλκων εἰς τὸ ἴδιόν του θέλημα· ὁ δὲ Πατριάρχης συνάξας πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικούς εἶπεν· «Ἐγὼ οἶδα ὅπως οἱ ἡμέτεροι εἶπον περὶ τῆς προσθήκης πολλὰ καὶ ἰσχυρὰ καὶ σχεδὸν ἀναντίρρητα καὶ ἀπέδειξαν ὅτι οὐκ ἔξην προσθεῖναι ἐν τῷ Συμβόλῳ. Ὅσα δὲ εἶπον οἱ Λατῖνοὶ εἰσι σαθρὰ καὶ ἀνίσχυρα. Διὸ φαίνεται μοι καλόν, εἶναι στῶμεν μέχρι τούτου καὶ δηλώσωμεν τῷ Πάπα, ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἀπέδειξαν διὰ πολλῶν καὶ συνοδικῶν πράξεων καὶ ῥήσεων Ἀγίων Πατέρων, ὅπως οὐκ ἔξην ὑμῖν προσθεῖναι ἐν τῷ συμβόλῳ· διὰ τοῦτο ζητοῦμεν ἐκβληθῆναι τὴν προσθήκην. Πλὴν γὰρ τούτου οὐ προχωρήσομεν περαιτέρω· καὶ μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι αὐτὴν χωρήσομεν καὶ πρὸς ἐξέτασιν τῆς δόξης, εἰ θελήσητε. Μὴ ἐκβαλόντων δὲ ὑμῶν τὴν προσθήκην, ἡμεῖς περὶ ἐτέρου τινὸς οὐ ποιήσομεθα λόγον, ἀλλ' οἴκαδε ἀπελευσόμεθα.» (β.) Καὶ πάντες μὲν οἱ ἄλλοι συνεφώνησαν μετὰ τὴν γνώμην τοῦ Πατριάρχου, ὁ δὲ Νικαίας Βησσαρίων ἐλέγεν, ὅτι πρέπει γενέσθαι διαλέξεις περὶ τῆς δόξης· διότι ἔχομεν εἰπεῖν πολλὰ καὶ καλὰ περὶ τῆς δόξης καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα τοὺς Λατίνους. Παρελθουσῶν δὲ ἡμερῶν τινων, ὁ Βασιλεὺς ἐσπούδαζεν ἵνα ἐλκύσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς κληρικούς ἐκόντας ἄκοντας, ὅπως χωρήσωσιν εἰς τὰς περὶ τῆς δόξης διαλέξεις. Προσκαλεσάμενος λοιπὸν αὐτοὺς ἐδημηγόρησεν εἰς πλάτος καὶ κατεσκεύασεν, ἵνα χωρήσωσιν εἰς τὰς περὶ τῆς δόξης διαλέξεις. Μετὰ δὲ τὰς δημηγορίας τῶν αὐτῶ συνηγορησάντων Νικαίας καὶ Ρωσσίας ἐπρόσταξεν, ἵνα ἐκφράσῃ ἕκαστος τὴν γνώμην του. Ὅθεν πρῶτος εἶπεν ὁ Πα-

(α) Συρόπουλ. σελ. 178.

(β) Συρόπουλ. σελ. 193.

τριάρχης τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἔχουσιν οὕτω: «Ὁρῶ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι εἰσὶν ἄνθρωποι φιλόνομοι, κενοδόξοι καὶ ἀκατάπειστοι· τὸ δὲ κεφάλαιον τοῦτο τὸ περὶ προσθήκης ἐστὶν ἰσχυρὸν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ εἶπον οἱ ἡμέτεροι λόγους πολλοὺς καὶ καλοὺς καὶ γενναίους εἰς αὐτό· οἱ δὲ Ἕλληνοὶ οὐ δυσωποῦνται τοῖς λόγοις τῶν ἡμετέρων, οὐδὲ πεισθῆναι θέλουσι τῆς ἀληθείας. Τί οὖν ἐλπίζομεν εὐρήσιν ἐξ αὐτῶν, εἰ πρὸς ἕτερον μεταβαίημεν κεφάλαιον; Διὰ τοῦτο οὕτω μοι δοκεῖ καλὸν καταλιπεῖν τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἰσχυρὸν, ὁποῖόν ἐστιν οἱ περὶ τῆς προσθήκης λόγοι, καὶ μεταβῆναι εἰς τὸ περὶ τῆς δόξης.» (α.) Ἀλλὰ πλὴν τοῦ Πατριάρχου, τοῦ μεγάλου Ἐκκλησιάρχου Συλβέστρου τοῦ Συροπούλου, τοῦ μεγάλου Χαρτοφύλακος Μιχαήλ τοῦ Βαλαμῶνος καὶ τοῦ Πρωτοδίκου Γεωργίου, πάντες οἱ λοιποὶ ἄρχιερεῖς καὶ κληρικοί, ἂν καὶ πρότερον συνεφώνησαν μετὰ τὴν γνώμην τοῦ Πατριάρχου, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ὅστερον ὁμως ἐνέδωκαν μεταβῆναι εἰς τὰς περὶ τῆς δόξης δι-
αλέξεις.

Ὅτε ταῦτα ἐγένοντο, ἔμαθον οἱ ἄρχιερεῖς, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ συνεσκέπτετο κρυφίως μετὰ τοῦ Πάπα, ἵνα μεταθέσῃ τὴν σύνοδον ἐκ Φερράρας εἰς Φλωρεντίαν. Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρακλείου τὸν αὐτοκράτορα, εἰ ἀληθὲς τοῦτο ἐστίν, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη, ὅτι οὐδὲν περὶ τούτου γινώσκει. Διότι κληρικοὶ τινες ὑπὸ τῆς ἀνάγκης στερησέως χρημάτων καὶ ὑπὸ διαφορῶν ταλαιπωριῶν βιαζόμενοι ἐφεῦρον τρόπον καὶ ἀνεχώρησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν· μαθὼν λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀπόκρυφον φυγὴν αὐτῶν καὶ φοβηθεὶς μὴ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα ἐκείνων τῶν κληρικῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, διὰ τοῦτο βουλευέται μετὰ τοῦ Πάπα ἵνα μεταθέσῃ τὴν σύνοδον ἐκ Φερράρας εἰς Φλωρεντίαν, ἅμα δὲ θέλων νὰ στενοχωρήσῃ ἐτι περισσότερον τοὺς ἐναντιουμένους εἰς τοὺς ἰδικούς του σκοπούς.

Συναχθέντων δὲ μετὰ τινος ἡμέρας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πατριάρχου τῶν ἄρχιερέων καὶ κληρικῶν, προστάζει τοῦ αὐτοκράτορος, ἦλθε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καὶ εἶπε πᾶσι τοῖς παροῦ-

σιν, ὅτι ὁ Πάπας στερεῖται χρημάτων· ἐμήνυσε δὲ εἰς ἡμᾶς, ὅτι συνεβιάσθη μετὰ τῶν Φλωρεντινῶν, ἵνα δανείωσιν αὐτῷ χρήματα· ζητεῖ λοιπὸν ἵνα μεταβῶμεν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ εἰς Φλωρεντίαν. Οἱ δὲ ἄρχιερεῖς δυσχεραίνοντες εἶπον: «διὰ τί μέλλομεν ἀπελθεῖν ἐκεῖ; τί δύνανται οἱ Ἕλληνοὶ ποιῆσαι ἐν Φλωρεντίᾳ ὃ οὐ δύνανται ὧδε; τί δὲν εἰπομεν ὧδε, ἵνα εἰπώμεν αὐτὸ ἐκεῖ; Ἄρα ἐστὶν ἐλπίς, ὅπως ἐκβάλωσι τὴν προσθήκην ἀπὸ τοῦ Συμβόλου; ἢ ἡμᾶς βούλονται πείσαι δέξασθαι αὐτὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ ἡμῶν; Ταῦτά εἰσιν ἀδύνατα ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι· διὸ οὐ πρέπει ἡμᾶς ἀπελθεῖν ἀλλաχοῦ.» Ἀλλ' ὁ Πάπας ἀπειλῶν τρόπον τινὰ αὐτοὺς ἔλεγεν: «Ἐπίστασθε ἀκριβῶς, ὅτι τίποτε οὐδὲν ἔχω δώσειν ὑμῖν ἐν Φερραρίᾳ, ἐπειδὴ ἐξ ὅσων ἡλπίζομεν οὐδὲ ἐν εὐδοῦται. Λοιπὸν οἱ Φλωρεντινοὶ δανείζουσιν ἡμῖν τεσσαράκοντα χιλιάδας χρυσίνων, ὅπως μεταθέσωμεν ἐκεῖσε τὴν σύνοδον. Ἀκολουθήσατέ μοι γοῦν, ἵνα ἀπέλθωμεν εἰς Φλωρεντίαν καὶ ὑπόσχομαι δώσειν ὑπὲρ βοήθειας τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρυσίνων χιλιάδας δώδεκα καὶ τριῆρεις δύο· ὑμῖν δὲ ὅσα φλωρία χρεωστῶ (ἐχρεώσται δὲ σιτηρέσιον πέντε μηνῶν) καὶ μπάγκον εἰς τὸ ἐξῆς λαμβάνειν ἀνελλιπῶς κατὰ μῆνα τὸ διατεταγμένον ὑμῖν.» Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Βασιλεὺς αὐτοῖς, ὅτι πῶς δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν ἔξοδον καὶ τριῆρεις παρ' αὐτῶν, ἐὰν μὴ ἀκολουθήσωμεν αὐτοῖς, ἐνθα εἰσὶν αἱ ἔξοδοι καὶ τὰ ἀναλώματα; ὁ δὲ γνώμην ἐπὶ τοῖς προκειμένοις ἢ νὰ λάβωμεν τὴν δόσιν ταύτην τοῦ Πάπα καὶ ἀπέλθωμεν εἰς Φλωρεντίαν, ἢ νὰ παραιτησώμεθα αὐτόν καὶ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν· πλὴν σκέψασθε πῶς μέλλομεν ἀπελθεῖν καὶ ἐὰν ἔχωμεν ἔξοδον καὶ ἐὰν ἔχη βοήθειαν ἡ Κωνσταντινούπολις.

Ὅθεν ἡ ἀπόπειρα αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα πολὺ ἐστενοχώρησε τοὺς περισσότερους ὡς μὴ θέλοντας ἵνα περάσῃ πάλιν εἰς ἄλλην πόλιν καὶ ἐκεῖ νὰ διατρίβωσιν εἰς μάτην τὰς ἡμέρας των. Ἀλλ' ὅστερον ἀναγκασθέντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ πάντες οἱ κληρικοὶ ἐνεκα τῆς παντελοῦς στερήσεως χρημάτων, ἐκύρωσαν τὴν ἐκ Φερράρας εἰς Φλωρεντίαν μετάθεσιν τῆς Συνόδου, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ

Φλωρεντινὴ σύνοδος ὠνομάσθη τὸ ἀποστατικὸν ἐκεῖνο καὶ ἀντίχριστον συνέδριον· ἐφ' ᾧ καὶ ἐδόθη αὐτοῖς τὸ σιτηρέσιον ὄχι ὁμῶς τὸ ὅλον καθυστερούμενον ἀλλὰ τεσσάρων μόνον μηνῶν. Ἰδοὺ, ἀδελφοί, μὲ ποίους τρόπους προεχώρει ἡ μι-
αὶ ἐκείνη σύνοδος. Ἐζήτησαν δὲ ἐπὶ οἱ Λατίνοι ἵνα ἡ με-
τάθεσις βεβαιωθῇ δι' ὁρου συνοδικοῦ ἀναγνωσθησομένου ἐν
τῷ Ναῶ τῆς ἐπισκοπῆς· συνέθεσαν λοιπὸν γραμματίον καὶ
συναθροισθέντων πάντων ἐν τῷ Ναῶ τῆς ἐπισκοπῆς τῇ 16
Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1439 ἀνέγνωσαν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἁμ-
βωνος ὁ μὲν Δωρόθεος Μιτυλήνης Ἑλληνιστί, ὁ δὲ Γραδέν-
σης ἀρχιεπίσκοπος Λατινιστὶ ἔχον ὧδε:

«Εὐγένιος ἐπίσκοπος δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ εἰς
»διηγετὴ μνήμην.

»Γέγονε σύνοδος οἰκουμενικὴ ἐν τῇ Φερραρίᾳ καὶ ἐμέλ-
»λομεν πληρῶσαι ταύτην καὶ τελειῶσαι ἐν αὐτῇ. Ἐπειδὴ
»δὲ λοιμὸς θανάτου συνέχει αὐτήν, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ χει-
»μῶνος μὴ ποτε ἐπικρατήσῃ καὶ ἐν καιρῷ ἔαρος κατα τοὺς
»νόμους καὶ κανόνας ἡμῶν μετατιθέαμεν τὴν σύνοδον ταύ-
»την ἀπὸ τῆς Φερραρίας εἰς τὴν Φλωρεντίαν, πόλιν ἐλευ-
»θέραν καὶ εἰρηνικὴν, εὐαερόν τε καὶ ὑγιή.»

Ταῦτα τῶν ἀρχιερέων ἀναγνωσάντων, ἐλύθη ἡ ἐν Φερ-
ράρᾳ σύνοδος, ὅπως μετατεθῇ εἰς Φλωρεντίαν, οὐχὶ διότι
τὴν Φερράραν κατεῖχε λοιμὸς θανάτου, ὡς ὁ Πάπας ψευ-
δόμενος ἔλεγε· ὁ γὰρ λοιμὸς ἔπαυσε, λέγει ὁ Συρόπουλος,
δύο μῆνας πρὸ τῆς μεταθέσεως· ἀλλ' ἵνα διὰ στερήσεων καὶ
ταλαιπωριῶν ἀναγκάσῃ τοὺς Ἑλληνας νὰ δεχθῶσι τὴν
ἐνωσιν, καθὼς τὰ πράγματα ἀκολούθως ἀπέδειξαν. (α.)

Μετὰ τὴν εἰς Φλωρεντίαν ἀποδημίαν ἀναπαυθέντες ἐπὶ
τινα χρόνον, συνήλθον ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Πάπα τῇ 26
Φεβρουαρίου τῇ πέμπτῃ τῆς δευτέρας ἐβδομάδος τῶν νη-
στεϊῶν ἤρχισαν τὰς διαλέξεις ὄχι πλέον περὶ τῆς προσθή-
κης τῆς γενομένης καλῶς ἢ κακῶς εἰς τὸ ἅγ. σύμβολον,
ἀλλὰ περὶ τῆς δόξης, ἣν πρὸ πολλῶν ἡμερῶν μετ' ἄκρας
σπουδῆς οἱ παπισταὶ ἐζήτησαν, ἡγουν ἂν ἀληθῶς ἐκπορεύη-
ται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ οὐχὶ ἀληθῶς·

οἵτινες καίτοι φανερά καὶ ὁμολογουμένως κατησχύνθησαν
καὶ ἔγειναν ἀναπολόγητοι καὶ αὐτοκατάκριτοι ὑπὸ τῶν ὁ-
ρων τῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων συνόδων, ἐν αἷς ἐθεσπίσθη δι'
ἀναθέματος ἵνα μηδεὶς τολμήσῃ νὰ προσθέσῃ οὐδὲ ἐν ἰῶτα
εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον· καὶ τοὶ ἀπεστομίσθησαν ὑπὸ τῶν θε-
σοφῶν λόγων τοῦ ἁγίου Μάρκου, ὡς οἱ ἴδιοι ὁμογενεῖς
τῶν παρρησίων τὸ ὁμολόγησαν· οὐχ ἥττον ὁμῶς ἡγωνί-
σθησαν μετὰ σφοδροῦ πόθου οἱ Λατίνοι διὰ νὰ ὑπερτερήσωσι
εἰς τὰς περὶ τῆς δόξης διαλέξεις, διότι τὸ μέρος τοῦτο εἶ-
ναι ὕλη εὐρυχωροτάτη, διὰ τῆς ὁποίας ἐδύναντο νὰ παρεξ-
ηγήσουν τὰ τῆς θείας γραφῆς ρητά, κράτιστον καὶ ἰσχυ-
ρότατον αὐτῶν βοήθημα ἦν τὸ προτείνειν ὅτι ἔχουσι δυτι-
κῶν ἁγίων παλαιῶν ρητὰ λέγοντα ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἄ-
γιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

Τὴν ἀνασκευὴν καὶ τὴν λύσιν τῆς προτάσεως ταύτης ἔ-
δωκε πάλιν ὁ ἅγιος Μάρκος, ὁ καλὸς καὶ λαμπρὸς καὶ μό-
νος ἄξιος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής, ὅστις καὶ διὰ τῆς
λαμπρότητος τῆς εὐαγγελικῆς του ζωῆς, καὶ διὰ τῆς ἐπι-
σημότητος τῶν διπλῶν του χαρακτήρων, τῆς ἱεραρχίας,
λέγω, καὶ τῆς τοποτηρησίας ὅλων τῶν τῆς Ἀνατολῆς θρό-
νων, καὶ ἐξαιρέτως διὰ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ἀκαταμα-
χήτου ἰσχύος τῶν λόγων του ἔξαρχος καὶ προηγεμῶν καὶ
κορυφαῖος τῆς τῶν ἀνατολικῶν συνελεύσεως ἐγνωρίζετο.
Εἶναι ἀδύνατον ἐνταῦθα νὰ περιγράψῃ τις καὶ νὰ ἐξηγήσῃ
κατὰ μέρος τὰ τότε γερόμενα, διὸ συντομίας ἕνεκεν φέρο-
μεν εἰς μέσον τοὺς ἐπιτυχεῖς θριάμβους τοῦ μεγίστου ἡ-
ρώος· ἐπτά συνελεύσεις ἐγένοντο καθολικαὶ εἰς τὸ τοῦ Πά-
πα παλάτιον, εἰς ὅλας ἐν γένει ὁ ἅγιος Μάρκος ἐφαίνετο ἀ-
γωνιζόμενος, αὐτὸς μόνος ἀπεκρίνετο, αὐτὸς ἠλέγχε τὰ
σοφίσματα καὶ τὰς παρεξηγήσεις, καὶ ὑπέρμαχος τῆς πα-
τροπαράδοτου πίστεως, ὡς λέγει ὁ σοφώτατος Σχολάριος,
«ὕπερήσπιζε, λέγει, τῆς πατρίου δόξης, ἐν μέσοις Λατίνοις
μόνος· ἡμῖν γὰρ τοῖς ὀφείλουσι συμμαχεῖν ἀντὶ τοιούτων
φεῦ! πολεμίους ἐκέχρητο.» Βλέπων δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τὸν
μὲν Ἅγιον Μάρκον καὶ τὸν Ἡρακλείας Ἀντώνιον ἰσχυρῶς
διαλεγομένους καὶ λύοντας πᾶσαν πρότασιν τῶν Λατίνων,
ἀποροῦντας δὲ τοὺς Λατίνους ἀποκριθῆναι αὐτοῖς εἰς τὰς

ἐρωτήσεις, κατέλιπε τὰς διαλέξεις καὶ μόνον τρόπον ἐνώσεως ἐστοχάζετο, ὅθεν ποτὲ μὲν ἄφηγε τὸν ἅγιον Μάρκον ἐλευθέρως νὰ διαλέγηται, ἀλλ' ὅμως καθὼς ἐκεῖνος ἤθελε, ποτὲ δὲ προσέττατε σιωπᾶν αὐτὸν παντελῶς.

Παυσαμένων τῶν διαλέξεων, παρουσίασαν οἱ Λατίνοι τὰ ρητὰ ἐκεῖνα τῶν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Ἐκκλησίαις δεκτῶν δυτικῶν Ἀγίων, τὰ λέγοντα ὅτι δῆθεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν εἶπον εἰς τοὺς ἡμετέρους· δότε ἀπολογίαν εἰς αὐτὰ καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια ἀναμένοντες τὴν ἀπολογίαν αὐτῶν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς κατὰ πρῶτον εἶπεν, ὅτι δεόν νὰ κάμουν τὴν ζητούμενην ἀπολογίαν, ἀλλὰ τὸ βάρος τοῦτο πάλιν εἰς τὸν μέγαν τοῦτον διδάσκαλον ἀνέθηκεν· ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη εἰς τὸν Βασιλέα· «Ὅρῳ, λέγει, ὡς αἱ τοιαῦται »διαλέξεις πέρας οὐχ' ἐξουσί ποτε, οὔτε τι ἀγαθὸν προξενήσουσιν ἡμῖν, διὸ οὐδὲ προαιροῦμαι λέγειν εἰκὴ καὶ μά» τὴν διαμάχεσθαι· ἐπεὶ καὶ χάριν τοῦτο ἔλαβον παρὰ τῆς »Ἀγίας σου Βασιλείας ἐνδοσιν ἵνα εἶπω, ὅσα ἐν τῇ τελευ» ταίᾳ ὁμιλίᾳ εἶρηκα καὶ παύσομαι· εἰ οὖν ὀρίζεις, καὶ ἑτε» ρός τις δότω ἀπολογίαν.» Ἀλλὰ ποῖος εὐρίσκετο ἱκανός, ἀδελφοί, καὶ ἐφάμιλλος αὐτοῦ, ὥστε νὰ καθέξη τὸν ἐκείνου τόπον; Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὅστις ὅλως διόλου ὑπέβλεπε πρὸς ἐνωσιν καὶ ὄχι πρὸς διάστασιν καὶ χωρισμόν, ἐπειδὴ ἐσκέφθη, ὅτι, ἐὰν ἀναγκάσῃ τὸν Ἅγιον ἵνα κάμῃ τὴν ἀπόκρισιν, θέλει οὗτος γράφει ὡς ἐγίνωσκε καὶ ἤθελεν ἀποκριθῇ ὅτι τὰ ρητὰ ἐκεῖνα ἢ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν παραδέχεται ὡς ψευδεπίγραφα καὶ διεφθαρμένα, διὰ τοῦτο δὲν ἔδωκεν ἄδειαν τοῦ λοιποῦ νὰ ἔλθουν εἰς διαλέξεις καὶ μόνον τρόπον ἐνώσεως ἐζητεῖ νὰ εὕρῃ, ἐφ' ᾧ καὶ ἤρχισαν τὰ ἡμερήσια μυστικά συμβούλια.

Παυσαμένων τῶν κοινῶν συνελεύσεων, ἤρξαντο αἱ μερικαί, γινόμεναι ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ Πατριάρχου, ἐν αἷς παντοίῳ τρόπῳ ἐξητεῖτο παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τρόπος ἐνώσεως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν λατινοφρόνων, ὅτε μὲν μὲ τὸν Ρωσσίας Ἰσίδωρον καὶ Νικαίας Βησσαρίωνα, τοὺς ὕστερον εἰς τὸ τοῦ Καρδινάλιου ὑψωθέντας βάραθρον, ὅτε δὲ μὲ τὸν πνευματικὸν Γρηγόριον ὃν καὶ μέγαν πρωτοσύγγελον ἀνέ-

δειξεν, ἵνα ἔχῃ περισσοτέραν ἰσχὺν ὁ λόγος αὐτοῦ. Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν συμβουλευόμενος διὰ νὰ εὕρῃ τοὺς ἐνωτικoὺς τρόπους καὶ τὰς μεσότητας, ἡγάπα αὐτοὺς καὶ ἐτίμα καὶ πάσης εὐμενείας καὶ ἀποδοχῆς ἡξίου· οἱ δὲ λέγοντες ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλο μέσον εἰς τὸ νὰ ἐνωθῶμεν ἐκτὸς τῆς ἀπὸ τοῦ συμβόλου ἀφαιρέσεως τῆς προσθήκης, ὠνειδίζοντο καὶ κατεφρονοῦντο καὶ θυμοῦ βάρους ἐδέχοντο ὕβρεις, ὡς δῆθεν ἀπειθεῖς καὶ μὴ συνεργoῦντες εἰς τοὺς ἐνωτικoὺς τρόπους καὶ μὴδὲ τὸ καλὸν ἀγαπῶντες, ὅπερ δῆθεν μετὰ τὴν ἐνωσιν ἐμελλε νὰ γείνη παρὰ τοῦ Πάπα εἰς τὴν πατρίδα. Ὅθεν καὶ συναχθέντων πάντων ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκ προστάγματος Βασιλικοῦ, ὁ Βασιλεὺς ἐδήμηγόρησε λέγων, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς, ἐὰν ἐναντιωθῇ τις εἰς τὸν τῆς ἐνώσεως τρόπον, ἔχει νὰ λάβῃ τὴν πρέπουσαν ποινὴν διὰ τὴν αὐθάδειάν του.

Ἀλλὰ τίς νὰ μὴ θαυμάσῃ καὶ νὰ μὴ ἐκπλαγῇ, ἀδελφοί, διὰ τὴν τε παρρησίαν καὶ γενναιοῦτητα τοῦ Ἀγίου Μάρκου; Εὐθὺς μετὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνην αὐστηράν καὶ φοβερὰν δημηγορίαν, εὐρέθη ὁ Ἅγιος ἐναντίος εἰς τὰς τοῦ Βασιλέως βουλὰς· ἠρώτησε γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς παρόντας λέγων, ἂν οἱ Λατίνοι δέχωνται τὸ ρητόν τοῦ Ἀγίου Μαξίμου ἐκ τῆς πρὸς Μαρῖνον ἐπιστολῆς καὶ ἂν δὲν ᾔναι καλὸν ἵνα δι' αὐτοῦ ἐνωθῶμεν μετ' αὐτῶν; Καὶ παρευθὺς τὰ τοῦ Σατανᾶ δοχεῖα, ὁ Ρωσσίας Ἰσίδωρος καὶ ὁ Νικαίας Βησσαρίων καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγγελος, καὶ εἶπον, Βασιλεῦ, κάλλιστον· καὶ ἡγωνίζοντο νὰ συστήσωσιν αὐτὸ ὡς καλὸν καὶ προσεπάθουν παντὶ σθένει ἵνα καταπείσωσι πάντας νὰ ζητήσωσι τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ Ἅγιος· δὲν εἶναι τοῦτο καλόν, ὅτι οἱ Λατίνοι δοξάζουσι μετὰ ταῦτα τὸ ἐναντίον, μᾶλλον δὲ ἀπ' ἐκκλησίαις τὸ ἰδικόν των φρόνημα νὰ κηρύττωσιν; Ὅχι, τοῦτο δὲν γίνεται, ἀλλὰ πρέπον ἐστὶ πρῶτον αὐτοὶ νὰ ὁμολογήσωσιν τὴν ἡμετέραν δόξαν σαφῶς καὶ ἀνενδοιάστως, καὶ οὕτω νὰ ἐνωθῶσι μὲ ἡμᾶς· διότι ἡμεῖς δὲν ἐξεκλίναμεν ἐκ τῆς πατροπαραδότου εὐσεβείας, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἐκκλίναντες, ἀποσχισθέντες καὶ πλανηθέντες μακρὰν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνοι νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἐκεῖνοι νὰ ἐνωθῶσι μεθ' ἡμῶν. Ἀλλὰ καίτοι

ἀκριθέστατα καὶ ἀγιώτατα ἐλάλησεν ὁ θεὸς οὗτος διδάσκαλος, ἰσχυσαν ὁμως οἱ περὶ τὸν βασιλέα, ὡς λέγοντες, ὅτι, ἐὰν δεχθῶν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἐλλειπὴ οὖσαν, ἐνοούμεθα δι' αὐτῆς μὲ αὐτούς, καὶ ἐπειδὴ ἀμφιβολία εὐρίσκετο μεταξύ αὐτῶν, μήπως οἱ Λατίνοι δὲν τὴν δεχθῶσιν, ἤρξαντο, ἵνα σκέπτονται καὶ δι' ἄλλας τινὰς μεσότητας καὶ τρόπους ἐνωτικούς, ἀλλ' ὁ θεὸς διδάσκαλος γινώσκων καλῶς, ὅτι ἄλλο μέσον ἀκίνδυνον πρὸς ἐνωσιν δὲν ὑπάρχει, ἢ ἡ ἀπὸ τοῦ συμβόλου ἀφαίρεσις τῆς προσθήκης, ἀντέλεξεν αὐτοὺς φανερά καὶ ἀνυποστόλως εἰς τοὺς τρόπους οὓς ἐκεῖνοι ἐφεύρισκον. Ὅθεν οἱ ἀντιλέγοντες καθήμενοι ἀντικρυ αὐτοῦ ἐδείκνυν τὸ ὅπερ κατ' αὐτοῦ εἶχον πάθος φερόμενοι μὲ ὁρμὴν ἄκραν καὶ μὲ πάθος ἄμετρον.

Βλέπων δὲ ὁ Ἡρακλείας τὸ ἐμπαθὲς καὶ φιλόνοιον τῶν ἀντιλεγόντων, εἶπε πρὸς αὐτούς, ὅτι μετ' ἀληθείας πρὸς πάθος λέγετε πάντες ὑμεῖς, καὶ εὐθὺς ὁ Νικαίας καὶ ὁ Ρωσσίας μὲ θυμὸν ἀπεκρίθησαν· σκόπει ὡς ὑβρίζεις ἡμᾶς καὶ τί κακὸν λέγομεν καὶ ὑβριζόμεθα παρα σοῦ; καὶ ὁ Ρωσσίας ἐπεχείρησε νὰ φέρηται ὀχληρῶς κατὰ τοῦ Ἡρακλείας, καὶ τοῦ βασιλέως σιωπὴν ἐπιτάξαντος τῷ Ρωσσίας, ὅλος αὐτὸς φέρεται κατὰ τοῦ Ἡρακλείας ὀνομάζων αὐτὸν ἄγνωστον, ἀπαίδευτον, χωρίτην καὶ ἄλλα πάμπολλα, δις καὶ τρίς αὐτὰ λέγων δεικνύων μὲ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους φοβερισμοὺς τὴν ὁρμὴν ἣν εἶχε πρὸς τὴν ἐνωσιν ὅπως καὶ ἂν ἐγίνετο, καὶ πόσον δυσηρεστεῖτο καὶ ὠργίζετο ἐναντίον ἐκείνων οἵτινες ἡμπόδιζον αὐτήν.

Ἐν ἐτέρᾳ δὲ συνεδριάσει θελήσας ὁ Γεμιστὸς νὰ εἴπῃ τι ὑπὲρ τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐσχώφθη ἀναιδῶς ὑπὸ τοῦ Τραπεζουντίου Ἀμηρούτζη, καὶ οὕτως ἐσιώπησεν. Οἱ αὐθάδεις οὗτοι ἐγίνοντο καὶ ἐκάστην αὐθαδέστεροι· διότι οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ οὔτε ὁ Πατριάρχης ἐπέπληξεν αὐτοὺς διὰ τὸν ἀναιδῆ τρόπον αὐτῶν. Ἐν ἐτέρᾳ συνελεύσει ἀνέγνω ὁ Νικαίας ρητὰ τινὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου καὶ Ἐπιφανίου, τῶν μὲν τὰς ἀρχὰς ἀφαιρῶν, τῶν δὲ περικόπτων τὰ τέλη, θέλων διὰ τούτων ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἐδημηγόρησε δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς εἰπὼν, ὅτι τὴν ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἤρξατο πραγματεῦ-

σθαι ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔφθασεν ἰδεῖν ταύτην τετελεσμένην, ἀφῆκεν αὐτὸν ἵνα αὐτὴν τελειώσῃ. Οὐ μόνον ὁ πατὴρ μου, εἶπεν, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ λόγιοι καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐξ ὧν ἐφθασα καὶ ἐγὼ τὸν Πατριάρχην Εὐθύμιον καὶ τὸν διδάσκαλον κύριον Ἰωσήφ τὸν Βρυέννιον, ἐπῆνουν καὶ ἐπεθύμουν ἰδεῖν τὸ τῆς ἐνώσεως ἔργον, ὡς ἀγαθὸν καὶ ἄριστον. Ὁ πατὴρ τοῦ ἀσυνέτου τούτου αὐτοκράτορος Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ Πατριάρχης Εὐθύμιος καὶ Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος, οἵτινες ἔγραφαν καὶ κατὰ τῶν καινοτομιῶν τῶν Λατίνων, καὶ ὅλος ὁ χορὸς τῶν διδασκάλων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ὁποίων ὠμοφώνει καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος, ἐπεθύμουν τὴν ἐνωσιν καὶ εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Λατίνων εἰς τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἐκκλησίας δόγματα, οὐχι ὁμως καὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῇ Λατινικῇ. Πολλάκις ἐνουθετήθησαν οἱ Λατίνοι παρὰ πολλῶν διδασκάλων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἵνα ἐγκαταλιπόντες τὰς καινοτομίας ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀλλ' οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ συνῆκαν· ἐν γὰρ σκότει διεπορεύοντο.

Ἀλλὰ πάλιν ἐγένετο βία ἰσχυρωτάτη ὑπὸ τοῦ Πάπα, λιμοκτονοῦντος τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐκλείσθη ἐπὶ πολὺ ὁ οὐρανὸς τοῦ Πάπα, καὶ δὲν ἔβρεχε τὸ σιτηρέσιον καὶ ἅπαντες μὲν ἔπασχον, ἀλλὰ πλέον τῶν ἄλλων οἱ τοῦ βασιλέως δορυφόροι, οἵτινες, ὡς ἐνδεέστεροι καὶ πένητες, ἔβαλον ἐνέχυρον ἄλλος μὲν τὰ πτωχικά του φορέματα, ἄλλος δὲ ἐπώλησε τὰ ὅπλα αὐτοῦ, καὶ ἄλλος ἄλλο τι ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ. Ὅθεν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης βιαζόμενοι προστρέχουσιν εἰς τὸν μέγαν πρωτοσύγγελλον, ἐπειδὴ ἐβλεπον τὴν μεγάλην παρρησίαν ἣν εἶχεν εἰς τὸν βασιλέα, πρὸς ὃν νὰ μεσιτεύσῃ ὅπως ἐλεήσῃ αὐτοὺς μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδα· ὁ δὲ παρακαλέσας δις καὶ τρίς, οὐδὲν κατώρθωσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν προσήρχοντο, μὴ δυνάμενος νὰ ὑπομένῃ τὴν ἐνόχλησιν, ὑπάγετε τοῖς ἀπεκρίθη εἰς τὸν Ἐφέσου καὶ εἰς τὸν μέγαν Σακελλάριον, καὶ κάμετε μὲ αὐτοὺς καθὼς ἡξεύρετε, διότι ἐκεῖνοι ἐμποδίζουσι τὴν ἐνωσιν καὶ ἐνεκεν αὐτῶν πάσχετε καὶ ὑμεῖς καὶ

ἡμεῖς ὅλοι· καὶ οὐδὲ θέλομεν δυνηθῆναι νὰ ὑποστρέψωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν· ἀλλ' ὁ ἐπίβουλος καὶ κακομήχανος ἐκείνος ὁμοῦ μὲ τὸν Ἐφέσου καὶ τὸν Σακελιάριον, ὃν προσείλκυσε ἰσως διὰ χαμμίαν ἄλλην ἐχθρὰν πρὸς αὐτόν, ἀναχωρήσαντες μὲ θυμὸν δὲν ἐπέτυχον τὸν ἅγιον εἰς τὸ κατάλυμά του διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθοῦν καθὼς ᾔθελον. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανελλόμεν.

Ἡμέραι παρήλθον πολλάι, καὶ οὔτε ἀπολογία εἰς τὰ λατινικά ἐκεῖνα ρητὰ ἐδίδετο, οὔτε τρόπος καὶ μέσον ἐνώσεως ἡδύνατο νὰ εὑρεθῇ· ὁ δὲ Βασιλεὺς ἔλεγε πρὸς τοὺς ἡμετέρους· εὐρωμεν τρόπον ἐνώσεως, ὅτι τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς χωρὶς βοήθειας γίνεται εἰς τὴν πόλιν χείρονα τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ κακὰ· τὰ αὐτὰ ἔλεγε καὶ ὁ Ῥωσσίας ἐν τῇ αὐτῇ συνελεύσει, τὸ ἀπελθεῖν ἀπράκτους εὐκολον ἐστι, τὸ δὲ πῶς καὶ ποῦ, ἢ πότε μέλλομεν ἀπερχεσθαι, οὐκ ἐπίσταται.

Ὅθεν ἐξεβόησεν ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος καὶ τί βούλεσθε; διὰ τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς ἐν τῇ πατρίδι διὰ τῶν δαπανῶν τοῦ Πάπα, θέλετε ἵνα προδώσωμεν τὸ δόγμα ἡμῶν; ἐγὼ βούλομαι ἀποθανεῖν ἢ λατινισαί ποτε. Εἰς ἄλλην δὲ πάλιν συνέλευσιν εἶπεν ὁ Πάπας Εὐγένιος· ἀδελφοί τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας λογάδες, εἰς τί ὠφελήσεται ἡ διαίρεσις ὑμᾶς; ὅμως εἰ τοῦτο μὴ γενήσεται (ἡγουν εἰ μὴ ἐνωθῇτε πᾶσι τρόποις Λατίνοις) πῶς μέλλετε ἀπελεύσεσθαι ὑμεῖς ἐν τῇ πατρίδι ὑμῶν; τῆς ἐνώσεως δὲ γεγεννημένης, καὶ οἱ Ῥῆγες οἱ Δυτικοὶ καὶ ἡμεῖς πάντες μεγάλως βοηθήσομεν ὑμῖν κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐθνικῶν.

Ἀλλὰ μὲ ὅλα ταῦτα ζὲν ἡμπόρεσε νὰ εὑρεθῇ ἄλλο μέσον πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴν ἐνωσιν τοῦ Βασιλέως, διότι δὲν ἐφρόντιζεν αὐτὸς περὶ τῶν δογμάτων ἀλλ' ἐζήτει τρόπον ἐνώσεως ὡς ὁ πρόπαππος αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ πρῶτος, διδάσκαλος τῆς ἀσεβείας, ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπερ ἔλεγεν ὁ μέγας διδάσκαλος, ἡγουν τὸ νὰ ἀποβληθῇ ἡ προσθήκη ἀπὸ τὸ Ἅγιον Σύμβολον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ μέρους τῶν Λατίνων ἦτο τὸ πλέον ἀδύνατον (διότι ἀποφασιστικὰ ἔλεγον λείψετε ἀπὸ τοῦτο τὸ ζήτημα διότι ἅπαξ προστεθὲν ἀδύνατον ἔχει νὰ ἐκβληθῇ), διὰ τοῦτο ἤρχισαν οἱ Ἀνατολικοὶ ἐπιμόνως νὰ

ζητοῦν καὶ μετὰ δακρύων καὶ θερμῶν δεήσεων πρὸς τὸν Βασιλέα νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ ἴδια. Ἐταράχθη ὁ Πάπας, μαθὼν τοῦτο καὶ ἔστειλε παρευθὺς Καρδινάλιους καὶ Ἐπισκόπους εἰς τὸν Βασιλέα, συνηγμένων δὲ πάντων ἐκεῖσε ἐκ προστάγματος βασιλικοῦ, ἐδημηγόρησαν πλέον τῶν δύο ὥρῶν, πικρῶς καὶ αὐστηρῶς ὀνειδιζόντες τοὺς ἡμετέρους καὶ καταριθμοῦντες ὅσα ἀπ' ἀρχῆς ἕως τότε τοῖς ἔκαμεν ὁ Πάπας· ἡγουν ὅτι ἔφερεν αὐτοὺς δι' ἐξόδων ἰδικῶν του, ὅτι τοὺς ἔτρεφε μὲ καθημερινὰ σιτηρέσια ἤδη ὑπὲρ τοὺς δύο χρόνους καὶ ἄλλα πολλά· καὶ τέλος εἶπον καὶ ἀπεφάσισαν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη, ἢ νὰ δεχθοῦν τὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων ἃς προέβαλον αὐτοῖς καὶ οὕτω νὰ ἐνωθῶσιν ἢ εἰ γε ἀμφιβάλλουν ἐπ' αὐτῶν, εἶπον ὅτι πρέπει νὰ διαλέγωνται, ἄχρις ὅτου λυθῶσιν αἱ ἀπορίαι τῶν καὶ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς λατινικῆς ἀληθείας καὶ οὕτω πάλιν νὰ ἐνωθῶσιν· αὐτὰ εἶπον, ὡς θέλοντες νὰ δώσουν εἰς τοὺς ἡμετέρους νὰ ἐννοήσουν, ὅτι χωρὶς νὰ γίνῃ ἐνωσις, εἰς μάτην ἐφантаζοντο καὶ ἐζήτουν τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπάνοδον. Ἐν τούτοις ἔγραψαν καὶ τινες φίλοι ἀπὸ τοῦ Ἀγκῶνος εἰς τοὺς Ἐλληνας, ὅτι κατενόησατε ὅτι ἐστὲ περιορισμένοι; Ὁ δὲ Πατριάρχης πλ' ἀνηθείς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως λέγοντος, ὅτι ἡ ἐνωσις ἐμελλε νὰ προξενήσῃ μέγα καλὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θέλων καὶ αὐτὸς ὅπως δῆποτε νὰ γένη ἡ ἐνωσις διότι πάντοτε ἠκολούθει ὡς ἀργυρώνητος, ὑπεκρίνατο ἀσθένειαν. Ὁ Βασιλεὺς ἠσχολεῖτο εἰς τὰ κυνηγέσια, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ ὅλοι οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐπείνων καὶ ταῦτα πάντα ἐγένοντο ἵνα βιασθῶσι ποιῆσαι τὴν ἐνωσιν. Ἦθελον καὶ ἄλλοι τρεῖς ἢ τέσσαρες καὶ περισσότεροι, οἱ ὁποῖοι καὶ πρὸ καιροῦ ἔσπευδον εἰς τὸν λατινισμόν καὶ τὸν ἰδίον Βασιλέα ἔτι μᾶλλον αὐτοὶ οὗτοι ὤθουν εἰς τὸ βδραθρον, ἀλλὰ δὲν ἦτο εὐκολον καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαντας νὰ διαστρέψουν, ἰδίᾳ μάλιστα τὴν ἀδαμάντινον τοῦ Ἀγίου Μάρκου ψυχὴν, ἐξ ἧς καὶ ἄλλοι ἐνισχύοντο καὶ ἀνθίσταντο εἰς τὰς προσβολὰς μέχρι τινός. Ὅθεν ἤρχισαν νὰ γίνωνται συχνότερα τὰ μυστικά συμβούλια μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν σσπουδαστῶν αὐτῶν. Ἦρχισεν ὁ Πατριάρχης νὰ ὁμιλῇ πρὸς τοὺς ἄλλους περὶ

συγκαταβάσεως καὶ νὰ ἐπαινῇ τὴν ἑνωσιν καὶ εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς ἀναγκαίαν καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸ γένος· ὁθεν παρεκίνησε αὐτοὺς πατρικῶς νὰ μεταχειρισθῶν ἐξ ἀνάγκης οἰκονομίαν τινὰ καὶ συγκατάβασιν, ἵνα εὐρωσιν ἐκ τῆς ἐνώσεως μαγάλην βοήθειαν τῆς πατρίδος καὶ σύστασιν. Οἱ δὲ παρόντες καὶ ἀκούοντες τοὺς τοιοῦτους προβιθασμούς καὶ προδιαθέσεις εἰς τὸν Λατινισμόν παρρησίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν χωρεῖ εἰς τὰ τῆς πίστεως συγκατάβασις· αὐτὸς πάλιν ἀπεκρίθη, ὅτι δύναται νὰ γένῃ καὶ τοῦτο ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ μέγα κέρδος, ὅπερ θέλομεν ἀποκτήσει δια τῆς συγκαταβάσεως.

Τούτων λεγομένων, ἰδοὺ στελλοῦσιν οἱ Λατίνοι πρὸς τὸν Βασιλέα ἐκθεσιν πίστεως, λαμπρῶς καὶ τρανῶς ἀνακηρύττουσαν τὴν ἰδικὴν των δόξαν, λέγοντες ὅτι ἐὰν δεχθῇ καὶ ὁμολογήσῃ τὰ ἐν αὐτῇ, εὐθὺς ἐνωθησόμεθα.

Τοῦ Βασιλέως ὄντος ἀσθενοῦς καὶ ἡμερῶν τινῶν παρελθουσῶν, ἠκούσθησαν τὰ ἐν αὐτῇ καὶ πάντες ἐξεπλήττοντο καὶ ἐταράσσοντο, ἀκούοντες, ὅτι θέλει κραγεῖ αὐτοῦ· ὁ Βασιλεὺς νὰ λάβῃ ἐγγράφως τὴν γνώμην των· καὶ δὴ συνήχθησαν μετὰ τοῦ Πατριάρχου, ὀρισμῶ βασιλικῶ, εἰτα ἐκ προστάγματος ἀνεγνώσθη τὸ λατινικὸν ἐκεῖνο γράμμα καὶ παρρησίᾳ πάντες, πλὴν τῶν τεσσάρων ἐκείνων, τοῦ Ρωσσίας, λέγω, τοῦ Νικαίας, τοῦ Μιτυλήνης Δοσιθέου καὶ τοῦ μεγάλου πρωτοσυγγέλου, ἅπαντες, λέγω, οἱ ἄλλοι μετὰ πολυλοῦ θορύβου καὶ ταραχῆς ἐβόησαν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν τοιαύτην ἐκθεσιν, ἥ ὁποία διαλαμβάνει ὅλον τὸ ἐναντίον τῆς δόξης τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας; τότε ἀπεκρίθησαν καὶ οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἐὰν ἀλλάξωμεν τινὰ τῶν ἐν αὐτῇ, δὲν θέλομεν καὶ αὐθις δεχθῇ αὐτὴν καὶ ποῖα ποτὲ ἐναλλαγὴ, ἀπεκρίθησαν οἱ ἡμέτεροι, δύναται νὰ διορθώτῃ αὐτὴν οὖσαν κατ' ἀρχὴν ἀδιόρθωτον; Ἀλλ' ὁ Ρωσσίας καὶ ὁ Νικαίας ἤρχισαν εὐθὺς νὰ τὴν ὑπερασπίζωνται καὶ νὰ ἀποδεικνύουν ὅτι δυνάμεθα νὰ τὴν δεχθῶμεν· ἐπειδὴ εἶπον ὅτι τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Οἱ Ἀνατολικοὶ Ἅγιοι λέγουσιν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, οἱ δυτικοὶ λέγουσιν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· καὶ οἱ μὲν

διὰ τοῦ Υἱοῦ λέγοντες, οἱ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ συμφωνοῦσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐννοίαν, ἐκεῖνοι μὲ τὴν ΔΙΑ πρόθεσιν καὶ οὗτοι μὲ τὴν ΕΚ. Ἐντεῦθεν ἐρράγη ὁ πόλεμος ὁ μέγας καὶ σκληρὸς· ἐντεῦθεν ἐξήφθη εἰς ὕψος μέγα ἡ φλόξ τῶν διαλέξεων, ὅχι πρὸς τοὺς Λατίνους ἀλλὰ πρὸς τοὺς λατινόφρονας· ἀλλὰ τίς ἐξ ἐκείνων ὅλων ἀνεδέχθη τὸν φοβερὸν τοῦτον ἀγῶνα; ναί, εἶπον ὅλοι ὁμοῦ ὅτι δὲν ἐδέχοντο τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν· εἶπον ὅλοι ὁμοῦ ὅτι εἶναι ἀδιόρθωτος· ἀλλὰ κατ' ἰδίαν τίς ἔδειξε τοσαύτην γενναιότητα, ὥστε εἰς μόνος νὰ παλαίῃ μὲ πολλοὺς καὶ μάλιστα ἐναντίος εἰς τὴν βουλήν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Βασιλέως, ὅστις δὲν ἔβλεπε τὴν ὥραν τῆς ἐνώσεως, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐντεῦθεν τὴν παπικὴν βοήθειαν; ἀλλὰ τίς ἄλλος πλὴν ἐκείνου ὅστις ἦν ὁ ἀκριβὴς γνώμων τῆς θεολογίας, καὶ γνησιώτατος τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξηγητής, ὅχι ἀπεκρίθη ὁ ἅγιος Μάρκος ἀνυποστόλως ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, δὲν λεγοῦσι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας οἱ ἅγιοι· ἄλλην ἐννοίαν δηλοῖ ἡ ΕΚ, καὶ ἄλλην ἡ ΔΙΑ καὶ λοιπὸν πίπτουσιν εἰς ταύτην τὴν διαφοράν, καὶ γίνεται λόγος πολὺς καὶ ἀγὼν μέγας ἐπ' αὐτῆς καὶ τρεῖς μὲν ἐξ αὐτῶν ὁ Νικαίας, ὁ Ρωσσίας καὶ ὁ πρωτοσύγκελος ἔλεγον καὶ διίσχυρίζοντο, ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἐννοίαν, ὁ δὲ ἅγιος ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἄλλο καὶ ἄλλο σημαίνουν. Ὁ μὲν Πατριάρχης ἀνεχώρησεν ὡς νοσῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς κλινήρης ἐθεώρει καὶ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν καὶ προσοχὴν ἔβλεπεν εἰς τοὺς λέγοντας, καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ἀκουόντων περιειργάζετο· ὁ δὲ λόγος ὁ περὶ τῶν προθέσεων ἐπλατύνετο καὶ ἀγῶνα μέγαν προέβαινε καὶ ἐπ' ἀπειρον ἐχώρει καὶ μόνῃ ἡ ὥρα τοῦ γεύματος ἐδυνήθη νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διακοπὴν, ἐδόθη δὲ συνάμα καὶ ὀρισμὸς ὅπως μετὰ τὸ γεῦμα συναχθῶσιν, ὁπότε διὰ προστάγματος συνήλθον καὶ οἱ τοῦ Πατριάρχου γραμματικοὶ ἵνα ἦται καὶ αὐτοὶ πολέμιοι τοῦ ἁγίου Ἐφέσου, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν τῆς ἀληθείας, ἐπειδὴ ριφθέντων πάλιν εἰς τὸ μέσον τῶν αὐτῶν λόγων, συνεμάχουν καὶ ἐβοήθουν τότε τὸν Ρωσσίας, τὸν Νικαίας, τὸν μέγαν πρωτοσύγκελον καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐξαιρέτως μάλιστα ὁ προειρημένος Ἀμηρούτζης, διδάσκαλος καὶ φιλόσοφος οὐχὶ εὐκαταφρόνητος.

Ἀπαντες οὗτοι ἐν σύνταγμα, μία φάλαγξ γενόμενοι καὶ ἀλλήλοις συνασπίζοντες πρὸς τὸν ἅγιον μὲ πολὺν θυμὸν ἐφέροντο· ὁ δὲ μόνος πρὸς τοσοῦτους ἀντιπαρατασσόμενος, χωρὶς νὰ παραχθῇ, χωρὶς νὰ δειλιάσῃ παντελῶς, ἀλλὰ ἐρειδόμενος μάλιστα ἐπὶ τῆς θείας ἐλπίδος, καὶ τῇ δυνάμει πεφραγμένος τοῦ Πνεύματος, ὦ τοῦ θαύματος! ἰλιγγιᾷ μου ὁ νοῦς, ὑπερίσχυε πάντων καὶ πλείστας μαρτυρίας τῶν ἁγίων εἰς σύστασιν τῶν ἑαυτοῦ λόγων εἰς μέσον προέφερε καὶ τῶν ἐναντίων τὰ ἀπύλωτα στόματα ἔφραττε· εἰπόντος τοῦ ἁγίου σὺν τοῖς ἄλλοις ρητοῖς, καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Μαξίμου, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἵπομεν, ὁ Νικαίας ὅλος λατινισμὸν πνέων, δὲν τὸ δεχόμεθα ἀπεκρίθη ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκεται τελεία ἡ ἐπιστολή. Τοὺς προέβαλεν ἔπειτα ρητὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐγνώρισεν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν θεολόγων, καὶ ἡ ἁγία οἰκουμένη ἐβδόμη Σύνοδος τὸν ἀνακηρύττει κοινὸν διδάσκαλον, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχεται νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἀκολουθῇ καὶ νὰ φυλάττῃ πάντοτε τὰ θεῖα αὐτοῦ φρονήματά τε καὶ δόγματα· ἐκεῖνου λέγω, τοῦ τοιοῦτου καὶ τοσοῦτου θεολόγου ἔφερον εἰς τὸ μέσον ρητὸν καὶ σαφέστατον καὶ συντομώτατον τὸ λέγον· «οὐχ ὥς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὥς δι' αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, μόνος γὰρ αἴτιος ὁ Πατήρ.» Τοῦτο εἰπὼν, μὲ ἀρίστην ἐξήγησιν καὶ θαυμάσιον πλατυσμὸν ἐδείκνυε τὴν διαφορὰν τῆς ΕΚ καὶ τῆς ΔΙΑ. Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλον τοῦτο, πάλιν ὁ ἀναίσχυντος Βησσαρίων καὶ αὐτὴν τὴν ἀπαράγραπτον μαρτυρίαν ἀπεδοκίμασε λέγων· ἀπὸ ἐνὸς μαρτυρίαν δὲν ἀποκρεμάμεθα, εἰπὲ καὶ ἄλλων μαρτυρίας, ἂν ἔχῃς· τότε πάλιν ὁ καλὸς Ἡρακλείας ζήλω κινηθεὶς λέγει πρὸς τὸν Βασιλέα, ὅτι ἡμεῖς ἀκούομεν καὶ καταλαμβάνομεν τὰς διαθέσεις τῶν λεγόντων, καὶ γνωμοδοτήσομεν ὅταν δεῖσῃ. Ἐγὼ δὲ ἁγίων πολὺς καὶ μέγας μέχρι τῆς ἐσπέρας, τότε δὲ μόλις διελύθη ὁ σύλλογος· καὶ πάλιν ἐκ προσταγματος συνελθόντες τῇ ἐπαύριον, οἱ αὐτοὶ καὶ αὖθις ἐκινήθησαν λόγοι, ὅλη λοιπὸν ἡ σκουδὴ αὐτῶν ἦν ἡ νὰ καταπείσωσιν, ἢ νὰ κατασιγάσωσιν τὸν ἅγιον Μάρκον Ἐφέσου· ὁ δὲ ἐτι μᾶλλον ἀνθίστατο ρήσεις προκομίζων τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων καὶ δι' αὐτῶν συνιστῶν τὰ παρ' αὐτοῦ λε-

γόμενα· διὰ νὰ δείξῃ δὲ πῶς οἱ ἅγιοι μάλιστα μεταχειρίζονται τὴν ΔΙΑ καὶ τὴν ΜΕΤΑ εἰς μίαν ἔννοιαν, εἶπε τὸ θεολογικώτατον ρητὸν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης τὸ λέγον οὕτω· «Πατήρ μὲν ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, καὶ »αὐτὸς πατήρ νοεῖται· ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ τὸ προσεχές ἀδιστάκτως ὁ μονογενὴς υἱὸς τῷ πατρὶ συνεπινοεῖται ΔΙ' ΑΥ-» ΤΟΥ καὶ ΜΕΤ' ΑΥΤΟΥ πρὶν τι κενὸν καὶ ἀνυπόστατον »διὰ μέσου παρεμπεσεῖν νόημα εὐθύς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἄ-»γιον συνημμένως καταλαμβάνεται, οὐχ ὑστερίζον τὴν κα-»τὰ τὴν ὑπαρξιν μετὰ τὸν Υἱόν, ὥστε ποτε τὸν μονογενῆ »δίχα τοῦ Πνεύματος νοηθῆναι. Ἀλλ' ἐκ μὲν τοῦ Θεοῦ τῶν »ὄλων καὶ αὐτὸ τὴν αἰτίαν ἔχον τοῦ εἶναι, ὅθεν καὶ τὸ μο-»νογενὲς ἐστὶ φῶς, διὰ δὲ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός ἐκλάμψαν, »οὔτε διαστήματι, οὔτε φύσεως ἐτερότητι τοῦ Πατρὸς ἡ »τοῦ μονογενοῦς ἀποτέμενεται.» Τοῦτο εἰπόντος τοῦ ἁγίου Μάρκου, εὐθύς πάλιν ὁ Νικαίας, προκομίσων, λέγει, ἐὰν ἔ-»χῃς καὶ ἄλλα ρητὰ σύμφωνα μὲ αὐτό, καὶ τότε στέρξομεν »καὶ τοῦτο, ὁποῦ τώρα προέβαλες. Ὡς ὁδελφοί τί νὰ ἐκφω-»νήσω περισσότερον καὶ δικαιότερον; τὴν ἀναίδειαν καὶ θρα-»σύτητα τῶν τρισαθλίων ἐκείνων ἀποστατῶν; ἢ τὴν ἄμετρον »ὑπομονήν, καὶ τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τῆς εἰλικρινοῦς θεο-»λογίας τοῦ φύλακος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τὸ καύχημα »τῆς Ἐφέσου, καὶ τὸν φωστήρα πασης τῆς οἰκουμένης· βέ-»βαια ὁδελφοί, καὶ τὰ δύο εἶναι ἀσύγκριτα, καὶ ἐκείνων ἡ »τῆς κακίας ὑπερβολή, καὶ τοῦ ἁγίου ἡ ὑπερθαύμαστος ἐν-»στασις καὶ θεολογία.

Ἰδὼν δὲ ὁ Βασιλεὺς τὴν φλόγα τῆς φιλονεικίας ἐπὶ μεί-»ζον ἐξάπτουσιν, εἶπεν· ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἀποφα-»σίσωμεν τί πρέπει νὰ ἀποκριθῶμεν εἰς τοὺς Λατίνους, αἱ δὲ »φιλονεικίαι βλέπω ὅτι προβαίνουν ἐπ' ἀπειρον, λοιπὸν διο-»ρίσατε τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους ἀπολογία, οἵτινες ζητοῦν »αὐτὴν ἀπαιρητήτως, τοὺς δὲ τοιοῦτους λόγους εἰς τὸ ἐξῆς »ταμιεύσατε. Ἀπεκρίθη παρευθὺς ὁ Ρωσσίας Ἰσίδωρος, ἐὰν »εὐρεθῶσι ρητὰ τῶν ἀνατολικῶν ἁγίων, διαλαμβάνοντα περὶ »τούτου καὶ δυνάμενα νὰ μᾶς συμβιβάσωσι, δὲν θέλομεν τό-»τε στέρξει αὐτούς; καὶ δύνασαι εἶπεν ὁ Βασιλεὺς, νὰ δεί-»ξῃς εἰς ἡμᾶς τοῦτο τὸ μέγα καλόν; καὶ παρευθὺς ἐδείξε

ψευδοτετράδιον πλήρες παντοειδούς παραθοράς· τοῦτο εἶχε συνθέσῃ κάποιος Ἰωάννης Βέκκος, ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ λατινόφρονος Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως λατινοφρονήσας προεβλήθη παρ' αὐτοῦ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὁποῖον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ σύνοδος μεγάλη καὶ ἀγία συγκροτηθεῖσα καθῆρε καὶ ἐξορισθεὶς κακῶς, κακῶς ἐτελεύτησεν. Ἐκ τούτου ὁ Ρωσσίας αὐτὸς ἀνέγνω πολλὰ ρητά, τινὰ μὲν παρεφθαρμένα, ἕτερα κεκολοβωμένα, καὶ ἀποκεκομμένα καὶ ἐκόμπαζε λέγων ὅτι ὅλον τὸ βιβλίον ἦτον πλήρες τοιοῦτων ρητῶν· ἐχάρη πρὸς τοῦτο ὁ βασιλεὺς καὶ εἶπεν, ἄφετε τὰ πολλὰ καὶ ἐκλέξετε ἀπὸ ὅλα ἐν ἡ δύο καὶ γράψετε μὲ αὐτὰ ἰδικήν σας ἔκθεσιν πίστεως, ἵνα ἐκείνην πρὸς τοὺς Λατίνους πέμψωμεν. Ἀφ' οὗ δὲ συνεπληρώθη ἀπὸ τοὺς λατινόφρονας καὶ ἐστάλη πρὸς τοὺς Λατίνους δὲν ἤρесе πάλιν εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἐζήτησαν ἐξηγήσεις εἰς αὐτὴν εἰς δώδεκα κεφάλαια, καὶ ὅτι εἶναι χρεῖα ἐξ ἀνάγκης, ἢ εἰς αὐτὰ ὅλα νὰ δώσουν ἀρκετὴν πληροφορίαν μὲ σαφεῖς καὶ καθαρὰς ἐξηγήσεις, ἢ χωρὶς ἄλλο νὰ δεχθοῦν ἐκεῖνο τὸ γράμμα, ὅπερ προτῆτερα ἐκεῖνοι ἔστειλαν αὐτοῖς;

Ὁ δὲ Βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτόν, λαβόντες τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τῶν λατίνων, ἔπεσον εἰς ἀπορίαν καὶ ἐν πολλαῖς ἡμέραις ἐφύλαττον αὐτὴν μυστικῇ, συμβουλευόμενοι τίνι τρόπῳ νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλὰ πάλιν ὁ οὐρανὸς τοῦ Πάπα ὠργισμένος πρὸς τὴν σκληρότητα τῶν Ἀνατολικῶν, ἐκλείσθη ἐπὶ πολὺ καὶ δὲν ἔβρεχε τὸ σιτηρέσιον, τετράμηνος δὲ καιρὸς παρήλθε καὶ ἐπανεὶλημμένα ἐγένοντο αἰτήσεις δίχην ἐπαιτῶν· ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἀποκρίσεως ἤξιουντο, μόλις δὲ ποτε, ἀφοῦ εἶδον ὅτι κινδυνεύουσι καὶ πρὸς θάνατον ἀπὸ τῆς πείνης, συγκατένευσαν καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τετραμηνιαίου διμηνιαίου παρελθόν σιτηρέσιον. Εἰς ἐκείνην τὴν διανομὴν ὁ τοῦ Πάπα Καμεράριος ἐπίσκοπος Κορώνης Χριστόφορος τοῦνομα, δίδων τὰ φλωρία, ἃς δοθῇ, εἶπε μὲ πολὺν τὸν πόνον, ἃς δοθῇ καὶ τοῦτο τὸ ψυχικόν τοῦ Πάπα ὥσεί νὰ ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπρόσταξε μηδὲν νὰ δοθῇ τῷ Ἐφέσου, ὡς ἐσθίουσι, λέγει, κατὰ τὸν Ἰούδαν, τὸν ἄρ-

τον τοῦ Πάπα καὶ ἐναντιουμένῳ καὶ ἐχθραίνοντι αὐτῷ, σάουλλαν δὲ μᾶλλον (ἦτοι σχοινίον διὰ κρέμασμα) εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ τῷ δοθῇ· οὕτως ἐλήρησε κατὰ τοῦ δικαίου ὁ φαῦλος ἐκεῖνος.

Ὁ δὲ Βασιλεὺς θέλων νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἑνωσιν, συνήγαγε πάλιν τοὺς πάντας καὶ τέλος πάντων ἐφανέρωσεν αὐτοῖς ὅτι οἱ Λατῖνοι ζητοῦσιν ἐξηγήσεις εἰς τὸ γραμματίον, ὅπερ ἐστείλαμεν εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἐὰν πέσωμεν εἰς ἐξηγήσεις, θέλομεν εὐγῇ εἰς ἄπειρον πέλαγος τῶν λόγων· ὅθεν λέγει, ἐμοὶ δοκεῖ ν' ἀποβλέψωμεν εἰς κάποιον τι ἐνωτικόν· καὶ λοιπὸν στοχασθῆτε ἂν ἐνδέχεται νὰ στέρξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Καὶ τί ἄλλο ἐμελέτα καὶ ἐσκέπτετο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, μὲ τοὺς κακοὺς ἐκείνους συμβούλους; ἤρχισαν οὖν νὰ ἐξετάζουν τὸ περὶ τούτου, ἦτοι τί ποιητέον διὰ νὰ δεχθῶσι τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἦτοι τὴν δόξαν τὴν λατινικὴν καὶ πάλιν ἡ σκέψις ἐκινήθη τῆς ΕΚ καὶ τῆς ΔΙΑ. Ἀλλ' ἡ σκέψις μετέβη εἰς φιλονεικίαν μεταξὺ πάλιν τῶν αὐτῶν ἐκείνων καὶ τοῦ Ἀγ. Μάρκου. Ἔως τότε οἱ βασιλικοὶ ἄρχοντες ἦσαν ἐμποδισμένοι τοῦ νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς τὰς ταιαύτας συνελεύσεις· καὶ τότε εἰς ἐκείνην τὴν συνέλευσιν ὤρισεν ὁ Βασιλεὺς καὶ εἰσῆλθον καὶ ἐκεῖνοι, λέγων, ἀπὸ τοῦ νῦν θέλω νὰ συνέρχωνται καὶ οἱ ἄρχοντες διὰ νὰ βλέπωσι καὶ ἐκεῖνοι, ποῖοι σπουδάζουσιν ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς Πατρίδος καὶ ποῖοι ἐναντιοῦνται, ἴσως διὰ νὰ παραστήσῃ, ὡς τοιοῦτον τὸν κατ' ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον.

Ὁ προειρημένος Ἰαγάρης, εἰς τῶν εἰσελθόντων ἀρχόντων, ἰδὼν λέγει τρεῖς ἀντιλέγοντας τῷ Ἐφέσου, ἐκεῖνον δὲ ἀπολογούμενον καὶ ὑπερισχύοντα, ἔφη πρὸς τοὺς πλησίον· οὗτος ἐστίν, ὃν ἔλεγον, ὅτι ἐγένετο ἐκφρων; ἐγὼ, λέγει, ἀπορῶ, εἴπερ ἡδύνατο ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὸν ἕνα, αὐτὸς δὲ ἀπολογεῖται πρὸς πάντας. Διεφήμεσαν γὰρ πρότερον, οἱ ὄντως παράφρονες ἐκεῖνοι καὶ ἀσύνητοι, ὅτι ὁ Ἐφέσου παρεφρόνησε καὶ οὐκ οἶδε τί λέγει.

Διαλυθείσης λοιπὸν καὶ ταύτης τῆς συνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο, εἰμὴ γνωμοδοτήσεις τῶν πλειόνων (πλειονες γὰρ εἶναι πάντοτε οἱ εἰς τὸ κακὸν ῥέ-

ποντες) καθώς ἐζήτησεν ὁ Βασιλεὺς, ἡγουν, ὅτι τὰ ρητὰ ἐκείνα τῶν λατίνων εἶναι γνήσια τῶν δυτικῶν ἀγίων. Ἀθλιοὶ οἱ τὰ οἰκεία μόλις συνιέντες καίτοι λαμπρά, καὶ τὰ ἑτερόγλωσσα δι' ἐρμηνείας ἐν περικοπαῖς καὶ τεμαχίαις καὶ ταῦτα παρερμηνεύμενα ἐπίστευσαν.

Διαλυθείσης πάλιν καὶ ταύτης τῆς συνελεύσεως, μετὰ τρεῖς ἡμέρας προσκαλοῦνται εἰς τὰ βασίλεια καὶ τότε πάλιν προκατεσκεύασεν ἄλλο ὁ Βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ γνωμοδοτοῦν ἄλλοι, πᾶρες Ἀρχιερεῖς καὶ Ἀρχιμανδρίται, καθὼς καὶ εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους ἐγένετο· τοῦτο δὲ ἐπενόησε διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας, ἡγουν τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην καὶ τοὺς λοιπούς, οἱ ὁποῖοι πολλοὶ ὄντες δὲν ἐκλιναν εἰς τὴν γνώμην του, ἐπόμενοι μᾶλλον τῷ ἐξάρχῳ καὶ προμάχῳ τῆς Ἐκκλησίας. Εὐθὺς πάλιν τίθεται εἰς τὸ μέσον τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἀγωνίζονται οἱ λατινόφρονες μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις νὰ δείξουν τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ταῦτόν τῷ διὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν ΕΚ ἰσοδύναμον μὲ τὴν ΔΙΑ καὶ τῷ θεῷ Ἐφέσου μετὰ πολλῆς ἀντιλέγουσιν ὁρμῆς καὶ σφοδρότητος· τότε δὴ καὶ ὁ δυστυχὴς Ἡρακλείας ἠθέλησε νὰ δείξῃ εἰς τὸν Βασιλέα καὶ ποῖον βιβλίον, διὰ νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς χρήσιμον εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, ἀλλ' εὐθὺς σκώπτει τοῦτον ὁ πρῶτος σύγγελος Γρηγόριος μετὰ μεγάλου θυμοῦ ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως λέγων, καὶ νῦν ἔφερες αὐτὸ ἀναγνωσθῆναι ἐπὶ συνόδου; πρῶτον ἀναθεμάτισον τὸν Καθάσιλαν καὶ οὕτω ἀνάγνωθι αὐτό· νῦν εὔρες αὐτό; ὅτε ἦσθε ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἔδεισε δεικνύειν αὐτὸ οὐ μὴν δὲ ἐνταῦθα, εἶα, ἴδετε τί ἔφερον ἀναγνωσθῆναι ἐν τῇ συνόδῳ· εἰ βούλει ἀναθεμάτισον τὸν Καθάσιλαν καὶ οὕτως ἀνάγνωθι αὐτό· ἰδὼν λοιπὸν ὁ Ἡρακλείας τὴν ἰταμότητα καὶ θρασύτητα αὐτοῦ, καὶ τὰς διαθέσεις τῶν περὶ αὐτὸν δεινῶς κυμαίνουσας καὶ ἐκείνον τῷ θυμῷ ζέοντα, ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ Βασιλέως ἀποστροφὴν, συστρέψας τὸ βιβλίον ἐσιώπησεν.

Λοιπὸν ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, ἡ πρὸς τὸν λατινισμὸν ἐξαφῖς ἐγένετο λαμπροτέρα. καὶ φανερά οἱ λατινόφρονες ἤρχισαν νὰ ἐπαινοῦν τὴν δόξαν τῶν Λατίνων· ὅθεν εἰς μίαν συνέλευσιν ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, δὲν εἶναι τίποτε εἶπον, ὁ

λίγη εἶναι ἡ μεταξύ ἡμῶν καὶ τῶν Λατίνων διαφορὰ καὶ ἂν θελήσουν οἱ ἡμέτεροι, εὐκόλως θέλομεν ἐνωθῇ. Καὶ πάλιν εὐθὺς ἑτοιμος ὁ διάπυρος τῆς εὐσεβείας ζηλωτῆς καὶ διδάσκαλος, ὅγι, εἶπε, δὲν εἶναι ὀλίγη, καθὼς τὴν θέλετε, μάλιστα εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ.

Δὲν εἶναι αἵρεσις, ἀπεκρίθησαν ἐκεῖνοι, οὐδὲ δύνασαι νὰ τὴν ὀνομάσῃς αἵρεσιν, οὐδὲ ἄλλοι τῶν πρὸ σοῦ ἐλλογίμων καὶ ἀγίων ἀνδρῶν ἐκάλεσαν αὐτὴν αἵρεσιν.

Ναί, ἀπεκρίθη ὁ πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας, αἵρεσις εἶναι καὶ οὕτω ἐστοχάζοντο αὐτὴν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν διδάσκαλοι· πλὴν δὲν ἤθελον νὰ ὀνοματίσωσι τοὺς Λατίνους ὡς αἵρετικούς, τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐκδεχόμενοι καὶ τὴν φιλίαν τῶν πραγματευόμενοι· καὶ ἂν θέλετε, ἐγὼ νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω, ὅτι τοὺς εἶχον οἱ Πατέρες ἡμῶν διὰ αἵρετικούς. Μόλις τόσον ἔφθασε νὰ εἰπῇ τῆς ὀρθοδοξίας ὁ ὁμολογητῆς καὶ εὐθὺς γίνονται πλήρεις θυμοῦ ὅτε Μιτυλήνης καὶ ὁ Λακεδαιμονίας.

Καὶ τίς εἶσαι σὺ καὶ ὀνομάζεις τοὺς Λατίνους αἵρετικούς; σηκώνονται εἰς τοὺς πόδας τῶν καὶ ἐγγύτερον αὐτοῦ ἐλθόντες τὸν ὑβρίζον ἀδεῶς καὶ ἀναιδῶς ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου· ἕως πότε θέλομεν σὲ ὑπομένει νὰ λέγῃς τοιαῦτα; ἔχε ὑπομονὴν καὶ θέλεις ἰδεῖ. Ἡμεῖς εἰδοποιήσωμεν τὸν Πάτριαν ὅτι λέγεις αὐτὸν αἵρετικὸν καὶ κατόπιν δέον ἢ νὰ ἀποδείξῃς αὐτό, ἢ νὰ πάθῃς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον σοῦ πρέπει. Καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς μανίας καὶ ταραχῆς ἔφυγον ἔξω, ἀληθῶς ὡς ὑπὸ δαίμονός τινος ἐλαυνόμενοι.

Ἀληθῶς λοιπὸν, εἶπεν ὁ σοφώτατος Σχολάριος «ὅτι ἡμῖν τοῖς ὀφείλουσι συμμαχεῖν, ἀντὶ τοιούτων, φεῦ! πολέμοις ἐκέχρητο»· διότι πρῶτον μὲν ἐφάνησαν ἐχθροὶ τοῦ δύο μόνον, ὕστερον δὲ τρεῖς καὶ τέσσαρες καὶ ἔπειτα πέντε καὶ ἕξ καὶ τελευταῖον σχεδὸν ἅπαντες· ἀλλ' ὅμως ὁ θαυμασίος, ὡσεὶ ἄκμων ἀνάλωτος καὶ ὡσεὶ ἀδάμας στερεὸς ἐφαίνετο εἰς τὰς ἐκείνων ὀργὰς καὶ ὀρμὰς καὶ κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἤθελε νὰ παρασαλεύσῃ οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὸ στερεὸν τῆς ἀληθείας θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ᾤκοδόμησε καλῶς τὴν οἰκίαν του.

Μετὰ δύο ἡμέρας πάλιν παρὰ τῷ Πατριάρχῳ συναχθέντες

καὶ πάλιν λόγων πολλῶν περὶ τῆς ἐνώσεως κινηθέντων, ἤρ-
χισαν νὰ παρακινοῦν καὶ νὰ παρακαλοῦν εἰρηνικῶς καὶ τα-
πεινῶς τὸν Ἅγιον Μάρκον διὰ νὰ μεταχειρισθῇ κάποιαν
οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν· ὁ δὲ Ἅγιος ἀπεκρίνατο ὅτι
δὲν δέχονται συγκατάβασιν τὰ τῆς πίστεως· καὶ πάλιν ἐ-
κείνοι σφοδρότερον ἐπετίθεντο δεόμενοι καὶ ζητοῦντες τὴν
παρ' αὐτοῦ συγκατάβασιν, ὀλίγη, ἔλεγον, εἶναι ἡ διαφορὰ
καὶ ὀλίγη συγκατάβασις θέλει μᾶς ἐνώσει, ἐὰν θελήσης νὰ
τὴν μεταχειρισθῇ· τότε δὴ ὁ καλὸς μιμητὴς τῶν πατέρων
του καὶ τέλειος τῆς ἀληθείας ὁμολογητὴς, ἀποκρινόμενος
εἶπεν ὅτι παρόμοιον εἶνε τοῦτο ὅπερ μοι λέγετε νὰ κάμω
μὲ ἐκεῖνο ὅπερ εἶπεν ὁ Ἐπαρχος εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδω-
ρον τὸν γραπτόν· εἶπε γὰρ ὁ Ἐπαρχος τῷ Ἀγίῳ, ὅτι μίαν
καὶ μόνην φορὰν συκοινωνήσατε μὲ ἡμᾶς καὶ οὐδὲν ἄλλο
ζητοῦμεν ἀπὸ ὑμᾶς, πορεύεσθε δὲ ὅπου ὑμεῖς θέλετε· ὁ δὲ
Ἅγιος Θεόδωρος ἀπεκρίθη πρὸς αὐτόν· ὦ Ἐπαρχε, παρό-
μοια λέγεις ὡσεὶ ἤθελε τις εἰπῇ εἰς ἄλλον, δὲν σου ζητῶ
οὐδὲν ἄλλο, παρὰ τὴν κεφαλὴν σου νὰ κόψω μίαν καὶ μό-
νην φορὰν καὶ μετὰ τοῦτα ὑπαγε ὅπου ἀγαπᾷς· τοῦτο καὶ
ὑμεῖς ζητεῖτε τώρα ἀπὸ ἐμέ· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐ-
πειδὴ εἰς τὰ τῆς πίστεως δὲν χωρεῖ συγκατάβασις. Ταῦτα
εἰπὼν ὁ θεὸς Μάρκος ἠρέθισεν εἰς ὀργὴν τοὺς πρὸ ὀλίγου
παρακαλοῦντας καὶ ἀπὸ τῆς εἰρηνικῆς δὴθεν αἰτήσεως καὶ
ἀξιώσεως ἐξήφθη φλόξ φιλονεικίας καὶ ὁ ἀναιδὴς Νικαίας
Βησσαρίων ἀναιδῶς πάντῃ ἐσχωπε καὶ ὕβριζε τὸν Ἅγιον
καὶ μετὰ τὰ πολλὰ ταῦτα, ὡς ὑπὸ δαίμονος κεντούμενος
ἀναστὰς, εἶπε· Περιττὸν θεωρῶ τὸ νὰ κάθημαι νὰ φιλονεικῶ
μὲ ἄνθρωπον δαιμονιάρην, αὐτὸς εἶναι ἔξω φρενῶν καὶ τί
νὰ φιλονεικῶ μὲ αὐτόν; καὶ μὲ ἐκεῖνον τὸν θυμὸν ἔφυγεν.
Εἰς τοιαύτας καὶ τοσαύτας ὕβρεις τί ἀπεκρίθη ὁ Ἅγιος;
Παιδὶ εἶσαι καὶ ὡσὰν παιδί λαλεῖς. Τόσον μόνον καὶ οὐδὲν
ἄλλο, ὁ ἀνεξίκακος καὶ τῶντι γνήσιος τοῦ χριστοῦ μαθη-
τῆς· ὁ δὲ Πατριάρχης καὶ τότε καθὼς καὶ πρότερον, ὀρῶν
καὶ ἀκούων τὴν τοσαύτην ἀταξίαν καὶ ἀναιδέειαν, ὡς ἰχθὺς
ἐφαίνετο ἄφρων, ἴσως καὶ νὰ ἐδυσχέραινε· διότι δὲν ἠδύ-
ναντο, τοσοῦτοι ὄντες, νὰ ἐπιστομίσουν ἓνα ὅστις ἡμπόδιζε
τὴν ἐπιθυμητὴν ἐνωσιν.

Τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, ἐλθόντος τοῦ Βασιλέως εἰς τὸν Πατριάρ-
χην, συνήλθον ἐκ προστάγματος καὶ οἱ λοιποὶ ἅπαντες καὶ
πάλιν οἱ περὶ τῆς ἐνώσεως κινοῦνται λόγοι καὶ πάλιν ὁ
πόλεμος τῆς ἐνώσεως ἐτοιμος· καὶ τέσσαρες ὁμοῦ μὲ κοι-
νὸν συνασπισμὸν, ἤγουν ὁ Ρωσσίας Ἰσιδωρος, ὁ Νικαίας
Βησσαρίων, ὁ μέγας πρωτοσύγγελος Γρηγόριος καὶ ὁ δι-
δάσκαλος Ἀμηρούτζης, διεμάχοντο πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰτα-
μώτατα καὶ σκληρότατα. Θελήσαντος δὲ τοῦ Ἀγίου νὰ
ἀναγνώσῃ μέρος ἐκ τῶν λόγων τοῦ Καβάσιλα περὶ τοῦ
προταθέντος ζητήματος, εὐθὺς εἶπεν ὁ Ρωσσίας, ἡμεῖς διὰ
ἐνωσιν καὶ εἰρήνην ἤλθομεν ἐνταῦθα, οὐχὶ διὰ σχίσμα
καὶ διάστασιν. Θέλομεν λοιπὸν, ἵνα ἀναγινώσκωμεν τοὺς
ἐνωτικούς, ὅχι τοὺς σχισματικούς καὶ χωρίζοντας· ὁ Κα-
βάσιλας εἶναι σχισματικὸς καὶ δὲν θέλομεν νὰ ἀναγινώσκη-
ται. Ἐλαβε τὸν λόγον ὁ Λακεδαιμονίας, καὶ τί ἔχομεν λέ-
γει τὸν Καβάσιλαν; ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν αὐτὸν ἅγιον· ἀρχι-
ερεὺς ἦν, καὶ ἔχομεν κἀκεῖνον, ὡς ἓνα τῶν νῦν ὄντων ἀρ-
χιερέων, ὡς τὸν Μονεμβασίας τυχόν, ἢ ἄλλον τινά· οὐδὲ
ἀνάγκη ἔχομεν στέργειν τὰ ἐκείνου συγγράμματα· τότε ἀ-
ποκριθεὶς ὁ Ἅγιος εἶπε· λοιπὸν νὰ ἀναγινώσκωμεν τὸν Κα-
βάσιλαν ὡς ἀναγινώσκωμεν καὶ τὸν Βέκκον.

Ὅθεν καὶ ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἰταμότητα καὶ τὸ θρά-
σος αὐτῶν τὸ ὑπερβολικόν καὶ καταλαβὼν, ὅτι πάντες σχε-
δὸν ἦσαν προεδομένοι καὶ ἐτοιμοὶ πρὸς τὴν τοῦ λατινι-
σμοῦ συγκατάθεσιν, ἐσιώπησε, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς πολλῶν συν-
ελεύσεων γινομένων, καὶ πολλῶν περὶ τῆς ἐνώσεως κινου-
μένων λόγων, βλέπων ὁ Ἅγιος ὅτι δὲν μένει πλέον ἐλπίς
ὠφελείας οὐδὲν ἀπεκρίνετο, ἀλλ' ἐκάθητο μόνον σιωπῶν καὶ
ἀλγῶν, καὶ ὀδυρόμενος κατὰ ψυχὴν τὴν ἐλεεινὴν καὶ ἀ-
θλίαν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, Ἀλλὰ, καὶ τοι τὸ ἱερόν
καὶ θεῖον ἐκεῖνο στόμα εἰσέγησε καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας
ἐκλείσθη, εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ἱστο-
ρίαν τῆς ψυχοφθόρου ἐκείνης καὶ ἀπὸ Θεοῦ χωριζούσης ἐ-
νώσεως, ἐπειδὴ θέλει δείξει εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ τέλος καὶ τὴν
σφραγίδα τῶν αγῶνων του καὶ αὐτὸν κατὰ πάντα νικητὴν
καὶ τροπαιοῦχον τελειότατον καὶ λαμπρότερον. Πausame-
νου λοιπὸν τοῦ ἁγίου Μάρκου, οἱ περὶ τὸν Νικαίαν εἰς ἄλ-

λην συνέλευσιν, ἐκ προστάγματος Πατριαρχικοῦ, ἀνέγνωσαν εἰς τὸ μέσον τὰ ὑπὸ τοῦ Βέγκου διεφθαρμένα ρητὰ τῶν ἁγίων, ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ ὅποια ἔλεγον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ παρευθὺς ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ἔσπερξε τὰ ρητὰ ὡς γνήσια τῶν ἁγίων, καὶ ἐδέχθη τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ μετ' αὐτὸν δέκα ἀρχιερεῖς, οἱ δὲ πλείονες δὲν ἐδέχθησαν αὐτὸ διότι αἱ γνώμαι κατὰ τάξιν ἐπερχόμεναι, δὲν ἐδίδοντο ἐν μιᾷ γνώμῃ, ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος, ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος καὶ ὁ Ἀγχιάλου Σωφρόνιος, ἀντεῖπον τῇ γνώμῃ ταύτῃ τῆς ἐνώσεως· κατὰ πάντα ἔλεγον, οὐ πείθονται ἔχειν αἰτίαν τὸν Υἱὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀλλ' οὐδ' ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔλεγεν πρὸς αὐτούς, ὁ καιρὸς πλημμελεῖ καὶ οὐδὲν π' ἀνῆκον ἐποιήσαμεν τῷ πράγματι· μνήσθητε τοίνυν τοῦ ἡμετέρου οἴκου ὅπως κινδυνεύει ἐν μέσῳ τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἂν συμβῇ τι, οἱ μοι! πόσον τὸ δεινὸν ἔχω, ὅτι διωγμὸς μέλλει γενέσθαι πολλῶ χείρων τοῦ ἐπὶ Διοκλήτιανου καὶ Μαξιμιανοῦ, διὸ ὀφείλομεν καταλείψαι τὰς διαλέξεις καὶ τὰς φιλονεικίας καὶ εὑρεῖν τι μέσον καὶ χωρῆσαι εἰς αὐτό. Καὶ εἰς τὴν εἰκροστήν πέμπτην συνέλευσιν ἔλεγε πάλιν ὁ βασιλεὺς· δότε γνώμας μήτε βλαπτούσας τὴν ψυχὴν μήτε τὸ σῶμα, πλὴν εὐσεβῶς καὶ ἀπροκριματίστως, καὶ ἀπεκρίθησαν πάντες, εἴ τις οὐκ ἀγαπᾷ τὴν ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἤτω ἀνάθεμα, πλὴν μετ' εὐσεβείας. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς τὸ τοῦ Λατινισμοῦ βάραθρον ἐκρημνίσθησαν, ἄλλοι δηλ. μετ' ὀφεισμούς, ἄλλοι μετ' ὀλοκαυτίου καὶ ἐλπίδας καὶ ἄλλοι μετ' ἀπώλειαν ἀβράς τὸ πλέον αἰσχιστον τὰ λαμπρὰ τῆς πίστεως τῶν πρωτοτόκια, κατὰ τὸν βεβήλον Ἡσαῦ, μετ' ὀλίγην κόπρον τῆς κοιλίας τῶν ἀλλόξαντες. Ὁ δὲ κακομήχανος καὶ σαπρόγηρος Πατριάρχης, προσκαλεσάμενος τὸν Τυρνόβου Ἰγνάτιον, τὸν Μολδοβλαχίας Δαμιανόν, καὶ τὸν Ἀρμενίας τοὺς ὠνείδισε λέγων, πολλὰ καλὰ ἐποιήσατε εἰς ἐμέ, ἐγὼ δὲν σὰς ἐπροβίβασα; δὲν ἔχετε ἀπὸ ἐμέ, εἴτι καὶ ἂν ἔχητε τὴν σήμερον; πῶς δὲν ἠκολουθήσατε τὴν ἐμὴν γνώμην, ἀλλ' ἀφήκατε νὰ με καθαίρουν οἱ ἐναντίοι μου; αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια εἰς αὐ-

τοὺς εἰδὼν τοὺς ἔστυρεν εἰς τὴν γνώμην τοῦ ὑστερον δὲ ἠθέλησεν ὁ μάταιος νὰ δοκιμάσῃ καὶ τὸν ἀκράδαντον τοῦτον στύλον τῆς πίστεως. Ὡς τῆς ἐσχάτης σου μωρίας ταλαίπωρε! Προσκαλεσάμενος λοιπὸν καὶ τὸν Ἅγιον Μάρκον ἤρρισε νὰ τὸν παρακαλεῖ καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτόν, μὴ στέχης ἐναντίον εἰς τὸ θεῖον τοῦτο ἔργον τῆς ἐνώσεως, ἀλλὰ συγκατάνευσον μικρὸν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ Γένους ἡμῶν. Πλὴν δὲν εὔρεν ὁ κακομήχανος Πατριάρχης καλαμὸν ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον, εὔρε μᾶλλον ψυχὴν ἀδαμαντίνην καὶ ἀνένδοτον.

Ἐρρέθη ἀνωτέρω ὅτι ἐν τοιαύτῃ εὐρίσκοντο ἐνδεία οἱ μὴ λατινοφρονήσαντες Ἕλληνες, ὥστε καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν πράγματα ἐνεχειρίαζον καὶ ἐπώλουν, ὅπως οἰκονομήσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Οὐκ ἐδίδετο δ' αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ ὀρισθὲν σιτηρέσιον ἵνα ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν ἐνωσιν δεχθῶσι καὶ τὸν ὅρον ὑπογράψωσιν ὅπερ καὶ ἐγένετο. Πρὸς τὴν μὴ ἀπόδοσιν τοῦ σιτηρεσίου συνήργει καὶ ὁ καχότροπος μέγας πρωτοσύγγελος Γρηγόριος, ὡς ὁ αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Μακαρίου καὶ τοῦ μεγάλου Σακελαρίου ἀνευ αἰδοῦς ὡμολόγει (α.) Τὴν μεγάλην οὖν ἐνδειαν τῶν ἡμετέρων γινώσκων ὁ λατινοφρονήσας Μητροπολίτης Μιτυλήνης Δωρόθεος εἶπε τοῖς Λατίνοις: «Εἰ θέλῃ ὁ Πάπας δώτω μοι φλωρία ἵνα δώσω ἐγὼ εἰς πρόσωπα, ἅπερ οἶδα, ὡς εὐεργεσίαν τοῦ Πάπα καὶ καταπέσω αὐτὰ εὐκόλως ἔχειν καὶ πρὸς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ὅρου καὶ πρὸς τὴν ἐνωσιν.» Ἐμαθε τοῦτο ὁ Πάπας καὶ διώρισε καὶ ἔδωκεν αὐτῷ φλωρία, ὡς τινὲς λέγουσι, 200 τὰ ὅποια ἔδωκε πρὸς τινὰς τῶν ὑποδεεστέρων ἀρχιερέων, ἔδωκε δὲ τῷ μεγάλῳ Σκευοφύλακι φλωρία 9. Τούτῳ τῷ Σκευοφύλακι Θεοδώρῳ Ξανθοπούλῳ ἔδωκεν ἐτι φλωρία 12 τῷ Λατινεπισκόπῳ Χριστοφόρῳ καὶ 12 τῷ Ἀμβροσίῳ, ὁ δὲ Νικομηδείας πλὴν τῶν ὧσων ἔλαβεν ἀπὸ τῶν Μιτυλήνης, ἔλαβεν ἐτι παρὰ τοῦ Πάπα φλωρία 18. Τὸν δὲ μέγαν Χαρτοφύλακα Μιχαὴλ τὸν Βαλσαμῶνα, τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην Σίλβεστρον τὸν Συρόπουλον καὶ τὸν

Πρωτόδικον Γεώργ. τὸν Καπαδόκα, ἐβίασεν ὁ Βασιλεὺς διὰ τοῦ Φιλανθρωπικοῦ ἵνα τὸν ὅρον υπογράψωσιν.

Τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν συνήχθησαν πάλιν ἐκ προστάγματος βασιλικοῦ καί, βουλῆς προτεθείσης, ἠρώτησαν ἅπαντας καὶ ἱερωμένους καὶ ἄρχοντας καὶ πάντες ἑστερξαν τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἑνωσιν, μετὰ ταῦτα ἐσηκώθησαν εἰς τοὺς πόδας αὐτῶν κατὰ τὴν συνήθειαν ἵνα καὶ ὁ Βασιλεὺς εἴπῃ τὴν γνώμην του.

Ἄξιον δὲ νομίζω ὡς ἐν παρόδῳ νὰ προσθέσω καὶ ἐγὼ ἐν ταῦθα, ἐκεῖνο τὸ ἀξιοσημείωτον συμβεβηκός, τὸ ὁποῖον διηγείται ὁ φιλαληθέστατος ἱστορικός· ὅτε ὁ Βασιλεὺς ἐδημηγόρησε περὶ τῆς θεοκαταλύτου ἑνώσεως, εἰς κύων τῶν θηρευτικῶν, ὁ ὁποῖος συνεΐθιζε νὰ ἀκολουθῇ τὸν Βασιλέα καὶ νὰ κοιμάται ἐπάνω εἰς τὸ χρυσὸν προσκεφάλαιον ὁποῦ ἦτον ἔμπροσθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βασιλέως καὶ ἐχρησίμευε διὰ ὑποπόδιον, ἐκάθευδε καὶ τότε ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου, σιωπῶν ὡς καὶ ἄλλοτε ἄρξαμένου δὲ τοῦ Βασιλέως δημηγορεῖν, εὐθὺς ἤρχισε καὶ ὁ κύων νὰ κλαυθμῆριζῃ, πολλοὶ δὲ ἐπεχείρισαν εὐθὺς ἐμποδίσαι καὶ κατισιγᾶσαι αὐτὸν καὶ μάλιστα οἱ βασιλικοὶ δορυφόροι, οἵτινες ἑστέχον ἐκεῖ πλησίον, ἀλλ' εἰς μάτην· ἐδοκίμασαν μὲ φωνὰς καὶ μὲ ράβδους, οὐδόλως ἐσιώπησεν, ἀλλ' ἀδιακόπως τὸ κυνίνδιον ἐμελωδεῖ μέλος καὶ λιγυρὸν ἐκλαυθμῆριζε καὶ κυνικὴν τραγωδίαν ἐξύφανε καὶ γοερῶς συνῆδε τοῖς βασιλικοῖς θεσπίσμασι καὶ τρόπον τινὰ ἄλλο δὲν ἐφαίνετο, παρὰ ὅτι ἐκράτει τὸ ἴσον τῆς φωνῆς τοῦ λέγοντος καὶ διὰ τῆς κυνείας μουσικῆς τὸν ρυθμὸν αὐτοῦ ἐποίει καί, καθὼς οἱ μουσικοί, μὲ τὰς λεπτὰς φωνὰς τῶν παιδίων, τὰς τῶν διδασκαλῶν καλλιφωνίας λυμπρύνουσι καὶ μελωδικωτέρας ἀτοτελοῦσιν, οὕτω καὶ ὁ κύων ἐκεῖνος ἀμυδρῶς ἦδε καὶ λιγυρῶς ὑλάκει καὶ κυνικῶς ἐτραγώδει καὶ ἐμελοῦργε τῷ λέγοντι· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐκλαυθμῆριζεν, ὠλοφύρετο καὶ οὐ πρότερον ἔπαυσεν, εἰμὴ ὅτε ἐσιώπησε καὶ ὁ τὴν γνώμην ἀποφαινόμενος. (α.) Τοῦτό τινες ἐσημείωσαν ὡς ἀποτρόπαιον οἰωνόν· καὶ παρευθὺς ἐξηγήθη ἀπὸ αὐτοὺς ὡς ἔ-

πρεπε, ἤγουν, πῶς ὁ Θεὸς ἐκίνησε τὸ κτήνος ἐκεῖνο, καθὼς ποτε καὶ τὴν ὄνον τοῦ Βαλαάμ, εἰς τὸ νὰ θρηγῇ τὴν προδοσίαν, ἣν ἔκαμεν ὁ Βασιλεὺς τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος, διὰ νὰ ἐλεγξῇ τὸ ἄλογον τοὺς λογικούς. Ἀφοῦ ἔλαβε τέλος τοῦ Βασιλέως ἡ δημηγορία, εὐθὺς ἐπρόσταξεν ὁ Βασιλεὺς τοὺς βασιλικούς ὑπηρετάς νὰ προσέχουν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὁποῖον ἤθελον ἀκούσῃ νὰ λαλῇ κατὰ τῆς ἐνώσεως, εὐθὺς νὰ λέγωσι πρὸς αὐτὸν ἵνα κάμῃ εἰς αὐτοὺς τὴν πρέπουσαν παιδευσιν.

Ὅθεν περιχαρὴς γενόμενος ὁ Βασιλεὺς ἔδραμεν εἰς τὸν Πάπαν δίδων ταύτην τὴν εἰδήσιν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ σύνοδος ἐδέχθη τὴν δόξαν τῶν λατίνων καὶ ἄλλο δὲν λείπει εἰμὴ νὰ γραφῇ ὁ ὅρος, κατὰ τὴν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων συνήθειαν καὶ νὰ τὸν υπογράψουν καὶ τὰ δύο μέρη, οἱ τε Ἀνατολικοὶ καὶ Δυτικοὶ καὶ ἔπειτα μίαν ἡμέραν νὰ πανηγυρίσουν τὴν κοινὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνωσιν εἰς ἓνα Ναὸν μὲ μίαν κοινὴν λειτουργίαν καὶ τούτου γενομένου νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλὰ δὲν ἐφάνησαν τὰ αὐτὰ εὐλογα καὶ εἰς τὸν Πάπαν, χωρὶς νὰ τελειώσουν καὶ τὰ ἄλλα ζητήματα ὁποῦ ἡτοίμασαν νὰ τοὺς προβάλωσιν. Ἐχάρησαν μὲν διὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῖς ἀπεκρίθησαν δὲ ὅτι ὁ ὅρος δὲν θέλει γραφῇ, ἀν δὲν διορθώσουν ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν νὰ διαστρεφουν καὶ τὰ ἄλλα ἔθιμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἤγουν, ἐζήτουν νὰ δεχθῶν οἱ ἡμέτεροι, τὰ ἄζυμα εἰς τὴν λειτουργίαν, τὴν δόξαν τοῦ Πουργατουρίου, τὴν Μοναρχίαν τοῦ Πάπα καὶ τέλος νὰ ἀποβάλωσιν ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τὰς ἐπικλήσεις, ἤγουν τὰς δεήσεις τοῦ ἱερέως εἰς τὴν μετρουσίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ὡς περιττάς καὶ νὰ πιστεύσουν, καθὼς ἐκεῖνοι, ὅτι δηλ. μὲ τὰ κυριακὰ λόγια τελειοῦνται τὰ μυστήρια. Αὐτὰ ἐτάραξαν σφοδρῶς καὶ μάλιστα τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πατριάρχην· διότι ἐφοβοῦντο, μάλιστα διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, αἱ ὁποῖαι εἶναι συνθεθειμέναι μὲ τὰς ἱεράς ἐπικλήσεις τῆς μετρουσιάσεως· πολλοὺς τρόπους μετεχειρίσθησαν καὶ πολλὴν ἐναντιότητα ἔκαμαν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἡγανακτισμένος, προσκαλεῖ πάλιν τὸν μέγαν διδά-

σκαλον δηλ. τὸν ἅγιον Μάρκον, καὶ πάλιν τοῦτον παρακαλεῖ νὰ γράψῃ περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας μετουσιώσεως· ὁ δὲ καὶ ἐπέσθη καὶ ἔγραψε καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι οὕτω παρέδωκαν οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι νὰ τελῶνται τὰ θεῖα δῶρα, καθὼς ἀγιάζουσιν αὐτὰ οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς· ἔγραψε καὶ ἀπέδειξεν ὁ θεόσοφος διδάσκαλος, ἀλλὰ ποῦ ἔμαθε νὰ πείθεται τὸ γένος τὸ πεισματικώτατον; τόσας συχνὰς καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις καὶ ἐνστάσεις ἔκαμαν εἰς τὸν βασιλέα, ὥστε ἐξεβόησε μίαν ἡμέραν· «βλέπω ἀνθρώπους ἀπειθεῖς καὶ φιλονεικοῦντας αἰετὶ διὰ νὰ οὐστήσουν τὸ θέλημά των, ἀγωνιζομένους δὲ νὰ ἀναιρέσουν πᾶν ὅ,τι ἤθελε προλάβῃ νὰ εἰπῇ ἄλλος ὥστε ἂν τις ἐξ ἡμῶν εἰπῇ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, αὐτοὶ μέλλουσι νὰ φιλονεικοῦν καὶ ποντοιστρόπως θέλουσι σπουδάσῃ νὰ τὸ ἀναιρέσουν καὶ νὰ εἰποῦν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν». Ἰδοὺ ποίαν μαρτυρίαν ἔκαμε διὰ τοὺς ἡγαπημένους τοῦ Λατίνου ὁ ἀπηλπισμένος βασιλεὺς καὶ μὴ βουλόμενος ἐβεβαίωσε καλῶτα τὸν λόγον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὃν περ ἄφησε γεγραμμένον· «ὅτι οὔτε ἴσασι τὴν ἀλήθειαν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται.»

Ἀφ' οὗ πολλάκις ἀντέστη ὁ ἄθλιος, συλλογιζόμενος, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἄλλος τρόπος οὔτε νὰ ζήσουν, διότι ὁ οὐρανὸς τοῦ Πάπα πάλιν ἐκλείσθη, οὔτε ἐκ τῆς Ἰταλίας νὰ ἀναχωρήσουν, διότι εὐρίσκοντο εἰς ἀσφαλέστατον περιορισμόν, ἀποστέλλει τὸν Ρωσσίας Ἰσίδωρον (τὸ ὄργανον τῆς θεοστυγοῦς ἐνώσεως) ὅπως ἐρωτήσῃ τί ὀρίζει ὁ μακαριώτατος πατὴρ ποιῆσαι βοήθειαν τοῖς χριστιανοῖς· καὶ ἀπεκρίθη διὰ τριῶν Καρδιναλέων, δοῦναι ἐξόδα καὶ κάτεργα εἰς τὴν ἐπάνοδον· δεύτερον τριακοσίους στρατιώτας, ἵνα ἵστανται εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως δι' ἐξόδων τοῦ Πάπα· τρίτον καὶ δύο κάτεργα ἐκπαρατηροῦντα αὐτήν· δ' καὶ τὸ προσκύνημα τῆς Ἱερουσαλὴμ ἵνα γενηται ἐν τῇ πόλει ὁμοίως αἱ γαλιάτζαι αἱ εἰς προσκύνησιν ἀπερχόμεναι τοῦ ζωοδόχου τάφου· ε'. ἵνα δώσῃ κάτεργα ἀρματωμένα εἴκοσι μετὰ ἀρόδων αὐτοῦ μῆνας ἕξ, ἡ δέκα κάτεργα ἔτος ἓν· ἕκτον, ὅταν χρήζῃ φωσάτον διὰ ξηρᾶς, ἵνα σπουδάσῃ ἐνώ-

πιον τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἔλθωσι τὰ γένη τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐτελεύτησεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης αἰφνιδίως τὴν ἐσπέραν τῆς δεκάτης Ἰουνίου 1439 διότι παρακινούμενος ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ τὸν Νικαίας, καὶ βουλόμενος νὰ υπογράψῃ εἰς τὸν λατινισμόν, ὡς ὁ Συρόπουλος λέγει, κόπρος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκεῖ ἔνθα ἔτρωγε, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπέρριψε καὶ ὡς ἄλλος Ἄρειος ἀντιστάμενος διερράγη πρὶν τελειώσει ἡ σύνοδος, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Μοναστηρίου τῶν Δομινικανῶν τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Νοβέλλας ἐπιλεγόμενῳ. Ἐκδημήσαντος τοίνυν τοῦ Πατριάρχου, μόνος καταληφθεὶς ὁ βασιλεὺς διεπραγματεύετο γραφῆναι τὸν ὅρον καὶ τὴν ἐνωσιν τελεσθῆναι ἔχων συμβούλους πρὸς τοῦτο καὶ συνεργοὺς τὸν Ρωσσίας, τὸν Νικαίας καὶ τὸν μέγαν Πρωτοσύγκελον. Οὕτω ὤθησαν τεχνιέντως αὐτὸν εἰς πολλά.

Καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη νὰ γραφῇ καὶ υπογραφῇ ὁ ὅρος καὶ νὰ λάβῃ τέλος ἡ ἐπιθυμητὴ ἐνωσις. Ὁ δὲ Ἁγ. Μαρκεσ, λέγει ὁ Συρόπουλος, ἐκάθητο σιωπῶν καὶ ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἔμαθεν ὅτι μέλλει νὰ γραφῇ καὶ ὁ ὅρος καὶ ἐμελλον νὰ τὸν κράξουν διὰ νὰ υπογράψῃ· παρεκάλεσε τὸν πανευτυχέστατον Δεσπότην τὸν Δημήτριον τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως καὶ μεταχειρισάμενος αὐτὸν μεσίτην εἰς τὸν Βασιλέα, ἀνέφερε δι' ἐκείνου· οὕτως, ὅτι ἡ Ἁγία σου Βασιλεία γινώσκει καλῶς, ὅτι ἐγὼ οὐκ ἤθελον νὰ γένω ἀρχιερεὺς, οὔτε νὰ ἐλθῶ μετὰ τῆς συνόδου ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς ἐπεθύμησα νὰ διάγω, κατὰ τὸ δυνατόν μου, τὸν μοναδικὸν βίον καὶ ἡσύχιον, ἡ δὲ ἁγία σου βασιλεία μὲ ἠνάγκασε καὶ εἰς τὰ δύο. Καὶ μὴ θέλων ἐφύλαξα τὴν ὀφειλομένην ὑπακοήν· διὰ τοῦτο ἐγὼ τώρα εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν πολλῶν μου ἀγώνων καὶ κόπων ζητῶ τὰ δύο ταῦτα· ἐν μὲν ἵνα μὴ ἀναγκασθῶ νὰ υπογράψω εἰς τὸν ὅρον, ἐπειδὴ τοῦτο τότε δὲν θέλω χάμῃ, ἂν καὶ αὐτὴν ἤθελα κινδυνεύσω τὴν ζωήν· τὸ δὲ ἄλλο νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα πεφυλαγμένος.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου τοῦ Δεσπότη περὶ τοῦ ἁγίου καὶ γινώσκων καλῶς, πρῶτον μὲν ὅτι ὁ Ἁγιος δὲν ἦτον κάλαμος ὑπὸ ἁ-

νέμου σαλευόμενος, και δεύτερον ἂν μεταχειρισθῇ βίαν ἔπρεπε νὰ μισηθῇ και νὰ δυσφημισθῇ ἀπὸ ὅλους και μάλιστα ἀπὸ τοὺς Κωνσταντινοπολίτας, ὅτι τυραννίαν μετεχειρίσθη και τὸ θεμέλιον λοιπὸν τῆς ἐνώσεώς του ὡς τυραννικόν, ἔπρεπε νὰ ᾖναι σαθρόν και προσωρινόν· και τὸ περισσότερο ὅτι ἐμελλε νὰ κηρυχθῇ πανταχοῦ, ὅτι τὸν σοφώτατον και ἀγιώτατον, τὸν ἐξαρχὸν τῆς Ἀνατολικῆς Συνόδου, τὸν τοποτηρητὴν τῶν Ἀνατολικῶν θρόνων, ἐπειδὴ δὲν ᾔθελῃσε νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν προδοσίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐκακοποίησεν ὁ βασιλεὺς διὰ ταῦτα λοιπὸν συγκατένευσεν ὁ βασιλεὺς και ἐπληροφόρησεν τὸν ἄγγιον, ὅτι οὔτε νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ υπογράψῃ, και εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ ἐπιστρέψῃ ἐπιμελεῖα και φροντίδι βασιλικῇ· οὕτως ὑπεσχέθη και οὕτως ἐποίησε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν Ἅγιον.

Παρελθουσῶν δὲ τεσσάρων ἡμερῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς Δημητρίος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Φλωρεντίας ἵνα μὴ υπογράψῃ τὸν ὅρον και ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς δύο σοφωτάτους διδασκάλους Γεώργιον τὸν Σχολάριον τὸν μετὰ ταῦτα Γεννάδιον, και τὸν Γεμιστόν.

Ὁ ὅρος συνετάχθη ὑπὸ Λατίνου τινὸς μοναχοῦ Ἀμβροσίου ὀνομαζομένου και τη πέμπτῃ τοῦ Ἰουλίου συνήλθον ἅπαντες διὰ νὰ υπογράψωσι τὸν ὅρον τοῦτον ὑπέγραψαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων δεκαοκτὼ ἀρχιερεῖς και ἑνδεκα κληρικοί, δακρύοντες οἱ περισσότεροι. Δὲν ὑπέγραψε δὲ ὁ ἐξαρχὸς τῆς συνόδου και τοποτηρητῆς τῶν Πατριαρχείων Ἅγιος Μάρκος, ὁ Σταυρουπόλεως Ἡσαΐας, ὃς πρὸ τῆς υπογραφῆς τοῦ ὅρου ἀνεχώρησε χρυσίως εἰς Βενετίαν και ἐφυλάχθη παρὰ τοῦ Δημητρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλέως, διότι ἤκουσάν τινες τῶν Λατίνων ὅτι οὐ στέργει τὴν ἐνωσιν και ᾔθελον νὰ τὸν φονεύσουν, (α.) ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἰβηρίας ἐνεφάνισε πρῶτον τοῖς ἀρχιερεῦσι γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας ἐντελλόμενον αὐτῷ μηδὲν συνθέσθαι εἰς προσηκῆν ἢ εἰς ἀφαίρεσιν μέχρι και ἰῶτα ἐνὸς ἢ μιᾶς κεφαλᾶς

(α) Συρόπουλ. σελ. 313.

εἶτα γυμνωθεὶς και μωρίαν προσποιηθεὶς ἔκαμε τὸν σαλὸν και μετὰ τὸ σχῆμα τοῦτο ἀπατήσας τοὺς θυρωροὺς ἐξέφυγεν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου Ἰωάννης ὁ Εὐγενικός Διάκονος και Ἀρχιφύλαξ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ὅστις και λόγον κατὰ τοῦ βλασφήμου τούτου λιβέλλου ἔγραψεν οὐδὲ τὸ τοῦ Λακεδαιμονίας ὄνομα ὑπάρχει ἐν ταῖς τοῦ ὅρου υπογραφαῖς.

Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος, ὁ Ἀγχιάλου Σωφρόνιος, ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος και ὁ Τραπεζοῦντος, οἵτινες πρότερον μὲν ἔδειξαν τόσον ζῆλον και εἰς τὰς γνωμοδοσίας δὲν ἐδέχθησαν τὸ ἐκ τοῦ Ὑιοῦ, ἔπειτα ὁμως ἐκόντες ἄκοντες βιασθέντες ὑπέγραψαν οἱ δυστυχεῖς τὸν ὅρον. Ὁ Βασιλεὺς ὅστις προηγουμένως ἐξέβαλεν ἀπὸ τὰς γνωμοδοσίας τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας, ἐξ ὧν ἦτο εἰς και ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Συρόπουλος, οἵτινες ὡς μὴ χαίροντες τὸ δικαίωμα τοῦ γνωμοδοτεῖν, ἐσιώπων εἰς τὸ ἐξῆς χαίροντες και νομίζοντες ὅτι δῆθεν ἀνευ κόπου ἐφύλαξαν τὴν συνείδησιν αὐτῶν καθαρὰν ἀπὸ τοῦ δηλητήριου τοῦ παπισμοῦ, ἀλλ' ἡ τούτων χαρὰ δὲν ἐστάθη ἄχρι τέλους· προσέταξε γὰρ ὁ Βασιλεὺς ἵνα και οὗτοι υπογράψωσιν· ἐξέστησαν, ἐταράχθησαν εἰς τὸ παράδοξον τῆς προσταγῆς· καίτοι πολλὰ παρακαλέσαντες αὐτὸν ἵνα μὴ υπογράψωσιν, ὅχι ἀπεκρίθη ὁ Βασιλεὺς πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ ἀνάγκη ἐστὶν ἵνα και ὑμεῖς αὖριον υπογράψητε. Ὅθεν ἐκλιναν και αὐτοί, ὡς λέγει ὁ Συρόπουλος «ὡς οὖν εἶδον λέγει τὴν βίαν και τὸ ἀπαραίτητον, και ὅτι ἐναπελείφθην μόνος, και ἀπὸ τῆς ἐμῆς ἐνστάσεως τῇ μὲν ἐκκλησίᾳ εὐδεμία βοήθεια προσγίνεται, ἐμοὶ δὲ βλάβη ἀνθρωπίνως ἐπακολουθήσει εἴπον· και ἐγὼ ἐξ ἀνάγκης ἐπομαι τοῖς πολλοῖς, ἵνα ἐκπληρώσω τὸν ὀρισμὸν και τὸ θέλημα τοῦ βασιλέως, και ἵνα μὴ δόξω, ὅτι οὐδὲν ἀγαπῶ, οὐδὲ ἐφίεμαι τῆς συστάσεως και τῆς αὐξήσεως τῆς πατρίδος και τὴν ὠφέλειαν τῶν Χριστιανῶν, και τὰ ἄλλα ὅσα ἀριθμοῦσιν ὑπὲρ τῆς πόλεως, διαμαρτυρούμενος και νῦν, ὅτι οὔτε τῇ γνώμῃ, οὔτε τῇ προαιρέσει μου δοξάζω τὸ γεγονός ὡς ὑγιᾶ δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Οἶδε γὰρ ὁ Θεὸς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς μου, ὅτι οὐ στέργω τοῦτο, οὐδ' ἐκουσίως υπογράφω»

»φω (α) καὶ οὕτως ὑπεγράψαμεν καὶ ἡμεῖς λέγει οἱ δεῖ-
 »λαιοι ἐθελῶσιν οὕτως, οἱμοι ὡς οἶδας Χριστὲ Βασιλεῦ. »
 Μετὰ τὸ ὑπογράψαι πάντας τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐστειλεν ὁ
 Βασιλεὺς μετὰ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν
 ἀρχόντων τὸν ὅρον εἰς τὸν Πάπαν Ἰνα καὶ αὐτὸς ὑπογρά-
 ψῃ, μεθ' ὧν ἦτο παρὼν καὶ αὐτὸς ὁ Συρόπουλος. Λαβὼν
 δὲ τὸν ὅρον ὁ Πάπας Εὐγένιος εἰς τὰς χεῖράς του, καὶ
 τὰς ἐν τῷ ὄρω ἡμῶν ὑπογραφὰς θεωρήσας, καὶ γινώσκων
 ὁπόσῃ ἰσχὺν εἶχεν ἡ τοῦ ἁγίου Μάρκου Ἐφέσου ὑπογρα-
 φή, ἠρώτησεν, ὅτε τὸν ὅρον ὑπέγραψεν, εἰ ὑπέγραψεν ὁ Ἐ-
 φέσου, καὶ ἀκούσας οὐχ ὑπέγραψεν ἔφη: Λοιπὸν ἐποιή-
 σαμεν οὐδέν. (β) Ὅμως ἀδελφοί εἰς τοῦτο ὡς ἄλλος
 Καϊάφας δὲν ἐσφαλὲν· εἶπε μίαν ἀλήθειαν, ἥτις ἐστὶν ἀξία
 νὰ γράφηται μετὰ χρυσῶν γράμματα. Ὁ Γεώργιος Κορέσιος
 ἐν τῷ τόμῳ τῆς Καταλλαγῆς σελ. 365 λέγει οὕτως: «ἐ-
 »τυψαν σφοδρῶς τὸν Ἐφέσου οἱ ἀπηνεῖς ἐκεῖνοι ὅπως ὁ-
 »πογράψῃ ὡς φαίνεται ἐν τύποις μετὰ τὸν Φλωρεντινὸν
 »σύλλογον.»

Ἀφ' οὗ λοιπὸν κακῶς τὴν κακὴν ἐτελείωσαν ἔνωσιν τῇ
 6 τοῦ Ἰουλίου ἱεροφορήσαντες ἅπαντες Λατῖνοι τε καὶ Ἑλ-
 ληνες καὶ λατινικῆς γενομένης λειτουργείας ἐν τῷ Ναῷ
 ἀνεγνώσθη ὁ ψευδώνυμος ὅρος λατινιστὶ μὲν ὑπὸ τοῦ Καρ-
 δινάλιου Ἰουλιανοῦ Ἑλληνιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ Νικαίας Βησ-
 σαρίωνος ἔχων ἐπὶ λέξει οὕτως.

Ὅρος τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης συνόδου τῆς ἐν
 Φλωρεντίᾳ γενομένης.

«Εὐγένιος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ εἰς αἰῶνα τοῦ
 »πράγματος μνήμην, συναινοῦντος τοῖς ὑπογεγραμμένοις καὶ
 »τοῦ ποθεινοτάτου υἱοῦ ἡμῶν Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ
 »περιφονοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων, καὶ τῶν τοποτηρητῶν
 »τῶν σεβασμίων ἀδελφῶν ἡμετέρων, τῶν Πατριαρχῶν καὶ
 »τῶν λοιπῶν τῶν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν παριστανόν-
 »των.

»Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιástῃ ἡ γῆ. Ἀ-

(α.) Συρόπουλ. σελ.

(β.) Συρόπουλ. σελ.

»φῆρηται μὲν γὰρ τὸ μεσότοιχον τὸ τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀ-
 »νατολικὴν διαιροῦν Ἐκκλησίαν, ἐπανήλθε δὲ ἡ εἰρήνη τε
 »καὶ ἡ ὁμόνοια τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου ἐκείνου Χριστοῦ
 »τοῦ ποιήσαντος ἑκάτερα ἐν, τῷ τῆς ἀγάπης τε καὶ εἰρή-
 »νης καὶ ἰσχυρωτατῷ δεσμῷ ἑκάτερον τοῖχον ζευγνύοντος
 »καὶ συσφίγγοντός τε καὶ συνέχοντος στοργῇ αἰδίου ἐνό-
 »τητος· καὶ μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην τῆς ἀθυμίας ὁμίχλην
 »καὶ τὴν ἀπὸ τῆς χρονίου διαστάσεως μέλαιναν τε καὶ ἄ-
 »χαριν ἀχλὺν ἡ γαληνιώσα πᾶσιν ἀκτίς ἐξήστραψε τῆς πο-
 »θεινοτάτης ἐνώσεως· εὐφραινέσθω ἡ μήτηρ Ἐκκλησία τὰ
 »ἐαυτῆς τέκνα μέχρι τοῦδε πρὸς ἄλληλα στασιάζοντα εἰς
 »ἐνότητά τε καὶ εἰρήνην ἥδη ἐπανιόντα ὁρῶσα· καὶ ἡ πρώην
 »ἐπὶ τῷ χωρισμῷ αὐτῶν πικρότατα κλαίουσα ἐκ τῆς νῦν
 »αὐτῶν θαυμαστῆς ὁμονοίας σὺν ἀνεκφράστῳ χαρᾷ τῷ
 »παντοδυνάμῳ εὐχαριστεῖτω Θεῷ· πάντες συνευφραινέσθω-
 »σαν οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοί, καὶ οἱ τῷ ἀπὸ
 »Χριστοῦ ὀνόματι κεκλημένοι τῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκ-
 »κλησίᾳ συναγαλλέσθωσαν. Ἰδοὺ γὰρ οἱ τε Δυτικοὶ καὶ Ἀ-
 »νατολικοὶ πατέρες μετὰ τὸν μακαριώτατον τῆς διαφωνίας
 »καὶ διαστάσεως χρόνον ἐκείνον πρὸς πάντα παραβαλλό-
 »μενοι κίνδυνον τὸν ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ πάντα πόνον
 »ὑπερβαλόντες πρὸς τὴν ἱερὰν ταύτην καὶ οἰκουμένην
 »σύνοδον τῇ τε τῆς ἱερᾶς ἐνώσεως ἐφέσει καὶ τοῦ τὴν πα-
 »λαιὰν ἀγάπην ἀνακτήσασθαι ἐνεκα γεγηθότες συνῆλθον
 »καὶ πρόθυμοι καὶ τοῦ σκοποῦ οὐκ ἀπέτυχον μετὰ γὰρ πο-
 »λὺν καὶ ἐπίπονον ἔρευναν τέλος τῇ τοῦ Παναγίου Πνεύ-
 »ματος φιλανθρωπίας τῆς εὐκτατοτάτης ταύτης καὶ ἀγιωτά-
 »της ἐνώσεως ἔτυχον. Τίς οὖν ταῖς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίαις
 »ἀξίως εὐχαριστεῖν δύναται ἄν; Τίς ἐνώπιον τοῦ πλούτου
 »τῶν θείων οἰκτιρμῶν οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖ; τίς οὐκ ἂν καὶ
 »σιδηροῦν στήθος τὸ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας, οὐσης τη-
 »λικάυτης, μαλθαξείε μεγέθους; ὅντως θεῖα εἰσι ταῦτα τὰ
 »ἔργα οὐκ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας εὐρήματα καὶ διὰ ταῦτα
 »μετὰ ἐξαιρέτου μὲν εὐλαθείας ἀποδεκτέα, θεοῖς δὲ ὕμνοις
 »προβιβαστέα· σοὶ αἶνος, σοὶ δόξα, σοὶ πρέπει εὐχαριστία,
 »Χριστέ πηγὴ οἰκτιρμῶν, ὃς τοσοῦτον ἀγαθὸν τῇ νύμφῃ
 »σου τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κεχάρισαι, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ

»γενεᾶ τὰ τῆς εὐσπλαγγνίας σου ἔδειξας θαύματα, ἵνα σου
 »πάντες τὰ θαυμάσια διηγῶνται· οὕτω μέγα τῷ ὄντι καὶ
 »θεῖον ὑμῖν ὁ Θεὸς δῶρον δεδωρηται, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς εἰ-
 »δομεν, ὁ πολλοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπιθυμήσαντες ἰδεῖν οὐ
 »δεδύνανται. Συνελθόντες γὰρ Λατίνοι τε καὶ Γραικοὶ ἐν
 »αὐτῇ τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ οἰκουμένην συνόδῳ· σπουδῇ με-
 »γάλῃ πρὸς ἀλλήλους ἐχρήσαντο, ὅπως μετὰ τῶν ἄλλων
 »καὶ τὸ ἄρθρον ἐκείνο τὸ περὶ τῆς θείας ἐκπορεύσεως τοῦ
 »Ἁγίου Πνεύματος μετὰ πλείστης ὁσῆς ἐπιμελείας καὶ
 »συνεχοῦς συζητήσεως ἐξετασθῇ. Προκειμισθεῖσιν δὲ μαρ-
 »τυριῶν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς καὶ πλείστων ῥήσεων τῶν
 »ἁγίων διδασκάλων Ἀνατολικῶν τε καὶ δυτικῶν, τῶν μὲν
 »ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, τῶν δὲ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ λεγόντων
 »τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἔν-
 »νοιαν ἀποβλεπόντων ἀπάντων ἐν διαφόροις ταῖς λέξεσιν,
 »οἱ μὲν Γραικοὶ διίσχυρίζαντο ὅτι τοῦθ' ὅπερ λέγουσι τὸ
 »Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι οὐ τὰ
 »τῇ τῇ διανοίᾳ προσφέρουσιν ὥστε αὐτοὺς τὸν Υἱὸν ἀπο-
 »κλείειν, ἀλλ' ἐπειδὴ περ αὐτοῖς ἐδόκει, φασὶ τοὺς Λατί-
 »νους διαβεβαιωθῆναι, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς
 »καὶ Υἱοῦ ὡς ἀπὸ δύο ἀρχῶν, καὶ δύο πνεύσεων ἐκπο-
 »ρεύεσθαι, διὰ τοῦτο ἐφυλάξαντο λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ
 »Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ.
 »Οἱ δὲ Λατίνοι διεβεβαιώσαντο μὴ κατὰ ταύτην τὴν
 »διάνοιαν σφᾶς αὐτοὺς λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ
 »Πατρὸς ἐξ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς ἀποκλείειν τὸν Πατέ-
 »ρα τοῦ εἶναι πηγὴν ὡς ἀρχὴν τῆς ὅλης δυότητος, τοῦ
 »Υἱοῦ δηλονότι ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ ὅτι ἐκ τοῦ
 »Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὁ Υἱὸς οὐκ
 »ἔχει ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἢ ὅτι δύο τιθέασιν εἶναι ἀρχὰς
 »ἢ δύο πνεύσεις, ἀλλ' ἵνα μίαν μόνην δηλώσωσιν εἶναι
 »ἀρχὴν καὶ μοναδικὴν προβολὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 »καθὼς μέχρι τοῦδε διίσχυρίζαντο. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τούτων
 »ἀπάντων μία καὶ ἡ αὐτὴ τῆς ἀληθείας συνάγεται ἔννοια
 »τέλος εἰς τὴν ὑπογεγραμμένην ἁγίαν καὶ θεοφιλεῖ τῇ
 »αὐτῇ διανοίᾳ, καὶ τῷ αὐτῷ νοί συνεφώνησαν, καὶ συνή-
 »νεσαν ὁμόθυμαδὸν ἐνωσιν, ἐν τῷ ὀνόματι τοίνυν τῆς

»ἁγίας Τριάδος τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ
 »ἁγίου Πνεύματος, ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ οἰκουμένης
 »τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐπιφημιζομένης συνόδου, ὀρίζομεν, ἵνα
 »αὕτη ἡ τῆς πίστεως ἀλήθεια ὑπὸ πάντων πιστευθῇ τε
 »καὶ ἀποδεχθῇ τὴν τῶν Χριστιανῶν, καὶ οὕτω πάντες
 »ὁμολογοῦσιν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς
 »καὶ τοῦ Υἱοῦ αἰδίως ἐστί, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν καὶ
 »τὸ ἐπαρκτικὸν αὐτοῦ εἶναι ἔχειν τοῦ Πατρὸς ἅμα
 »καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων αἰδίως ὡς ἀπὸ μιᾶς
 »ἀρχῆς καὶ μοναδικῆς προβολῆς ἐκπορεύεται διασαφύν-
 »τες, ὅτι τοῦθ' ὅπερ οἱ ἅγιοι διδάσκαλοι καὶ πατέρες, ἐκ
 »τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι λέγουσι τὸ
 »Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, εἰς ταύτην φέρει τὴν ἔννοιαν, ὥστε
 »διὰ τοῦτο δηλοῦσθαι καὶ τὸν Υἱὸν εἶναι κατὰ μὲν τοὺς
 »Γραικοὺς αἰτίαν, κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους ἀρχὴν τῆς
 »ἁγίου Πνεύματος υπάρξεως, ὥπερ καὶ τὸν πατέρα καὶ
 »ἐπεὶ πάντα ὅσα ἐστί τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ὁ Πατὴρ τῷ
 »μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ ἐν τῷ γεννᾶν δέδωκε πλὴν τοῦ εἶ-
 »ναι πατέρα τοῦτ' αὐτὸ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ
 »Υἱοῦ ἐκπορεύεται, αὐτὸς ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς αἰ-
 »δίως καὶ γεγέννηται· ἐτι διορίζομεθα τὴν τῶν ῥημάτων
 »ἐκείνων ἀνάπτυξιν τὴν, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, χάριν τοῦ τὴν
 »ἀλήθειαν σαφηνισθῆναι, ἀνάγκης τε τότε ἐπικειμένης,
 »θεμιτῶς τε καὶ εὐλόγως ἐν τῷ συμβόλῳ προστεθῆναι·
 »ἐτι ἐν ἀζύμῳ ἢ ἐνζύμῳ ἄρτῳ σιτίνῳ τὸ τοῦ Χριστοῦ
 »σῶμα τελείσθαι ἀληθῶς, τοὺς τε ἱερεῖς ἐν θατέρῳ αὐτὸ
 »τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὁφείλει τελεῖν, ἕκαστον δηλονότι
 »κατὰ τὴν τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας εἴτε Δυτικῆς εἴτε Ἀνα-
 »τολικῆς συνήθειαν· ἐτι ἐὰν οἱ ἀληθῶς μετανοήσαντες ἀπο-
 »θάνωσιν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ, πρὶν τοὺς ἀξίους τῆς
 »μετανοίας καρποὺς ἱκανοποιῆσαι περὶ τῶν ἡμαρτημένων
 »νόμου καὶ ἡμελημένων, τὰς τούτων ψυχὰς καθαρτικαῖς
 »τιμωρίαις καθαίρεσθαι μετὰ θάνατον ὥστε δὲ ἀποκουφί-
 »ζεσθαι αὐτὰς τῶν τοιούτων τιμωριῶν, λυσιτελεῖν αὐταῖς
 »τὰς τῶν ζώντων πιστῶν ἐπικουρίας, δηλονότι τὰς ἱερὰς
 »θυσίας καὶ εὐχὰς, καὶ ἐλεημοσύνας καὶ τάλλα τῆς εὐ-
 »σεβείας ἔργα, ἅτινα παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἄλλων πιστῶν

»εἴθε γίνεσθαι, κατὰ τὰ τῆς Ἐκκλησίας διατάγματα.
 »Ἐκείνων δὲ τὰς ψυχὰς, οἵτινες μετὰ τὸ βαπτισθῆναι οὐ-
 »δεμιᾶ ὅλως τῆς ἁμαρτίας κηλίδι ὑπέπεσον, καὶ ἔτι τὰς
 »μετὰ τὸ ἐφελκύσασθαι τῆς ἁμαρτίας κηλίδα, εἴτε ἐν
 »τοῖς αὐτῶν σώμασιν, εἴτε μετὰ τὸ τα σώματα ἀποδύ-
 »σασθαι, ὡς προεῖρηται, καθαρθεύσας, εἰς Οὐρανὸν εὐθὺς
 »προλαμβάνεσθαι καὶ καθαρῶς θεωρεῖν αὐτὸν τὸν ἕνα καὶ
 »τρισυπόστατον Θεόν, καθὼς ἐστίν, ἕτερον μὲν τοι ἑτέρου
 »τελειότερον κατὰ τὴν τῶν βεβιωμένων ἀξίαν, τὰς δὲ
 »ψυχὰς τῶν ἐν θανάσιμῃ ἁμαρτίᾳ τῇ κατ' ἐνέργειαν, ἣ
 »καὶ ἐν μόνῃ προπατορικῇ ἀποβιούντων εὐθέως καταβαί-
 »νειν εἰς ἄδην, τιμωρίαις ὅμως ἀνίστοις τιμωρηθησομένας,
 »ἔτι ὀρίζομεν τὴν ἁγίαν Ἀποστολικὴν καθέδραν, εἰς τὸν
 »Ρωμαϊκὸν ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου
 »τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀληθὴ τοποτηρητὴν
 »τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν καὶ
 »πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρ-
 »χειν, καὶ αὐτῷ ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τοῦ ποιμαίνειν καὶ
 »διεθύνειν καὶ κυβερνᾶν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ
 »τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παρα-
 »δεδοσθαι καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰ-
 »κουμενικῶν συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμ-
 »βάνεται ἀνανεοῦντες ἔτι καὶ τὴν ἐν τοῖς κανόσι παραδε-
 »δομένην τάξιν τῶν λοιπῶν σεβασμίων Πατριαρχῶν, ὥστε
 »τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχην δευτέρου εἶ-
 »ναι μετὰ τὸν ἀγιώτατον Πάπαν τῆς Ρώμης, τρίτον δὲ
 »τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τέταρτον δὲ τὸν τῆς Ἀντιοχείας,
 »καὶ πέμπτον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, σωζομένων δη-
 »λαδῇ καὶ τῶν προνομίων ἀπάντων καὶ τῶν δικαίων αὐ-
 »τῶν. Ἐδόθη ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ἔτι χιλιοστῷ τετρακοσι-
 »στῷ τριακοστῷ ἐννάτῳ Ἰουλίου ἕκτῃ.»

Ὁ Πάπας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ὁρου ἐμήνυσε τῷ
 αὐτοκράτορι, ἵνα πέμψῃ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἀγ. Μάρκον
 ὅπως δικασθῇ, ἐπειδὴ οὐδὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου
 ἐπέισθη, οὐδὲ τὸν ὅρον ὑπέγραψε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἡρ-
 νήθη τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἀντεμήνυσεν (ὑπὸ Θεοῦ βέ-
 βαια κινούμενος) ὅτι ὁ Ἐφέσου Μάρκος ἐστὶν Ἀρχιερεὺς

ἡμέτερος καὶ κατ' αὐτὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κρίσιν τὴν
 ἡμετέραν· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐθις ὁ Πάπας ἀπήτησεν ἵνα στείλῃ
 πρὸς αὐτὸν τὸν Ἀγίον Μάρκον, προσκαλεσάμενος αὐτὸν
 ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν, ἐπειδὴ ὁ Πάπας ἀπήτησέ σε, ἀπελθε
 πρὸς αὐτὸν ἄνευ φόβου, καὶ ἀπολογήθητι ἀνυποστόλως
 πρὸς τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ἀφικόμενος ὁ Ἀγίος Μάρκος
 εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πάπα, ἐνθα ἐκάθητο ἐκεῖ σοβαρὸς καὶ
 ἐμβριθὴς εἰς ἕνα ὑψηλὸν καὶ ὑψηρὸν θρόνον ὁ γυναι-
 κοπρόσωπος περὶ αὐτὸν δὲ καὶ ὑπ' αὐτὸν οἱ Καρδινάλιοι
 καὶ τῶν ἐπισκόπων οἱ ἔγκριτοι, ὁ Πάπας διενοεῖτο ἵνα ἀ-
 φήσῃ τὸν Ἀγίον νὰ στέκῃ ὁρθὸς ὡς δῆθεν ὑπεύθυνος
 κατὰ τὴν τάξιν τῶν κρινομένων· ἀλλ' ὁ μέγας ἐκεῖνος
 νοὺς πεπειθὼς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδησεώς του,
 ἐγὼ εἶπεν ἀδυνατῶ τοὺς νεφρούς μου καὶ τοὺς πόδας μου,
 καὶ οὐ δύναμαι ἵστασθαι· ὁ Πάπας προέτρεψεν αὐτὸν ἵνα
 στέρξῃ τὴν ἔνωσιν καὶ ὑπογράψῃ τὸν ὅρον, ἄλλως νὰ
 καθαίρεθῃ, ὡς ἔπαθον οἱ ἀπειθοῦντες ταῖς οἰκουμενικαῖς
 Συνόδοις οἵτινες καθηρέθησαν καὶ ὡς αἵρετικοὶ ἀπεκηρύχθη-
 σαν. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς λοιποὺς λόγους τοῦ Πάπα ἀπε-
 κρίθη ὁ Ἀγίος τὰ εἰκότα· περὶ δὲ τῆς ἀπειληθείσης αὐτῷ
 καταδίκης εἶπε τὰ ἑξῆς: « Αἱ Σύνοδοι κατεδίκαζον τοὺς
 » μὴ πειθομένους τῇ ἐκκλησίᾳ ἀλλ' εἰς δόξαν τινὰ ἐναντίαν
 » αὐτῆς ἐνισταμένους καὶ ταύτην κηρύττοντας καὶ ὑπὲρ
 » αὐτῆς ἀγωνιζομένους διὸ καὶ αἵρετικούς ἐκάλουν αὐτοὺς,
 » καὶ κατεδίκαζον πρῶτον τὴν αἵρεσιν, εἶτα τοὺς ἀντεχο-
 » μένους αὐτῆς· ἐγὼ δὲ κηρύττω ἰδίαν μου δόξαν, οὐδὲ
 » τὰ ἐκαινοτόμησα, οὐδὲ ὑπὲρ ἀλλοτρίου τινὸς δόγματος
 » καὶ νόθου ἐνίσταμαι, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκραιφνὴ δόξαν τηρῶ
 » ἑμαυτὸν, ἣν παρέλαβε καὶ κατέχει ἡ Ἐκκλησία ἀπ'
 » αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἐς δεῦρο, ἣν καὶ
 » ἡ Ρωμαϊκὴ ἀγ. Ἐκκλησία πρὸ τοῦ σχίσματος κατεῖχεν
 » ὁμοῦ μετὰ τῆς ἡμετέρας ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνα-
 » τολικῆς· ἦν τινὰ εὐσεβὴ δόξαν καὶ πρότερον μὲν αἰεὶ ἐπη-
 » νεῖτε καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ δὲ συνόδῳ πολλάκις αὐτὴν
 » ἐπηνέσατε καὶ οὐδεὶς δύναται κατὰ τι μέμψεσθαι ἢ κα-
 » τηγορεῖν αὐτῆς. Εἰ ταύτης τοίνυν ἀντιποιοῦμαι καὶ ἐξ
 » αὐτῆς παρεκκλῖναι οὐ βούλομαι, πῶς ἂν κατακριθεῖν

» δίκην, ἣν οἱ αἵρετικοὶ κατεδικάζοντο ; δεῖ γὰρ πρῶτον » τὴν δόξαν ἣν δοξάζω κατακρίναι. Εἰ δὲ αὕτη εὐσεβὴς » καὶ ὀρθόδοξος ὁμολογεῖται, πῶς ἐγὼ καταδίκης ἄξιός.» (α) Ταῦτα καὶ ἑτέρα τινα εἰπὼν ἀφεθείς ὑπέστρεψεν ἀδίκαστος εἰς τὰ ἴδια. Παρελθουσὼν δὲ δύο ἡμερῶν, ὁ Πάπας Εὐγένιος δις ἀπήτησεν ἐπιμόνως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἵνα ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ἀντικαταστήσῃ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ προάτεινε μάλιστα ὡς τοιοῦτον Λαθινὸν τινὰ χειροτονημένον ὄντα ἐπὶ φιλῶ ὀνόματι Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' ὁ πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος φοβούμενος μὴ χειροτονηθῇ ὁ Ρωσσίας Ἰσιδώρος, συνεβούλευσε τὸν αὐτοκράτορα ἵνα ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς Βενετίαν ἀναχώρησιν τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Τραπεζοῦντος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Δράμας, καὶ πεντήκοντα κληρικῶν, οἵτινες ἰκέτευον τὸν αὐτοκράτορα πρὸς τοῦτο καὶ οὕτως εὐρήσει εὐλογοφανῆ ἀπολογίαν. Ἀναχωρησάντων λοιπὸν τούτων ὁ αὐτοκράτωρ ἀπελογήσατο πρὸς τὸν Πάπαν, ὅτι οἱ πρῶτοι καὶ γεραίτεροι τῶν ἀρχιερέων μὴ δυνάμενοι πλέον ταλαιπωρεῖν ἐνταῦθα ἀπῆλθον εἰς Βενετίαν ὅθεν δὲν δύναμαι ποιῆσαι Πατριάρχην, ἐνταῦθα μὴ παρόντων πάντων τῶν ἀρχιερέων. (β) Τούτων οὕτω γενομένων, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆτει παρὰ τοῦ Πάπα τὸ πρὸ πέντε μηνῶν ὀφειλόμενον εἰς τοὺς Ἕλληνας σιτηρέσιον, μόλις δὲ ἐδίδετο τοῦτο τοῖς ἐκεῖθεν ἀναχωροῦσι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου. Τέλος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Φλωρεντίας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν ἀπολειφθέντων Ἑλλήνων καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Βενετίαν τῇ 6 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1439 συνεπαγόμενος καὶ τὸν Ἁγίον Μάρκον, τὸν ὁποῖον ἐκράτησε παρ' αὐτῷ, ὅπως προφυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ λατινικῆς ἐπιβουλῆς καὶ εἰς Βενετίαν διέσωσεν. Εἶτα καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἐμβιβάσας πλοῖον δι' ἀσφάλειαν καὶ ἀνάπαυσιν ἐπανήγαγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (γ.) Περὶ δὲ τῆς ἐπανόδου τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐ-

τὸν συνεφώνησεν ὁ Πάπας μετὰ ἐμπόρων Βενετῶν, ἵνα ἐμβιβάσωσιν αὐτοὺς ἐντὸς τεσσάρων πλοίων, τῶν ὁποίων τὰ δύο ἦσαν πλήρη πραγματειῶν καὶ μεταφέρωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπέσχετο ἐγγράφως ὁ Πάπας εἰς τὸν Βασιλέα, ὅτι θέλει δώσει δεκαπέντε πλοῖα πρὸς ἐπάνοδον καὶ εἰχοσι πολεμικά πρὸς φυλακὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δαπάνῃ ἰδίᾳ. Ὁ ὑποσχόμενος ἐπανασῶσα ἡμᾶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ πολλῆς ἀναπαύσεως καὶ πολλῶν κατέργων καὶ μετὰ πολλῆς τιμῆς κατέστησεν ἡμᾶς, λέγει ὁ Συρόπουλος, καὶ εἶχομεν τοιαύτην ἀνείσιν καὶ εὐρυχωρίαν ἐν τοῖς φορτηγοῖς κατέργοις οἷαν ἔχουσι τὰ ἐκ τοῦ Καφὰ ἢ ἐκ τοῦ Ἀσπροκάστρου διὰ νηῶν φερόμενα ἀνδράποδα Τσαρκάσιοι τυχόν ἢ Σχύθαι.» Ἐν αὐτοῖς τοῖς πλοίοις ἐμβιβασθέντες (ἐν οἷς ἀντὶ ναυτῶν Βενετῶν εἰσῆχθησαν ὑποχείριοι Βούλγαροι, οὐδεμίαν γινώσκον ναυτικὴν ἔχοντες) ἀπέπλευσαν ἐκ Βενετίας τῇ 19 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1439, διετίαν ὅλην ἐν Ἰταλίᾳ διατρίψαντες καὶ ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ μεγάλους κινδύνους καὶ πολλὰς ταλαιπωρίας τῇ 4. Φεβρουαρίου τῇ ἐβδομάδι τῆς Τυρινῆς, πλην τῶν μεινάντων ἐκεῖ τριῶν, Ἰωσήφ τοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἀπέθανεν ἐν Φλωρεντίᾳ, τοῦ τῶν Σάρδεων Μητροπολίτου εἰς τὴν Φερραρίαν, τοῦ Βησσαρίωνος Νικαίας καὶ Ρωσσίας Ἰσιδώρου οἵτινες ἔγεινον Καρδινάλιοι τοῦ Πάπα.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ φήμη προλαβοῦσα ἐκήρυξε τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἀγίου δὲν ἔδραμε τόσον ὁ λαὸς εἰς τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος προῦπάντησιν ὅσον ἔσπευσεν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀριστέως καὶ λαμπροῦ τῆς Ἐκκλησίας ἥρωος· ἄλλοι τὸν ὀνόμαζον στύλον ἀκλόνητον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ μὲν Ἀθανάσιον, οἱ δὲ Κύριλλον, οἱ δὲ νέον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον, οὗ καὶ τὸν ἱερώτατον θρόνον ἐπληρώσατο, ἥτοι τὴν Ἐφεσον. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, ἀφικόμενος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰ βασιλεια, ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς τε ἑαυτοῦ γυναίκος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς εὐθέως ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβάντες, λέγει ὁ Δούκας, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ σύνθηρες ἡσπάζοντο αὐτούς,

(α) Συρόπουλ. σελ. 304.

(β) Συρόπουλ. σελ. 299.

(γ) Συρόπουλ. σελ. 314. καὶ Νέκκ. Ἱεροσολ.

ἐρωτῶντες, πῶς τὰ ἡμέτερα, πῶς τὰ τῆς συνόδου; εἰ ἄρα ἐτύχομεν τὴν νικῶσαν; οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο· πεπρόκαμεν τὴν πίστιν ἡμῶν, ἀντηλλάξαμεν τῇ ἀσεβείᾳ τὴν εὐσεβείαν, προσδόντες τὴν καθαρὰν θυσίαν ἄζυμῶται γεγόναμεν· κόψατε τὴν δεξιὰν ἡμῶν τὴν ὑπογράψασαν, ἐκρίζωσατε τὴν γλωσσάν ἡμῶν τὴν τοιαῦτα ὁμολογήσασαν.

Τρεῖς μῆνες παρήλθον ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα ἐμνημονεύετο, οὔτε ὁ ὅρος τῆς Φλωρεντινῆς ψευδοσυνόδου ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀνεγνώσθη· διότι ὁ αὐτοκράτωρ κατασχεθεὶς ὑπὸ λύπης ἐνεκα τοῦ θανάτου τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς οὐδόλως ἐφρόντιζε περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἑνωσιν ἀποστρεφόμενοι ἐπὶ πλέον στηριχθέντες καὶ τὸ μνημόσυον τοῦ αὐτοκράτορος παρεσιώπων. Τούτου ἐνεκεν ἀναγκασθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ ἤβουλήθη ποιῆσαι Πατριάρχην. Καὶ πρῶτον μὲν παρεκάλει καὶ ἠνάγκαζε τὸν Ἅγιον Μάρκον διὰ τινων ἀρχόντων ἵνα δεχθῇ τὴν Πατριαρχίαν· ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἀπεποιήθη ὅλως τοῦτο ὠρίσθη ἵνα συνελθῶσιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἐκλέξωσι Πατριάρχην. Συνελθόντων δὲ τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ Ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἦλθε καὶ ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐγὼ οὐκ ἦλθον ἐνταῦθα χάριν τοῦ ψηφίσαι, ἀλλ' ἵνα εἶπω ὃ βούλομαι πρὸς ὑμᾶς. Λέγω τοῖνυν ὅτι ἐγὼ εἰς τὰ γεγονότα ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ οὔτε τῇ γνώμῃ μου συνεφώνησα ὑμῖν τοῖς στέρξαι τὴν ἑνωσιν, ὡς καὶ ὑμεῖς οἴδατε, οὔτε ἔστερξα τὸ γεγονός ὡς ὑγιές, οὔτε ἐκ προαιρέσεως συνεθέμην· εἰ γὰρ καὶ μὴ θέλων οὐκ οἶδα δ' ὅπως ὑπέγραψα ἐν τῷ ὄρῳ, ἀλλ' οὖν ἡγοῦμαι τὰ ἐν αὐτῷ ἐναντία τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδόσεως καὶ ἀλλότρια τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν· καὶ ἔκτοτε τοῖς τοῦ συνειδότος βαλλόμενος κέντροις ἠνιώμην καὶ ὡς ὑπὸ φορτίου μεγίστου πιεζόμενος ἐδυσχέραινον καὶ ἐξήστουν πῶς ἂν ἀποσεισάμην αὐτό. Νῦν οὖν εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὅτι ἡξίωσε με ἰδεῖν ὑμᾶς συνηγμένους καὶ εἰπεῖν ἅπερ ἐβουλόμην καὶ ἐνώπιον ὑμῶν τὸ ἄχθος ἀποτινάξασθαι· ἤδη τοιγαροῦν λέγω ὅτι ἀποβάλλομαι καὶ ἀποστέρω, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔστερξα τὴν ἑνωσιν καὶ τὸν ὅρον

καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς ἀσύμφωνα καὶ ἀπάδοντα τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει τῆς ἁγ. καθολικῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀποστρέφομαι. Παρέχω δὲ ἑμαυτὸν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπεύθυνον ὡς ὑπογράφαντα οὐ οὐκ ἐξῆν.» (α.) Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἠθέλον ψηφίσαι αὐτὸν Πατριάρχην ἔλεγεν· «Ἀφετέ με παρκαλῶ ὅτι οὐ γενήσομαι· ὑμεῖς γὰρ στέργετε τὴν ἑνωσιν, ἐγὼ δ' οὐ στέργω αὐτήν· πῶς οὖν ἔνεστι γενέσθαι πατριάρχην, ἐπεὶ οὐ στέργω τὴν ἑνωσιν;» Ὡς οὖν πολλάκις παρκαλέσαντες τὰ αὐτὰ παρ' αὐτοῦ ἤκουον, ἐξελέξαντο τὸν Τραπεζοῦντος Δωρόθεον, τὸν Κυζίκου Μητροφάνην καὶ τὸν προηγούμενον τοῦ Βατοπαιδίου Γεννάδιον. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν Τραπεζοῦντος τὸν μέγαν πρωτοσύγκελον Γρηγόριον καὶ Γεώργιον τὸν Δισύπατον ἵνα δοκιμάσωσιν αὐτὸν εἰ στέργει τὴν ἑνωσιν. Εἰπόντων δ' αὖθις αὐτῷ, ὅτι, ἐὰν στέρξῃ τὴν ἑνωσιν, ὁ αὐτοκράτωρ θέλει ποιῆσαι αὐτὸν Πατριάρχην, ἀπεκρίθη· «Οὔτε τὴν ἑνωσιν, στέργω, οὔτε τὴν πατριαρχίαν δέχομαι.» Ἐκ τοῦ Τραπεζοῦντος μετέβησαν εἰς τὸν Κυζίκου Μητροφάνην καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν εἰ στέργει τὴν ἑνωσιν, ὁ δὲ ἀπεκρίθη· «Ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν τὴν ἑνωσιν, ὀφείλομεν ἡμεῖς πρὸ πάντων στέργειν αὐτήν καὶ ἤδη στέργομεν.» Ἐδωκε δὲ αὐτοῖς ἐγγράφον τὴν ὁμολογίαν τοῦ ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀνήνεγκον εἰς τὸν Βασίλεα. Οὕτω λοιπὸν ὁ Κυζίκου διαμνηυθεὶς ἡτοιμάσθη καὶ ἀνελθὼν εἰς τὰ βασίλεια προεβλήθη παρὰ τοῦ Βασιλέως Πατριάρχης τῇ 4 Μαΐου τοῦ ἔτους 1440, καθ' ἣν ἡ τῆς Ἀναλήψεως παραμονὴ ἑορτάζεται. Ἀπερχομένου δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Βασιλείων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἄλλοι μὲν ἀπέστρέφοντο τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ ἄλλοι δὲ καὶ ἐφευγον. Λειτουργήσαντος δὲ αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς, οὔτε ὁ Ἅγιος Μάρκος, οὔτε ὁ Τραπεζοῦντος, οὔτε ὁ Ἡρακλείας συνελειτούργησαν αὐτῷ καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχιερέων ἐβούλοντο μὴ συλλειτουργῆσαι αὐτῷ ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ μαθὼν τοῦτο μετεκαλέσατο αὐτοὺς καὶ με πολλοὺς λόγους τοὺς κατέπεισε καὶ συνελειτούργησαν. Ὁ μέγας Χαρτοφύλαξ Μιχαὴλ ὁ Βαλταμών καὶ ὁ μέγας

Ἐκκλησιάρχης Σίλβαστρος ὁ Συρόπουλος, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως κολακευθέντες καὶ βιασθέντες, δὲν ἐκοινώνησαν τῷ ἀνόμῳ Πατριάρχῃ, ἀλλὰ παραιτηθέντες τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ· ἔλεγον δὲ οἱ ἄρχοντες τῷ Χαρτοφύλακι καὶ τῷ Ἐκκλησιάρχῃ, ὅτι οὔτε ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ἐγειναι καλῶς τὰ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ, ὅμως δι' οἰκονομίαν καὶ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἄς μὲν ὁ ὁρος ἀργός καὶ μόνον δεχθῇτε τὸ μνημόσυον τοῦ Πάπα ὅπερ ἐστὶ λόγος φιλός· οἱ δὲ ἀντέλεγον θεολογικῶς αὐτοὶ πολὺς ἐστὶν ὁ τοῦ μνημοσύνου λόγος· διότι ἐκεῖνοι μνημονεύονται ἐπ' Ἐκκλησίας, ὅσοι εἰσὶν ὀρθόδοξοι καὶ κοινωνικοὶ πρὸς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν, οἱ δὲ ἀκοινώνηται οὐδὲ μνημονεύονται, οὐδὲ γὰρ ἔχει ἀδειάν τις τῶν ἱερωμένων εὐχεσθαι ἐπ' Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Πάπας ἐστὶν ἀκοινώνητος· πῶς οὖν μνημονευθήσεται ὁ ἀκοινώνητος μετὰ τῶν κοινωνικῶν; (α.)

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τῆς **Ηεντηκοστῆς** ὁ Ἄγ. Μάρκος ἔφυγε κρυφίως εἰς Προῦσαν καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς Ἐφεσον, τὴν ἡγαπημένην του ἐπαρχίαν.

Μετ' ἀνεκφράστου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἐδέχθησαν τὸν ποιμένα αὐτῶν ὃς μετέβαλε τὴν λύπην αὐτῶν εἰς εὐθυμίαν. Ὁ δὲ Ἡρακλείας ρωμαλέω φρονήματι καίται γέροντων ὧν ἔφυγε πεζὸς τὸν ἀνομον Βασιλέα, ὡς Ἡλίας τὸν Ἰεζάβελ καὶ ἐσώθη εἰς Τουρουλόν.

Σφοδρῶς λοιπὸν διαταραχθείσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ γενομένην κακίστην ψευδοσύνοδον καὶ βλαίαν ψευδοένωσιν, ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει σύνοδος συγχροτηθεῖσα εἰς Ἱεροσόλυμα ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Ἀλεξανδρείας Φιλοθέου, τοῦ Ἀντιοχείας Δωροθέου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἰωακείμ, παρόντος καὶ τοῦ Καισαρείας Ἀρσενίου, ἀνεθεμάτισε τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον καὶ καθῆρε τὸν Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνη τὸν λατινόφρονα· καὶ γράμμα ἐνεχείρισαν τῷ Καισαρείας Καπαδοκίας Μητροπολίτῃ ἐντελλομένῳ νὰ κηρύξῃ πανταχοῦ τὴν εὐσέβειαν, ἔχον δὲ οὕτως:

(α.) Δωδεκάβιβλος Δοσιθέου σελ. 907,

α Ἐπειδὴ ἦλθε καὶ ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης ἐνταῦθα τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Καισαρείας Καπαδοκίας, ὁ καὶ πρωτόθρονός τε καὶ ἑξάρχος πάσης Ἀνατολῆς, ἅμα μὲν προσκυνῆσαι τὸν πάνσεπτον καὶ θεῖον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τάφον καὶ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἱστορῆσαι ἱεροὺς τόπους, ἐνθα τὰ παράδοξα ἐτελέσθησαν τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας μυστήρια, ἅμα δὲ κοινώσασθαι πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ εὐσεβείας Χριστιανῶν μέγα μυστήριον καὶ δηλοποιῆσαι τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σκάνδαλα πάντα, διὰ τὴν συναθροισθεῖσαν ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ πρὸς Ἱταλίαν μιανὰν σύνοδον καὶ τὰ τῶν Λατίνων σὺν Εὐγενίῳ Πάπᾳ δοξάσαν, ἅπερ οὐκ ἔξεστι· τινὰ προσθήκην δηλαδὴ ἐν τῷ τῆς πίστεως ἡμῶν θείῳ καὶ ἀμωμήτῳ συμβόλῳ υπογράψαν καὶ πεισθεῖσαν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ θεῖον ἐκπορεύεται Πνεῦμα, τὰ τε ἄζυμα συγχωρήσαν πρὸς ἡμᾶς θύεσθαι καὶ μνημονεῦν διὰ τοῦτο τὸν Πάπαν, ἔτι δὲ τὰ ἄλλα ὅσα παρα κανόνας ἄθεσμα ἐκείνων συγκατατεθείσαν καὶ στέρξαν καὶ ὅπως ὁ Κυζίκου Μητροφάνης ληστρικῶς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἤρπασε, συναινέσαν τοῖς τε αἵρετικοῖς καὶ τῷ εἰρημένῳ Πάπα καὶ βασιλεῖ τῶν Ρωμαίων Πολαιολόγῳ τῷ λατινόφρονι, τοὺς μὲν πιστοὺς τε καὶ ὀρθοδόξους ἀπειλοῦντι, διώκοντι, τυραννοῦντι, ἐπιτιμοῦντι, τοὺς δ' ἀπίστους καὶ κακοδόξους προσκαλοῦντι, τιμῶντι ὡς καὶ ἀναβιβάζοντι τοὺς τῆς ἑαυτοῦ αἵρέσεως σύμφρονas καὶ ὑπερεκπερισσοῦ μάλιστα περιποιουμένῳ τούτους κατ' ἀντιπάθειαν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ εὐσεβείας· ὡς ἐκ τούτου τοῦ τρόπου καὶ Μητροπολίδι βέβηλα καὶ μικρὰ Ἐπισκοπὶδια πανταχοῦ, εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἁγίους θρόνους τῆς ἀγίας μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως προτρέψας, ὡς ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τάχα ἐνορίας ὑποκειμένους ἐδείξεν ὅμως ὁ εἰρημένος πανιερώτατος Μητρολίτης Κύριος Ἀρσένιος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως μεγάλης Καισαρείας Καπαδοκίας, πρωτόθρονός τε καὶ ἑξάρχος πάσης Ἀνατολῆς ὡς οὐ μόνον πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας ὁ Μητρόφρονος Πατριάρχης τὰς παρανόμους χειροτονίας προτρέψας λατινοφρόνοις, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς τὰς τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς ἀπάσης τέσσαρα ὁ ἀχειροτόνητος

κεχειροτόνηκε μητροπολίδια καὶ ἐπισκοπίδια, πρὸς τὴν Ἀμασίαν δηλονότι, Νεοκαισαρείαν, Τύανα καὶ Μασιδόν, τὰ τῶν λατίνων πάντα φρονούντα καὶ πράττοντα, ὃ καὶ οὐ μόνον ἐντευθεν τὴν ἐαυτῶν ἀνεχόμεθα φθοράν καὶ ἀπώλειαν, ἀλλὰ γε μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνὴν ἅπαντας ἐκεῖσε Χριστιανούς οὕτως ἱπατώντα καὶ διαφθείροντα καὶ πολλὰ τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ σκάνδαλα προξενούντα διὰ τοῦτο ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστότατος καὶ τῆς ὀρθοδοξίας πάσης ὑπέρμαχος τε καὶ ζηλωτὴς οὕτως ὁ εἰρημένος μητροπολίτης Καισαρείας Χριστοῦ καινοτομίαν καὶ λύμην τῶν ἑτεροδόξων πρὸς τὴν ὀρθοτάτην καὶ ὑγιαίνουσαν ὑμῶν πίστιν, ἡξίωσε συνοδικὴν λαβεῖν γνώμην παρ' ἡμῶν τῶν τριῶν ὀρθοδόξων Ἀρχιερέων ὅπως ἀποσοβήσῃ τοὺς μὴ ὀρθῶς φρονούντας ἐκ πάσης τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ὡς ὅτι πρωτογενέστερος οὗτος καὶ ὀρθόδοξος· ἐνθεν τοι καὶ ὀρίζομεν ἡμεῖς συνοδικῶς ὁμοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ὁμοουσίου καὶ ἐπαρχικῆς τε ἀδιαιρέτου ἁγίας Τριάδος, τοὺς μὴ δι' ἀρετὴν εὐσέβειαν χειροτονηθέντας Μητροπολίτας τε καὶ Ἐπισκόπους πανταχοῦ, καὶ προσέτι ἡγουμένους ὁμοῦ καὶ πνευματικούς τάχα. Ὡσαύτως τε ἱερεῖς καὶ διακόνους καὶ πάσης Ἐκκλησιαστικῆς ἀπλῶς ψήφου, ἄλλως βεβήλους ὄντας καὶ ἀναξίους, τὸν δὲ τῆς αἵρέσεως καὶ διωγμοῦ τῆς ὀρθοδοξίας δραξαμένους καιρὸν καὶ δραμόντας ἀναξίως αἵρέσεως τρόπῳ πρὸς Ἐπισκοπὰς τε καὶ Μητροπόλεις, ὡς δὴθεν τάχα σωτήρας ψυχῶν, ἵνα σὺν αὐτοῖς ἄλλους φθείρωσι καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν Θεοῦ ἅπαν ὀρθόδοξον ποιμνιον, ὀρίζομεν ἀπὸ τῆς σήμερον ἀργούς καὶ ἀνιέρους εἶναι πάσης Ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἄχρις ἂν ἐξετασθῇ ἡ εὐσέβεια κοινῶς τε καὶ οἰκουμενικῶς. Οὕτω μὲν οὖν καταπεισθέντες, ἔστωσαν ἀργοὶ καὶ ἀνιέροι ἀνθιστάμενοι δὲ ληστρικῶς τε καὶ παρανόμως ἔστωσαν ἀφωρισμένοι καὶ ἡλλοτροιωμένοι τῆς ἁγίας καὶ ὑπερουσίου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος ὡς ἀπειθεῖς καὶ ἀντίλογοι. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ τοῦτοις δεχόμενοι καὶ συναινοῦντες ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ ὑπερασπίζοντες· ἀποκαθιστῶμεν δ' ὁμῶς κήρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας τὸν ἄνωθεν εἰρημένον πανιερώτατον Μητροπολίτην κηρύξαι πανταχοῦ τὴν εὐσε-

βειαν, μὴ αἰδούμενον πρὸς ἀλήθειαν πρόσωπον βασιλέως, ἡ Πατριάρχου, τοῦ μὴ ὀρθῶς φρονούντος καὶ πράττοντος, μὴ δὲ πλουσίου καὶ ἀρχοντος· ἀλλὰ παρρησίᾳ τὴν πίστιν καὶ ὀρθοδοξίαν κατέχοντα ἀφόβως καὶ ἀδιστακτικῶς κατὰ τὴν ἐντολὴν ἔχει αὐτὸν ἄδειαν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἕνεκεν εὐσεβείας ἐλέγξαι, ἐπιτιμῆσαι, καὶ διορθῶσαι τοὺς μὴ ὀρθῶς φρονούντας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐφ' ὅσον ἂν ἰσχύει ὀδεύειν, παρ' ἡμῶν αὐτῶν εἰληφότα τὴν συγγνώμην διὰ τῆς δοθείσης ἡμῖν χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς καὶ ὀφείλει κατὰ τούτων ρῆσαι ἀδωροδοκῆτως τε καὶ ὀρθῶς τὴν εὐσέβειαν οὐ ἕνεκεν ἐπεδόθη αὐτῷ καὶ ἡ ἔγγραφος ἡμῶν γνώμη συνοδικῶς ὑπογραφείσα ἰδιοχείρως ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ τοῦ ᾿Πνα'. τῆς νῦν τρεχούσης Ἰνδικτιῶνος Γ' (α.)

Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἀνεθεμάτισε τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσύνοδον· ἐπανελθόντος γὰρ τοῦ Ἰσιδώρου εἰς Ρωσσίαν διδάξαι τὸν λατινισμόν, ὁ μέγας Κνέζης Βασίλειος τὴν μὲν σύνοδον καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἔνωσιν μετὰ πάσης τῆς ἐν τῇ Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας ἀνεθεμάτισε, τὸν δὲ Ἰσιδωρὸν καθείρξεν εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν, ἐνθεν φυγὼν ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου γενόμενος Καρδινάλιος Πολωνίας ἐτελεύτησε· ταῦτα λεγουσι τὰ ἱστορικὰ τῶν Ρώσων. Τὰ αὐτὰ ἐποίησεν ὁ Βοεβόδας τῆς Μολδοβλαχίας, ἐπανελθόντος τοῦ Νεάγωγι καὶ τοῦ Μητροπολίτου ἀπὸ τῆς Συνόδου, ἀπέβαλεν αὐτὴν καὶ ἀνεθεμάτισε. Τὰ αὐτὰ ἐποίησαν καὶ πάντες οἱ Ἰβῆρες, Μεγγρέλοι, Σουάνοι, Ἀλβανοί, Ἀβασγοὶ καὶ τὰ περὶ τὴν Ἰβηρίαν ὀρθόδοξα ἔθνη. Τὰ αὐτὰ ἐποίησε καὶ ὁ Βασιλεὺς Τραπεζοῦντος καὶ Ἀνατολὴ καὶ Δύσις. (β.)

Ὁ δὲ Ἅγιος Μαρκος εὕρισκόμενος τότε ἐν Ἐφέσῳ ἦτοι ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ἔστειλε μίαν ἐπιστολὴν τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν Νήσων ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς διαλαμβάνουσαν ὡς ἐξῆς:

(α.) Νέκταρ. Ἱεροσολ. σελ. 236 καὶ 237.

(β.) Δωδεκάβιβλ. Λοσιθέου σελ. 910.

Τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων ὀρθοδόξοις Μάρκος τῆς Ἐφεσίων Μητροπόλεως ἐν Κυρίῳ χαίρειν. (α.)

α Οἱ τὴν κοινὴν ἡμᾶς αἰχμαλωσίαν αἰχμαλωτεύσαντες καὶ πρὸς τὴν Βαβυλῶνα τῶν Λατινικῶν ἐθνῶν καὶ δογματικῶν θελήσαντες κατασῦραι, τοῦτο μὲν οὐκ ἠδυνήθησαν ἀγαγεῖν εἰς πέρας, αὐτόθεν τε ἀπεμπαῖνον ὀρῶντες καὶ ἄλλως ἀδύνατον, ἐν μέσῳ δὲ που τῆς ὁδοῦ καταμείναντες αὐτοὶ τε καὶ ὅσοι τούτοις ἐπηκολούθησαν, οὐτ' ἐκεῖνο λοιπὸν μεμενήκασιν, οὔτε τοῦτο γεγόνασιν. Ἱεροσόλυμα μὲν ἀπολιπόντες, τοὺς ὡς ἀληθῶς ὁρασιν τῆς εἰρήνης καὶ τὸ Σιών ὅρος τὴν βεβαίαν πίστιν καὶ ἄσειστον, Βαβυλώνιοι δὲ γενέσθαι τε καὶ κληθῆναι μήτε βουλόμενοι, μήτε δυνάμενοι καὶ διὰ τοῦτ' ἂν δικαίως κληθέντες γραικολατίνοι, καλούμενοι δ' οὖν ὑπὸ τῶν πολλῶν Λατινόφρονες, οὗτοι τοίνυν οἱ μιξόθρηες ἄνθρωποι, κατὰ τοὺς ἐν μύθοις ἱποκενταύρους, μετὰ τῶν Λατινῶν ὁμολογοῦσι τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι καὶ τὸν Υἱὸν αἷτιον ἔχειν τῆς ἐαυτοῦ ὑπάρξεως, οὕτω γὰρ καὶ ὁ αὐτῶν ὅρος διαλαμβάνει, μεθ' ἡμῶν δὲ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λέγουσι. Καὶ μετ' ἐκείνων μὲν θεμιτῶς καὶ εὐλόγως τὴν προσθήκην ἐν τῷ συμβόλῳ γεγονέναι, φασί, μεθ' ἡμῶν δὲ λεγεῖν ταῦτα οὐ καταδέχονται. Καί τοι γε τὸ θεμιτῶς καὶ εὐλόγως γεγνημένον τίς ἂν παραιτήσαιτο λέγειν; καὶ μετ' ἐκείνων μὲν τὸ ἄζυμον, σῶμα τοῦ Χριστοῦ λέγουσι· μεθ' ἡμῶν δὲ αὐτοῦ μεταλαμβάνειν οὐκ ἂν τολμήσειεν· ἄρ' οὐχ' ἱκανὰ ταῦτα τὴν γνώμην αὐτῶν διαδείξαι καὶ ὅτι οὐκ ἀληθείας ἐρευνῶν ποιούμενοι τοῖς Λατίνοις συνῆλθον, ἣν ἐν χερσὶν ἔχοντες προδεδώκασιν, ἀλλὰ χρυσοχοῆσαι βουλόμενοι καὶ πεπλασμένην οὐκ ἀληθῆ συστήσασθαι ἔνωσιν, τίνα δὲ καὶ τρόπον αὐτοῖς ἠνώθησαν ἐπισκεπτέον· πᾶν γὰρ τῷ ἐταίρῳ ἐνούμενον, δι' ἐνός τινος μέσου πάντως ἐνοῦται· τῇ μὲν οὖν δόξῃ τῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἔδοξαν ἐνωθῆναι, σὺν αὐτοῖς ἀποφηνάμενοι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦτο ἔχειν τὴν ὑπαρξίν· τὰ δὲ ἄλλα πάντα διάφορα· καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ἐν, οὐδὲ μέσον, οὐδὲ κοινόν, ἀλλὰ δύο μὲν σύμ-

βολα καὶ παρηλλαγμένα λέγεται πάλιν, ὥσπερ καὶ πρότερον, διτταὶ δὲ καὶ διάφοροι λειτουργίαι τελοῦνται, ἡ μὲν δι' ἐνζύμου θυσίας, ἡ δὲ δι' ἄζυμου, διττὰ δὲ βαπτίσματα, τὸ μὲν διὰ τῆς τριτῆς καταδύσεως τελειοῦν, τὸ δὲ δι' ἐπιχύσεως ὕδατος ἐκ κορυφῆς ἄνωθεν· καὶ τὸ μὲν τῷ μύρῳ προσχρῶμενον, τὸ δ' ὁμοιοῦν αὐτοῦ χρεῖαν ἔχον· διττὰ δὲ τὰ ἔθνη πάντα καὶ ἐν πᾶσι παρηλλαγμένα, νηστεῖαι τε καὶ ἐκκλησιαστικαὶ τάξεις καὶ εἴτι τοιοῦτον. Τίς οὖν ἡ ἐνωσις, ὅταν μὴ φανερόν καὶ ἐπίδηλον σημεῖον ἔχη, καὶ πῶς ἠνώθησαν οἱ τὰ οἰκεία στέργειν βουλόμενοι; τοῦτο γὰρ ποῦ καὶ συνεφώνησαν, καὶ μὴ τοῖς ἐκ τῶν πατέρων παραδεχόμενοις ἀκολουθοῦντες· ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς αὐτῶν λόγος; οὐδέποτε, φησὶν ἡ τῶν γραικῶν Ἐκκλησία τὸ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι· τοῦτο γὰρ τὸν Υἱὸν οὐκ ἐκβάλλει τῆς ἐκπορεύσεως· ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ πρότερον ἤμεν, καὶ νῦν ἐσμέν ἠνωμένοι· φεῦ τῆς ἀνοίας· φεῦ τῆς τυφλώσεως· εἰ δὲ αἰεὶ ἡ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησία, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἔλεγεν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐν ταῖς Συνόδοις πατέρων παραλαβοῦσα, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐδέποτε ἔλεγεν, οὐδὲ γὰρ παρέλαβε τοῦτο περ' οὐδενός, τί γε ἄλλο, ἢ τὸ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι ἔλεγεν. Εἰ γὰρ οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, δηλον ὡς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς· ὅρα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γεννήσεως· τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς φησὶ γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, μὴ τίς ἐνταῦθα τὸ ἐκ μόνου προστίθῃσιν; ἀλλ' οὐδὲν ἤττον καὶ νοοῦμεν τοῦτο καὶ λέγομεν δεήσει· παρ' οὐδενός γὰρ ἄλλου γεννᾶσθαι τὸν Υἱὸν μεμαθήκαμεν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης, ἐκ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας πάσης καὶ τῶν Χριστιανῶν ἀπάντων, ἐκ τοῦ Υἱοῦ φησὶ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, ὅσον ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου λέγομεν· διὸ καὶ μικρόν ἀνωτέρω τὸν υἱὸν φησὶν, οὐ λέγομεν αἷτιον. Καὶ ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ, μόνος αἷτιος ὁ Πατήρ. Τί ἐτι; οὐδέποτε, φησὶ, τοὺς Λατίνους ὡς αἰρετικούς εἰχομεν, ἀλλὰ μόνον σχισματικούς, τοῦτο μὲν οὖν παρ' αὐτῶν ἐκείνων εἰλήφασι, σχισματικούς γὰρ ἡμᾶς ἐκεῖνοι κα-

λοῦσιν, οὐδὲν ἡμῖν ἐγκαλεῖν ἔχοντες περὶ τὴν ἡμετέραν δόξαν, ἀλλ' ὅτι τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν ἀπεσχίσθημεν, ἣν ὀφείλομεν ὡς ἐκεῖνοι νομίζουσιν. Εἰ δὲ καὶ ἡμᾶς τοῦτο δίκαιον ἐκείνοις ἀντιχαρίζεσθαι καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐγκαλοῦμεν περὶ τὴν δόξαν, σκεπτέον· τὴν μὲν οὖν αἰτίαν τοῦ σχίσματος αὐτοὶ δεδώκασι, τὴν προσθήκην ἐξενεγκόντες ἀναφανδόν, ἣν ὑπ' ὀδόντα πρότερον ἔλεγον· ἡμεῖς δὲ αὐτῶν ἐσχίσθημεν πρότερον, μᾶλλον δὲ ἐσχίσσαμεν αὐτοὺς καὶ ἀπεκόψαμεν τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος· διατί εἰπέ μοι πότερον ὡς ὀρθὴν ἔχοντες δόξαν, ἢ ὀρθῶς τὴν προσθήκην ἐξενεγκόντες· καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴπει, μὴ σφόδρα τὸν ἐγκέφαλον διασεσεισμένος· ἀλλ' ὡς ἄτοπα καὶ δυσεῖδη φρονούντας καὶ παραλόγων προσθήκην ποιήσαντάς, οὐκ οὖν ὡς αἰρετικούς αὐτοὺς ἀπεστράφημεν καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν ἐχωρίσθημεν· διατί γὰρ ἄλλο; φασὶ γὰρ οἱ φιλευσεβεῖς νόμοι, αἰρετικός ἐστὶ, καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν νόμοις ὑπόκειται, ὁ καὶ μικρὸν γούν τι παρεκκλίνων τῆς ὀρθῆς πίστεως· εἰ μὲν οὖν οὐδὲν τι παρεκκλίνουσι τῆς ὀρθῆς πίστεως, μάτην ὡς εἰσιν αὐτοὺς ἀπεκόψαμεν· εἰ δὲ παρεκκλίνουσιν ὅλως, καὶ ταῦτα περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς ὃ βλασσίας ἀλλότριον· ἀλλὰ τί φησὶ δράσωμεν πρὸς τοὺς μέσους τούτους γραικολατίνους; οἱ τὴν μεσότητά περιέποντες, τὰ μὲν, ἐπαινοῦσι τῶν Λατινικῶν δογμάτων καὶ ἐθῶν ἀναφανδόν, τὰ δ' ἐπαινοῦμεν, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔλαιντο· τὰ δ' οὐκ ἐπαινοῦσιν ὅλως· φευκταῖον αὐτοὺς, ὡς φεύγει τις ἀπὸ ὄψεος εἰς αὐτοὺς ἐκείνους ἢ καχείωνων πολλῶν δήπου χείρονος· ὡς χριστοκαπήλους, καὶ Χρισεμπόρους· οὗτοι γὰρ εἰσι, κατὰ τὸν θεὸν ἀπόστολον, οἱ πορισμὸν ἡγοῦμενοι τὴν εὐσέβειαν περὶ ᾧ ἐπάγει λέγων· ἀφίστατο ποία δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βεριάρ; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; ἡμεῖς μὲν μετὰ τῶν Πατέρων ἀπάντων, ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων καὶ τὸν Υἱὸν πηγὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγουσιν ἐκβάλλουσιν αὐτὸ δηλαδὴ τῆς θεότητος· καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου τῇ αἰτίᾳ διακρίνομεν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων τῇ αἰτίᾳ τούτους συνά-

πτουσι· καὶ ἡμεῖς μὲν μετὰ τοῦ σεπτοῦ Μαξίμου καὶ τῶν τότε Ρωμαίων καὶ τῶν Δυτικῶν Πατέρων, οὐ ποιοῦμεν τὸν Υἱὸν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος, οὔτε δὲ κατὰ μὲν τοὺς Γραικοὺς αἰτίαν, κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους ἀρχὴν τοῦ Πνεύματος τὸν Υἱὸν ἐν τῷ ὄρῳ αὐτῶν ἀποφαίνονται· τιμᾶν γὰρ οὕτω δίκαιον γράφοντες, ἐπεὶ καὶ ὁροδοῦντες αὐτοὶ τοῦτο συνέθεντο· καὶ ἡμεῖς μὲν μετὰ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου, ὡς ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγομεν· οὗτοι μὲν μετὰ τῶν Λατίνων τὸν μὲν Υἱὸν ἀμέσως, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐμμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγουσι· καὶ ἡμεῖς μὲν μετὰ τοῦ Λαμασκηνοῦ καὶ τῶν Πατέρων ἀπάντων τὴν διαφορὰν γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως ἀγνοεῖν ὁμολογοῦμεν· οὗτοι δὲ μετὰ τοῦ Θωμᾶ καὶ τῶν Λατίνων, τῷ ἐμμέσῳ καὶ ἀμέσῳ διαφέρειν φασὶ τὰς προόδους· καὶ ἡμεῖς μὲν τῆς ἀκτίστου καὶ θείας φύσεως, ἀκτιστον καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι φασί, κατὰ τοὺς Πατέρας· οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων καὶ τοῦ Θωμᾶ τὴν μὲν θέλησιν τὴν αὐτὴν τῇ οὐσίᾳ καὶ τὴν θείαν δὲ ἐνέργειαν κτιστὴν εἶναι λέγουσι· κἂν τι θεότης ὀνομάζοιτο, κἂν τε θεὸν καὶ αὐλὸν φῶς, κἂν τε Πνεῦμα ἅγιον, κἂν τε τοιοῦτον ἕτερον· καὶ οὕτω κτιστὴν θεότητα καὶ κτιστὸν θεὸν φῶς καὶ κτιστὸν Πνεῦμα ἅγιον, τὰ πονηρὰ πρεσβεύουσι κτίσματα· καὶ ἡμεῖς μὲν οὔτε τοὺς Ἁγίους ἀπολαβεῖν τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῶν βασιλείαν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, οὔτε τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς τὴν γένναν ἐμπεσεῖν ἤδη φασί, ἀλλ' ἐνδέχεσθαι τὸν ἴδιον ἐκατέρους κληρὸν καὶ εἶναι τοῦτο καιροῦ τοῦ μέλλοντος μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κρίσιν· οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων τοὺς μὲν αὐτίκα μετὰ θάνατον ἀπολαβεῖν ἤδη κατ' ἀξίαν ἐθέλουσι, τοῖς δὲ μέσοις, εἰπὼν τοῖς ἐν μετανοίᾳ τετελευτηκόσι πῦρ αὐτοὶ καθάριστον ἕτερόν τι τῆς γενένης ὑπάρχον ἀναπλάσαντες ἀποδιδούσιν, ἵνα δι' αὐτοῦ, φησί, καθαιρόμενοι τὰς ψυχὰς μετὰ θάνατον, ἐπὶ τὴν βασιλείαν καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν δικαίων ἀποκαταστῶσιν· τοῦτο δὲ καὶ ὁ ὁρὸς αὐτῶν περιέχει· καὶ ἡμεῖς ἀποστρεφόμεθα τὸ ἰουδαϊκὸν ἄζυμον τοῖς ἀποστόλοις κανονίζουσιν ὑπακούοντες· οὗτοι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ὄρῳ, σῶμα Χριστοῦ τὸ παρὰ τῶν

Λατίνων ιερουργούμενον ἀποφαίνονται· καὶ ἡμεῖς μὲν ἀθεμίτως καὶ παρανόμως καὶ τοῖς Πατράσιν ἐξ ἐναντίας τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ προσθήκην γεγενῆσθαι φαμέν, οὗτοι δὲ αὐτὴν θεμιτῶς καὶ εὐλόως διορίζονται γεγενῆσθαι. Τοσοῦτον οἶδασι τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἑαυτοῖς συμφωνεῖν. Καὶ ἡμεῖς μὲν τὸν Πάπαν ὡς ἓνα τῶν Πατριαρχῶν λογιζόμεθα καὶ τοῦτο γε, ἂν ὀρθόδοξος ᾗ· οὗτοι δὲ αὐτὸν βικάριον τοῦ Χριστοῦ καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον τῶν Χριστιανῶν ἀπάντων μάλα σεμνῶς ἀποφαίνονται· γένοιτο πατὴρ εὐτυχέστεροι, τὰ δὲ ἄλλα ὁμοιοί· καὶ γὰρ δεῖ κακείνος οὐκ εὐτυχεῖ, τὸν ἀντίπαπαν ἔχων ἐπεικῶς διοχλοῦντα· καὶ οὗτοι τὸν πατέρα μιμεῖσθαι καὶ τὸν διδάσκαλον οὐκ ἀνέχονται. Φεύγετε οὖν αὐτοῖς, ἀδελφοί κτὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ· καὶ οὐ θαυμάστόν, αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός· οὐ θαῦμα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος. Οἱ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων, ὁ μὲντοι στερρὸς θεμέλιος ἔστηκεν ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν. «Εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὁ παρελάβετε, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.» Βλέπετε προφητικῶς τὸ «κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ,» ἵνα μὴ τις τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Πάπα προβάλλῃται. Καὶ ὁ ἡγαπημένος μαθητὴς: «εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ τοιαύτην διδαχὴν οὐ φερεῖ, εἰς οἰκίαν αὐτῷ μὴ λαμβάνετε καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε· ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς· τούτων ὑμῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διωρισμένων, στήκατε κρατοῦντες τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε, τὰς τε ἐγγράφους καὶ τὰς ἀγράφους, ἵνα μὴ τῶν ἀθέσμων πλάνη συναπαχθέντες, ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ. Θεὸς δὲ ὁ φημεῖσαι κινδύνων ὁ χαλεπώτατος, αἰρετικοὶ εἰσιν ἄρα καὶ ὡς αἰρετικούς αὐτοὺς ἀπεκόψαμεν. Διὰ τὴν δὲ καὶ χρίωμεν

τῷ μύρῳ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἡμῖν προσιόντας· λέγει γὰρ ὁ τῆς δευτέρας οἰκουμένης συνοδου κανὼν ζ'. Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἰρετικῶν δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν. Ἀρειανούς μὲν καὶ Μακεδονιανούς καὶ Σαββατιανούς καὶ Νασατιανούς τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαρούς καὶ Ἀριστεροὺς καὶ Τέσσαρας καὶ δεκατίτας ἡγουν τετραδίτας καὶ Ἀπολλιναριστάς δεχόμεθα, διδόντας λιβελλοὺς καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονῶσαν ὡς φρονεῖ ἡ Ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· σφραγιζομένους, ἥτοι χριωμένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ, τότε μετῶπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ρίνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγωμεν: Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Ὅρας τίσι συνάπτομεν τοὺς ἐκ Λατίνων ἡμῖν προσιόντας· εἰ οὖν οὗτοι πάντες αἰρετικοί, δῆλον κακείνοι.

Τί δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Πατριάρχης Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, ἐν ταῖς πρὸς Μάρκον τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ἀποκρίσει περὶ τούτων, γράφει: Αἰχμάλωτοι Λατίνοι καὶ ἕτεροι, παρουσιαζόμενοι εἰς τὰς καθολικὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ζητοῦσι μεταλαμβάνειν τῶν βείων ἁγιασμάτων· εἰ οὖν ἐγγωρητέον τοῦτό ἐστι, ζητοῦμεν μαθεῖν. Ὁ μὴ ὧν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστί· καὶ ὁ μὴ συνάζων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν ἀπεσχίσθη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ρώμης φαμέν, τὸ περιώνυμον ἄθροισμα, ἥτις ἐκ τῶν ἐτέρων τεσσάρων ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν κοινωνίας ἀποσχισθεῖσα εἰς ἔθνη καὶ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἀλλότρια, διὰ γὰρ τοῦτο, οὔτε ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστείαις τῆς κοινῆς τῶν Πατριαρχῶν ἀναφορᾶς ὁ Πάπας ἡξίωται· οὐκ ὀφείλει οὐδὲ γένος λατινικόν ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς, διὰ τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων ἁγιαζεσθαι, εἰ μὲ κατὰ τὴν πρότερον ἀποσχέσθαι τῶν λατινικῶν δογμάτων καὶ συνηθειῶν καὶ κατὰ κανόνας κατηχηθῇ καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐξισωθῇ· ἀκούεις ἀπεσχοινίσθησαν, οὐ μόνον εἰς ἔθνη, ἀλλὰ καὶ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότρια, πάντως αἰρετικὰ καὶ ὅτι κατὰ κανόνας κατηχηθῆναι, ὀφείλει καὶ

τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιωθῆναι· εἰ δὲ κατηχηθῆναι, δῆλον ὅτι καὶ τῷ μύρῳ χρισθῆναι· πόθεν οὖν ἡμῖν ἀνεφάνησαν ἐξαίφνης ὄντες ὀρθόδοξοι, οἱ διὰ τοσούτων διδασκάλων κριθέντες αἰρετικοί; Τίς αὐτοῖς οὕτω ραδίως ὀρθοδόξους πεποίηκεν; Ὁ χρυσὸς εἰ βούλοιο τάληθῃ λέγειν καὶ κέρδη τὰ σά· μᾶλλον μὲν οὖν ἐκείνους οὔτε πεποίηκεν ὀρθοδόξους, αὐτὸς δὲ ποιήσας ἐκείνοις ὅμοιον, εἰς τὴν αἰρετικὴν ἀπεώσατο μοίραν. Ἄλλ' εἰ μεσότητά τινα φησὶν ἐπενοήσαμεν τῶν δογμάτων, ἐκείνοις τε συναφθῆσόμεθα δι' αὐτῆς καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἐξομεν, οὐδὲν ἀναγκαζόμενοι λέγειν παρὰ τὰ εἰωθότα καὶ παραδιδόμενα, τοῦτ' ἐστὶν ἐκεῖνο, τὸ τοὺς πολλοὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαν καὶ πείσαν ἀκολουθεῖν τοῖς εἰς τὸν κρημνὸν τῆς δυσσεβείας ἀπάγουσαν, πιστεύσαντες γὰρ εἶναι τι μέσον ἀμφοῖν τῶν δοξῶν, ὅπερ ἐπὶ τινων ἐναντίων συμβαίνει πρὸς τὸ δεινὸν ἡυτομόλησαν, ἀλλὰ λέξιν μὲν ἐνδέχεται μέσην δύο δοξῶν εὑρεθῆναι τῆς ἀμφοτέρας σημαίνουσαν ὁμονύμως· δόξα δὲ μέση ἐναντίον δοξῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀδύνατον· εἰ δὲ μὴ καὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ἐστὶ τι μέσον καὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, ἀλλ' οὐκ ἐστίν, ἐπὶ παντὸς γὰρ ἡ κατάφασις, ἡ ἀπόφασις. Εἰ μὲν οὖν ἀληθὲς τὸ λατινικὸν δόγμα, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ψευδὲς τὸ ἡμέτερον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον· εἰ δὲ τὸ ἡμέτερον ἀληθές, ψευδὲς ἂν εἴη δῆπου τὸ ἐκείνων. Τί οὖν ἂν εἴη μέσον τούτων; Οὐδέν. Πλὴν εἰ μὴ λέξεις πρὸς ἄμφω τὰς δοξὰς ὁρῶσα, καθάπερ τις κόθορνος, αὕτη οὖν ἡμᾶς ἐνωθῆναι ποιήσει; Καὶ τί δράσωμεν ὅταν ἀλλήλους ἐξετάζωμεν, περὶ τῶν νοημάτων καὶ τῶν δοξῶν ἐνὶ καὶ ἀμφοτέροις ἡμᾶς προσεῖπεν ὀρθοδόξους, τοὺς τ' ἐναντία φρονούντας; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι· σὺ δ' ἂν εἰδείης ὁ πάντα φέρων καὶ πάντα ραδίως ἐπονομάζων, βούλει παρὰ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μαθεῖν ὅλα περὶ τῆς μεσότητος γράφει; Ἡ πρὸς πάντας ὁρῶσα τοὺς παριόντας εἰκὼν, ὁ τῶν ἀμφοτέρων ποδῶν κόθορνος, ἡ κατὰ πάντα ἀνεμὸν λίμνησις, ἐξουσίαν λαβοῦσα τὴν νεόγραφον κακουργίαν καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπίνοιαν· τὸ γὰρ ὅμοιον κατὰ τὰς γραφὰς τῆς εὐσεβείας προσήμα ἦν περὶ τῆς ἐπινοηθείσης τότε μεσότητος, περὶ δὲ τὴν αὐτὴν ἐξευροῦσαν σύνοδον τοι-

ἀδε πάλιν φησὶν· Εἴτε τῆς χαλάνης πύργον ὅς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισεν, ὥς ὄφελον γε καὶ ταύτας, ἐπὶ κακῷ γὰρ ἡ συμφωνία, εἴτε τῷ Καϊάφα συνεδρίῳ ᾧ Χριστὸς κατακρίνεται, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον τὴν σύνοδον ἐκείνην ὀνομαστέον, ἢ πάντα ἄλλον ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε. Τὸ μὲν εὐσεβὲς δόγμα καὶ παλαιὸν καὶ τῆς Τριάδος ὁμότιμον καταλύσασα, τῷ βαλεῖν χάρακα καὶ μηχανήμασι κατασεῖσαι τὸ ὁμοούσιον, τῇ δὲ ἀσεβείᾳ θύραν ἀνοίξασα διὰ τὸ τῶν γεγραμμένων καὶ λεγομένων μεσότητος, σοφοὶ γὰρ ἐγένοντο τὸ τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐκ ἐγνώσαν. Τοσαῦτα μὲν ἡμῖν ἀρκεῖ περὶ τῆς μεσότητος, ὅτι δὲ οὐδ' ἐστὶ μεσότης ἱκανῶς ἀποδεδειχόσι· καὶ ὅτι τὰ τοιαῦτα ζητεῖν ἀσεβὲς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ πάντα δυνάμενος, ἐκείνους τε ἐπιγινῶναι τὴν οἰκείαν πλάνην παρασκευάσειε καὶ ἡμᾶς αὐτῶν ἀπαλλάξῃ τῶν πονηρῶν ζιζανίων καὶ οἶον καθαρὸν καὶ εὐχρηστον σίτον εἰς τὰς ἐαυτοῦ ἀποθήκας συναΐξει. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.»

Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνης καίπερ κατακεκριμένος παρὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν διεμηχανᾶτο παντοίους τρόπους συστήσαι τὸν λατινισμὸν καὶ ἐπετίθετο τῷ αὐτοκράτορι, διότι οὐ διόρθου τὴν Ἐκκλησίαν· διόρθωσιν δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔλεγε τὴν τοῦ λατινισμοῦ ὑπεράσπισιν. Τούτου ἕνεκα προσκαλεσάμενος ὁ αὐτοκράτωρ τῶν κληρικῶν τινὰς εἶπε· Θέλω ἵνα ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν γένηται ἡ τῆς Ἐκκλησίας διόρθωσις· ἔσται δὲ καὶ στρατιώτας, ἵνα φέρωσι τὸν Μεσημβρίας καὶ τὸν Ἀγχιάλου. Ἀλλὰ προτοῦ φθᾶσαι τὴν προθεσμίαν τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν προέλαβεν ἡ ἰγ'. καὶ ἀνῆρπασε τὸν Πατριάρχην. Αὐτὸς γὰρ ἐπιστρέψας ἐκ τῶν βασιλείων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἀσθενήσας βαρέως καὶ ἀπροσδοκῆτως κακῶς ἐτελεύτησε πατριαρχεύσας ἔτη τρία καὶ μῆνας τρεῖς. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ παγχάκιστος ἐκεῖνος Γρηγόριος, ὁ πολλάκις ρηθεὶς πρωτοσύγγελος, τὸν ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος

τὸ τελευταῖον συναθροισθεῖσα ὡς λατινόφρονα καθήρεν ὁ-
στις ἀφίκετο εἰς τὴν Ρώμην τὴν πηγὴν τῆς ἀποστασίας,
ὡς κατωτέρω ρηθῇσεται.

Ἐρωτηθέντες δὲ οἱ ἐν Κων)πόλει εὐρισκόμενοι ἀρχιερεῖς
καὶ καθηγούμενοι ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἰωάννην διὰ ποίαν
αἰτίαν τὰ ἐν τῇ Φλωρεντία γινόμενα συνοδικὰ δὲν παρα-
δέχονται, ἔδωκαν ἑγγραφον εἰς αὐτὸν ἀπολογίαν διαλαμ-
βάνουσαν ὡς ἑξῆς :

«Τολμηρῶς ἀναφέρομεν τῇ κραταιᾷ καὶ ἁγίᾳ βασιλείᾳ
σου δέσποτα ἡμῶν βασιλεῦ, χθές μὲν τὰς ἡμετέρας ἀπο-
κρίσεις δεδώκαμεν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἀρχουσιν αὐτοσχεδίῳ
γραφῇ ὡς ἂν ἀνεγέχωσιν οὗτοι τῷ θεῷ σου κράτει· ἐπεὶ
δὲ προσέταξε τὸ θεῖόν σου κράτος καὶ ὑπογραφὰς ἡμετέρας
προσθεῖναι ταῖς ἀποκρίσεσιν ἐν ὠριμωτέρᾳ βουλῇ καὶ σχο-
λῇ πλέον συνελθόντες τὴν παροῦσαν συντεθείκαμεν ἀναφο-
ραν, ἣ καὶ τὰ ἡμέτερα ὀνόματα ὑπογράφομεν οὐκ εἰδότες
μὲν τὸν τῆς ἁγίας βασιλείας σου σκοπὸν, ποιοῦντες δ' ὁ-
μως τὸ προσταττόμενον εὐπειθῶς ἐν ἀπλῇ καὶ ἀποικίῳ
καρδίᾳ· ἃ γὰρ ἀποκρινόμεθα καὶ ἀναφέρομεν, οὐ δυσχε-
ραίνομεν καὶ ὑπογραφαῖς βεβαιῶσαι· ἐπεὶ τις μετ' ὑπογρα-
φῶν καὶ ἄνευ ὑπογραφῶν τῆς ἡμετέρας διανοίας ὁμολογου-
μένως εἰσὶ. Ἀναφέρομεν οὖν, ὡς ἔχρην μὲν ἡμᾶς πολλὰ-
κις ἐρωτηθέντας καὶ ἀποκριναμένους μηκέτι λοιπὸν ἐνο-
χλεῖσθαι ταῖς αὐταῖς καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἐρωτήσεσιν· ἔδει
καὶ ἡμᾶς ἄγειν σχολὴν καὶ σιωπῇ λοιπὸν πρεσβεύειν τ' ἁ-
ληθῆ· ἀρκοῦσαν ἀπόκρισιν τὴν διὰ τῶν ἔργων παρεχομέ-
νους· ἐπεὶ δὲ τὴν ἡμῶν σιωπὴν ἐπικίνδυνον γινώσκομεν οὐ-
σαν τοῖς ἀπλουστέροις, οὓς εἰκὸς ἐστὶ, διὰ τὴν συμβᾶσαν
τῇ Ἐκκλησίᾳ ταραχὴν σκανδαλίζεσθαι, ἅμα δὲ ὀφείλομεν
λόγον, ὑπὲρ τῶν ἐν ἡμῖν διδόναι πίστεως, κατὰ τὴν ἀπο-
στολικὴν ἐκείνην φωνήν, καὶ πρὸ πάντων ἱκανοποιεῖν ὀ-
φείλομεν τῷ θεῷ σου κράτει ἐν πᾶσι τοῖς πρέπουσι, διὰ
ταῦτα καὶ κοπιῶντες χαίρομεν καὶ ἀποκρινόμεθα περὶ ὧν
ἐρωτῶμεθα. Τὴν μὲν οὖν τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην οὕτω
περὶ πλείστου ποιούμεθα καὶ οὕτως ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἡμε-
τέραν Ἐκκλησίαν αὖθις ἰδεῖν εἰρηνεύουσαν, ὥσθ' ὑπὲρ τῆς
εἰρήνης αὐτῆς καὶ πολλῶν ἀνεχόμεθα δυσχερῶν· οὐδὲν δὲ

μέγα ποιοῦντες, οἱ καὶ θεῖναι τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ἐσμὲν
ἔτοιμοι, ἐπειδὴν ἕκαστος, ὃ τε καιρὸς ἢ τε χρεῖα καλεῖ,
ὃ μὲντοι ποιοῦμεν ἔργοις τοῦτο καὶ λόγοις τῇ τοῦ Θεοῦ
χάριτι παρρησιαζόμεθα· οὐδὲ γὰρ λέληθεν ἡμᾶς, ὅποσον
ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν ἐν πᾶσι πράγμασι· τὴν δὲ ἐν
τοῖς πνευματικοῖς ἀγαθοῖς εἰρήνην ὅσα καὶ ἐν μείζουσιν ἐστὶ,
μείζω τε καὶ τιμιώτερον εἰδότες, πολλῶν πλέον τῷ ταύτης
πόθῳ δικαιοῦμεθα· εἰ δὲ καὶ δοκοῦμεν προσίστασθαι τῷ τῆς
εἰρήνης καλῷ, ἀλλὰ τούναντίον μᾶλλον, ὑπὲρ τῆς ἀληθι-
νῆς εἰρήνης ἡμῖν ἡ ἐνστασίς ἐστι πᾶσα, ἐπὶ τῷ τῆς εἰρή-
νης πρυτάνει μεταλλεύουσι τὰς ἐλπίδας ὅτι οὐ περιόφεται
τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ξεομένην οὕτω δεινῶς καὶ σπαρατ-
τομένην, ἀλλ' εἰς ἐν φρόνημα συνάξει πάντας ἀληθινόν·
καὶ ὑπὲρ τοῦ τοιαύτην εἰρήνην γενέσθαι, φεύγομεν ἀπὸ τῆς
εἰρήνης εἰς ἣν νῦν προσκαλούμεθα· ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς
ἡμετέρας ἐνστάσεως, ὅτι οὐκ ἐπὶ διαιρέσει τῶν Ἐκκλησιῶν
τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀληθοῦς καὶ
γενναίας εἰρήνης καὶ συστάσει τῆς ἀληθείας ἐστὶ καὶ ὅπως
τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης εὐρώμεν πολλὰ ἔχοντες δι-
κύναι καὶ ἔργα καὶ λόγους, παραιτούμεθα· ἀρκεῖ γὰρ ὁ
Θεὸς ἄνωθεν ἐπιμαρτυρῶν ταῖς ἡμῖς συνειδήσεσι· ἐπεὶ δὲ
ζητεῖ παρ' ἡμῶν τὸ θεῖόν σου κράτος τίνα εἰσὶ τὰ σκαν-
δαλίζοντα ἡμᾶς καὶ ἀφιστῶντα τοῦ ὅρου τῆς ἐν Φλωρεν-
τία συνόδου καὶ τῆς δι' αὐτοῦ γενομένης εἰρήνης, ταῦτα
μὲν ἄλλου ἂν εἴη καιροῦ καὶ ἀριθμῆσαι καὶ ἐξετάσαι· ἐν
μετὰ ταῦτα ἐροῦμεν καὶ νῦν εὐστενῶς οὕτω σοὶ λέγομεν
παραιτούμεθα τοῦ γένους τὰς ἄλλας διαφορὰς ἡμῶν πρὸς
Λατίνων, οὐ μικρὰς καὶ αὐτὰς οὕσας· ἐν ᾧ ὁρῶ τοίνυν ἐ-
κείνῳ γέγραπται ὅτι θεμιτῶς καὶ εὐλόγως προσετέθη τὸ ἐκ
τοῦ υἱοῦ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως· τοῦτο δὲ οὐκ ἐστὶν
ἀληθές καὶ εἰ συναρπαγέντες ὑπεγράψαμεν, ὅσοι δὲ καὶ ὑ-
πέγραψαν· οὐδὲ γὰρ ἡδυνάμεθα ποιῆσαι εἶναι θεμιτὸν τὸ
ἀθέμιτον· ἕως ἂν τοὺς κειμένους νόμους μέλλομεν σώ-
ζειν· ἡμεῖς δὲ συνήλθομεν ἐκεῖ κατὰ τοὺς κειμένους κρι-
νοῦντες νόμους· ἐτι γέγραπται ὅτι ἐν τῷ «δι' υἱοῦ» ἢ διὰ
πρόθεσις σημαίνει τὸν υἱὸν κατὰ τοὺς γραικοὺς, αἰτίαν εἶ-
ναι τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, τοῦτο δὲ οὐκ

ἐστὶν ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς Γραικοὺς, ἐστὶν ὁ υἱὸς αἴτιος καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ διὰ προθεσίαν [τοῦτο βούλεται] οὐδεὶς γὰρ τῶν Γραικῶν διδασκάλων λέγει τὸν Υἱὸν αἴτιον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ ἐν ᾧ δι' Υἱοῦ σημαίνεσθαι αἰτίαν· ἀλλὰ τούναντίον μᾶλλον λέγουσιν ὅτι ὁ Υἱὸς οὐκ ἐστὶν αἴτιος καὶ ὅτι μόνος καὶ αἴτιος ὁ Πατὴρ τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἐξ ἧν δ' ἡμῖν λέγειν οὐ δ' ἐξεστίν, ὅπερ οὐ λέγουσιν οἱ διδασκαλοὶ ἡμῶν· οὐδὲ ἄλλω· τινὶ πρέπει ἡμῖν πείθεσθαι, ἂν ἄλλο τι λέγωμεν παρ' ὃ οἱ διδασκαλοὶ λέγουσι· ἐπὶ δὲ λέγουσιν οἱ Λατῖνοι τὸν Υἱὸν εἶναι ἀρχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡμεῖς δὲ τοῦτο οὐ παραδεχόμεθα· μίαν γὰρ ἀρχὴν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος πιστεύομεν τὸν Πατέρα μόνον μηδεμίαν ὑπόστασιν θείαν ἄλλην ἐν τῷ κατηγορήματι τούτῳ τῆς ἀρχῆς περιλαμβάνοντες· ἐπὶ λέγουσι τὸ πνεῦμα ὑφίσταται ἢ ἔχειν τὸ ὑφεστὸς εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ἀκούομεν ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑφεστάναι λεγόντων ἐκ τοῦ Υἱοῦ μὴ ἔχειν τὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ τοῦ εἶναι καθάπερ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ προϊέναι διὰ τὴν τῆς θείας οὐσίας ἐνότητα καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοὔτεστι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, χορηγεῖσθαι τῇ κτίσει φυσικῶς καὶ οὐσιωδῶς, ἀλλ' οὐ καταμεθεξίν καὶ διὰ ταῦτα λέγομεν, ὅτι ἕως ἂν ὁ ὅρος ἐκείνος διαμένῃ, καὶ ἐλέγχων τὴν ἡμετέραν συναρπαγὴν καὶ ὑπευθύνους ἡμᾶς ποιῶν τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν δεσμεύων ἀλλοτριᾷ καὶ ἀγνώστῳ διδασκαλίᾳ πίστεως, ἡμεῖς δὲ οὐδεμίαν μετὰ Λατίνων ἐξομεν ἐνωσιν· καὶ εἴ τις τὴν ἐκ συναρπαγῆς ὁμολογίαν ἡμῶν κύριος εἶναι βούλεται καὶ στέργειν αὐτήν, τοῦτον οὔτε λέγομεν, οὔτε ἐρωτῶμεν ποτε, τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἶναι, ὡς ἀλλότρια καὶ ἀήθη διαφυλάττοντα δόγματα· καὶ τοῦτο λέγομεν κοινῇ πάντες, οἳ τε ὑπογράψαντες, οἳ τε μὴ ὑπογράψαντες· ἐπεὶ καὶ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὸ θεῖόν σου κράτος, καὶ τίς ἂν ἀληθὴς ὁ τρόπος γένοιτο τῆς ἀληθινης καὶ βεβαίας εἰρήνης καὶ πῶς ἂν λυθῇ τὰ ἐν ἡμῖν σκάνδαλα πρὸς δόξαν Θεοῦ· ἀναφέρομεν ὅτι ἐὰν σύνοδος ἐνταῦθα πάλιν συγκροτηθῇ μετ' ἐλευθερίας τὸ ἐνδεές ἐκείνης θεραπευθεῖ τῆς συνόδου· τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλοτε πολ-

λάκις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γεγένηται καὶ ἅμα εἰ σύνοδος μερικὴ ἢ τὴν προσθήκην ἐργασαμένη τὸ ἐνδεές ὡς οἱ Λατῖνοι λέγουσι τοῦ ἀνεκδοῦ συμβόλου ἐτόλμησαν ἀναπληροῦν τι κωλύει καὶ νῦν οἰκουμενικὴν σύνοδον γενομένην ἐνταῦθα, τὸ ἐνδεὸν καὶ ἐνοχλοῦν τῆς γενομένης συνόδου εὐπρεπῶς διορθώσασθαι· ἀλλ' ὅτι μὲν ραδίον ἐστὶ σύνοδον συνελθεῖν, ἐὰν μόνον βουλευθῶσι Λατῖνοι· καὶ μὴ καθάπερ ἑρμαίου τινὸς δραξάμενοι τῆς προπετῶς ἐκεῖ γενομένης ὁμολογίας ἡμῶν ἔχονται· τοῦτο καὶ ἡμεῖς δεῖξομεν, ἐὰν εἰς τὸν περὶ τούτου καταστῶμεν λόγον καὶ πᾶσι δὲ φανερόν ἐστι τὸ τοῦ πράγματος πρόχειρον μία μόνον ἐστὶ δυσχέρεια, ἢ ἐκ τοῦ μὴ βούλεσθαι, ὅτι καὶ πᾶσα ἀνάγκη τοῦτο γενέσθαι τίς ἀγνοεῖ; φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι οἱ ἁγιωτάτοι Πατριάρχαι περὶ τῆς γενομένης ἐνώτερος φρονούσι καὶ γράφουσι καὶ πάντες οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· εἰ δὲ ἄνευ συνόδου τοιαύτης λύσαι τὰ σκάνδαλα βουλευθῇμεν, οὐδεὶς ἡμῖν προσέξει λοιπόν, οὐδὲ διαλάμψει τὸ τῆς εἰρήνης καλόν· εἰς πάντα τὰ ἡμῖν προκείμενα γέννη· διὰ τοῦτο οἷς ἂν εἴκει φροντίζειν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης κανονικῶς, σύνοδον συγκροτήτωσαν, ἣν δυνατόν ἐστὶν ἐνταῦθα γενέσθαι διὰ λεγάτου, κἄκειν ἢ σύνοδος ἢ ἀνατρέψει ἢ βεβαιώσει τὰ γεγενημένα καὶ ὁλως τῆς περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνης σὺν Θεῷ τελειότατα πρόνοήσεται εὐθύνειν· ἕως ἂν μῆτε οἰκουμενικὴν ἔχειν δύναμιν, μῆτε τῆς ἡμετέρας δόξης ἢ, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ συμπέρασμα ἀθετοῦμεν ὑφ' ἐτέρων γεγενημένον ἀλλὰ ὁ κακῶς συμπεράναμεν, τοῦτο ἀρνούμεθα· ὅσοι δὲ οὐκ ἐποίησαμεν τοῦτο τὸ συμπέρασμα, ἡμεῖς καὶ πολὺ δικαιότερον ἀφιστάμεθα ἅπαντες· διότι οἱ ποιήσαντες τοῦτο νῦν ἀρνοῦνται αὐτό· ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ οἰκονομίας γέγονε λόγος ἀναφέρομεν καὶ πρὸς τοῦτο· ὅτι τὸ οἰκονομεῖν τῆς Ἐκκλησίας ἐστί, συμφώνου τε οὔσης καὶ ἀστασιάστου πρὸς ἑαυτήν, καὶ ἐχούσης τὸ κράτος καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, οὐκ ἑνός, ἢ δύο τριῶν ἢ τεσσάρων, οὐδὲ τῶν τυχόντων προσώπων, ἀλλ' Ἀρχιερέων, ὡς ὁ ἱερὸς τῆς Ἀλεξανδρείας εἶπεν Εὐλόγιος, «ἐὰν γὰρ τινες ἀφ' ἡμῶν οἰκονομίαν δέξωνται, ἄνευ τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν ἐπανελθεῖν, οἱ

τειοῦτοι οὐκ οἰκονομίαν ποιήσουσιν, ἀλλὰ μετατεθήσονται πρὸς τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν καὶ δοξάν· τὸ γὰρ τὸ τῆς οἰκονομίας ὁ ὀρθὸς λόγος μεταχειρίζεται· τότε τὸ δόγμα τῆς εὐσεβείας, οὐδὲν παραβλάπτεται ὁ προειρημένος εἰπεν Εὐλόγιος· λοιπὸν ἐν ἁγίῳ Πατριάρχῃ πληροφορήσας ἡμᾶς, ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχει δοξάν μεθ' ἡμῶν, καὶ πληροφορήσῃ οὕτως, ὥς ἡμεῖς ἀπαιτήσωμεν, εἰς ἱκανοποίησιν τῆς ἡμῶν συνειδήσεως, τότε συνελθόντες ὁμοσκεψόμεθα καὶ περὶ οἰκονομίας· καὶ εἴτι ἂν ἡμῖν τότε δοξῇ κοινῇ σκοπούμενοις μετὰ Θεόν, γράψομεν πρὸς τοὺς ἁγιωτάτους Πατριάρχας, καὶ ἐὰν ἐκεῖνοι συντεθῶσι τῇ ἀναφανησομένῃ τότε γνώμῃ ἡμῶν, γενήσεται, ἐπεὶ ἡμεῖς οὐδενὶ δυνάμεθα τῶν ἁγιωτάτων Πατριάρχων ἐκείνων διόστασθαι οὐδὲ πράττειν τι, ἄνευ τῆς ἐκείνων γνώμης· ταῦτα τολμηρῶς ἀναφέρομεν τῇ ἀγίᾳ σου Βασιλείᾳ καὶ διὰ τὸν ὀρισμὸν αὐτῆς ὑπογράφομεν.

Ὁ Νικομηδείας Μακάριος.

Ὁ Τυρνόβου Ἰγνάτιος.

Ὁ Μολδοβλαχίας Δαμιανός.

Ὁ Πέργης ἐξ Ἀτταλείας Θεόγνωστος.

Ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Δέρκου Ἀκάχιος.

Ὁ μέγας Χαρτοφύλαξ καὶ ἀρχιδιάκονος ὁ Βαλσαμών.

Ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης διάκονος Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος.

Ὁ ἡγούμενος τῶν στουδίων Θεόδοτος ἱερομόναχος.

Ὁ Ἰσιδωρος ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς.

Ὁ ἐλάχιστος ἐν Ἱερομονάχοις καὶ πνευματικὸς Νεόφυτος Ἰωσήφ ἱερομόναχος καὶ ἡγούμενος τοῦ Κοσμιδίου.

Ὁ Παντοκρατορινὸς ἡγούμενος Γερόντιος ἱερομόναχος.

Τῆς περιβλέπτου ἡγούμενος Κύριλλος ἱερομόναχος.

Γερμανὸς ἱερομόναχος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

Ὁ ἱερομνήμων διάκονος Θεόδωρος ὁ Γαλλιανός.

Ὁ δὲ Νικομηδείας Μακάριος καὶ Λέων ὁ Νομοφύλαξ ὄντες καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ συνέγραψαν ἰδίαν κατάκρισιν τῆς Συνόδου ἔχουσιν οὕτως:

Ἐν τῇ κατὰ Φλωρεντίαν γενομένῃ συνόδῳ περὶ τῆς ἐγνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν παραγενόμενος καὶ αὐτός, οὐχ ὥς

ἀναπληρῶν τόπον καὶ χρεῖαν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὥς ὁπαδὸς καὶ ὑπηρετὴς τοῦ τότε οἰκουμένου Πατριάρχου κληρικὸς ὢν ἐκείνου. Καὶ τὸ συμπέρασμα ἐκείνης τῆς συνόδου (ἡγουν τῆς ἐνώσεως) μετὰ λατινικῶν δογμάτων καὶ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκης καὶ τῶν ἄλλων ὧν ἐκεῖσε ὁρος διαλαμβάνει, μετὰ τῶν στερεάντων καὶ αὐτὸς παραδεξάμενος, κοινωνῶν τε τοῖς παραδεδομένοις καὶ δεφεντεύουσιν αὐτὰ καὶ ποιῶν ὅσα καὶ αὐτοὶ ἐποίουν μέχρι τῆς Πατριαρχίας τοῦ ἐν Μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἁγιωτάτου καὶ αἰοδίου Πατριάρχου κυρ Ἰσιδώρου, δι' ἃ καὶ ἀναγκασθεὶς ὁ αἰοδῖμος ἐκεῖνος Πατριάρχης μετὰ συνόδου τινὸς ψήφον ἐξήνεγκε κατ' ἐμοῦ, ὥσπερ καὶ κατ' ἄλλων τινῶν, ὥς δὴθεν ἀπαγορεύσας τὴν ἐμὴν μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν, ὅπερ μαθὼν ἐγὼ καὶ δεινὸν ἡγησάμενος καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν ἀποκεκομμένος καὶ ἐκκήρυκτος ὀφθῆναι, ἐν ᾗ ἐγεννήθην καὶ ἀνετράφη καὶ ἱερώθην καὶ ἦν ἁγία καὶ ὀρθόδοξον ὁμολογῶ καὶ φρονῶ καὶ κηρύττω. Εἰ γὰρ ἔδοξα κακεῖνα τὰ λατινικὰ παραδέξασθαι, ἀλλ' ὥς σύμφωνά νομίσας τοῖς πρεσβευομένοις παρὰ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησίας ὀρθοδόξοις δόγμασιν, ὥς οἱ ἐκεῖσε ταῦτα δόξαντες κρίνειν αὐτὰ ἀπεφάναντο. Ταῦτα παραδεξάμεν. Τῇ δὲ τοῦ Θεοῦ χάριτι βέλτιον περὶ τούτων βουλευσάμενος, τὴν δὲ ἀπο τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν ἐκκοπήν οὐ φορητὸν ἡγαύμενος διὸ καὶ ἐτι περιόντος τῷ βίῳ τοῦ μακαρίτου καὶ αἰοδίου Πατριάρχου κυρ Ἰσιδώρου, πολλάκις παρεκάλεσα αὐτὸν ἀμέσως καὶ διὰ πολλῶν ἀξιολόγων καὶ χρησίμων ἀνδρῶν καὶ μετὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκείνου ἐκδημίαν, τὸν νῦν παναγιωτάτῳ μου Δεσπότην καὶ αὐθέντην τὸν οἰκουμένικόν Πατριάρχην, ὁμοίως καὶ διὰ πολλῶν μεγάλων καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν παρεκάλεσα, ἵνα μοι εὐεργετήσῃ συγγνώμην ἐφ' οἷς ἐπλανήθην καὶ ἔπτεξα καὶ ἐφρόνησα μέχρις οὗ εἶπον καιροῦ καὶ δωρήσῃται μοι παραδοχὴν ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, συγχώρησιν τῆς ἱερωσύνης καὶ τὸ ἐνεργεῖν αὐτήν· ὅς καὶ εὐχερῶς μὲν οὐκ εἶχε τοῦτο ποιῆσαι εἰμὴ μετὰ κρίσεως συνοδικῆς· γενομένων δὲ συνόδων πανιερωτάτων ἀρχιερέων ἱκανῶν, καὶ κατὰ διακριτὴν συγνωμο-

νησάντων ἐμοὶ καὶ συγχωρήσεως τυχῶν ψηφισαμένων, ἐπεὶ καὶ λίβελλον ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ὁμολογίαν παρασχεῖν ἀπαιτήθην, ἥδη μετὰ πάσης μου προαιρέσεως, καὶ γνώμης ἐπὶ τῷ μάρτυρι καὶ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις ὁμολογῶ καρδίᾳ καὶ στόματι, χωρὶς τινος ὑποκρίσεως. Καὶ τοῦ ἄλλα μὲν φρονεῖν, ἄλλα δὲ λέγειν, καὶ φρονῶ καθὼς ὁμολογῶ ἄνωθεν ἡ ἁγία καθολικὴ ἐκκλησία τῶν Γραικῶν, ὅτι ὁ Πατὴρ ἀναρχος καὶ ἀναιτιος, αἷτιος δὲ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ μὲν γεννητῶς καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ λέγε-

ται ὡς μόνος αἷτιος, λέγεται τοῦ υἱοῦ φω-

νῆς μηδὲως εἰσαγούσης τὸν υἱὸν αἷτιον εἶναι ἢ καθ' ἑαυτὸν, ἢ μετὰ τοῦ Πατρὸς ὡς εἶναι τὸν υἱόν, καὶ τὸν Πατέρα καὶ ἀλλόχοτον ὑπόληψιν

καὶ μίαν ἀρχὴν τοῦ Πατρὸς, τοῦτο γὰρ τῆς λατινικῆς δόξης ἀποβάλλομαι, καὶ ἀθετῶ καὶ ἀποστρέφομαι, τοὺς δὲ οὕτω φρονούντας ἀκοινωνήτους ἔχω, καὶ ἀποβλήτους καὶ πόρρω τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως. Διὰ τοῦτο, καὶ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσῆκην κακῶς καὶ ἀθέσμως ὁμολογῶ γεγονέναι καὶ ἀποκηρύττω, καὶ πᾶν ἄλλο ἔθος τῆς τῶν Λατίνων ἐκκλησίας ἀποκηρυττόμενον ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας τῶν Γραικῶν ἐκκλησίας ἀθετῶ καὶ ἀποστρέφομαι, καὶ πάντα τα κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας παρὰ τινῶν γεγονότα συγγράμματα, καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἐθνῶν ἀθετῶ καὶ ἀποστρέφομαι καὶ ἄλλην πᾶσαν καὶ παντοίαν αἵρεσιν ἀποβληθεῖσαν καὶ ἀναθεματισθεῖσαν, παρὰ τῶν ἁγίων ἐπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶν ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸς καὶ ἀποστρέφομαι, ὥσπερ καὶ τὴν κακοδόξιαν Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς. Ἐξέχομαι καὶ ὁλοσχερῶς τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν, καὶ πατρικῶν δογμάτων καὶ διδαγμάτων δοξάζων καὶ φρονῶν ὅσα ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ τῶν Γραικῶν ἐκκλησία δοξάζει καὶ φρονεῖ. Ταύτην μου τὴν ὁμολογίαν ὄλῳ νῶ καὶ καρδίᾳ φρονῶν, καὶ ῥήματι ὁμολογῶν, καὶ τῇ χειρὶ συγγραφόμενος, καὶ ὑπογράφων παραδίδωμι τῷ Παναγιωτάτῳ μοι αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ καὶ οἰκουμένικῳ Πατριάρχῃ, καὶ δι' αὐτοῦ τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ καὶ

ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, μεθ' ἧς καὶ βιώσασιμι καὶ ἀποβιώσασιμι τῇ τοῦ Θεοῦ ἰσχύϊ ἐνδυναμούμενος πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου ἀμήν.

Ὁ Νομοφύλαξ διάκονος Λέων στέργων, καὶ βεβαίῳ ὑπέγραψα.

Ὅπισθεν δὲ τῆς ὁμολογίας ταύτης ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει ἦν ταῦτα τὰ κάτωθεν γεγραμμένα τῇ ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ ὑπογεγραμμένου Μητροπολίτου ἀτινά ἐστι τὰδε.

Ἐγὼ ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Νικομηδείας Μακάριος, συγχώρησιν αἰτήσας ἐκ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐφ' οἷς ἐδόξα κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους, ἁμαρτεῖν εἰς αὐτήν, καὶ ἀπαιτηθεῖς ὁμολογίαν, εὗρέθη δὲ ἐν ταῦθα ἐκτεθειμένη ὀπισθεν, ταύτην στέργω καὶ ἀσπάζομαι καὶ αὐτὸς ὅλη ψυχῇ καὶ παραδίδωμι τῷ παναγιωτάτῳ μοι δεσπότῃ τῷ Οἰκουμένικῳ Πατριάρχῃ, καὶ δι' αὐτοῦ τῇ ὀρθοδόξῃ καθολικῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῶν Γραικῶν, ἣν καὶ ὑπογράφω ἰδιοχείρως διὰ το βέβαιον μηνὸς φεβρουαρίου, ἐβ' τοῦ Ὑποβ' ἔτους. (α)

Μαθὼν δ' ὁ Πάπας ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ τὴν ἐνωσιν οὐ στέργουσι καὶ τὴν Φλωρεντινὴν σύνοδον συνεχίδικως κατέκριναν, ἀπέστειλε σοφοὺς τινὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐλθῶσιν εἰς διάλεξιν μετὰ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' οἱ σοφοὶ τοῦ Πάπα εὐτυχῶς οὐδὲν κατώρθωσαν, ἐλθόντες μόνον εἰς λόγους φιλονεικίας, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπῆλθον ἀπρακτοὶ εἰς Ἰταλίαν.

Ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ Γρηγορίου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης βλέπων τὴν ἐντελὴ ἡτταντῶν Χριστιανικῶν δπλων καὶ τὴν ἀνωφελὴ ἀντίστασιν τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Κωνσταντίνου, πάσας δὲ τὰς ἐκ τῆς ἐνώσεως προσδοκώμενας βοηθείας ψευθεύσας, καταβληθεῖς ὑπὸ νευρικοῦ πυρετοῦ πικρῶς μεταμελούμενος ἐπὶ τοῖς μάρτην διαπραχθεῖσι καὶ πι-

(α) Ἡ ἐκθεσις ταύτης τῆς πίστεως εὗρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει σεσαθρωμένη καὶ μόλις ἀναγνωσθεῖσα, ἥτις μετεγράφη παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου Νεκταρίου ἐν τῷ Συνταγματίῳ αὐτοῦ σελ. 231.

κρῶς ἀναμνησκόμενος τῶν νοθεσιῶν τοῦ γέροντος πα-
τρός Μανουὴλ Παλαιολόγου, ἀπέθανε τῇ 30 Ὀκτωβρίου
ζήσαντος ἔτη ντ'. μῆνας ι' καὶ ἡμέρας ιε'. καὶ βασιλικῶς
ταφέντος τῇ α. Νοεμβρίου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Παντοκράτο-
ρος, ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος
ὁ Παλαιολόγος, ὅστις καὶ δράκων ἐπωνομάζετο διὰ τὰς
γενναίας αὐτοῦ πράξεις ἃς ἔδειξε καὶ πρὸ τῆς βασιλείας.
Ἐν Ἐφέσῳ δὲ τότε διατρίβων ὁ Ἅγιος Μάρκος προσκαλεῖ-
ται εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τὰ διορθῶσθαι τὴν Ἐκκλη-
σίαν κακῶς ἔχουσαν· ὁ δὲ Ἅγιος ὡς ἔρμαιον ἀρπάσας τὸν
καιρὸν, ἤγουν τὴν τοῦ νέου βασιλέως Κωνσταντίνου εὐσεβῆ
γνώμην πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας διόρθωσιν, ταχέως ἐφθα-
σεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦτο τότε Πατριάρχης
ὁ παγκράχιστος Γρηγόριος. Ὁ Ἅγιος Μάρκος λοιπὸν ἐστο-
χάσθη ἀναγκαίαν μίαν γενικὴν σύνοδον, διὰ τὰ ἀνατρέψαι
καὶ τὰ κατακρίνει συνοδικῶς τὰ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ κακῶς
καὶ ὀλεθρίως γεγόμενα.

Ὅθεν διὰ προστάγματος βασιλικοῦ συνεκροτήθη σύνοδος
ἐν Κωνσταντινὸν πόλει ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς τοῦ
Θεοῦ Σοφίας μετὰ ἐνιαυτὸν ἓνα καὶ μῆνας ἕξ τῆς τελευτῆς
Ἰωάννου τοῦ Βασιλέως, παρόντων καὶ τῶν τριῶν Πατρι-
αρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἡγουν τοῦ Ἀλεξανδρείας Φιλοθέου,
τοῦ Ἀντιοχείας Δωροθέου καὶ Θεοφάνους τοῦ Ἱεροσολύ-
μων καὶ πλείστων Μητροπολιτῶν καὶ διδασκάλων καὶ ἄλ-
λων πολλῶν, πρὸς ἀναζήτησιν καὶ ἐπίκρισιν τῶν ἐν τῇ
Φλωρεντίᾳ πεπραγμένων. Συνελεύσεις δὲ ἐν αὐτῇ ἔγειναν
τέσσαρες.

Εἰς μὲν τὴν πρώτην καθῆσαν Γρηγόριον Κωνσταντινου-
πόλεως Πατριάρχην, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λατινοφρονα καὶ
Ἀθανάσιον ἀντικατέστησαν ὡς ὀρθόδοξον καὶ διάλεξις πε-
ρὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἔγεινε μετα-
ξὺ Λεονάρδου Φράτορος καὶ Θεοδώρου τοῦ μεγάλου ῥήτο-
ρος. (α.) Ὁ δὲ Γρηγόριος δραπετεύσας ἦλθεν εἰς Ρώμην,
ἐνθα καὶ ἐτελεύτησεν.

Εἰς δὲ τὴν δευτέραν συνέλευσιν ἐνθύμησις ἔγεινε παρὰ τε

(α.) Τόμ. Καταλλαγῆς σελ. 457.

τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοῦ Γεμιστοῦ, τοῦ Ἀμνηρούτζη, τοῦ
Σχολαρίου, τῶν ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδῳ πεπραγμένων,
καὶ συγγνώμην αἰτοῦσιν οἱ τῷ ἐκείνης ὄρῳ ὑπογράψαντες,
καὶ ἐπομένως ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἀκυροῦται.

Εἰς τὴν τρίτην συνέλευσιν ἀνάκρισις ὁμοίως καὶ διδασκα-
λία γίγνεται περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
καὶ τῶν λοιπῶν δογματισθέντων. Εἰς τὴν τετάρτην τελευ-
ταῖον οἱ ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ παρουσιασθέντες ἀνακρί-
νονται, εἴαν καὶ διὰ τὰς λοιπὰς καινοτομίας, καὶ διαφορας
ἐλάλησαν· ἐκεῖνοι δὲ εἰπόντες πάντα τὰ γεγόμενα καὶ ταῦ-
τα θεωρήσασα ἡ σύνοδος ἄκυρα ἀπέδειξε. Τελευταῖον πάν-
τες ὁμοφώνως ὡμολόγησαν τὰ εἶναι περιττὰ ἢ ἐν τῷ συμ-
βόλῳ προσθήκη· ἐπεὶ οὐδεμίαν διόρθωσιν χρειάζεται τὸ
τῶν ἑπτὰ συνόδων σύμβολον, καὶ τὰ μὴ εἶναι ἐλλειπὲς
πρὸς σωτηρίαν τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς,
καὶ μὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἶναι μόνην αἰτίαν τὸν Πατέρα
τῆς ὑπάρξεως Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· ὁ Πάπας ἂν εἶναι ὀρ-
θόδοξος, μὲ τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας τὰ συνιστᾷ σύνο-
δον Οἰκουμενικὴν, καὶ ἴσως τὰ ὑπερτερῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους
κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὸ ἀξίωμα, ὡς ὑποκειμένους τοῖς ἐ-
κείνου νόμοις· μόνη δὲ ἡ Οἰκουμενικὴ σύνοδος τὰ κανονίζει,
καὶ οὐχὶ ὡς μονάρχης ὁ Πάπας· οἱ Ἅγιοι τὰ βλέπωσι τὸν
Θεόν, ἀλλ' οὐχὶ τελείως πρὸ τῆς κρίσεως μήτε οἱ ἁμαρ-
τωλοὶ τὰ ἔχωσι τὴν τελείαν τιμωρίαν πρὸ τῆς κρίσεως, ἢ
λύτρωσις τὰ γίνηται εἰς τὸν ἄδην, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ καθαρ-
τήριον πῦρ ἐξωθεν τοῦ ἄδου· τὴν κατ' οὐσίαν μεταβολὴν
τοῦ μυστηρίου γίνεσθαι ὑπὸ τε τῆς Τριάδος καὶ τῶν κυ-
ριακῶν λόγων μετὰ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως, φέροντος κακεί-
νου ὡς ὀργάνου πρὸς τὴν ἱεουργίαν.

Οἱ δὲ Πατριάρχαι ἀνεκήρυξαν ἄκυρον τὸ ἐπιτροπικὸν αὐτῶν.

Εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν καιρὸν ὁ μέγας οὗτος προστάτης
τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Μάρκος, ἀνέλαβε πάλιν τὸν ὑπὲρ
τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνα, καὶ ἔδειξε
τὸν συνειθισμένον αὐτοῦ ζῆλον, διὰ τὰ συνάψαι τὰ διεστώ-
τα μέρη, ἅτινα μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Φλωρεντίας ἐπιστροφὴν,
ἄχρι τοῦδε κακῶς καὶ ἀθλίως εἶχον πρὸς ἀλλήλα. Διὸ
τούτους μὲν ἐνεθάρρυνε μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν θείων αἰκτιρμῶν

οἵτινες ἔκλαιον νυχθημερόν διὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ λατινισμοῦ· ἐκείνους δὲ ἔφερον εἰς αἴσθησιν καὶ μετάνοιαν, ὅσοι ὡς ἀδιάφορον ἢ ὡς καλὴν τὴν ψυχοφθόρον ἔνωσιν ὑπελάμβανον· ἔτι δὲ ἐδίδασκε τοῖς ἐν τῇ πόλει, ἵνα μὴ φέρονται μὲ σκληρότητα καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς μετανοοῦντας καὶ προσφεύγοντας εἰς τὸ ἔλεος τῆς Ἐκκλησίας ἀδελφούς· καὶ οὕτω ποιῶν ἐπανάγαγε τοὺς πεπλανημένους, ἀνώρθωσε τοὺς πεπτωκότας, ἤνωσε τὰ διεστῶτα, καὶ ἡσύχασαν αἱ ταραχαὶ μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων. Καὶ καθὼς ὁ ἀπόστολος Παῦλος προβλέπων ἐκ θεοῦ Πνεύματος ὅτι ἐν τῇ Ρώμῃ μέλλει ἵνα λάβῃ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ποθοῦμενον αὐτοῦ θάνατον, ἀπὸ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἐφεσον, ἔκραξε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας· ἐλθόντων δὲ αὐτῶν τοῖς παρήγγειλε νὰ προσέχωσι καλῶς καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ κτλ. τέλος παρέδωκε τὴν ἐπιστάσιαν καὶ φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφeso. Οὕτω καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος ἀσθενήσας μικρὸν καὶ συνιδὼν ὅτι τοῦ βίου ἐξέρχετε, ἐμήνυσε δι' ἐπιστολῆς πρὸς Γεώργιον τὸν Σχολάριον καὶ ἐδεήθη αὐτοῦ ἵνα ἀντ' αὐτοῦ φροντίξῃ τοῦ λοιποῦ περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος κατὰ Λατίνων, καὶ νὰ πολεμῇ γενναίως ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς ἐκεῖνος ἐπολέμει ἐναντίον τῆς ἤδη γενομένης ψυχοφθόρου ἐνώσεως, οὗσης ἐγκαίρου ἔτι καὶ προσφάτου, καὶ ἐχούσης καὶ τινὰς ἐκ τῶν ποτὲ ἡμετέρων βοηθούς· ταῦτα καὶ ἔτι περισσότερα γράψας πρὸς τὸ τέλος ἐδεήθη αὐτοῦ οὕτω. «Περὶ οὗ φησὶ ἀποκριθῆτω μοι ἵνα λάβω τελείαν πληροφορίαν τῆς παρούσης ζωῆς ἐξερχόμενος, καὶ μὴ ἀηδῶς ἀποβιώσω ὡς ἀπεγνωκὼς τὴν τῆς Ἐκκλησίας διόρθωσιν. ὦ σπλάχνα! ὦ ψυχὴ ὄντως θεία καὶ ἀποστολική! ὦ μέριμνα κατὰ Παῦλον, πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν!» Ὁ δὲ Γεννάδιος ἀσμένως ἀποδεχθεὶς τὴν ἐπιτργὴν τοῦ Ἀγίου, ἀπεκρίθη μὲ βαθυτάτην μετριοφροσύνην καὶ εὐλάβειαν πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ἵνα μὴ γράφωμεν αὐτολεξεὶ περιττῶς ὅλην τὴν ἐπιστολήν, ἀρκεῖ ἵνα γράψωμεν μόνην τὴν ὑπόσχεσιν ἣτις ἐπὶ λέξει ἔχει οὕτως. «Εἰ δέ γε, φησὶ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς ἐντεῦθεν ἀποδημήσεται, πρὸς ὃν ἡτοίμασας σεαυτῷ τόπον τῆς ἀνα-

παύσεως, καὶ δι' ἡμετέραν ἴσως ἀναξιοσύνην, ἐνθα εἰ αὐτὸς ἄξιος, ἀπαθής, πληροφορῶν λέγω σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων τῶν ἀοράτως παρισταμένων νῦν ἡμῖν, καὶ τῶν παρευρεθέντων ἐνταῦθα πολλῶν καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν, ὅτι ἔσομαι ἐγὼ αὐτὸς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀντὶ σοῦ, καὶ ἀντὶ τοῦ σοῦ στόματος, ὅσα αὐτὸς ἐσπούδασας καὶ παρεδίδου, σέργω καὶ αὐτὸς καὶ ὑποσηρίξω καὶ πᾶσιν ὑποτιθεῖς (ἤτοι διδάσκων) μηδὲν οὐδ' ὅλως τῶν τοιούτων καθυφαίρεις (ἤτοι παραβαίνων) τὸ παράπαν, ἀλλὰ μέχρι τῶν ἐσχάτων κινδύνων αἵματός τε καὶ θανάτου ἀγωνιζόμενος. Καὶ εἰ μικρὰ πάνυ τυγχάνει ἡ ἐμὴ περὶ τὰ τοιαῦτα πείρα καὶ δύναμις, ἀλλ' οὖν πείθομαι ὅτι ἡ μεγάλη σου ἀγιωσύνη ἀναπληρώσει τὰ ἐμὰ ἐλλείμματα, καὶ παρὼν ἡμῖν ἐνταῦθα, τῇ ἐνούσῃ σοι περὶ τὰ τοιαῦτα τελειότητι, καὶ ἀπάρας, τοῖς παῖς πρὸς θεὸν παρισιάστοις ἐντεύξεσι.»

Ἀλλὰ τέλος πάντων ἔφθασε καὶ εἰς τὸν Ἅγιον ἡ ὥρα ἵνα ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα ταύτην τοῦ κλαυθμῶνος καὶ νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν οὐράνιον κληρουχίαν, διὰ νὰ λάβῃ ἐκεῖ παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τὰς ἐπαξίους ἀμοιβὰς τῶν μυρίων ἀγώνων του καὶ νοσήσας ἡμέρας 14 ἔκειτο εἰς τὸν Γαλατᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν τοῦ πατρὸς του οἰκίαν· ἐδίδασκε τοὺς παρόντας τὰ πρέποντα Χριστιανοῦ καὶ ἐξαιρέτως ἐδίδασκεν ἵνα φεύγῃ πάσῃ δυνάμει τὴν ψυχοφθόρον ἔνωσιν. Τοιαῦτά τινα παραγγείλας, παραινέσας καὶ διδάξας ἅπαντας νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὴν καλὴν ὁμολογίαν τῶν Πατέρων παρέδωκεν ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμά του εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰησοῦν ὁ καλὸς ποιμὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ γνήσιος μαθητῆς· ὁ Παῦλος τοῦ θεοῦ μιμητής. Εἰς τὴν ἱεράν του ταφὴν συνέδραμε πᾶσα ἡ πόλις, τῶν ἀρχιερέων οἱ τότε παρευρεθέντες, τῶν ἱερέων ὁ χορὸς ἅπας, τῶν μοναχῶν τὰ πλήθη, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, νεανίσκοι καὶ παρθέναι, πρεσβύτεροι μετὰ τῶν νεωτέρων· ἵνα ἀξιωθοῦν τῆς εὐλογίας καὶ χάριτος τῆς ἐκ τοῦ πανιέρου καὶ θεοῦ ἐκπεμπομένης σώματος, καὶ τὸ μὲν ἱερώτατον αὐτοῦ σῶμα, μετὰ τὴν πάγκοινον ταύτην ἐκφορὰν ὑπὸ παντὸς τάγματος προπεμπόμενον καὶ δορυφορούμενον μὲ τοὺς ἱερούς καὶ θείους τῆς Ἐκκλησίας ὕμνους, ἔφερον ἐν τῇ τοῦ

μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῶν Μαγγάνων Μονῇ (ἔνθα καὶ τὸ πρότερον τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐνεδύσατο) εἰς τὴν γῆν περὶ τὸ τοῦ Ναοῦ παράθυρον, κατὰ τὸ κοινὸν τῶν σωμάτων παρεδόθη, ἡ δὲ μακαρία τοῦ ψυχῇ τὸν χόδν καταλιποῦσα, ἀπέπτη εἰς ὃν ἐπόθει δεσπότην καὶ δι' ὃν τοὺς μακροὺς καὶ συνεχεῖς ἐκείνους ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα ἐτέλεσε· καὶ συνηριθμήθη μὲ τοὺς ὁσίους, ὁ ὁσίων· ὁ δὲ Θεὸς ὁ δοξάζων τοὺς αὐτὸν ἀντιδοξάζοντας ἐδόξασε τὸν πιστὸν αὐτοῦ δούλον μὲ ἄπειρα θαύματα οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀποφάσει συνοδικῇ ἐτέλουν ἐτήσιον ἑορτὴν ἐν τῷ Γαλατῇ τῇ 19 Ἰανουαρίου, ὡς σημειοὶ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Νεκτάριος ἐν τῷ θ'. τμήματι τοῦ συνταγματίου αὐτοῦ σελ. 185 καὶ 186.

Πλὴν διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν παντάπασιν ἐστερημένας καὶ ἀμετόχους τῆς οὐρανίου καρυκείας τὰς φιλοθαυματοουργοὺς ψυχὰς, περιγράψω ἐνταῦθα καὶ ἐν τῶν τοῦ Ἀγίου Μάρκου θαυμάτων τὸ ὁποῖον παραδόξως ἐτέλεσεν ἐν τῷ Μεσολογγίῳ.

Ἄνθρωπος Δημήτριος Ζουρμπαλὸς ὀνομαζόμενος ἐντιμὸς καὶ πολλὰ πλούσιος, εἶχεν ἀδελφὴν τινα ἥτις βαρίως ἠσθένησεν, ὅθεν προσκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἰατροὺς τοῦ Μεσολογγίου καὶ δαπανήσας πολλὰ εἰς αὐτοὺς οὐδεμίαν ὠφέλειαν προξενήσαντας τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ, μᾶλλον ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀλαλός, ἀναίσθητος καὶ παντελῶς ἀκίνητος ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἰατροὶ τὴν ἀπεφάσισαν διὰ θάνατον. Τότε αὐτοὶ καὶ οἱ λοιποὶ αὐτῆς συγγενεῖς ἠτοιμάζον τὰ πρὸς τὴν κηδεῖαν τῆς χρειάζομενα· ἄλλα παραδόξως ἤκουσαν φωνὴν καὶ ἀναστεναγμόν μέγαν ἐξερχόμενον ἐξ αὐτῆς καὶ γυρίσασα εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος εἶπε πρὸς αὐτοὺς, διατὶ δὲν μὲ ἀλλάζετε ἄλλα φορέματα ὅπου ἐπνίγην ἐντὸς τοῦ ὕδατος; ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς καὶ περιχαρὴς γενόμενος ὅπου ἤκουσεν αὐτὴν ὁμιλοῦσαν, ἔδραμε πλησίον τῆς καὶ ἐρωτήσας αὐτὴν τί ἔχει καὶ εἶπε τόσον βρεγμένη; ἡ δὲ ἀπεκρίθη: ἀρχιερεῦς τις ἐλθὼν ἐνταῦθα μὲ ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός μου καὶ μὲ ἐπῆγεν εἰς μίαν βρύσιν καὶ μὲ ἔβαλεν ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς καὶ ἀφοῦ μὲ ἐπλυνεν, εἶπε πρὸς ἐμέ: αὐπάγε

τώρα καὶ δὲν ἔχεις οὐδεμίαν ἀσθένειαν». Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς πάλιν τὴν ἠρώτησε διατὶ δὲν ἠρώτησας αὐτὸν τίς ἦτον ὅστις τὴν ὑγίαν σου ἐχαρίσατο; ἡ δὲ εἶπεν ἠρώτησας αὐτὸν τίς εἶσαι ἡ ἀγιωσύνη σου; καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ ὁ τῆς Ἐφέσου μητροπολίτης Μάρκος ὁ Εὐγενικός. Λαβόντες δὲ αὐτὴν ἵνα τὴν ἀλλάξωσι ὦ! τοῦ θαύματος ἐξεπλάγησαν ἅπαντες βλέποντες ὅτι ὄχι μόνον τὰ φορέματα αὐτῆς ἦσαν βρεγμένα, ἀλλὰ καὶ ὁ κράββατος καὶ τὰ λοιπὰ φορέματα εἰς τὰ ὅποια ἐκοίτετο. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἠγέρθη ἀμέσως τῆς κλίνης, μηδὲν λείψανον ἀσθενείας ἔχουσα. Μετὰ δὲ τὴν θαυματουργίαν ταύτην ζήσασα ἡ ρηθεῖσα γυνὴ εὐσεβῶς ἔτη δέκα πέντε καὶ ποιήσασα εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Μάρκου πρὸς μνήμην τοῦ θαύματος πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

Αὐτὸς ἐστὶν ὁ βίος, ἀδελφοί, καὶ οἱ ἀγῶνες καὶ τὸ τέλος τοῦ θεοσόφου κήρυκος καὶ κρατεροῦ παπομάστιγος, ἱεροῦ καὶ ἐν ἀγίοις δεδοξασμένου Μάρκου τοῦ ὄντως Εὐγενικοῦ καὶ λαμπροῦ ποιμένος τῆς Ἐφέσου καὶ κοινοῦ εὐεργέτου καὶ φωστήρος ὅλου τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος. Τούτον κατέπτηξαν πάντες, κατέπτηξε δὲ οὐχ ἥκιστα πάντων καὶ ὁ ἀγέρωχος Πάπας Εὐγένιος· καὶ μαρτυρεῖ ἡ τοῦ στόματος αὐτοῦ αἰοῖδιμος ἐκείνη ἀπόφασις τὴν ὁποίαν σὺν ἀοράτῳ τῇ λύπῃ ἐξεφώνησεν εἰπὼν· «Λοιπὸν ἐποίησαμεν οὐδέν. Μόνος οὗτος ὁ θαυμάσιος ἐν τε τῇ Φερραρίᾳ καὶ Φλωρεντινῇ ψευδοσυνόδῳ ἐφάνη καὶ πρῶτον καὶ μέσον καὶ ἐν τῷ τέλει μάχαιρα μὲν δίστομος κατὰ τῶν ἐπὶ τῷ εὐγενεῖ σπέρῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων νόθων καὶ μοχθηρῶν ζιζανίων· θεοκρότητος δὲ σάλπιγξ θεολογίας καὶ ποταμὸς ἀκένωτος τῶν εὐσεβῶν συγγραμμάτων καὶ ὄρων τῶν ἁγίων πατέρων καὶ διδασκάλων καὶ νεκταροβρύτῳ φωνῇ καὶ ψυχῆς γενναίῳ παραστήματι τὰς τῶν συλλογισμῶν ἐκείνων σοφισματώδεις στροφὰς τε καὶ πλεκτάνας καὶ τρόπους καὶ δόλους καὶ λόγους ὡς ἀφρόν τινα ἢ καπνὸν διαλύων ἐπὶ ταῖς περὶ τοῦ πουργατορίου διαλέξεσι καὶ περὶ τῆς τολμηθείσης τῷ Ἀγίῳ Συμβόλῳ προσθήκης.

Ἄλλ' ὦ πατέρων θεῖον ἐγκαλλώπισμα, τέμενος τῶν θείων χαρίτων, στόμα τῶν ἱερῶν θεολόγων, πρόμαχε τῆς ὀρ-

θοδόξου πίστεως, ὑπέρμαχε τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ζηλωτὰ θερμότατε τῆς πατροπαραδότου ὁμολογίας τοῦ Ἁγίου Συμβόλου, καθαιρέτα τοῦ παπικοῦ φρου-
 ἀγματος καὶ ἀνορθωτὰ τοῦ ἀνατολικοῦ φρονήματος, δόξα, καύχημα καὶ στυλε καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἴλεως ἔπιδε εἰς τὴν ἐμὴν ἀναξιότητα καὶ δέξαι μου τὸν ταπεινὸν καὶ εὐτελῆ τοῦτον κόπον καὶ ἀντάμειψε τὴν προαίρεσιν τῆς ἁμαρτωλῆς μου ψυχῆς, μὲ τὰς πνευματικὰς καὶ οὐρανίους σου εὐλογίας· οἶδας γὰρ τὸν ζῆλον καὶ τὸν πόθον καὶ τὴν εὐλάβειαν ὅπου ἔχω εἰς τὴν σὴν ἁγιότητα, διὰ τοὺς μεγίστους καὶ μυρίους καὶ ὑπερβολικούς σου ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Οὐ μόνον δὲ τὸν ταπεινὸν ἐμέ, ἀλλὰ καὶ πάντα εὐλαβῇ σου Χριστιανὸν καὶ ἅπαντας τοὺς συνδρομητὰς τῆς ἱερᾶς σου ταύτης Βίβλου ἀντάμειβε ταῖς πλουσίαις σου δωρεαῖς καὶ χαρίσμασι· καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀξιώσον ἡμᾶς ἵνα εὐαρεστήσωμεν διὰ μετάνοίας τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΟΝ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ.

Τὸν ἐξ εὐλαθείας βίον τὸν σόν, Μάρκε Θεοφόρε, συγγραψάμενον σαῖς λιταῖς, ἀπέργασας οἶχον τῆς Τριάδος, ἐμὲ λιτάζω ὁ δοῦλός σου ἐνδόξε.

ΤΕΛΟΣ.